

**ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ
КОМУНІКАЦІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ І
ПЕРСПЕКТИВИ**



***МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції
23 листопада 2016 року***

**Полтава
2016**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА АРХІВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ПОЛЕ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ»
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

**ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ
КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ І
ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції*

23 листопада 2016 року

Полтава 2016

Рекомендовано до друку Вченою радою гуманітарного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (протокол № 5 від 10 листопада 2016 р.).

Редакційна колегія:

Передерій І. Г. – д.і.н., доцент, завідувач кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

Соляник А. А. – д.пед.н., професор, завідувач кафедри документознавства та книгознавства Харківської державної академії культури;

Гомотюк О. Є. – д.і.н., професор, завідувач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету;

Михайлюк О. В. – д.і.н., професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності Національної металургійної академії України;

Дерев'янюк Л. І. – к.філол.н., доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

Гаращенко Л. Б. – к.філол.н., доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Д 34 Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи : матеріали II Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Полтава, 23 листопада 2016 р. / редкол. : І. Г. Передерій, А. А. Соляник та ін. – Полтава : ПолтНТУ, 2016. – 320 с.

Збірник укладено на основі матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи». До збірника увійшли статті й тези доповідей, у яких розглянуто актуальні проблеми сучасного документознавства, інформаційної діяльності, соціальних комунікацій, окреслено проблеми маркетингу інформаційних продуктів і послуг, прикладні аспекти застосування сучасних інформаційних технологій.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, фахівців-практиків.

Матеріали конференції опубліковано в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність фактичних даних, власних імен і цитат несуть автори публікацій.

ЗМІСТ

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО Й ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Алла Соляник ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ.....	14
Сергій Клепко ДОКУМЕНТ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОНЯТТЯ ДЛЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ.....	18
Олександр Михайлюк ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК МЕТОД ДОКУМЕНТОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	23
Оксана Гомотюк ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ...	26
Олександр Дзьобань ПРОБЛЕМА КОМУНІКАЦІЙ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ.....	28
Руслан Гула ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	30
Тетяна Борко ПРОБЛЕМИ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ.....	36
Тетяна Ісаєнко ІМІДЖЕУТВОРЮВАЛЬНІ СКЛАДНИКИ СУЧАСНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ.....	40
Олена Жданова-Неділько, Наталія Якименко ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Ольга Мізіна КОМУНІКАЦІЯ У ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБАХ МОВЛЕННЯ.....	43

Володимир Мартинюк
ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ТА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ОСОБИСТОСТІ.....47

Віктор Саранча, Тетяна Рудакова
ДИСЦИПЛІНА «ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ДЕРЖАВНИХ
УСТАНОВАХ»: ЗМІСТ І МІСЦЕ В ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ЗІ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА
СПРАВА».....49

Ольга Мізіна, Олександра Пономарьова
АНРІ ЛАФОНТЕН – ОДИН З «БАТЬКІВ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА».....51

Катерина Дяченко, Ольга Мізіна
РОЛЬ СЮЗАННИ БРІЄ В РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА.....52

Тетяна Оніпко
ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-САЙТУ «EUROPEAN CLUSTER OBSERVATORY»
ДЛЯ НАУКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....53

Олена Артеменкова
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ У
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....55

Настасія Колісник
ЕВОЛЮЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ.....57

Тетяна Петишко
ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ.....62

Олег Бровченко
РЕФЕРАТ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ВИДІВ ДОКУМЕНТНОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....64

Анастасія Самсоненко, Тетяна Устименко
З ІСТОРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ.....67

ЛІНГВІСТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Галина Лукаш
ДОКУМЕНТНА МОВА: ДО ВИТОКІВ УКЛАДАННЯ СЛУЖБОВИХ
ЛИСТІВ.....69

Олександра Халчанська ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ОСНОВ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ.....	71
Людмила Чередник КОМП'ЮТЕРНА ЛІНГВОДИДАКТИКА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИСЦИПЛІНИ.....	75
Людмила Дерев'янюк ДИФЕРЕНЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ ПРИЙМЕННИКОВО-ІМЕННИКОВИХ ТЕМПОРАТИВІВ ІЗ СЕМАНТИКОЮ ОЗНАЧЕНОЇ ЧАСОВОЇ ТРИВАЛОСТІ В ТЕКСТІ СУЧАСНОГО ДОКУМЕНТА.....	79
Лілія Гаращенко БІНАРНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА.....	81
Оксана Тур КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	83
Ольга Кузьменко, Тетяна Масько УКРАЇНОМОВНІ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОСТОРІ ІНТЕРНЕТУ.....	85
Неля Голінько, Лариса Гребенюк ЛІНГВІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ....	87
Дарина Єланська СУРЖИК ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ ТВОРЕННЯ ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ДОПИСІВ ПОПУЛЯРНИХ УКРАЇНСЬКИХ БЛОГЕРІВ).....	88
Анастасія Афанасьєва МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ ЗМІ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ.....	92
Людмила Пазенко СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ В М. ПОЛТАВІ.....	93
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА. ПРОБЛЕМИ МАРКЕТИНГУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ	

Ольга Анісімова
ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ЯКІСТЬ

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ.....	97
В'ячеслав Писаренко ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	99
Ольга Малюк ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОБОТІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ...102	
Світлана Литвинська, Вікторія Герасімова РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ В РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	106
Андрій Нарадько ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ.....	108
Світлана Литвинська, Анна Комар РОЛЬ НОВІТНІХ КАНАЛІВ У ДОКУМЕНТНОМУ ОБМІНІ ІНФОРМАЦІЄЮ.....	109
Ірина Денисовець СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	111
Людмила Жура ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН.....	113
Світлана Литвинська, Юлія Гордієнко КОМУНІКАТИВНІ КАНАЛИ ЯК ЗАСІБ ПЕРЕДАВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	114
Єлизавета Затуливітер, Віталіна Солодовник МЕТОДИКА GTD ЯК МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО ЧАСУ ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ.....	116
Альона Рябуха УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В СІЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ НА ПРИКЛАДІ САХНІВЩИНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІ СТУПЕНІВ.....	120

Євгенія Короп ПІДБІР І РОЗПОДІЛ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	122
Артур Спектор ВІРТУАЛЬНІ МАШИНИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	123
Ян Мотієнко, Олег Мисюра СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОКУМЕНТАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	125
Павло Литвинський ЗАХИСТ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБМІНІ.....	127
Альбіна Ткаленко, Світлана Калашнікова ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	128
Катерина Мільська СИСТЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДІЛОВОДНОГО ПРОЦЕСУ.....	130
Людмила Гриб, Любов Стороженко БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДОКУМЕНТОЗНАВСТВІ.....	132
Оксана Зеленська, Олександра Литвин ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ.....	133
Юлія Дяченко, Софія Сокура, Наталія Холод ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З КАДРАМИ.....	135
Сергій Ростовцев МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ.....	136
Анастасія Навагіна, Ангеліна Кондратенко PR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНИХ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	138
Игорь Бабаев ИНФОРМАЦИОННЫЙ РЫНОК: СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ, ТЕНДЕНЦИИ.....	142

Карина Дорошенко, Вікторія Герасименко
ВЕБ-САЙТ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ІНФОРМАЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....147

Юлія Ушакова
РЕКЛАМА ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ МАРКЕТИНГОВИХ
КОМУНІКАЦІЙ.....148

БІБЛІОТЕЧНА, АРХІВНА ТА МУЗЕЙНА СПРАВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Тетяна Оніпко
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ МУЗЕЇВ.....150

Людмила Бабенко
АРХІВНІ СЛІДЧО-КРИМІНАЛЬНІ СПРАВИ РЕПРЕСОВАНИХ
ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ
1990-Х РОКІВ.....152

Тамара Шаравара
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК
БЛИЗЬКОГО СХОДУ.....157

Ірина Петренко
АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЄВОГО
ШЛЯХУ І НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ВЧЕНИХ (НА ПРИКЛАДІ ФОНДУ
ІСТОРИКА ВІРИ ЖУК У ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....161

Наталія Білан
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ МУЗЕЇ (НА ПРИКЛАДІ
МУЗЕЇВ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ МІСТА ПОЛТАВИ).....165

Надія Кочерга
ЕКСПОЗИЦІЯ НАРОДНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО
ІНФОРМАЦІЇ ПРО ГУМАНІТАРНІ ЦІННОСТІ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ
ПОЛТАВЩИНИ ХІХ СТ.....167

Наталія Курило
СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ОЧИМИ
СТУДЕНТІВ.....171

Людмила Власенко ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	175
Вікторія Вощенко МУЗЕЇ ЯК ОСЕРЕДКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ.....	180
Ірина Дудяк ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	181
Ольга Тевікова, Яна Кладченко МУЗЕЇ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В 1953–1964 РР.....	184
Юлія Комлик, Юлія Овсій БІБЛІОТЕКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ.....	186
Галина Гуменюк РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В РОЗРОБЛЕННІ НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	190
Валентина Мироненко СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: ОРІЄНТАЦІЯ НА КОРИСТУВАЧА.....	191
Олена Заброда ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЇВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	193
Тетяна Куш АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ.....	195
Мар'яна Яворська КОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ПАБЛІК РІЛЕЙШІНЗ У СФЕРІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ.....	196
Ольга Соломаха, Анастасія Грибова ВІРТУАЛЬНА МУЗЕАЛІЗАЦІЯ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	201

Юлія Ковтун ІНФОРМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ.....	203
Юлія Підгорна МУЗЕЙНА СПРАВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	204
ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	
Ірина Передерій ІНСТИТУЦІЙНІ ВЕБ-РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМЕМОРАЦІ.....	206
Леся Біловус РОЛЬ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ УКРАЇНЦІВ США У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	211
Олена Коноплицька СПЕЦИФІКА ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ПОТОКУ ВИДАНЬ З МИСТЕЦТВА.....	216
Світлана Семенко, Тетяна Ніколашина ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ РЕПУТАЦІЇ ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ В РЕЦЕПЦІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	218
Ірина Акіншина ПРЕСА ПЕРІОДУ ОКУПАЦІЇ 1941–1943 РР. ПРО СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО СХОДУ УКРАЇНИ.....	219
Ірина Недошитко КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РІЗНОВИД ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ЦЕРКВИ.....	224
Юлія Комлик, Дарія Нагорна ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА МОЛОДІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	231
Наталія Якименко, Яна Половчак ДОКУМЕНТАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ВІДРЯДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКА.....	235
Ольга Кочерженко ФУНКЦІЇ ДОКУМЕНТА І КНИГИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	237

Ольга Вільховик БІЛЬШОВИЦЬКА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х РОКІВ.....	239
Ольга Дубінова ОСНОВНІ ФОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ.....	243
Ігор Бондаренко ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	244
Наталія Воронюк ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ.....	246
Ренилта Дарсанія ДОКУМЕНТНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПІДСИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	247
Вікторія Дудник ФУНКЦІЯ ДОКУМЕНТА В СОЦІАЛЬНІЙ КОМУНІКАЦІЇ: ХАРАКТЕРИСТИКА І ВЛАСТИВОСТІ.....	251
Юлія Ковтун ІНФОРМАЦІЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ.....	253
Роман Ковалевич ДОКУМЕНТНИЙ ФОНД БІБЛІОТЕК ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА.....	257
Олександра Криворотова КОМУНІКАЦІЙНА СИСТЕМА ІНТЕРНЕТ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТНИЙ РЕСУРС.....	261
Людмила Лазебна, Валерія Куликова, Вікторія Гризодуб КОМУНІКАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІМІДЖУ.....	263
Анна Пилипенко ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	265
Софія Сокура, Юлія Дяченко ЧИТАЦЬКІ ІНТЕРЕСИ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАВЧАЛЬНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ).....	268

Дарина Савченко
ВЗАЄМОВПЛИВ КНИЖКОВОЇ ТА ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЙ....275

ПРОЦЕС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Валентина Стрілець
ТИПОЛОГІЯ ТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ В
НАФТОГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ.....278

Ageicheva Anna
SCIENTIFIC AND TECHNICAL TRANSLATION GRAMMAR
PROBLEMS.....279

Вікторія Люлька, Юлія Ніколаєнко
СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ:
СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....281

Світлана Дорошенко, Алла Лисенко
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ.....283

Наталія Сизоненко
ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННСВИХ НОРМ В АНОТАЦІЯХ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ СТАТЕЙ ПІД ІНТЕРФЕРЕНТНИМ ВПЛИВОМ
РОСІЙСЬКОЇ МОВИ.....285

Ольга Блашків
ДІЛОВИЙ ТЕКСТ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ, АНАЛІЗУ ДИСКУРСУ,
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ.....286

Олеся Сільчук, Яніна Тагільцева
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ СКОРОЧЕНЬ У ГАЛУЗІ
МЕХАНІЗАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА.....288

Алла Дедушно
МОВА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....290

Olexandra Komarova
TECHNICAL TRANSLATION GRAMMAR PECULIARITIES.....291

Ольга Кузьменко, Іван Бадула, Сергій Кузьменко
ТРУДНОЦІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ
ТЕРМІНІВ.....293

Валерій Марченко ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ.....	298
Ірина Почтакова ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ОСНОВІ ТЕКСТІВ НАФТОГАЗОВОЇ СФЕРИ.....	299
Софія Руденко ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	301
Наталія Шалигіна ПРОБЛЕМИ РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТІВ, СТВОРЕНИХ ЗАСОБАМИ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ.....	303
Анастасія Навагіна, Ангеліна Кондратенко АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ НАУКОВО- ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ.....	305
Відомості про авторів	309

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО Й ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Алла Соляник
м. Харків

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ ПІДГОТОВКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Каталізатором реформ у вітчизняній освітній системі є запровадження в практику вищої школи компетентнісного підходу на виконання підписаної Україною Болонської декларації. Перехід від кваліфікаційної до компетентнісної моделі підготовки кадрів вищої кваліфікації зумовлений тим, що в сучасних умовах інноваційний розвиток суспільства здатні забезпечити лише ті фахівці, які оволоділи комплексом загальних та спеціальних (фахових) компетентностей – сукупністю взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності, вольових характеристик), що надають можливість ефективно діяти не лише в стандартних, але й в проблемних виробничих ситуаціях.

Правовою основою означеної модернізації розвитку вітчизняної системи підготовки кадрів є закон України «Про вищу освіту» (2014) [1]. У третьому розділі цього документа наголошується на необхідності розроблення галузевих стандартів вищої освіти, які мають визначати перелік компетентностей випускників певної освітньої спеціальності. В законі підкреслено, що стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. На виконання цього положення закону наказом МОН України № 1115 від 27.10.2015 р. було затверджено оновлене «Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України» [2], яка визначена як форма спільної участі держави, роботодавців, навчальних закладів, представників академічної науки у розробці методології та змісту освіти, формуванні стандартів освіти, впровадження сучасних педагогічних та інформаційних технологій.

Цей колегіальний підхід до розроблення стандартів освіти був реалізований у березні-квітні 2016 р., коли на засадах відкритого конкурсу з 16 претендентів, що подали заяви на участь у складі роботи підкомісії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа Науково-методичної комісії з культури і мистецтва, було обрано 7 осіб, які розробили проект стандарту галузевої освіти та подали його на розгляд призначених Науково-методичною радою трьох експертів від працедавців та членів професійних асоціацій.

У схвалених сектором вищої освіти Науково-методичної Ради МОН України «Методичних рекомендаціях щодо розроблення стандартів вищої освіти» [3, 4] підкреслювалось, що нові стандарти мають базуватися на компетентнісному підході і поділяти філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning

Educational Structures in Europe, TUNING). Означені рекомендації спрямували розробників проекту стандарту до вивчення й запозичення кращого європейського досвіду щодо встановлення та підтримки академічних стандартів підготовки фахівців інформаційного профілю. Найавторитетнішим з цих документів є стандарти, що запроваджені під грифом «Кодекс якості вищої освіти Великої Британії». Так, стандарт з освітнього напрямку «Бібліотекознавство, інформація, знання, документація й архівній менеджмент» [5], прийнятій у березні 2015 р., спрямовує зміст та структуру європейської вищої освіти на розвиток у майбутніх інформаційних фахівців комплексу загальних та фахових компетентностей. При цьому загальні компетентності спрямовані на формування навичок безперервного професійного самовдосконалення, критичного мислення та аргументованої саморефлексії, управління особистісним розвитком та навчанням протягом усієї кар'єри, а фахові компетентності забезпечують набуття професійних навичок, пов'язаних з виявленням, створенням, організацією, поширенням та зберіганням інформації в будь-яких форматах.

Назва та зміст стандарту свідчать про те, що у провідних європейських країнах на єдиній когнітивній та організаційній платформах готують бакалаврів бібліотечного, інформаційного та архівного менеджменту, видавничої справи, магістрів бібліотечних, архівних та інформаційних досліджень. При цьому інформаційна професія визначається як сукупність напрямів підготовки «бібліотекаря», «архівіста», «документаліста», яких споріднює єдине функціональне поле діяльності – підтримка документокомунікаційних процесів розвитку суспільства.

Аналіз когнітивної складової європейського стандарту «Бібліотекознавство, інформація, знання, документація й архівній менеджмент» дозволив визначити, що серед основних професійних компетентностей, якими має володіти майбутній інформаційний фахівець, зазначені такі:

- критичне розуміння сутності інформації, знань, інфраструктури, що забезпечує управління інформаційними процесами;
- володіння методами вивчення та задоволення фактичних та потенційних інформаційних потреб користувачів;
- знання законодавчих та нормативних вимог щодо управління знаннями (інформаційна етика, авторське право, баланс між доступом до знань та інформаційною безпекою);
- володіння системами організації знань (індексування, ідентифікація, класифікація, каталогізація);
- уміння використовувати інструменти організації знань (тезауруси, класифікатори, таксономії, метадані, бібліометрію та вебометрію).

Особлива увага в практиці підготовки бакалавра інформаційного профілю приділяється формуванню у нього професійних компетентностей, пов'язаних з навичками володіння новітніми інформаційними технологіями. Серед них:

- здатність планувати, налагоджувати та підтримувати зв'язки з агрегаторами електронного контенту;
- уміння моделювати предметну галузь, розуміти принципи проектування та функціонування проблемно-орієнтованих БД, семантичного вебу, веб-сервісів та соціальних медіа;
- здатність оцінювати тенденції автоматизації інформаційних процесів та технологій, знати методи екстракції інформації з різних типів контенту;
- уміння використовувати системи прийняття рішень та інтелектуальний аналіз даних;
- здатність оцінювати наслідки поцифровування документів, проектувати, формувати та підтримувати цифрові архіви.

Цей комплекс знань, умінь та навичок вельми необхідний нині й вітчизняним бакалаврам інформаційного профілю, тому на їх формування мають бути спрямовані не лише галузеві стандарти освіти, але й навчальні плани й програми відповідних навчальних дисциплін українських вишів, які готують кадри зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Важливим є також запозичення вимог європейських освітніх стандартів щодо застосування методів викладання, навчання, оцінки знань та освітніх ресурсів. Серед них такі:

- навчання має відбуватися в реальних та віртуальних середовищах (змішано), а також дистанційно;
- невід'ємним освітнім модулем є навчальна та виробнича практика в бібліотеках та архівах, стажування, виконання реальних дослідницьких проєктів;
- обов'язковим є залучення в процесі навчання особистісно-орієнтованих ресурсів: чатів, дискусійних груп, мультимедійних навчальних модулів, соціальних мереж, дошок оголошень, вікі, тематичних сайтів, професійних електронних ресурсів;
- спрямованість навчання не на запам'ятовування великих обсягів інформації, а на вироблення критичного мислення, вміння аналізувати та узагальнювати, оцінювати якість власної освіти, бути ефективними та самостійними в прийнятті обґрунтованих фахових рішень, планувати своє майбутнє для освітнього та кар'єрного росту.

На визначення змісту базових професійних компетентностей сучасного інформаційного фахівця суттєво впливають ключові тенденції розвитку глобального комунікаційного простору, зокрема: стрімка диверсифікація асортименту онлайн-інформаційних продуктів та послуг, що спричиняє розширення спектру спеціалізацій інформаційних фахівців; персоналізація користувацьких інтерфейсів та сервісів на основі технологій адаптивного контенту; електронна конвергенція документокомунікаційних структур суспільства (видавництв, бібліотек, архівів, інформаційних агенцій). Переконливим прикладом розширення спектру спеціалізацій інформаційних фахівців є відкриття протягом останнього десятиріччя в європейських університетах таких популярних напрямів підготовки, як «Архітектура інформації» (теорія візуальної комунікації та арт-дизайн, веб-дизайн

мережних ЗМІ); «Цифрові публікації та мережі» (інтернет-провайдинг, електронні видавництва та книжкові магазини, цифрові бібліотеки, архіви, репозитарії); «Контент-менеджмент та інженерія знань» (семантичний веб, адаптація мобільного контенту під різні категорії користувачів). Цей досвід профілізації підготовки кадрів інформаційного профілю варто запозичити й вітчизняним вишам.

Стратегічне прогнозування впливу на розвиток глобального інформаційного простору конвергентних технологій дозволило визначити розробникам вітчизняного стандарту освіти зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» такий перелік базових професійних компетентностей майбутніх бакалаврів:

- здатність забезпечувати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження та надання в користування інформації у будь-яких форматах;
- здатність використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв;
- здатність використовувати і вдосконалювати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, організувати цифрові архіви, електронні бібліотеки, проблемно-тематичні бази та банки даних;
- здатність проектувати та створювати інформаційні системи, ресурси, продукти та послуги.

Сучасне покоління стандартів освіти не передбачає переліку нормативних навчальних дисциплін, що закладають зміст підготовки майбутніх фахівців. Перелік фундаментальних та професійно орієнтованих навчальних дисциплін формують вищі навчальні заклади, зважаючи на те, що 60% обсягу освітньої програми спеціальності має бути спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, визначених стандартом вищої освіти. В умовах адаптації вітчизняної системи вищої інформаційної освіти до кращих європейських зразків варто розробити модельний перелік фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін інваріантної частини освітніх програм зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», який допоможе зберегти спадкоємність фахової підготовки різних освітніх рівнів, забезпечити формування ґрунтовного професійного світогляду та системного переліку загальних фахових компетентностей у майбутніх бібліотекарів та документознавців.

Як варіант для подальшого колегіального обговорення переліку фундаментальних навчальних дисциплін підготовки бакалавра за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» можна запропонувати наступний перелік: «Інформаційні технології», «Інформаційні системи та мережі», «Аналітико-синтетична обробка документів», «Загальне документознавство», «Соціальні комунікації», «Соціальна інформатика», «Інформаційний менеджмент», «Інформаційне право», «Інформаційна етика та екологія». До переліку інваріантної частини циклу професійних та практичних дисциплін варто віднести наступні: «Бібліотекознавство»; «Бібліографознавство»; «Архівознавство»; «Організація інформаційно-аналітичної діяльності»; «Інформаційний сервіс»; «Автоматизовані

інформаційно-пошукові системи»; «Цифрові архіви та електронні бібліотеки».

Щодо пропозицій стосовно формування модельного переліку навчальних дисциплін інваріантної частини освітньої програми підготовки магістра зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», серед фундаментальних варто запропонувати наступні: «Філософія інформації», «Комунікації в науці», «Організація та методика науково-дослідницької роботи», «Педагогіка вищої школи». До переліку навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки доцільно віднести такі: «Теорія та методологія соціокультурного проектування»; «Методика викладання спецдисциплін»; «Інформаційна аналітика»; «Світові електронні ресурси»; «Контент-менеджмент та інженерія знань». Змістовне наповнення навчальних програм означених дисциплін має бути спрямовано на формування загальних та спеціальних компетентностей, що будуть визначені державними стандартами вищої освіти.

Джерела та література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.

2. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 11.09.2015 № 922 Про затвердження Положення про Науково-методичну раду Міністерства освіти і науки України: наказ МОН України від 27.10.2015 р. № 1115. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4584>.

3. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

4. Розроблення освітніх програм: Методичні рекомендації / авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

5. Subject Benchmark Statement UK Quality Code for Higher Education Part A: Setting and maintaining academic standards Librarianship, Information, Knowledge, Records and Archives Management March 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/SBS-librarianship-15.pdf>.

**Сергій Клепко
м. Полтава**

ДОКУМЕНТ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОНЯТТЯ ДЛЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Значення документно-інформаційних комунікацій постійно зростає у житті людини, зокрема в освіті, достатньо згадати, що в публічній площині обговорення більшості її проблем зводиться до так званої «паперотворчості», тобто надміру документно-інформаційних комунікацій у системі освіти, який заважає педагогам здійсненню власне педагогічної діяльності. Нещодавно за спільною ініціативою руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки в

Україні проведено системне анонімне опитування «Діти і папери», узагальнення результатів якого виявить критичні точки в роботі школи, пов'язані з документообігом та звітністю. Але ми розуміємо, що багато проблем і від неупорядкованості документно-інформаційних комунікацій, наприклад, при оформленні дисертаційних досліджень, про що постійно дискутує освітньо-наукова громада. Водночас документознавство як наукова галузь, що досліджує документообіг і проблеми правильного оформлення документів, як свідчить розгорнутий огляд концепцій з теорії документа і методології бібліографії, філософії інформації та філософії книги [1], не відповідає на виклики, які ставить феномен документу у повсякденному житті людини. Стан документно-інформаційних комунікацій у системі освіти не став предметом дослідження і в освітніх науках, зокрема в філософії освіти. Цим і обумовлюється мета цієї розвідки – окреслення можливих шляхів концептуалізації в філософії освіти документно-інформаційних комунікацій у системі освіти та пошук засобів їх оптимізації.

Передусім вкажемо на загублений у сучасній педагогіці дидактичний сенс поняття «документ». Як показує Г. М. Швецова-Водка, сучасні словники пояснюють походження слова «документ» від лат. *Documentum*, яке, в свою чергу, походить від дієслова *docere* – «вчити, навчати» [1, с. 37]. Згідно з аналізом Анджея Сускі, коріння цього слова можна виявити в індоєвропейській мові за 2000 років до н.е. Слова з коренем *dek* у цій мові означали жест простягнутих рук, пов'язаний з передачею або прийняттям, отриманням чогось. Від нього походить слово «*documentum*» або «*documentum*» у значенні: «той, що учить; що є повчальним прикладом, доказом». Проте з моменту появи слова «документ» до кінця ХІХ ст. його значення поступово звужувалося: від будь-якої речі, яка могла служити для навчання (сучасною педагогічною мовою – засоби навчання) або свідчення, – до письмового свідчення, що підтверджує певні правові відносини» [1, с. 38].

Оскільки будь-який артефакт (як і екофакт) може бути предметом чи об'єктом навчання (а тому водночас і засобом навчання, наприклад, колекція мінералів), то в філософії освіти доцільно опрацювати найширшу дефініцію «документа», яку сформулював засновник документознавства П. Отле [2]. Вчений називав документом будь-який носій соціальної інформації, а не тільки субстанціальний (речовинний) об'єкт, в якому інформація зафіксована: «Матеріалізована пам'ять людства, що день у день реєструє факти, ідеї, дії, почуття, мрії, які запам'ятовувалися в свідомості людини» [2, с. 39]. Пізніше його послідовники відмовилися від такого широкого трактування поняття «документ», але багато ідей П. Отле були сприйняті позитивно, в тому числі і розуміння документа як засобу передавання інформації в суспільстві. Тому варто глибоко проаналізувати сенси поняття «документ» як засобу навчання, хоча ми надалі розглядатимемо ту частину документно-інформаційних комунікацій, яка породжується виробництвом і використанням документів у педагогічній практиці на рівні навчальних закладів.

Функціональна сутність поняття «документ» у трактуванні Г. М. Швецової-Водки ґрунтується на тому, що загальні його риси визначаються вже в найпростіших дефініціях «документа», згадуваних вище:

документ – це єдність матеріального (речового) об'єкта і зафіксованої на (в) ньому інформації розгортається у 8-ступеневій дефініції документу, яка узагальнює різноманітні традиції історії та функціонування галузевого використання цього поняття.

Пошуки кращої дефініції серед різних значень поняття «документ» у документально-інформаційній науці для філософії повсякденної освіти не завжди будуть продуктивним. Для освітян документ, передусім, це текст скріплений явним підписом, або ж має певну гарантію ухвалення (офіційні документи, урядові ухвали, закони тощо). Звичайно, певна зафіксована інформація стає документом у залежності від критеріїв суб'єкта оцінки. Так, текст на аркуші без підпису не завжди є документом для правових відносин, органів юстиції, але як автограф може бути документом в архівній справі.

Документ – це те, що вимагається інспекторами при різних перевірках установ і осіб для підтвердження їх діяльності у минулому чи спроможності на майбутнє. Тому документ, навіть у сучасних умовах відходу від «паперової інформатики», до цих пір виконує свою первісну функцію бути «тотемом» чи «оберегом» особи, організації. Такі документи-тотемі вимагаються у ході різних перевірок за відповідними переліками. І тут проблема не у визначеннях поняття документу, не в тонкощах позначення та ідентифікації 32-х реквізитів документів згідно ДСТУ 4163-2003, а у можливостях і в масштабах обсягів необхідності документування життєдіяльності особи чи організації.

Документ є системним утворенням для повідомлення про факти і сам стає фактом. Документообіг є фактичним відображенням життя людини і надає підставу для радикального розрізнення людства від тваринного світу, який такого документообігу немає. Але що є кардинальним у цьому зв'язку для нас серед проблем документознавства? Гадаю, питання розрізнення документів та інформації, правил оформлення документів є важливими, але вони є технічними проблемами. Кардинальна, як на мене, проблема полягає в тому, що у світі артефактів збільшується частка документів, виробництво документів у багатьох сферах стає домінуючим над виробництвом інших артефактів. Власне, праця багатьох є лише виробництвом документів і / або його обслуговування, а у багатьох – відбирає значну частину робочого часу.

Покажемо це на прикладі шкільної документації. Нами було встановлено у першому наближенні її номенклатуру – перелік документів, що підлягають вивченню, аналізу різними контролюючими суб'єктами щодо школи. Ця номенклатура нараховує більше 200 типів шкільних документів, переважна частина яких передбачає постійне неперервне поповнення інформацією. Це найрізноманітніші: Акти; Аналітичні матеріали; Анкети; Атестаційні листи; Бухгалтерська звітність; Графіки; Довідки; Журнали; Заяви; Звіти; Зошити; Книги наказів; Книги обліку; Матеріали; Особові справи; Плани; Положення; Посадові інструкції; Правила; Приписи; Протоколи; Рішення; Сертифікати; Списки; Статистична звітність; Угоди; Характеристики; Щоденники тощо [3].

Кожний з цих документів може бути предметом дискусії щодо його доцільності, процедур його укладання.

Тут постає головне питання – яка потрібна маса праці керівника ЗНЗ, його заступників та інших працівників у межах виконання своїх функціональних (посадових) обов'язків, щоб забезпечити оформлення цієї документації?

Фактично, освітяни дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних навчальних закладів знаходяться в лещатах бюрократії, з яких ледве звільнилися викладачі вищої освіти відповідно тепер відміненого наказу № 384 «Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації» (2012), яким запроваджувалося 64 форми звітних документів.

Такі намагання не лише МОН, а і багатьох інших органів влади, задокументувати кожний крок викладача, учителя, керівника, студента, учня вимагає приставляння до кожного з них писаря.

Документи беруть участь у постійній циркуляції, у якій документи нижчого рівня замінюються на документи вищого рівня. Так, будь-яка сертифікація (тобто процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, персоналу, систем якості, систем управління тощо, встановленим законодавчим чи іншим вимогам) по суті є заміною певним сертифікатом комплекту документів, розроблених для неї і підтверджуючих відповідні стани і процеси чи процедури сертифікованого об'єкта. Наприклад, отримання атестата про середню освіту, по суті, є заміною одним документом множини інших документів: класних журналів, табелів, учнівських зошитів з оцінками учителя за контрольні і домашні завдання тощо. У цю масу документів входить іще пака документів, яка вимагає декількох десятків пачок паперу за рік. Електронні документи є не легшим варіантом – як через некомфортний для зору формат, так і через проблеми доступу до них, тому вимагається паперовий варіант протокольних і облікових документів. Наприклад, у системі післядипломної педагогічної освіти до цих пір використовується для обліку занять журнал, в який рукописно вносяться дані про слухачів, розклад і теми занять, підписи викладачів про проведені заняття. Його ведення регламентується різноманітними нормативними документами. Фактично, такий рукописний журнал є основою для перевірки установи фінансовими органами. У той же час перспектива заміни такого журналу чи подібних якимись електронними документами, з використанням електронних підписів, навіть не обговорюється і не проектується.

Тому згаданий наказ № 384 чи подібний мав би водночас визначати ресурси часу, які необхідні для оформлення того чи іншого документу, так і засоби полегшення підготовки цих документів, пропонувати ВНЗ комп'ютерні програми «ректорат», «деканат», «кафедра» з автоматизованими робочими місцями їх працівників і викладачів, які в автоматичному режимі формуватимуть відповідні звіти, журнали, протоколи, що запитують працівники інспекцій, складання яких забирає весь час у педагогічної творчості.

Працівники навчальних закладів усіх секторів української освіти очікують досконалу програму підготовки документації, автоматизовану систему управління школою, побудованої на системі освітніх індикаторів,

яка б надавала можливість реального відслідковування «стану функціонування і динаміки розвитку навчального закладу», враховувала б різні ситуації.

Щодо контролю в дошкільному навчальному закладі – чого варта лише вимога вести Картотеки матеріалів, обладнання, публікацій періодичних освітніх видань, психолого-педагогічної, методичної літератури, передового педагогічного досвіду, методичних розробок (конспекти різних видів роботи з дітьми, сценарії спортивних заходів тощо). У сучасних умовах картотеки є архаїчним явищем. Наприклад, найбільша у світі мережа TSL Education глобально об'єднує понад 47 мільйонів викладачів і надає доступ до сотень тисяч вільних ресурсів, створених викладачами для викладачів [4]. TES Connect став величезним глобальним явищем, його члени в 197 країнах завантажують щорічно до 150 мільйонів його ресурсів. TES допомагає викладачам розвивати власні навчальні плани. Зростає рівність доступу до навчальних ресурсів вищої якості для кожної дитини. Тепер викладачі самі вживають заходів, щоб змінити ситуацію: мільйони з них поширюють свої ресурси онлайн, упроваджуючи безпрецедентний потік вільно доступних документів [5].

МОН повинне подбати про українські аналоги таких мереж. Тим більше, що за ініціативою освітян вже багато створено таких електронних ресурсів. Сьогодні комп'ютеризація дозволяє органам управління освіти повторити таку бюрократизацію освіти у небачених електронних масштабах. Завдання проте в них інше: поставити комп'ютеризацію на службу вчителю, вивільнити його для педагогічної творчості. Сьогодні підготовка документів у багатьох випадках є процесом довшим, ніж власне тривалість дії, яка документом документується, власне протокол засідання кафедри готується довше, ніж тривало засідання. У перспективі системи розпізнавання мови будуть доведені до того рівня, що протоколи, як специфічний вид документів, готуватимуться автоматично і його продуцентам буде досить засвідчити автоматичний протокол своїми підписами.

Французький педагог С. Френе у 1920-х роках послідовно розвивав ідею «друкарні в школі» як це засобу розкріпачення дитячого мислення, доводячи, що таке потужне знаряддя як друкарський верстат сам по собі змушує переглянути педагогічні принципи навчання і виховання.

Сьогодні, коли численні американські школи вже обладнані принтерами тривимірного друку, технологія якого змінює природу навчання та виробництва, і потенційно може призвести до нової індустріальної революції, «друкарня в школі» є певним анахронізмом. Проте українські школи є швидше «школами-принтерами», в яких адміністрація і учителі змушені продукувати документи, а не займатися навчанням і вихованням учнів. Проблема впорядкування управління освіти має розпочинатися не з примноження документів, а з аналізу пошуку можливостей їх ліквідації. Дивлячись на різні програми, ми бачимо, що освітянин зводиться ними до гвинтика, який повинен постійно заповнювати журнали, протоколи, книги, щоб усіляким інспекціям було зручно їх контролювати. Отже, для філософії освіти важливо:

- глибоко проаналізувати сенси поняття «документ» як засобу навчання;
- з'ясувати, що є документом у навчальному процесі – зошити, щоденники, навчальні об'єкти;
- встановити принципи оптимізації і де бюрократизації документообігу в управлінні освітою;
- розробити стратегії формування в освіті авторів, які уміють укладати потрібні і гарні документи у найширшому значенні цього терміну за П. Отле; навчання в освіті ергономічної техніки оформлення документів.

Насамкінець, філософія освіти очікує праць подібних до праці М. Фуко «Ненормальні: Курс лекцій, прочитаних в Колеж де Франс в 1974–1975 навчальному році» [6], у якому М. Фуко, взявши за основу аналізу два медичні документи – психіатричні звіти з кримінальної практики – розгортає свою концепцію становлення в новоевропейській культурі уявлень про норму як біологічний, психологічний, моральний і політичний феномен. Аналогічно, у філософії освіти можуть бути взяті за старт її досліджень багато освітніх документів (дисертації, характеристики, численні довідки і акти з життя навчальних закладів) і кожний із них задаватиме цікаві вектори нормальності і ненормальності, правильності і неправильності праці в освіті.

Джерела та література

1. Швецова-Водка Г. Н. Общая теория документа и книги: учебное пособие. – М.: Рыбари; К. : Знання, 2009. – 487 с.
2. Хомякова И. Г. Поль Отле (1868 – 1944) и его предвидения информационно-коммуникационных технологий: по материалам зарубежных публикаций // Культура и образование. – Ноябрь 2013. – № 3 [Электронный ресурс]. URL: <http://vestnik-rzi.ru/2013/11/1091>.
3. Клепко С. Міністерська програма школи-принтера [Опубліковано 09.09.2013] // «Освітня політика». Портал громадських експертів. [Електронний ресурс]. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/98-ministerska-programa-shkoli-printera> (доступ 30.10.2016).
4. <http://www.tsleducation.com>; <http://www.tesconnect.com>.
5. TSL Education connects more than 47 million teachers and students globally [Електронний ресурс]. URL: <http://www.tsleducation.com/news-and-press/180313.html>.
6. Фуко М. Ненормальные: Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1974 – 1975 учебном году. – СПб. : Наука, 2004. – 432 с.

Олександр Михайлюк
м. Дніпро

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК МЕТОД ДОКУМЕНТОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема інтерпретації є однією з фундаментальних проблем гносеології, логіки, методології науки, семіотики, теорії комунікацій та ін. Але загальноприйнятого визначення інтерпретації на сьогодні так і не існує. Загалом під інтерпретацією розуміють фундаментальну процедуру мислення, процес надання сенсу будь-яким проявам духовної діяльності людини,

об'єктивованих в знаковій або чуттєво-наочній формі. Інтерпретація може трактуватися як процес декодування знаку, означування чи приписування значення, осмислення чи приписування смислу, «виявлення прихованого смислу в очевидному смислі» тощо. У гуманітарному знанні інтерпретація розуміється як тлумачення текстів, операції з покладання та зчитування смислів [1]. Метою інтерпретації вважається з'ясування сенсів тексту, правильне його розуміння. Інтерпретацію проводять з метою встановити той сенс, який вкладав в твір його автор [2, с. 138].

Поняття «документ» є центральним в понятійній системі документознавства. Документ є об'єктом дослідження багатьох наукових дисциплін. Тому зміст поняття «документ» багатозначний і залежить від того, в якій галузі і з якою метою він використовується. Документ – це «матеріальний об'єкт», що містить в тій або іншій знаковій формі інформацію для передачі її в часі і просторі, для реалізації управлінських, інформаційних або правових функцій. Це синтез декількох найбільш «популярних» визначень [3, с. 35–47; 4, с. 54–75]. Але у будь-якому разі документ, передусім, постає як джерело інформації. Документ як джерело інформації вимагає критичного відношення, осмислення та інтерпретації.

Атрибутивною властивістю інформації є її знакова природа. Як форма представлення інформації документ може бути зіставлений з такими поняттями як повідомлення і текст. Текст – організована, пов'язана, завершена сукупність знаків. Знак спрямовує не лише безпосередньо до об'єкта (предмета або явища, на які він указує), але і до контексту, і до коду, у межах яких він функціонує, тобто до інших знаків. Знак, як і факт, набуває сенсу і значення, відсилаючи до інших фактів і до теорії, у межах якої він інтерпретується. Знак функціонує в тексті і визначається через інші знаки в цьому тексті. Знаки пояснюються через знаки (До. Леви-Строс), документи – через документи.

Будь-який текст має контекст, тобто текстове оточення, і мислиться залежно від такого, як і знак, набуває свого сенсу і значення в оточенні інших знаків, в знаковій системі загалом, тобто в контексті. Будь-який документ повинен розглядатися в контексті з іншими документами, з культурою загалом як макрокодом. За словами Бахтіна, всяке висловлювання набуває сенсу тільки в контексті, в конкретний час і в конкретному місці. Але контекст – це також те, що поза текстом. Кожне слово (кожен знак) тексту виводить за його межі. Всяке розуміння є співвідношення цього тексту з іншими текстами. Головний принцип герменевтики, на чому засновано тлумачення текстів або подій в тому, що слово або жест вбудовуються в контекст. Вже текст, від латинського «тканина», «зв'язок» є спільність думок і слів, зчеплена безліччю зв'язків, частина з яких прихована, невидима. Контекст – набагато ширша спільність, в яку вплетений текст, і вплетений зв'язками вже в основному прихованими. І рівень нашого розуміння тексту залежить від того, як глибоко і широко ми змогли ці зв'язки уловити. Тобто побачити в тексті вираження складної і невидимої дійсності [5, с. 29]. І не можна зрозуміти природу і сутність або інших явищ, розглядаючи їх ізольовано, виходячи лише з джерел, документів і декларацій, без урахування усього громадського і історичного контексту. Інтерпретація, тлумачення – це

відновлення неявних або спеціально прихованих зв'язків з контекстом [5, с. 19].

Хоча ми можемо наділити об'єкт якістю знаковості, знак буде представлений не в самому об'єкті, а в процедурі інтерпретації, з одного боку, і в культурі спостерігача – з другого [6, с. 37]. Знак існує як знак і є знаком тільки за наявності інтерпретатора. В кінцевому підсумку, саме від позиції того, хто сприймає, визначуваної об'єктивними обставинами, залежить, чи функціонує сприймане ним в якості знаку. А об'єктивні обставини полягають в тому, що сам інтерпретатор сформований знаковою системою. Результат інтерпретації залежить від «попереднього досвіду», «внутрішньої картини світу», тезауруса інтерпретатора. Виходячи з цих властивостей інтерпретатора, знаки ним сприймаються й інтерпретуються. Інтерпретація – це ув'язка знань, добутих з джерела інформації, з поточним запасом знань інтерпретатора, котрий змінюється. Інтерпретація – не стільки «мистецтво розгляду», скільки мистецтво «конструювання». Мета інтерпретації у відновленні втраченої і/або в підтримці наявної гармонії внутрішнього світу інтерпретатора і в усуненні когнітивного дисонансу [7, с. 48–51].

Якщо всяке розуміння є інтерпретацією (Х.-Г. Гадамер), то не всяка інтерпретація є розумінням. Інтерпретація може бути правильною або неправильною, успішною або неуспішною. Інтерпретація не зобов'язана закінчуватися успіхом.

Інтерпретація може застосовуватися лише до утворень, пов'язаних із кон'юнктивним життєвим простором, і цілком відрізняється від аналізу і пояснення однозначно об'єктивного теоретичного комплексу, наприклад, ланцюга висновків у математиці. Іманентній інтерпретації доступний лише вкладений в утворення зміст, що припускається і не збігається з його об'єктивним змістом, а може розглядатися лише як одне з можливих тлумачень порівняно з цими об'єктивними змістами [8, с. 431–437]. Головна думка Х.-Г. Гадамера, висловлена в роботі «Істина і метод»: розуміння завжди є різночитання [див. 9]. Множина інтерпретацій і навіть конфлікт інтерпретацій є не вадою чи пороком, а достоїнством розуміння, що створює сутність інтерпретації [див. 10].

Джерела та література

1. Микешина Л. А. Інтерпретація / Л. А. Микешина // Философия : Энциклопедический словарь / под ред. А. А. Ивина [Электронный ресурс]. – М. : Гардарики, 2004. – 1072 с. – Режим доступа: <http://arion.ru/wiki/Interpretacija>
2. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники российской истории : учеб. пособие / И. Н. Данилевский, В. В. Кабанов, О. М. Медушевская, М. Ф. Румянцева. – М. : Российск. гос. гуманит. ун-т, 1998. – 702 с.
3. Бездрабко В. В. Управлінське документознавство : навч. посіб. / В. В. Бездрабко. – К., 2006. – 208 с.
4. Швецова-Водка Г. Документознавство : навч. посіб. / Г. Швецова-Водка. – К., 2007. – 398 с.

5. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Алгоритм, 2000. – 688 с.
6. Пятигорский А. М. Избранные труды / А. М. Пятигорский. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 590 с.
7. Демьянков В. З. Интерпретация, понимание и лингвистические аспекты их моделирования на ЭВМ / В. З. Демьянков [Электронный ресурс]. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 172 с. – Режим доступа: <http://www.infolex.ru/Int0.html>.
8. Манхейм К. Избранное: социология культуры / К. Манхейм. – М.; СПб. : Университетская книга, 2000. – 501 с.
9. Гадамер Г.-Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики : пер. с нем. / Г.-Г. Гадамер; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М. : Прогресс, 1988. – 704 с.
10. Рикер П. Герменевтика и метод социальных наук / П. Рикер // Герменевтика. Этика. Политика. – М. : АО «КАМІ» – Изд. центр Academia, 1995. – С. 3–18.

**Оксана Гомотюк
м. Тернопіль**

ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Історія вищої освіти в незалежній Україні позначена процесом трансформацій, складними суспільно-політичними викликами, економічною кризою, погіршенням демографічної ситуації, імплементацією Закону України «Про вищу освіту», потребує глибокого осмислення та історичного аналізу. Історія ВНЗ тісно пов'язана з історією суспільства та є віддзеркаленням його запитів, деформацій, проблемних питань. З іншого боку, аналіз становлення і розвитку вищої освіти в умовах незалежності України є не можливим без узагальнення досвіду як столичних, так і регіональних вишів, розумінням ними викликів і загроз ХХІ століття. З цих міркувань, історія кожного вищого навчального закладу є цікавою та формує збірний образ системи вищої освіти, пошук шляхів вирішення актуальних питань та визначення векторів руху вперед.

Історія Тернопільського національного економічного університету (далі – ТНЕУ) сягає у 1966 р. і у поточному році виш відзначив свій 50-літній ювілей. Для підготовки ювілейного видання з історії становлення і розвитку навчального закладу [1] слугували матеріали Державного архіву Тернопільської області, архіву ВНЗ, зокрема особові справи адміністрації, науково-педагогічних працівників, управлінців. Джерельною базою також виступили матеріали звітів про наукову діяльність, звіти ректорів, протоколи засідань учених рад, структурних підрозділів. Спомини ректорів, ветеранів праці особливо благодатні для істориків, оскільки дають змогу оцінити велич і розмах проектів, загострити увагу на ключових подіях та глибше проаналізувати труднощі і виклики, вивчити складники менеджменту освіти кожного етапу розбудови університету.

Слід виокремити як джерело для студіювання новітніх сторінок історії вищого навчального закладу матеріали веб-сайту і замислитись над

збереженням цієї інформації для нащадків. Веб-сайт, особливо за наявності інтерактивних і динамічних елементів, складно ідентично перенести на паперовий носій, тобто важливим є спосіб фіксації інформації, який дозволяє забезпечити її збереження, опрацювання, розповсюдження та представлення користувачеві за допомогою засобів комп'ютерної техніки. Цінність веб-сайту як джерела обумовлена його комплексністю, системністю, що одночасно охоплює усі напрямки діяльності вишу, а це не досягається традиційними джерелами. Розробка нового сайту ТНЕУ (враховуючи сучасні підходи до безпеки інформаційних ресурсів) дає змогу комплексно подати інформацію не лише про структуру та основні напрямки діяльності університету, а забезпечує можливість кінцевому користувачеві інтерактивно працювати з інформаційним ресурсом закладу.

Аналіз контенту веб-сайту дає можливість провести тематичну класифікацію презентованих матеріалів, що кореспондується із ключовими напрямками діяльності ВНЗ. Варто виокремити навчальну складову діяльності вишу, що концентрується в інформації щодо нормативно-правових аспектів організації освітнього процесу, навчально-організаційних матеріалів, в інформації ознайомчого характеру, впровадження принципово нових методик організації навчального процесу та активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, електронних версіях навчальних посібників, методичних матеріалах, інформації про сучасний стан освіти, про сучасні навчальні здобутки, особливості та напрями вищої освіти. Постійно оновлююча інформація із сайту дає змогу простежити вдосконалення внутрішньої нормативної бази організації навчального процесу, контролю якості навчання і викладання. Важливою умовою ефективної управлінської діяльності, надання якісних освітніх послуг, підвищення ефективності управління якістю освіти є внутрішньоуніверситетський контроль якості навчання. Широке використання інформаційних технологій в управлінській діяльності університету забезпечує активну взаємодію всіх структур у різних напрямках його функціонування.

Інформація із веб-сайту дає благодатний матеріал для оцінки динаміки усіх спектрів діяльності, у тому числі пріоритетних напрямків науково-дослідної роботи, міжнародної співпраці, інтернаціоналізації життя вишу. Веб-сайт засвідчує, що сучасний університет є співтовариством і життєвим діалогом студентів і професорів, об'єднаних спільними цінностями, науково-освітніми та духовно-культурними інтересами. Наукова та науково-технічна діяльність університету зорієнтована на: досягнення державних стандартів якості підготовки фахівців з вищою освітою та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, фундаменталізацію освітньої підготовки та універсалізацію навчального процесу через поєднання науки і освіти, наукове забезпечення навчального процесу, формування і розвиток наукових шкіл; підтримку молодого науки, забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки України. У полі зору керівництва вишу, як свідчать матеріали сайту, постійно перебувають такі важливі питання: удосконалення організаційно-функціональної структури; організація наукових досліджень і диверсифікація джерел фінансування; результативність науково-дослідних робіт; науково-видавнича діяльність; наукові заходи; підтримка молодих

вчених; організація науково-дослідної роботи студентів та ін. Нині університет – провідний науково-освітній центр, відомий своїми науковими школами, чиї студії стали духовним надбанням нації, посівши помітне місце у міжнародному науковому просторі. На високому рівні розвивається наука, у тому числі й студентська, про здобутки яких регулярно повідомляє веб-сайт.

Поряд із науковою роботою та вихованням ринкового економічного мислення в університеті вдосконалюється національно-патріотичне виховання, продовжуються славні спортивні та соціокультурні традиції. Професорсько-викладацький колектив формує у студентів гуманістичну мораль, глибокі патріотичні та громадянські почуття, вчить їх визначати й поважати національні пріоритети українського народу. Половину 50-річного шляху університету пройдено в умовах незалежності Української держави, шляху тривалого еволюційного розвитку та революційних трансформацій, що характерні не лише для останніх років, а й більш як півстолітнього досвіду формування його історії, шляху, позначеного усвідомленням власної ролі та ідеї ствердження, потужного впливу на сучасне суспільство, потребою плекання людей для розбудови демократії та прогресу. Саме тому такими важливими для історії закладу стали останні роки випробувань і гартувань. Як свідчать матеріали веб-сайту, неодноразово університет підставляв плече своїм випускникам, які ні на мить не сумнівалися у потребі захисту України. Університет не зволікав, з ініціативи ректора одразу ж підтримав студентів, які 21 листопада 2013 р. першими вийшли на акції протесту проти згорання процесу євроінтеграції на Майдан. Університет довів не словом, а справами, що виконує місію духовного стрижня для нації.

За матеріалами веб-сайту, іншими джерелами логічним є висновок, що в умовах розвитку університетської освіти і трансформації українського суспільства, вагомим є формування освіченої та повноцінної особистості і розуміння того, що без усвідомлення аналізу основних етапів розвитку українських освітніх традицій, без вивчення професійного досвіду багатьох поколінь академічної спільноти, без осмислення національного світогляду, національних традицій як траєкторії життя нашої нації, неможливо правильно зрозуміти сучасні світові інтеграційні зміни та глобалізаційні процеси в українському суспільстві та в процесі державотворення.

Джерела та література

1. Тернопільський національний економічний університет: професіоналізм, престиж, поступ / Ювілейне видання. – Львів: Українська академія друкарства, 2016. – 488 с.

Олександр Дзьобань
м. Харків

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАЦІЙ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Розвиток інформаційних комунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій здійснювався в соціумі по лінії їх ускладнення й диверсифікації у вигляді послідовного переходу від простих моделей до складних. Поява

професійних способів інформаційно-комунікативної дії пов'язана з розвитком соціальних відносин. До середини ХХ століття склалися основні моделі інформаційних комунікацій, які можна назвати класичними, оскільки всі вони мають яскраво виражену соціальну обумовленість.

Поняття інформаційна комунікація – складний культурно-історичний феномен, за яким легко вгадуються ті або інші суспільні потреби, світоглядні принципи й ціннісні орієнтації, що дозволяє визначити інформаційно-комунікаційні технології як соціально обумовлену сукупність інтегрованих прийомів і методів інформаційно-комунікативної дії, технічних і програмних засобів, які використовуються в процесі обміну продуктами матеріальної й духовної діяльності і взаємодії між індивідами, соціальними прошарками і групами, з метою збору, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення і використання інформації для регуляції й управління процесами життєдіяльності.

Дослідження статусу й місця сучасних інформаційних комунікацій в соціально-економічній сфері дозволяє вести мову про існування тенденцій, котрі пов'язані з процесами вертикальної дезінтеграції. Це забезпечується за допомогою достатньо складної інфраструктури комунікацій і комп'ютерного устаткування, яка і дозволяє забезпечувати контроль і координацію діяльності. Інформаційно-комунікативні технології, тут використовуються як інструмент вирішення складних проблем корпорацій в умовах сучасного глобалізованого ринку. Використання цього інструменту дає суперечливі результати з точки зору використання різних моделей інформаційних комунікацій. Поява нових соціальних прошарків веде до зростання рівня складності соціальних відносин, що виявляється в сучасних інформаційних конфліктах і з необхідністю веде до урахування й використання всіх семіотичних аспектів інформації: знакового, смислового й прагматичного.

З іншого боку, процес комунікаційної модифікації інформації в інформаційно-комунікаційних каналах може мати негативні наслідки як для окремої особистості, так і для суспільства.

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері культури суттєво підвищує інтенсивний інформаційний обмін. У той же час, перетворення інформації в товар призводить до того, що товарні відносини неминуче розповсюджуються на сферу культури. Йде нерівномірний розподіл у світі наукових і культурних центрів. Виникає багато суперечливих оцінок з питання якості споживаної інформації. Можна вести мову про факт глобального впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій більшою мірою на рівні деяких специфічних контекстів, аніж на загальному рівні суспільної свідомості.

У сучасному світі бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, методів інформаційних впливів багато чого залежить як від суб'єктів інформаційно-комунікативної дії, так і від характеру соціальних відносин між цими суб'єктами. Діяльність суб'єктів інформування в сучасному світі зрештою визначатиметься соціальними чинниками. Шляхи розвитку інформатизації суспільства виявляються пов'язаними з труднощами, які призводять до конфліктів, але ці конфлікти зазвичай породжені не тільки технічними проблемами інформатизації або комунікації.

Це насамперед проблеми самого суспільства, й для їхнього розв'язання необхідними є зусилля у соціальній сфері.

Нові інформаційно-комунікаційні технології створюють унікальні можливості прямого діалогу між людьми практично незалежно від ситуації і їх фізичного місцезнаходження. Але з іншого боку, інформаційно-комунікаційні технології можуть не тільки полегшувати комунікацію, але й внаслідок своєї інструментальної природи її ускладнювати. Симбіоз інформаційно-комунікаційних і соціальних технологій в сукупності з використанням можливостей сучасних біотехнологій несе потенціал, здатний зруйнувати багато конститутивних елементів у традиційній структурі людського досвіду, поставити його під контроль, а в перспективі і зовсім замінити його. Це у свою чергу може призвести до зміни глибинних механізмів, що формують самосвідомість людини. Тому в сучасному світі бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, методів інформаційної дії виникає необхідність поглиблення розуміння філософського принципу гуманізму.

У країнах перехідного типу, до яких належить й Україна, інформаційний складник відіграє особливу роль у державному управлінні перехідними перетвореннями. Інформаційна політика влади може як сприяти швидкому встановленню нових соціальних порядків, так і деформувати демократичну спрямованість соціально-політичного процесу. Аналіз місця й ролі інформаційно-комунікаційних технологій у соціальних відносинах в сучасній Україні свідчить, що розвиток моделей інформаційно-комунікаційних технологій в 90-і роки (часи становлення української державності) був багато в чому детермінований процесами глобального транзиту варіантів інституціалізації сфери суспільних відносин. Розвиток шляхом технократичної медіатизації (з допомогою тільки програмно-технічних засобів і інформаційно-комунікаційних технологій, симуляцій), модифікацій інформації або перетворення її в зону владно-дисциплінарного контролю робить вельми проблематичним розвиток інформаційно-комунікаційних технологій як інструменту інституціалізації сфери суспільних відносин, як засобу забезпечення інформаційної безпеки й створення позитивної репутації України на міжнародній арені.

Руслан Гула
м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Наприкінці ХХ ст. категорії «глобальний», «глобалізація», «глобальні процеси», «глобалізм», «глобалістика» поширювались в науковому дискурсі настільки швидко, що наблизились до філософських категорій «єдине», «загальне», «глобальний не лише – планетарний, ... а – всеохоплюючий, універсальний, загальний» [1, с. 120]. Термін «глобалізація» виник у 80-х рр., його вперше вжив Теодор Левітт, для позначення світового ринку товарів та послуг, виникнення якого ознаменувала економічна діяльність транснаціональних корпорацій. Адаптував це поняття для загальнонаукового використання Р. Робертсон, який визначив розвиток глобалізації як двоєдиний процес перетворення загального в окреме і перетворення

окремого в загальне [2]. Така тенденція визначила особливості процесів обміну матеріальними та духовними цінностями між державами, націями, спільнотами, що виявлялися через не лише через інтернаціоналізацію чи універсалізацію, а й уніфікацію та нівелювання окремих ідентичностей для формування глобального чи єдиного «світового суспільства». Саме глобалізація та модернізація відображають тенденції сучасного інформаційного суспільства, стратегічною метою якого є створення цілісного світу.

Осмилення феномену глобалізації та пов'язаного з ним процесу комунікації, виявили кардинальні трансформації в сприйнятті часових і просторових відносин та географічних кордонів соціуму, які нівелюються через техногенність сучасної цивілізації, тобто почався процес «ретрайбалізації» – гомогенізації світу (комунікативного простору) [3].

У трактуванні глобалізації як феномену, процесу, тенденції немає єдиної думки, у зв'язку з тим, що глобалізація розглядається крізь призму множинності наукових парадигм з використанням різних методів й підходів.

Інструментальний підхід розглядає глобалізацію як *процес* створення нової транснаціональної спільноти, факт та явище, які вже обумовлюють особливості функціонування усіх сфер життя суспільства. Глобалізація, на думку У. Бека «створює транснаціональні соціальні зв'язки та простори, знецінює локальні культури і сприяє виникненню третіх культур... Глобальний світ – це транснаціональна світова спільнота якій не вистачає всесвітньої держави й всесвітнього уряду» [4, с. 26, 32]. Негативні тенденції цей підхід вбачає у нівелюванні чи знищенні національних культур, а позитивним результатом глобалізації мало б стати утворення гібриду цих культур, умовної світової «суперкультури», яка б стала універсальним надбанням світового суспільства. На думку українського філософа В. Воронкової: «Глобалізація – це історичний процес ... створення міжнародного культурно-інформаційного поля, інфраструктури для міжрегіональних, у тому числі й інформаційних обмінів» [5, с. 9].

Отже, акцентуючи увагу на процесах трансформації культур, радикальний підхід вказує і на нелінійний суперечливий характер змін у всіх сферах функціонування суспільства (інформаційно-комунікаційній також).

Скептичний підхід вважає глобалізацію *міфом*, який був створений ідеологами вільного ринку з метою демонтажу системи соціального забезпечення та скорочення соціальних витрат [6] і є лише відображенням процесів посилення взаємодії між національними економіками та їх інтернаціоналізацією. Причому, вказуючи на передовсім економічні аспекти процесу комунікації держав, прихильники цього підходу особливо акцентують умови цих комерційних взаємодій, а саме нерівномірність можливостей «гравців» світового ринку і їх дискретний характер. Скептики практично відкидають можливість рівноцінності та рівноправності в умовах об'єднання суспільств [7], що значно посилюється в умовах інформаційного суспільства через нерівномірність розподілу матеріальних, технологічних і кадрових ресурсів.

Інтеграційний підхід розглядає глобалізацію як *тенденцію*, яка спрямована на досягнення єдності (гомогенності) усього людства у системі

світу, яка забезпечує взаємодію і взаємозв'язок країн, культур, держав в економічній, політичній, культурній, технологічній та інформаційних сферах [8]. «Глобалізація – це подолання і навіть ліквідація традиційних кордонів між державами через формування єдиного технологічного, торгівельного, економічного та інформаційного простору» [9, с. 85].

Комплексний підхід розглядає глобалізацію як комплекс тенденцій, форм взаємодій, фаз розвитку та об'єктивних процесів інтенсифікації транснаціональних потоків. За визначенням львівського дослідника А. Колодій, поняття глобалізації можна визначити таким чином: «Глобалізація – це фаза сучасної поглибленої та багатоаспектної інтеграції світу в умовах новітніх інформаційних технологій, завдяки яким світ стає єдиним цілим; це також процес кількісного зростання, інтенсифікації та якісної трансформації економічних, політичних, соціальних, правових, культурних зв'язків і відносин держав та регіонів із суперечними та неоднозначними наслідками» [10, с. 718]. Це об'єктивний процес, обумовлений зростаючими можливостями засобів комунікації, потребами міжнародної економічної та фінансової діяльності для розв'язання загальнолюдських проблем.

Глобалізація, на нашу думку, є синтезованою категорією, яка розкриває процес, механізм й тенденції функціонування світового розвитку як цілісної, взаємопов'язаної та взаємообумовленої інтегративної світосистеми, яка характеризується транснаціональними і транскордонними особливостями, що виявляються через інтенсифікацію процесів культурної, політичної, економічної та військової інтеграції та уніфікації, інноваційну діяльність та необмеженість комунікативних потенцій в епоху техногенної цивілізації. Об'єктивною передумовою глобалізації є становлення інформаційного суспільства.

Наявність каналів, засобів та способів комунікації в глобальних масштабах сприяли появі на межі ХХ–ХХІ ст. феномена сучасності – *глобального інформаційного суспільства*, яке є особливою формою постіндустріального інформаційного суспільства. Варто виокремити такі підходи до цього соціально-політичного явища і соціокультурного феномену процесів глобалізації та модернізації.

Радикально-глобалістський. Дослідники вважають, що роль держави на сучасному етапі розвитку нівелюється трансформаційними процесами на міжнародній арені. Взаємопов'язаність цих процесів – об'єктивна реальність сучасності. М. Прайс зазначає: «...існує загроза трансформації ролі держави у контролюванні та впливі на структуру та зміст, а, відповідно, і на формування національної ідентичності та демократичний процес. Глобалізм пов'язаний з втратою контролю та значними втратами набору лояльностей, які становлять будь-яку національну ідентичність» [11, с. 324]. Це створює системне діалектичне протиріччя між втратою контролю над національним сегментом глобального інформаційного суспільства та наявністю міцних державних ресурсів інформаційно-комунікаційних технологій для формування і коригування національної ідентичності в процесі глобалізації. На думку В. В. Буряка, «Інтернет – розгалужена система забезпечення інформацією усіх сегментів держави на основі взаємопов'язаних баз даних,

які з'єднані комунікаціями та забезпечують життєдіяльність держави» [12, с. 59].

Комунікативно-мережевий поєднує процеси глобалізації та модернізації з об'єктивними процесами трансформації соціальної структури суспільства, якому притаманні такі ознаки: створення нових правил соціальної гри та комунікації; розширення можливостей перетворення віртуальних зв'язків в реальні завдяки Інтернету та іншим комп'ютерним технологіям; створення нового «мережевого» суспільного устрою.

З другого боку, *соціотехнічний підхід* визначав, що глобальне інформаційне суспільство є результатом розвитку інформаційного простору. Розгалужена та ефективна інформаційна інфраструктура створює комфортні умови для розвитку суспільства, сприяє зростанню цінності інформації та комунікаційних процесів, обумовлює інтенсифікацію впливу інформації на суспільство в цілому та кожну людину окремо. Цей підхід до створення глобального інформаційного суспільства передбачає обов'язковість визнання основоположної ролі інформаційно-комунікативних технологій для розвитку «електронної демократії», зміцнення інститутів громадянського суспільства, зміни характеру відносин «громадянин-держава», «суспільство-держава».

Також існує *інтегративний підхід*, який поєднує радикально-глобалістський, комунікативно-мережевий та соціотехнічний підходи. На думку Ю. Габермаса, для існування світової громадськості потрібні три умови: швидкісні і технічно «просунуті» мас-медіа глобального масштабу; виникнення багатьох локальних знакових об'єктів, а також транснаціональної громадськості з представниками в окремих регіонах; стала конфігурація громадянських, державних та інтернаціональних структур, необхідних для створення міжнародної громадськості [13].

Можна стверджувати, що в сучасному науковому дискурсі все активніше розробляються основи нового підходу до глобального інформаційного суспільства. Умовно його можна визначити як *транснаціонально-громадянський*. Він трактує інформаційне суспільство як феномен громадянського суспільства в період розвитку «цифрової епохи», що обумовлена розвитком глобальних ЗМІ та ЗМК. Системними елементами цього унікального соціополітичного явища та культурно-духовного феномену є масові міжнародні неурядові об'єднання («антиглобалісти», пацифісти та ін.).

Прихильники цього підходу вважають результатом трансформації політичної системи сучасного світу створення «глобального» або «транснаціонального» громадянського суспільства, як нового самостійного актора світової політики. Різниця у концептуальному баченні полягає лише у визначенні часових рамок його існування (або з 90-х рр. ХХ ст., або з ХVІІІ ст.) [14]. Визначним чинником становлення «глобального інформаційного суспільства» є феномен нашого часу – розвиток і поширення інформаційно-комунікативних технологій, які створюють нові можливості для виходу організацій громадянського суспільства на транснаціональний рівень і формування принципово нових форм децентралізації політичної та громадської організації індивідів (т.зв. «глобальної електронної агори» за М. Кастельсом). Основними рисами суспільства цього типу є: реальна

ефективна взаємодія людей, необмежений доступ до світових інформаційних ресурсів, задоволення потреб в інформаційних продуктах; підвищення демократичності, прозорості при реалізації власних повноважень у процесах прийняття політичних рішень, можливостей необмеженого публічного обговорення та громадянського контролю за актуальними політичними подіями; розширення можливостей для реальних масових акцій, виступів, зібрань; суперечливий характер комплексної сегментації глобального інформаційного суспільства [15, с. 54].

Формування глобального інформаційного суспільства відбувається під впливом прогресу нових інформаційних і телекомунікаційних технологій в процесі глобалізації ринків під необхідним координуючим контролем держави, підтриманням необхідного балансу для гармонійного залучення в глобальний інформаційний простір.

Одночасно сучасну глобалізацію варто визначати як процес структурування інформаційних потоків, означений чинниками, що експлікують зміст масової свідомості поза часовим і просторовим вимірами, визначають вподобання та орієнтації суспільства, тобто впливають на його «осучаснення». Тенденції до глобалізації інформації, пришвидшення руху інформаційних потоків та збільшення об'ємів інформації призводять до комплексу соціальних проблем у сучасному суспільстві. Адже в контексті інформаційного суспільства в епоху глобалізації «модернізація... – це макропроцес переходу від традиційного суспільства до модернового, від аграрного до індустріального, процес повної або часткової реконструкції суспільної системи з метою прискорення розвитку» [16, с. 256]. На думку ж російського вченого Л. Блохіна, модернізація – це «не просто зміни, що відповідають сучасним вимогам, а зміни, які диктуються ззовні, з зовнішнього середовища, оскільки зміни, спровоковані внутрішніми причинами, називають розвитком» [17]. Саме ці зміни виробляє, транслює і трансформує сучасне інформаційне суспільство в глобальному медіа-просторі для спрощення управління соціально-економічними, соціально-культурними та політичними процесами через комунікативні канали.

Глобалізація сприяла швидкому прогресу у сфері інформаційних, транспортних, комунікаційних технологій. Впродовж останніх двох десятиліть глобалізаційні комунікатори збільшили свої інформаційні можливості більш ніж у тисячу разів завдяки прогресу системи Інтернет, яка остаточно перетворила світ на «глобальне село» [18]. Складну інформаційну систему активно використовують у промисловості, торгівельній і фінансовій сферах.

Культурно і соціально глобалізацію пов'язують також з тим, що процес формування людства (у планетарному масштабі) визнається історично незавершеним, потребує подальшої гармонізації та максимальної уніфікації усіх сфер життя суспільства. Процес творення об'єднання універсалізованих особистостей, які мислять однаково та розуміють один одного, супроводжується дисонансом і конфліктами в різних галузях функціонування суспільства (економічній, військовій, політичній, релігійними, культурній тощо). Виникає сучасна концепція, яка пояснює причини, наслідки, способи

та методи ведення і вирішення цих конфліктів в інформаційному просторі, яка отримала назву «інформаційна війна».

Реалії сучасного світу в умовах глобалізації суттєво збільшили значення ролі та місця інформаційного суспільства в межах інформаційного простору як об'єкта інформаційного протистояння. Варто підкреслити значний потенціал і перспективи розвитку концепції інформаційного суспільства як способу осмислення сучасної стадії розвитку людської цивілізації. Різноманітні інформаційні технології і мережі пов'язують людей у світовому співтоваристві та призводять до якісних змін у стилі мислення, у способі бачення, оцінки та розуміння дійсності. Але одночасно виникає проблема гармонійного залучення особистості в інформаційно-комунікаційне середовище, у якому вона існує несвідомо. Адже глобалізаційні процеси змінюють не лише суспільство як множину індивідів на певній території, а й передовсім впливають на перетворення індивідуальної свідомості, ролі та суспільної значимості особистості.

Концепція інформаційного суспільства не є завершеною та достатньо модернізованою, у сучасному науковому дискурсі вона швидше існує як осмислення продуктивного способу сприйняття і усвідомлення реалій сучасного світу, що характеризується гіперболізацією значення ролі та місця інформаційного суспільства в глобальному інформаційному просторі.

Джерела та література

1. Ильин И.В. Глобалистика в контексте политических процессов : дисс. ... д-ра. полит. наук : 23.00.04 / Ильин Илья Вячеславович; [место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова]. – Москва, 2011. – 428 с.
2. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture / Roland Robertson. – London: Sage Publications Ltd, 1992. – 224 p. – P. 25-31.
3. Северинчик О.П. Маніпулятивний аспект діяльності ЗМІ / О. П. Северинчик // Філософія і соціологія в контексті сучасної культури: Збірник наукових праць – ДНУ, 2008. – С. 326–329.
4. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
5. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: монографія / В. Г. Воронкова. – Запоріжжя: вид-во ЗДІА, 2010. – 272 с.
6. Валлерстайн І. Глобалізація або вік змін? Довгостроковий погляд на шлях розвитку світової системи / І. Валлерстайн // Глобалізація. Регіоналізація. Регіон. політика. – Луганськ : Альма матер – Знання, 2002. – С. 49-67.
7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; под общ. ред. К. Королева; пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. – М. : АСТ, 2003. – 603 с.
8. Giddens A. The third way: the renewal of social democracy [Електронний ресурс] / Anthony Giddens. – Cambridge: Polity Press, 1998. – 166 р. – Режим доступу: <http://www.lib.miamioh.edu/multifacet/record/mu3ugb2687994>

9. Буряк В. Актуальные проблемы философии. Методологические основания экономического знания, постиндустриальное общество, глобализация / В. Буряк. – Симферополь, Атика, 2006. – 182 с.

10. Основи демократії: підруч. для студ. вищ. навч. закл.; ред. Антоніна Колодій. – 3-тє вид., оновлене і доп. – Л. : Астролябія, 2009. – 832 с. – С. 718.

11. Прайс М. Телевидение, телекоммуникации и переходный период: право, общество и национальная идентичность / М. Прайс. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2000. – 336 с.

12. Буряк В.В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции / В.В. Буряк. – Симферополь: Диайпи, 2011. – 152 с.

13. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Ю. Габермас. – Львів : Літопис, 2000. – 318 с.

14. Van Audenhove L., Cammaerts B., Frissen V., Engels L. & Ponsioen A. (2002) Transnational Civil Society in the Networked Society: A study on the relation between ICTs and the rise of a transnational civil society / L. Van Audenhove etc.// Study in the framework of TERRA 2000, EU Project under IST 2000 for Institute of Infonomics. – P. 17–23.

15. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс. – М.: У-Фактория, 2004. – 328 с.

16. Козловец Н.А. Национальная идентичность в контексте модернизационных процессов / Н.А. Козловец // Гілея. – 2013. – № 65. – С. 255–262.

17. Блохин Л.Ф. Традиционные экосоциальные системы как основа устойчивого развития в тропиках (на примере Западной Африки) / Леонид Федорович Блохин // Человек: образ и сущность (гуманитарные аспекты). Биосфера, ноосфера и экология. Ежегодник ИНИОН РАН. – М., 1999. – С. 44–66.

18. Маклюэн Г. М. Галактика Гутенберга. Сотворение человека печатной культуры [Электронный ресурс]; перевод с англ. и прим. А. Юдина. – М., 2003 // Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа: URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3568>

**Тетяна Борко
м. Миколаїв**

ПРОБЛЕМИ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

Актуальною проблемою сучасної вищої освіти є підвищення якості підготовки фахівців документознавців, що безпосередньо пов'язано з перспективами інвестування інтелектуального капіталу в майбутній розвиток інформаційного сектору України. Теоретичні знання, практичні уміння та компетенції майбутніх фахівців документознавців, сформовані у процесі професійної підготовки вищої школи, закладають підґрунтя для якісної професійної діяльності. Ураховуючи актуальність впровадження компетентнісного підходу до розроблення освітньо-професійних програм підготовки майбутніх документознавців у закладах вищої освіти, особлива увага в організації навчально-виховного процесу повинна приділятися

формуванню професійних і універсальних компетенцій майбутнього фахівця документознавця, що забезпечується свідомим засвоєнням фундаментальних дисциплін.

Фундаменталізація професійної підготовки сучасного фахівця документознавця є підґрунтям для подальшого його професійного розвитку. А набуття майбутніми документознавцями такої професійної компетентності як здатність застосовувати фундаментальні знання у різних ситуаціях створює основу для їх професійної мобільності та адаптивності у нових умовах. Упровадження освітньо-професійних програм на основі компетентнісного підходу актуалізує проблему модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі, що забезпечується оптимальним поєднанням діяльності викладачів і студентів та орієнтованістю навчання на формування професійних та універсальних компетентностей, як визначених і запланованих результатів. Однак проблема полягає у тому, що навчальний процес сучасної вищої школи, все ж таки, характеризується орієнтацією на «навчання викладачем студентів», аніж «активне учіння студентів». А отже, модернізація навчального процесу вимагає застосування таких форм і методів навчання, які б спрямовували студентів на активну пізнавальну діяльність.

Різні аспекти розв'язання питання фундаменталізації професійної освіти та фундаментальної підготовки майбутніх фахівців знайшли своє висвітлення у працях С. Гончаренка, М. Дмитриченка, С. Казанцева, В. Ледньова, Н. Рижової, В. Садовничого, С. Семерікова та ін. Проблеми компетентнісного підходу відображені в роботах дослідників В. Байденка, Н. Бібик, А. Белюна, А. Вербицького, Е. Зеєра, І. Зимньої, М. Ільзової, А. Петрова, А. Субетто, Ю. Татура, Ю. Тихомирова, А. Хуторського, В. Шадрикова, О. Чучаліна та ін.

Зазначене вище потребує розгляду існуючих проблем фундаментальної підготовки майбутніх фахівців документознавців і шляхів її вирішення на основі аналізу діяльності кафедр документознавства та інформаційних систем, а також наукового простору даних колективів та забезпечення якості формування компетентного фахівця зазначеної спеціальності.

Інформаційна діяльність та робота з документами охоплюють сьогодні практично всі сфери науково-практичної діяльності та є найважливішою складовою інформаційного суспільства щодо створення, обробки, пошуку, передачі, зберігання інформації за допомогою новітніх технологій. У всьому світі вдосконалення системи документообігу визнано як один з найпріоритетніших напрямів розвитку науково-технічного прогресу.

Українське документознавство сформувалось як самостійна наука після здобуття нашою державою незалежності. За ці, майже, двадцять п'ять років побудовано розвинену інфраструктуру документознавства, основними складовими якої є підготовка наукових кадрів, документознавча освіта, система професійних видань, проведення документознавчих форумів.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність теоретико-практичних досліджень із цієї проблеми. Вчені Н. Кушнарєнко, О. Матвієнко, М. Слободяник досліджують питання підготовки фахівців документно-інформаційної сфери. Однак проблеми специфіки професійної

освіти майбутніх фахівців документознавчої галузі залишаються недостатньо вивченими [3].

В умовах руху до єдиного інформаційного простору майбутній документознавець під час навчання у вищому навчальному закладі має опанувати вміння професійно управляти інформацією та здійснювати всі види інформаційної діяльності, для чого необхідно не тільки володіти знаннями про сучасні технології подання й оброблення інформації, але й розуміти, які логічні, лінгвістичні, психологічні та соціальні процеси лежать в основі створення та застосування інформації, досконало засвоїти кілька мов. Вимога володіти комунікативними навичками зафіксована в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця кваліфікації 2432.1 «Документознавець» [2]. У сучасних умовах підготовка документознавців не може обмежитися механічним засвоєнням певної суми фундаментальних знань, а повинна забезпечити у стінах вищої школи формування важливих комунікативних та інформаційних умінь, які допоможуть адаптуватися у світі комунікацій та знайти вирішення різних професійних та життєвих проблем упродовж життя.

Важливість якісної організації документно-інформаційного забезпечення управління в ряді підприємств та установ, органах державного управління країни недооцінюється. Підбором інформації, обробкою і оформленням документів сьогодні повинен займатись не фахівець галузі, який приймає важливі управлінські рішення, а спеціально підготовлений для цього інший фахівець – документознавець, інформаційний аналітик.

Спеціалісти вищого рівня професіоналізму в галузі документознавства та інформаційної діяльності – це, найперше, експерти й аналітики, спроможні здійснювати науковий аналіз, оцінку й синтез інформації поряд з функціями її пошуку, збору, обробки та збереження.

Сьогодні Україна розвивається в контексті становлення інформаційного суспільства. Така ситуація викликає потребу в фахівцях, які б володіли сучасним менталітетом і були здатні усвідомити роль організаційних систем у світі та країні з метою вирішення соціально-економічних проблем. Важливість підготовки таких спеціалістів викликана відповідальністю управлінських рішень: величезним обсягом інформації, яку необхідно опрацювати для ухвалення правильного рішення; відсутністю часу і професійних навичок у керівників, які не володіють багатьма прийомами збору, обробки та аналізу даних [1]. Після здобуття Україною незалежності, потреба у підготовці фахівців спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» викликана необхідністю національно-культурного відродження. Спеціалісти даного напрямку могли б використати свої знання у сфері стратегічного управління для розбудови національної держави, з позиціями на світовому рівні, з позитивним іміджем. Це завдання усвідомлювалося як стратегічне [1].

На основі нового підходу до організації навчального процесу у студентів ВНЗ мають сформуватися як ключові, так і супутні компетенції. Поняття «ключові компетенції» уведено у науковий обіг Міжнародною організацією праці у 1990-х рр. Ці компетенції виявляються в усіх взаємовідносинах особистості зі світом, відбивають духовний світ людини та

сенс її діяльності. До них належать пізнавальна, інформаційна, комунікативна, організаційно-технологічна, соціально-психологічна компетенції. Особливість цих компетенцій у тому, що вони не лише відбивають здатність особистості використовувати одержані знання, уміння та навички, але й дають їй змогу обирати найефективніші способи вирішення життєвих ситуацій. Серед супутніх компетенцій найважливішими є економічна, політична, правова, екологічна та ін. компетенції. Вони є основою професійної компетентності майбутнього фахівця, яка виявляється через особистісні можливості випускника ВНЗ, що дозволяють йому самостійно і достатньо ефективно вирішувати виробничі завдання, робити системні узагальнення та висновки, кваліфіковано й раціонально формувати та використовувати необхідну для цього інформаційну базу [4, с. 121].

Сучасний стан документознавчої освіти є результатом дії загальних закономірностей її становлення та існування в конкретних соціально-економічних умовах в Україні. Розвиток спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» на сьогоdnішньому етапі відбувається динамічно, охоплює державні та приватні ВНЗ з вираженою тенденцією введення спеціальності у негуманітарних вищих навчальних закладах. Підготовка документознавців для сфери державного управління визначається потребами соціальної практики в галузі здійснення інформаційної діяльності в органах державної влади, характеризується зростанням документознавчої освіти для системи державного управління у кількісному, рівневому та структурно-компонентному відношеннях та одночасно відсутністю науково обґрунтованих моделей та освітньо-професійних програм підготовки фахівців документознавців для роботи в державних інституціях. Зміни у змісті документознавчої освіти відбилися у навчальних планах ВНЗ і об'єктивно характеризується відмовою від дисциплін бібліотечно-бібліографічного та книгознавчого спрямування, що зумовлено логікою розвитку наукової дисципліни «Документознавство».

Перспективи розвитку галузі документознавства сьогодні визначаються оптимальним поєднанням комплексу фахових знань, вмінь, навичок та високої професійної мобільності спеціалістів. Вирішальне значення тут повинні мати управлінська культура, ініціатива, творчість і активність персоналу, адже значна частина професійних знань отримується під час роботи. Гарантією майбутнього сфери документно-інформаційної діяльності повинно бути раціональне співвідношення можливостей отримання спеціальної освіти та формування професійної компетентності фахівців.

Джерела та література

1. Квасюк Л. В. Підготовка фахівців з документознавства та інформаційної діяльності у Національному університеті «Острозька академія» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.org.ua/?p=778>. – Назва з екрану.

2. Освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) бакалавра [Електронний ресурс] : Діловод – сайт інформаційного спрямування. – Режим доступу : http://dilovod.com.ua/publ/oficijni_materiali. – Назва з екрану.

3. Романишин Ю. Л. Формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук спец. : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ю. Л. Романишин. – Тернопіль, 2011. – 21 с.

4. Соляник А. А. Підготовка фахівців для книжкової галузі України: традиції та новації [Електронний ресурс] / А. А. Соляник // Вісник Харківської державної академії культури. – 2011. – Вип. 32. – С. 116-125. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/hak_2011_32_13.pdf

Тетяна Ісаєнко
м. Полтава

ІМІДЖЕУТВОРЮВАЛЬНІ СКЛАДНИКИ СУЧАСНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

В умовах сучасного інформаційного суспільства стрімко збільшується потреба у спеціалістах, які могли б професійно збирати, обробляти, зберігати та надавати на вимогу керівника підприємства, установи або організації необхідну інформацію. Такими є фахівці спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність».

Поняття «імідж» походить від лат. *imago* (зображення, відображення, видимість), пов'язаного з латинським словом *imitare*, що означає «імітувати». Тлумачний словник трактує імідж як імітацію, тобто подання зовнішньої форми якогось об'єкта чи особи. Він є уявленням про людину, товар чи інститут, що цілеспрямовано формується у свідомості за допомогою засобів масової інформації, реклами або пропаганди. Тобто імідж створюється відповідно до функціональних обов'язків особистості та її соціального статусу.

Спробуємо окреслити основні функціональні обов'язки документознавця: розробляє та впроваджує технологічні процеси роботи з документами й документною інформацією: облік, контроль виконання, оперативне збереження, довідкова робота. Бере участь у плануванні, організації, вдосконаленні діяльності служби документаційного забезпечення управління. Здійснює контроль за станом діловодства в структурних підрозділах. Готує пропозиції із забезпечення ергономічних умов праці, раціоналізації робочих місць працівників служби документаційного забезпечення управління. Розробляє уніфіковані системи документації, таблиці документів різного призначення й рівня управління, класифікатори документної інформації. Вживає заходів щодо впорядкування складу документів та інформаційних показників, скорочення їх кількості й оптимізації документопотоків. Бере участь у відбиранні документів, які передаються на державне зберігання, організації поточного збереження й експертизі наукової та практичної цінності документів. Бере участь у проектуванні, експлуатації та вдосконаленні (у частині інформаційного забезпечення) автоматизованих інформаційних систем і систем управління, а також нових інформаційних технологій, які базуються на застосуванні обчислювальної і мікропроцесорної техніки, проектуванні й актуалізації баз і банків даних. Вивчає та узагальнює передовий вітчизняний і світовий досвід

у сфері документаційного забезпечення управління, розробляє нормативно-методичні матеріали з документаційного забезпечення. Бере участь у роботі з підбору, розстановки і підвищення кваліфікації кадрів служби документаційного забезпечення управління [1, с. 36].

У зв'язку з цим можемо визначити іміджеутворювальні складники сучасного документознавця, серед яких виділимо зовнішні (зовнішній вигляд: одяг, аксесуари одягу, зачіска, макіяж; гарні манери: відповідні жести, пози, поставу, ходу; виразність міміки; вміння використовувати простір для спілкування) та внутрішні (психологічні – мистецтво подібатися людям; вміння правильно спілкуватися; наявність необхідних для позитивного іміджу якостей особистості; вміння розуміти людей та впливати на них тощо; етичні – чесність, порядність, повага до підлеглих, партнерів, вірність даному слову; здатність ефективно взаємодіяти згідно з діючим законодавством, встановленими правилами і традиціями тощо).

Важливими якостями ділової людини, які впливають на формування іміджу фахівця також вважаємо самостійність і нестандартність поведінки; наполегливість у досягненні мети, ініціативність; діловитість і практичність; сміливість та винахідливість; суперництво та готовність до ризику; орієнтація на досягнення вищих результатів; ефективне використання наявних факторів.

Джерела та література

1. Гончарова Н. Документаційне забезпечення менеджменту : навч. посібн. / Наталія Гончарова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 259 с.

**Олена Жданова-Неділько, Наталія Якименко
м. Полтава**

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виховання, навчання, професійна підготовка головно здійснюються через педагогічні системи. Саме системність педагогічної діяльності уможливорює подолання примітивізму, механістичності, прямолінійності уявлень про причини, способи, умови й шляхи розв'язання педагогічних проблем навчання, розвитку та виховання. Серед науковців, які розглядають педагогічні системи, цікавляться їх проектуванням, оптимізацією структури, відзначимо праці Г. Атанова, В. Докучаєвої, Ю. Драгнева, І. Каньковського, Н. Кузьміної, В. Монахова, Г. Стайнова, В. Стрельніков, А. Лігоцького, В. Ясвіна.

Оскільки система розглядається як «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь» [6, с. 203], то педагогічна система – це «множина взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, підпорядкованим цілям виховання, освіти і навчання». [3, с. 74]. Загальні ознаки системи «дозволяють урахувати такі особливості досліджуваних об'єктів, як взаємозалежність та взаємозумовленість їхніх компонентів, з'ясувати внутрішні джерела

автономності системи» [2, с. 64]. Водночас педагогічна система, як складник навчального середовища, є частиною соціальної системи, її елементом, підсистемою, тому вона відображає характерні соціальні й історичні особливості соціуму, в якому функціонує.

Історичний шлях, пройдений педагогічною теорією і практикою, був, по суті, процесом становлення, формування, розквіту та зміни застарілих систем новими, що відрізняються складниками й змістом. До інноваційних належить нині педагогічна система дистанційного навчання, оскільки функціонує в площині так званої «електронної педагогіки (е-педагогіки), яка, спираючись на здобутки класичної психолого-педагогічної науки, розробляє специфічні завдання створення й ефективного впровадження в освітню практику інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема завдання педагогіки відкритої освіти» [1]. Інсталюючись в освітній процес у цілому й у процес фахової підготовки майбутнього документознавця зокрема, система дистанційного навчання має низку особливостей, вартих розгляду науковців-теоретиків і практиків.

Елементами сучасних педагогічних систем і системи дистанційного навчання в тому числі, на думку Н. Кузьміної, виступають: педагогічні цілі, навчальна інформація, засоби педагогічної комунікації, педагоги та ті, хто навчається. На стан і ефективність функціонування педагогічної системи, спрямованість та характер її змін істотно впливає низка факторів, що безпосередньо не входять як елементи в систему, але функціонально пов'язані з нею й відображають її стан, тенденції розвитку. До таких факторів належать: соціальне замовлення суспільства щодо функціонування системи; сукупність актуальних макрофакторів соціального розвитку; перетворення, здійснювані в конкретному соціумі; стан і тенденції розвитку педагогічної науки; соціально-правова оформленість, реальний статус елементів педагогічної системи; домінуючі соціально-психологічні, професійні, історичні, моральні установки, особливості учасників педагогічної системи.

Широке упровадження освітніми установами системи дистанційного навчання підтверджує стійку тенденцію до підвищення технологічності функціонування педагогічної системи. Водночас посилюється залежність динаміки системи від характеру та спрямованого впливу на неї зовнішніх факторів, що детермінують творче начало в діях учасників, а це, в свою чергу, вимагає враховувати їх при прогнозуванні розвитку педагогічної системи. Інструментальність педагогічної системи дозволяє розв'язати питання її оптимізації завдяки проектуванню засобів управління діяльністю викладача й студента в режимі дистанційного навчання.

Ми переконані, що у процесі формування професійної компетентності фахівця з документознавства та інформаційної діяльності засобами дистанційної освіти реальне й віртуальне (електронне) освітнє середовище, інтегруючи елементи педагогічної системи, дають змогу створити комплекс педагогічних умов з урахуванням рівня сформованості мотиваційної, емоційної, вольової самостійності майбутнього документознавця, посприяти формуванню пізнавального інтересу й закріпленню отриманих умінь і навичок майбутньої професійної діяльності. Саме використання симбіозу

традиційних і дистанційних освітніх технологій у функціонуванні педагогічної системи, на наш погляд, уможлиблює широкий діапазон варіювання теоретичних завдань і трансформування їх у практичні вміння й навички, необхідні майбутньому документознавцю.

Джерела та література

1. Биков В.Ю. Електронна педагогіка та сучасні інструменти системи відкритої освіти / В.Ю. Биков, І.В. Мушка // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – №5 (13). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
2. Жданова-Неділько О. Г. Аксіодидактична система взаємодії викладача і студента при вивченні педагогічних дисциплін : монографія / О. Г. Жданова-Неділько; ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2015. – 337 с.
3. Каньковський І. С. Педагогічна система підготовки фахівця / І. С. Каньковський // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Вип. 28-29. – Харків : УПА, 2010. – С. 215 – 221.
4. Кузьміна Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьміна – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.
5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учебник / И. П. Подласый. – М. : Валдос, 1999 – Кн. 2 : Процесс воспитания. – 226 с.
6. Словник української мови: в 11 томах. – Том 9, 1978.

Ольга Мізіна
м. Полтава

КОМУНІКАЦІЯ У ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБАХ МОВЛЕННЯ

Комунікація – це соціально обумовлений процес передавання й сприйняття інформації в умовах міжособистісного й масового спілкування за різними каналами за допомогою різних комунікаційних засобів. Будь-яка комунікація здійснюється в певному просторі й часі. У процесі комунікації передача інформації відбувається за допомогою двох знакових систем – вербальної й невербальної. Вербальна комунікація (від лат. *verbalis* – словесний) передбачає цілеспрямовану словесну передачу певного повідомлення. Тому мовлення (мова) є найбільш універсальним засобом реалізації комунікації. Під час комунікативного процесу людина обирає з можливих мовленнєвих засобів ті, які вона вважає найбільш доречними для конкретної ситуації.

У людській взаємодії активно використовується також і невербальна комунікація, тобто застосування немовних засобів для створення та передавання повідомлення. Невербальна комунікація охоплює: кінесику (код жестів і рухів), фізіогноміку (зовнішність), голосові ефекти (сміх, вигуки й т. п.), такесику (застосування дотику як комунікації) тощо. Невербальна комунікація виникла задовго до появи людини й притаманна тваринам, які використовують звукові сигнали, рухи, що нагадують жести.

Основною метою комунікації є передача інформації, обмін досвідом, певними враженнями, емоціями. Основною умовою здійснення комунікації є

наявність комуніканта, комуніката, каналу передачі та реципієнта. Комунікант – це автор (відправник) повідомлення, що починає акт комунікації. Комунікантом у вербальному та невербальному мовленні є фізична особа. Реципієнт повідомлення – той, хто отримує, приймає повідомлення (читач, слухач, глядач). Між комунікантом і реципієнтом установлюється канал комунікації, без якого зв'язок не може відбутися. За цим каналом від комуніканта до реципієнта передається комунікат – документне повідомлення. Суть повідомлення полягає у передачі інформації різноманітними способами у просторі та часі. Каналом передачі інформації у вербальному та невербальному мовленні є простір. У первісному суспільстві існували два природні комунікаційні канали: невербальний (несловесний) і вербальний (словесний). Невербальний канал – найдавніший з комунікаційних каналів, що виник під час біологічної еволюції задовго до появи людини. Він являє собою спадщину зоокомунікації. Уміння спілкуватися є винятково важливою людською компетенцією, однією з передумов досягнення успіху в будь-якій справі. Спілкування як особливого роду діяльність – це творча гра інтелектуальних та емоційних сил співбесідників, це взаємне навчання партнерів, отримання нових знань, досягнення під час обговорення встановленою кожною стороною мети переговорів, обмін думками, враженнями. Спілкування не вичерпується усними або письмовими повідомленнями. У цьому процесі важливу роль відіграють також емоції, манери партнерів, жести.

Психологами встановлено, що в процесі взаємодії від 60 до 80% комунікацій між людьми здійснюється за рахунок невербальних і лише 20–40% інформації передається за допомогою вербальних засобів. Ці дані заставляють замислитись над значенням невербального спілкування для взаємопорозуміння людей, звернути особливу увагу на значення жестів і міміки людини, а також породжують бажання оволодіти мистецтвом тлумачення особливої мови, якою розмовляє людина, навіть не усвідомлюючи цього. [3, с. 2 – 8].

У сучасній комунікативній лінгвістиці набуває актуальності виявлення принципів взаємодії різних комунікативних кодів у межах єдиного комунікативного простору. Особливо важливим стає з'ясування характеру комбінаторики вербальних та невербальних компонентів завдяки наявності у невербальних знаків здатності до утворення комунікативно значущих повідомлень, які корелюють з вербальними знаками. [6, с. 7]. Дослідження механізмів взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації дає змогу проникнути у глибинні закони комунікативних процесів і застосовувати їх для здійснення ефективного впливу на комунікативних партнерів.

Хоча вербальні символи (слова) – основний засіб для кодування ідей, призначених для передачі, людина використовує й невербальні символи для трансляції повідомлень. У невербальній комунікації використовуються будь-які символи, окрім слів. Найчастіше невербальна передача відбувається одночасно з вербальною і може підсилювати або змінювати зміст слів. Обмін поглядами, вираз обличчя, посмішка, підняті в здивуванні брови, живий чи зупинений погляд, міміка обличчя, що виражає схвалення чи несхвалення – усе це приклади невербальної комунікації [2].

Ще одним різновидом невербальної комунікації є інтонація, модуляція голосу, плавність мови тощо. Те, як людина вимовляє слова, може істотно змінювати зміст повідомлення. Запитання: «У вас є якісь ідеї?» – на папері означає запит про пропозиції. Питання, вимовлене різким тоном з роздратуванням у погляді, може бути витлумачене таким чином: «Якщо ви не знаєте, що для вас добре, а що погано, не пропонуйте ідей, які суперечать моїм». Значна частина (55%) мовної інформації при обміні сприймається через мову поз та жестів і звучання голосу, 38% – через інтонації і модуляції голосу. Звідси випливає, що всього 7% залишається безпосередньо словам, сприйнятим одержувачем, тобто вербальним засобам [2]. Отже, у багатьох випадках те, як говорить людина, важливіше слів, які вона вимовляє. Наприклад, якщо підлеглий чує фразу: «Гаразд, я дам доручення», – то пауза після слова «гаразд» може слугувати ознакою того, що керівник не хоче цього робити, занадто зайнятий, не бажає давати доручення чи не знає, з чого саме варто почати. [4, с. 4–10].

Незважаючи на те, що обличчя залишається головним джерелом розуміння природи емоційних реакцій, тіло, кінцівки і зап'ястки рук також відіграють важливу роль у комунікації. У число невербальних фізичних способів комунікації входять жести і пози. Жести не можуть бути ізольовані від вербальної комунікації. Вони детерміновані побудовою людського тіла, однак розвиваються і конкретизуються в міжособистісних і соціальних відносинах. Жести необхідні і в тих випадках, коли неможлива вербалізація (наприклад, через мовний бар'єр або проблеми зі слухом). Жести часто використовуються тоді, коли вербальні вираження вважались би соціально неприйнятними [5, с. 12]. Більшість дослідників поділяють думку, що словесний (вербальний) канал використовується для передачі інформації, в той час як невербальний канал застосовується для «обговорення» міжособистісних відносин, а в деяких випадках використовується замість словесних повідомлень. Наприклад, жінка може послати чоловікові такий «крижаний» погляд, яким вона абсолютно чітко передасть йому своє ставлення, не сказавши жодного слова.

У практиці взаємодії виділяють кілька основних жестів, що відображують внутрішній стан людини. Рух рук і тіла передають певну інформацію про людину. По-перше, в них відображається стан організму і безпосередні емоційні реакції. Це дозволяє судити про темперамент людини (сильні чи слабкі в нього реакції, швидкі чи уповільнені, інертні чи рухливі). По-друге, пози і рухи тіла виражають риси характеру людини, ступінь її впевненості в собі, скутість чи розкутість, обережність чи поривчастість. У позі і рухах виявляється і соціальний статус людини. Такі вислови, як «йти з високо піднятою головою», «розправити плечі» чи, навпаки, «стояти на напівзігнутих», являють собою не тільки опис пози, але й виражають визначений психологічний стан людини. По-третє, у позі і жестах виявляються культурні норми, засвоені людиною. Наприклад, вихований чоловік ніколи не буде розмовляти сидячи поруч з жінкою, що стоїть, незалежно від того, як він оцінює її особисті якості. По-четверте, жестам і позі приписуються чисто умовні символічні значення. Таким чином, вони здатні передати точну інформацію [2].

Так наприклад, жести відкритості свідчать про щирість і бажання говорити відверто. До цієї групи знаків відносяться жести «розкриті руки» і «розстебнутий піджак». Досвід показує, що згода між співрозмовниками в розстебнутих піджаках досягається частіше, ніж між тими, хто залишався в застебнутих. Жести і пози захисту є знаком того, що співрозмовник відчуває небезпеку або погрозу. Найбільш розповсюдженим жестом цієї групи знаків є руки, схрещені на грудях. Якщо крім схрещених на грудях рук співрозмовник ще стискає пальці в кулак, то це свідчить про його ворожість чи наступальну позицію. Жести, що свідчать про бажання навмисно затягти час, зазвичай пов'язані з окулярами. З метою обміркувати остаточне рішення, співрозмовник постійно знімає і надягає окуляри або протирає лінзи. Збирання неіснуючих ворсинок з костюма є жестом незгоди, навіть якщо на словах співрозмовник з усім згодний. Окрім розглянутих поз і жестів існують й інші, котрі не менш красномовно передають той чи інший внутрішній стан співрозмовників. Так, за допомогою потирання долонь відгадуються позитивні чекання. Зчеплені пальці рук позначають розчарування і бажання партнера сховати своє негативне ставлення до почутого.

Як і семантичні бар'єри, культурні розходження при обміні невербальною інформацією також можуть створювати значні перешкоди для порозуміння. Отримавши від японця візитну картку, варто відразу ж прочитати її та засвоїти. Якщо співрозмовник покладете візитку в кишеню, він тим самим дасть зрозуміти японцеві, що вважає його несуттєвою людиною. Ще один приклад культурних відмінностей у невербальній комунікації – схильність американців зі здивуванням реагувати на «кам'яний вираз обличчя» у співрозмовників, зокрема у росіян та німців. Активні міміка, жестикуляція, рухи тіла, такі властиві, приміром, романським народам, можуть викликати у скандинавів підозру в їхній непевності й ненадійності. А відсутність жестикуляції, зворотної реакції, безпристрасні обличчя японців можуть змусити романських бізнесменів запідозрити їх у хитрості або дезорієнтувати. Таким чином, можна зробити висновок, що носії різних національних ділових культур зовсім по-різному реагують на невербальні засоби комунікації.

Отже, компоненти вербальної та невербальної комунікації є важливими складниками існування людини як соціальної істоти. Усвідомлення людиною особливостей власної системи невербальної комунікації є необхідною передумовою, щоб навчитися успішно керувати власними невербальними виявами. Опанування компонентів вербальної та невербальної комунікації важливе для забезпечення кращого розуміння оточення. Використання невербальних засобів є невід'ємною частиною комунікативного акту. Основу комунікативних процесів та індивідуальної комунікативної поведінки мовця становить сукупність вербальних та невербальних компонентів, що перебувають у тісній взаємодії. У процесі міжособистісної комунікації значна частина інформації передається невербальними компонентами, що зумовлюють засвоєння мовного повідомлення та сприяють взаємодії між комунікантом та реципієнтом. Використання невербальних засобів є невід'ємною частиною комунікативного акту, оскільки вони утворюють його самостійну підсистему. Невербальні засоби комунікації мають індивідуальний

характер та залежать від культурно-соціального середовища індивіда, його психофізіологічних особливостей [1]. Однією з необхідних складових успішної комунікативної діяльності особистості постає її вміння гнучко користуватися як вербальним, так і невербальним кодом в умовах зміни комунікативного оточення.

Джерела та література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич.– К. : ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.
2. Дармороз Г. А. Дискурс у міжкультурній комунікації: вербальні та невербальні засоби спілкування [Електронний ресурс] / Г. А. Дармороз // Актуальні питання філології: зб. наук. пр. – 2012. – Вип.4. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Arfil/2012_4/Darmoroz.pdf
3. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації/ Г. Г. Почепцов. – М. : «Рефл-бук», К.: Ваклер, 2001. – 656 с.
4. Рюкле Хорст. Ваше тайное оружие в общении: мимика, жест, движение/ Хорст Рюкле. – М.: Интерэксперт: М.: Инфра, 1996. – 227 с.
5. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации/ А. П. Садохин. – М. : Высшая школа, 2005. – 310 с.
6. Сорокин Ю.А. Человек говорящий в его модусах и отношениях / Ю.А. Сорокин // Массовая культура на рубеже XX – XXI веков: Человек и его дискурс: Сб. науч. тр. – М. : Азбуковник, 2003. – С. 7–23.

Володимир Мартинюк
м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ТА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

В умовах сьогодення прослідковується тенденція до підвищення попиту на інформацію, а значить, і на комунікації, що зумовлюється діловими зв'язками, обмінами, глобалізацією конкуренції тощо. Потужною тенденцією сучасних процесів в українському суспільстві є інтенсивне розповсюдження інформаційних технологій і перетворення інформації на рушійну силу його розвитку.

Вітчизняні науковці, аналізуючи наявні підходи й точки зору, розглядають інформаційні технології як базу забезпечення існування людства і вважають, що темпи технологічного прогресу залежать від того, наскільки широко доступні для членів суспільства знання і на скільки люди можуть ділитися ними, тобто від рівня розвитку технології опрацювання інформації [1; 3].

Наукові дослідження свідчать про поступове ствердження в українському суспільстві принципів, ціннісних орієнтацій, норм, котрі є характерними для інформаційного суспільства. Автори, які вивчають цю проблему, визначають гуманістичні принципи інформаційного суспільства, які є основою формування нормативно-ціннісної системи: – свобода особи та забезпечення її гідності; – гармонійне поєднання її духовного та матеріального багатства, коли духовне стає підґрунтям для утримання егоїстичних та антигуманних виявів; – милосердя та людинолюбство; – честь

та чесність; – створення нової ідеології, що базується на поєднанні філософії, наукового, художнього, морального, правового, політичного, економічного та екологічного знання; – різноманіття етнічних культур та ін. [2].

На переконання Горлинського В.В., інформаційне суспільство слід розглядати не як феномен, який є абсолютним відносно розвитку суспільства, що визначив нові цінності, а як його етап, що означив нові критерії в ієрархії вже існуючих цінностей суспільства, не відмітаючи ролі матеріального виробництва та його цінностей. Характерною рисою даного етапу розвитку суспільства є посилення ролі знання, що набуває інформаційного характеру і нових відповідних якостей. Знання, коли вони мають практичний характер, можливість їх використання в житті людини, завжди набувають статус цінності [1].

Негативами, які породжуються розвитком інформаційних технологій, на думку дослідників, є можливість їх використання як засобу інформаційної та психотропної боротьби, ідеологічного насильства, через вплив засобів масової інформації на суспільну свідомість громадян, можливість витіснення моральних основ українського суспільства за допомогою мережі Інтернету, поступова заміна реального емоційного життя і людського спілкування віртуальною реальністю, що спричиняє неадекватні дії людини.

Таким чином, урахування можливих наслідків використання нових інформаційних технологій дозволяє сформулювати особистісні якості людини інформаційної сфери діяльності, які поступово набувають характеру соціально-моральних норм цієї сфери. Це комунікабельність, мобільність, толерантність, активність, постійний пошук нових знань, готовність їх засвоєння і застосування, варіативність мислення, передбачення наслідків діяльності, етичність використання інформації, комп'ютерна грамотність, самоконтроль, морально-психологічна стійкість.

Найважливішою умовою виключення негативних наслідків застосування новітніх інформаційних технологій є моральна складова особистості, що базується на загальнолюдських гуманістичних цінностях, ефективна система контролю і санкцій, а також застосування інших регуляторів системи соціально-моральної регуляції суспільства.

Джерела та література

1. Горлинський В.В. Філософія безпеки і сталого людського розвитку: ціннісний вимір: монографія / В. В. Горлинський. – Київ : ПАРАПАН, 2011. – 378 с.
2. Новіков Б.В. Гуманізм, духовність в сучасному інформаційному суспільстві / Б.В. Новіков // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. :Зб. наук. праць. – К. :ІВЦ «Політехніка», 2001. – №1. – С. 7 – 14.
3. Філіпова Л. Морально-етичні заходи запобігання інформаційній небезпеці в Інтернеті / Л. Філіпова // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 3. – С. 1–3.

**ДИСЦИПЛІНА «ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ДЕРЖАВНИХ
УСТАНОВАХ»: ЗМІСТ І МІСЦЕ В ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ЗІ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА
АРХІВНА СПРАВА»**

Реалії сьогодення вимагають від магістрів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи володіння знаннями з теорії і практики інформаційної діяльності щодо впровадження та використання технологій документних комунікацій в соціальних системах, маркетингу інформаційних продуктів і послуг, соціальних комунікацій в мережі Інтернет, мультимедійного забезпечення інформаційної діяльності та технологій веб-дизайну [1].

Навчальна дисципліна «Інформаційна діяльність в державних установах» – навчальний курс, розроблений для студентів-магістрантів, які навчаються за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» і мають відповідну професійну підготовку.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Інформаційна діяльність в державних установах» є теоретичні аспекти і практичні засади щодо організації інформаційної діяльності в державних установах. Курс органічно поєднаний з такими дисциплінами як «Теорія інформації», «Інформаційна інфраструктура», «Інформатика та комп'ютерна техніка», «Документно-інформаційні комунікації», «Інформаційно-аналітична діяльність», «Основи менеджменту», «Організація діяльності інформаційних установ».

Навчальний курс має сприяти формуванню у студентів цілісного, системного уявлення щодо організації інформаційної діяльності в державних установах, а також знань про закономірності функціонування інформації у процесі управління, розумінні ними механізмів впливу змістовних, якісних характеристик інформації на процедуру прийняття управлінських рішень.

Окрім того, дисципліна передбачає вивчення психологічних основ організації інформаційної діяльності, суб'єктів інформаційної діяльності та їх потреби в інформації, знайомство з суттю, принципами та інструментарієм інформаційно-аналітичної діяльності державних установ.

Навчальна дисципліна «Інформаційна діяльність в державних установах» надає сукупність знань, умінь і навичок з планування й організації інформаційно-аналітичної діяльності в державних установах.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати історію розвитку, структуру і напрями інформаційної діяльності в Україні й психологічні складові обміну інформацією. Майбутній магістр з інформаційної справи повинен розуміти суть, принципи та інструментарій інформаційно-аналітичної діяльності, етапи і порядок підготовки інформаційно-аналітичних документів. Особлива увага в процесі викладання дисципліни «Інформаційна діяльність в державних установах» приділяється формуванню знань щодо правового забезпечення інформаційної діяльності її суб'єктів й особливостей розвитку інформаційної сфери суспільства в розвинених країнах.

За підсумками вивчення курсу «Інформаційна діяльність в державних установах» студент повинен уміти класифікувати джерела інформації за морфологічними ознаками й механізмами функціонування. У галузі практичної діяльності майбутні фахівці повинні мати навички організації кадрового і матеріально-технічного забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності організації, давати характеристику інформаційним потребам суб'єктів інформаційних відносин і визначати чинники їх задоволення. Вони повинні уміти забезпечувати оціночну діяльність і прогнозування в інформаційно-аналітичному процесі й характеризувати інформаційно-аналітичну роботу органів державної виконавчої влади.

Перший змістовий модуль присвячений викладенню теоретичних засад організації інформаційної діяльності в державних установах. Серед питань, які розглядаються на лекціях: проблеми суспільного розвитку і зростання потреби суб'єктів в інформації, перспективи розвитку інформаційної діяльності в суспільстві тощо. У цій частині курсу особлива увага приділяється психологічній основі організації інформаційної діяльності, зокрема соціально-психологічним чинникам, що впливають на її ефективність. Студенти знайомляться з системою оцінки інформаційних потреб та їх характеристиками, вчать визначати чинники їх задоволення. Важливою частиною даного змістового модуля є ознайомлення й аналіз джерел інформації, необхідних для підготовки управлінських рішень. Окрема лекція присвячена основним принципам організації інформаційно-аналітичного процесу, етапам і порядку підготовки інформаційно-аналітичних документів.

У другому змістовому модулі студенти-магістранти ознайомлюються з практичною складовою організації інформаційної діяльності у сфері управління. Так, значне місце приділяється питанням кадрового та матеріально-технічного забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності організації й процесу інформаційно-аналітичного забезпечення потреб споживачів. На прикладі регіональних інформаційно-аналітичних служб розглядається організація інформаційної діяльності в органах державної виконавчої влади.

Окрім того, курс передбачає вивчення особливостей розвитку інформаційної сфери суспільства в розвинених країнах і на пострадянському просторі. Студенти отримують знання щодо сучасного стану міжнародних відносин в інформаційній сфері, інформаційно-психологічних операцій і воєн.

Отже, начальна дисципліна «Інформаційна діяльність в державних установах» є важливою складовою в підготовці магістрів зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Джерела та література

1. Нестеренко О. В. Технології інтеграції інформаційних ресурсів інформаційно-аналітичних систем органів державної влади / О. В. Нестеренко // Науково-технічна інформація. –2001. – № 4. – С. 3-6.

АНРІ ЛАФОНТЕН – ОДИН З «БАТЬКІВ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА»

Основоположниками документації як практичної діяльності й прикладної інформаційної наукової дисципліни вважаються бельгійський учений Поль Отле (1868–1944) та його найближчий сподвижник і однодумець Анрі Лафонтен (1854–1943). Їх погляди та наукові розвідки знайшли практичне втілення в діяльності, створеної у 1895 році Палати документації, яка у 1907 році перетворилась на Союз міжнародних асоціацій, а згодом у Міжнародний бібліографічний інститут (МБІ), який повсякчас реорганізовувався. Після переїзду з Брюсселя до Гааги в 1931 р. МБІ отримав назву Міжнародний інститут документації (МІД). У 1937 р. за рішенням Міжнародного конгресу з документації на базі інституту була створена Міжнародна федерація з документації, яка пізніше отримала назву МФІД – Міжнародна федерація з інформації і документації, діяльність якої завершилась вже у наш час.

Але в світову історію Анрі Лафонтен увійшов не лише як людина широких поглядів, вчений і письменник, політичний діяч, який виступав за рівноправність жінок, професор міжнародного права, сенатор і віцепрезидент Бельгії, лауреат Нобелівської премії миру (1913 р.), що був удостоєний її «як дійсний лідер народного руху за мир у Європі», один з співзасновників Міжнародного бібліографічного інституту, а й співавтор системи класифікації інформації, яка отримала назву Універсальна десяткова класифікація (УДК).

УДК – вважається геніальним творінням видатних бельгійських учених-документознавців Поля Отле і Анрі Лафонтена. Вперше ця класифікаційна система була запропонована науковцями в 1895 р. на Міжнародній конференції в Брюсселі, де й отримала міжнародне визнання. В основу новоствореної системи було покладено Десяткову класифікацію, розроблену ще у 1876 р. американським бібліографом Мелвілем Дьюї (ДКД). На той час Десяткова класифікація Дьюї вже широко застосовувалась у бібліотеках США та Англії і була відомою в багатьох країнах світу. У системі Дьюї вся сукупність знань поділяється на 10 основних класів, а галузі знання – на дисципліни, які в свою чергу поділялися і позначалися десятковим методом. ДКД характеризувалась досить високим науковим рівнем, була зручною і зрозумілою нотацією, не залежала від мови та здатна була до подальшого розгалуження.

Поль Отле та Анрі Лафонтен вбачали можливість перспективного розвитку цієї системи. Отримавши згоду від автора, вони взялися за переклад та переробку ДКД в Європі. Перше видання таблиць класифікації вийшло в період 1905–1907 рр. і мало назву «Посібник з універсального бібліографічного репертуару». Назва «Універсальна десяткова класифікація» з'явилась лише з виходом у світ другого видання таблиць французькою мовою (1927–1933). Відтоді саме під цією назвою таблиці почали вдосконалюватися і регулярно перевидаватися, завдяки чому вони набували міжнародного поширення. Вважалось престижним розміщувати індекс УДК на титульному аркуші книги,

демонструючи тим самим її місце в упорядкованому за допомогою УДК «світовому репертуарі».

У 1930-х роках Поль Отле й Анрі Лафонтен також зробили спробу створення центру для збору всіх знань про світ – World Palace. Поль Отле й Анрі Лафонтен добре розуміли, що важливо не тільки зібрати документи в різних формах (текстових, бібліографічних, графічних тощо), а й встановити взаємозв'язок між ними, оскільки, як вони вважали, потрібно вміти: «втягти всю цінну інформацію, що міститься в них, немов дістати перлину з мушлі».

Джерела та література

1. Бахчиванжи Г. П. Зберігання видання – необхідний елемент вихідних відомостей [Електронний ресурс] / Г. П. Бахчиванжи. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6369/1/146-156.pdf>
2. Історія документознавства в персонах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/dokumentoznavstvanet/istoria-dokumentoznavstva-v-personah/anri-lafonten>

**Катерина Дяченко, Ольга Мізіна
м. Полтава**

РОЛЬ СЮЗАННИ БРІЄ В РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Одним з фундаментальних понять в сучасних інформаційних системах є поняття «документ». Історія виникнення і еволюція тлумачення цього терміна вивчена недостатньо. За тривалий історичний період значення поняття «документ» постійно змінювалося. Від вузького тлумачення, яке зводилося до ділового паперу, письмового посвідчення, історичного джерела, до більш широкого, яке було введено в термінологію на початку ХХ століття відомим бельгійським вченим, основоположником науки про документи та її використання в практичній діяльності – Полем Отле (1868 – 1944). Документом один з «батьків сучасного документознавства» вважав матеріальний об'єкт, який містить інформацію, спеціально призначену для передавання в просторі та часі.

У 1951 р. послідовниця Поля Отле Сюзанна Бріє (1984 – 1989) опублікувала роботу під назвою «Що таке документація?», яка починається з твердження про те, що документ – це свідectво на підтримку будь-якого факту: «Це будь-який фізичний символічний знак, збережений або записаний, призначений для того, щоб представляти, реконструювати, підтверджувати певний фізичний чи індивідуальний феномен» [1]. Сюзанна Бріє практично не знайома сучасним дослідникам через те, що її праці майже не перекладалися з французької мови, між тим погляди «Мадам документації» (так називали сучасники С. Бріє) на об'єкт документознавства заслуговують на увагу спеціалістів. Відмінною рисою наукових уявлень послідовниці Поля Отле в руслі французької школи документознавства було включення в науку про документ культурної та просвітницької складових, що підкреслює єдність їх поглядів [2]. Широко використовуючи ресурси наукової думки, Сюзанна Бріє сформулювала власні неординарні наукові гіпотези, які стимулюють до обміркування стосовно пізнавального професійного інтересу.

Дослідниця розглядала сферу документознавства скрізь призму капіталізації економіки та культури, через об'єднання людства шляхом

глобалізації процесів культурно-інформаційного обміну. У своїх наукових дослідженнях вона спробувала розробити теоретичні гіпотези стосовно співвідношення документознавства як професії з соціальною перспективою та культурно-економічним потенціалом післявоєнного суспільства. Узагальнюючи результати, які представлені в роботі Бріє, можна виділити головний об'єкт світоглядної позиції автора – зв'язок документа та суспільства. Також дослідниця відзначила необхідність розглядати документи як єдине ціле. Саме таке сприйняття, на її думку, призводить до усвідомлення багатства та різноманітності масиву документів. Цікавою дослідники вважають і тезу про те, що документологія знаходиться на кордоні класичної науки та технології, тим самим об'єктне коло науки розширюється з розвитком суспільства та прогресивними тенденціями розвитку наукової думки та громадської практики.

Сюзанна Бріє зробила спробу довести значення реквізитів документа як невід'ємної складової професійної роботи документознавця та бібліотекаря. Така несподівана форма наукової історіографії дозволила їй вибудувати концепцію еволюції інтелектуальної роботи, в якій «ниткою Аріадни» була кумуляція документних ресурсів [2]. Дослідження яскравої, метафористичної, парадоксальної «Мадам документації» Сюзанни Бріє є актуальними і в наш час, а тому заслуговують популяризації в середовищі документознавців.

Джерела та література

1. Плющ М. А. Роль Сюзанны Брие в развитии сферы документации во Франции и интерпретации термина «documentation»: к 110-летию со дня рождения // Науч.-техн. информ. Сер. 1, Орг. и методика информ. работы. – 2004. – № 12. – С. 30–31.

2. Тушевський А. М. Сюзанна Брие – «Мадам документация»: страницы истории французского документоведения // [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа: http://libconfs.narod.ru/2005/s1/s1_p34.htm

Тетяна Оніпко

Наук. керівник – д.е.н., проф. Ніколенко С. С.

м. Полтава

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-САЙТУ «EUROPEAN CLUSTER OBSERVATORY» ДЛЯ НАУКОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасних умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій реалізація наукових досліджень, у тому числі в галузі економіки, неможлива без використання Інтернет-ресурсів. Дослідникам доводиться відшукувати в Інтернет-мережі потрібну інформацію, аналізувати її, доволі часто перекладати з тієї чи іншої іноземної мови та використовувати у процесі написання наукових статей, монографій, дисертацій тощо. Важливе значення для сучасних наукових економічних досліджень з проблем кластерів, інновацій, регіонального розвитку та конкурентоспроможності має використання інформації, викладеної на веб-сайті Європейської кластерної обсерваторії «European cluster observatory».

«European Cluster Observatory» – це провідна в Європі науково-дослідницька організація, яка займається виявленням та дослідженням європейських кластерів і кластерних організацій, вивченням та аналізом

європейської кластерної політики, розробкою картування європейських кластерів. Організація фактично діє з 2007 р. і керується Центром стратегії і конкурентоспроможності Стокгольмської школи економіки, яку очолює відомий шведський учений Орьян Солвелл. У тому ж році організацією був запущений веб-сайт з метою забезпечення доступу усіх бажаючих до статистичних даних та аналітичних матеріалів про кластери і кластерну політику в Європі. Фінансування «European Cluster Observatory» здійснюється Директоратом Європейської Комісії з питань підприємництва і промисловості [1].

Діяльність веб-сайту «European Cluster Observatory» орієнтована на такі цільові групи: 1) політичні діячі та урядовці на загальноєвропейському, національному, регіональному та локальному рівнях; 2) кластерні менеджери; представники бізнесу; 3) учені та дослідники; 4) інші зацікавлені особи.

«European Cluster Observatory» розроблена як інтерактивна on-line платформа знань з питань регіональної конкурентоспроможності і кластерів. Загалом структура «European Cluster Observatory» є зручною для користування. Інформація викладена на веб-сайті англійською мовою. Майже на кожній сторінці веб-сайту є пошукові рядки, за допомогою яких відвідувач сайту може ввести необхідний запит і швидше знайти інформацію, яка його цікавить. На головній сторінці веб-сайту можна переглянути короткий, але інформативний відеоролик про діяльність обсерваторії. Доступ до інформації є безкоштовним, відкритим для кожного бажаючого і не потребує реєстрації. На веб-сайті відсутня реклама, яка може відволікати увагу користувача. Якщо користувач заповнить просту і швидку реєстраційну форму, то матиме можливість додавати власну інформацію і робити її доступною для інших.

На головній сторінці веб-сайту представлено низку «віконць», кожне з яких виводить користувача на той чи інший вид інформації. Зручним є те, що можна обрати формат для перегляду даних у вигляді карт, таблиць, графіків. Наприклад, віконце «About observatory» (Про обсерваторію) інформує користувачів веб-сайту про історію створення обсерваторії та її діяльність. Увійшовши у віконце «Classroom» (Аудиторія), можна знайти інформацію і відеоролики на такі теми: динаміка кластера; кластерна політика; кластерний менеджмент. Також можна ознайомитися з рекомендаціями Групи з питань розробки європейської кластерної політики. Віконце «Calendar» (Календар) інформує про найближчі події, конференції, семінари, пов'язані з проблемою кластерів. Є можливість зробити вибірку подій за датою, регіоном, галуззю, організатором заходу. Віконце «My observatory» (Моя обсерваторія) дозволяє зареєстрованим користувачам розміщувати на веб-сайті власну інформацію.

Віконце «Cluster mapping» (картування кластерів) забезпечує доступ до баз даних, пов'язаних з кластерами. Відкривши віконце, можна ознайомитися з картами, зробивши попередню вибірку кластерів за роками, країнами, галузями та окремими індикаторами (кількість зайнятих, кількість підприємств, середньорічна заробітна плата на одного працівника). Віконце «Organization mapping» (картування організацій) виводить на карти кластерних організацій при вибірці за видом організації, галуззю, країною.

Віконце «Cluster observatory scoreboard» (Табло кластерної обсерваторії) надає доступ до інформації про кластери у формі таблиць і графіків, які легко завантажити. Зокрема, тут містяться дані про однозіркові, двохзіркові і тризіркові кластери європейських країн, які були визначені експертами обсерваторії. За допомогою «віконця» «Library» (Бібліотека) можна вийти на звіти, доповіді, інформаційно-аналітичні матеріали, пов'язані з кластерами і кластерною політикою європейських країн. Є можливість сортування документів за алфавітом, автором, роком, регіоном, галуззю. Тут розміщені звіти про кластери і тенденції їх розвитку – «European cluster panorama» і «European cluster trends», матеріали про європейські національні і регіональні кластерні програми «Cluster programmes in Europe», дослідження шведських учених О. Солвелла, К. Кетелза і Г. Ліндквіста, присвячені кластерним ініціативам.

На веб-сайті «European Cluster Observatory» розміщено інформацію про кластери, які діють у 56 галузях економіки, представляють 404 регіони і 36 європейських країн. На веб-сайті викладена інформація про понад 1 тис. 400 кластерних організацій, які відіграють вирішальну роль у діяльності кластерів. Дослідники «European Cluster Observatory» пропонують на платній основі проведення кластерного порівняльного аналізу, оцінки кластерних програм та інструктування з менеджменту кластерних організацій [2].

Отже, веб-сайт «European Cluster Observatory» являє собою безкоштовну та зручну для користувача on-line платформу, яка використовується у світовому масштабі. Веб-сайт містить корисну для наукових економічних досліджень інформацію про європейські кластери, європейську кластерну політику, регіональні умови конкурентоспроможності тощо.

Джерела та література

1. Clusters at your fingertips [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.clusterobservatory.eu/>
2. Європейська обсерваторія кластерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbclusters.sk/ua/jevropeiski-klasteri/jevropeiska-observatorija-klasteriv/>

Олена Артеменкова

Наук. керівник – д.е.н., проф. Анісімова О. М.

м. Вінниця

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

В зарубіжних країнах управління документацією виникло в рамках архівної справи, однак, як самостійний напрям професійної діяльності сформувалося для вирішення проблем швидко наростаючого обсягу службових документів.

Поточною роботою Національного архіву Великобританії керує хранитель архіву, а відповідальність за архіви країни покладено на лорда-канцлера. Згідно із законом про свободу інформації він видає два Зводи практичних вказівок щодо керування документами. Звід практичних вказівок

встановлює практичні вимоги для органів влади щодо роботи із запитами, забезпечення доступу до інформації державних установ (за винятком звернень громадян в архіви, яке регулюється законодавством про захист даних). Другий Звід практичних вказівок встановлює правила управління документацією, які повинні дотримуватися всіма органами влади.

Національний архів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії бере активну участь в галузі управління електронними документами. Він включає: Комісію з історичними документами і Державний (публічний) архів.

Комісія за історичними документами була створена в 1869 році. Вона є консультативним органом по архівах і окремих рукописів, що належать до історії країни. Це основне джерело інформації для дослідників над реальним змістом і місцезнаходження певних документів: комісія веде Національний реєстр архівів, архівний портал в Інтернеті (ARCHON).

Державний архів консультує службовців центральних і місцевих державних архівів по питанню забезпечення схоронності документів, допомагає центральним урядовим установам відбирати документи, доступ до яких буде відкритий громадськості тільки через 30 років. Доступ до документів центральних урядових установ Великобританії відкривається після закінчення 30-річного терміну після їх затвердження. Є документи, які не підлягають оприлюдненню протягом 75 і навіть 100 років, якщо їх опублікування зачіпає безпеку держави, може завдати шкоди, а також торкнутися інтереси ще живих людей або їх прямих спадкоємців.

Державний архів випускає стандарти, керівництва та методики з управління документами будь-якого формату на протязі їх повного життєвого циклу – від створення до знищення або передачі на державне зберігання. У 1995 році Державний архів ввів програму управління службовими електронними документами урядових установ – EROS [1, с. 208].

У Великобританії норми загального діловодства відображені в Земельному Кодексі, а також існує урядова програма з управління документацією [2, с. 58]. У 1989 році в Лондоні був організований Міжнародний трест по управлінню документацією (International Records Management Trust), в завдання якого входила розробка нових стратегій для управління документацією та інформацією, забезпечення консультаційними послугами навчання і освіти, і дослідження в галузі управління документами в усьому світі. Його робота підкреслює важливість управління записами в якості основи для захисту прав людини і громадянина, боротьби з бідністю, боротьби з корупцією, зміцнення демократії, заохочення економічних і соціальних реформ, поліпшення обслуговування громадян і демонстрації підзвітності та прозорості [3, с. 8].

У 2001 році для Європейського Союзу британською компанією Cornwell Affiliates plc. була підготовлена специфікація модельних вимог до управління електронними документами (MoReq) [3, с. 8]. MoReq містять функціональні вимоги до системи управління електронними документами і призначені як для керуючих документацією та архівістів, так і для всіх офісних службовців і технічних працівників державних і комерційних

організацій, щодня створюють, отримують і ведуть пошук документів, а також навчальних закладів, розробників, постачальників і користувачів систем управління електронними документами, постачальників послуг в галузі управління документацією та їх потенційних клієнтів.

Управління документацією в Україні є відносно новим напрямком в наукових дослідженнях. Як правило, його пов'язують з теорією і практикою діловодства, а також традиційним документознавством. З другого боку, управління документацією розглядається в контексті загальної системи управління інформацією в установі; ці аспекти, детально розкриті в роботах української дослідниці Бездрабко В. В. [1, с. 208]. Зарубіжний досвід організації та управління документацією вітчизняні дослідники намагаються використовувати при моделюванні технологічних процесів роботи зі службовими документами, в нормативно-методичному забезпеченні організації діловодства в країні.

Для вирішення проблеми управління документацією в Україні в сучасних умовах необхідно враховувати досвід вчених, таких країн як Великобританія. Якщо проблема управління документацією буде вирішена, то це дозволить цілеспрямовано формувати інформаційні ресурси організацій, забезпечувати їх ефективне функціонування, а також відкрити доступ споживачам до інформаційних ресурсів з найменшими витратами часу, зусиль і коштів.

Джерела та література

1. Бездрабко В. В. Управлінське документознавство : навч. посіб. / В. В. Бездрабко. – К. : КНУКіМ, ІДУіП, 2006. – 208 с.
2. Рысков О. И. Основные направления деятельности национальных архивов США и Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии в области управления электронными документами правительственных учреждений / О. И. Рысков // Отечественные архивы. – 2004. – № 3. – С. 58–65.
3. Рысков О. И. Управление документами в европейских странах: обзор нормативной базы / О. И. Рысков // Делопроизводство. – 2006. – № 4. – С. 1–8.

Настасія Колісник

Наук. керівник – к.філол.н. Тур О. М.

м. Полтава

ЕВОЛЮЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Будь-яка людська діяльність залежить від інформаційного забезпечення. Інформація перебуває у безупинному русі та накопиченні. Для того, щоб із величезного потоку різноманітних відомостей знайти, зібрати, переробити, систематизувати потрібні для прийняття правильного рішення, як у сфері управління так і в повсякденному житті, проводять інформаційно-аналітичну діяльність. Тому цей напрям роботи зраз є надзвичайно важливим та актуальним.

Аналітична діяльність зародилася ще у стародавні часи. Її засновником вважають давньогрецького філософа Сократа (бл. 469–399 до н. е.), який виробив свій власний метод аналітичних роздумів. Вирішальним елементом у виникненні аналітики стали праці Арістотеля (384–322 до н. е.) (праці «Перша аналітика», «Друга аналітика»).

Сучасний етап розвитку інформаційно-аналітичної діяльності став результатом еволюційних і революційних перетворень. Основними етапами у сфері оброблення та передавання інформації є:

1. Перша революція пов'язана із винаходом писемності, що дало змогу передавати набуті знання від одного покоління до іншого.

2. Друга революція (середина XVI ст.) стала наслідком винайдення книгодрукування.

3. Третя революція (кінець XIX ст.) зумовлена появою електрики, що причинило винахід телеграфу, телефона, радіо, які дають змогу швидкої передачі і нагромадження потоків інформацію в будь-якому обсязі.

4. Четверта революція (70-і рр. XX ст.) пов'язана з винаходом персонального комп'ютера.

5. Остання, інформаційна революція (наприкінці 90-х років) найбільший розвиток отримала в комерційному підприємстві [1, с. 19–21].

Особливий етап аналітичної обробки інформації розпочинається з четвертої революції, у ході якої було винайдено перші ЕОМ. Масове їх виробництво розпочалося в 70-х рр. XX століття, а використання електронно-обчислювальних машин проникло в усі сфери діяльності, що підвищило ступінь автоматизації роботи з інформацією.

Отже, з появою персональних комп'ютерів розпочинається нова інформаційна ера (кінець 70-х – початок 80-х років XX століття), основним досягненням якої було використання інформації для прийняття управлінських рішень.

Починаючи із 80-х років XX століття стала змінюватися сама концепція побудови технологічних процесів переробки інформації. Відбувся перехід від централізованої технологічної системи обробки інформації, що використовувалася при застосуванні великих ЕОМ, до децентралізованої і розподіленої технології з використанням персональних комп'ютерів на робочих місцях користувачів.

У середині 80-х років XX ст., величезна увага стала приділятися можливостям отримання стратегічних і конкурентних переваг за рахунок використання комп'ютерних інформаційних технологій в якості елемента ділової стратегії.

Нашу еру можна назвати – глобальною комп'ютеризацією. Інформація стала таким же важливим ресурсом як і фінанси, енергія, корисні копалини тощо. Вона є одним з найбільш цінних та масових за формою продуктів цивілізації, споживачем якої стало все людство. Машинна інтуїція (експертні системи) стають продуктивною силою, а штучний інтелект дозволяє якісно та швидко обробляти інформацію [2].

Перетворившись у ХХ ст. на професійну, інформаційно-аналітична діяльність почала впливати практично на всі сфери людського життя. Вона спочатку розвивалася в межах різних дисциплін, де формою її представлення в 1960-і рр. були бібліографічні, в 1970-і рр. – реферативні огляди, а у 1980-і рр. відбувся перехід до складних аналітичних оглядів.

Починаючи з 70-х років ХХ ст., коли з'явилася можливість оброблення інформації за допомогою електронно-обчислювальних машин (ЕОМ), аналітики почали використовувати інформаційно-аналітичні системи. Спочатку для їх позначення був поширений термін «система обробки даних» – СОД (був введений в системах радіоуправління ракетами). Зі збільшенням пам'яті ЕОМ основна увага стали приділяти проблемам створення баз даних (БД). Тому надалі з'явилися терміни автоматизовані інформаційні системи (АІС), інформаційно-пошукові системи (ІПС), а в потім і інші терміни, серед яких інформаційно-аналітичні системи.

Інформаційно-аналітичну систему (ІАС) визначають як комп'ютерну систему, яка дозволяє отримувати інформацію, здійснювати її оброблення та аналіз. Завданнями ІАС є ефективно зберігання, обробка та аналіз даних [3].

Із середини ХХ століття розпочинається історія формування інформаційно-аналітичних служб (ІАС). Уперше цей термін *think tanks* з'явився в США під час Другої Світової війни. Так ця назва означала захищене від прослуховування місце (*tank*), де цивільні та військові експерти розробляли стратегії бойових дій [1, с. 21].

Створені наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. центри аналізу інформації почали здійснювати «фільтрацію» наукової інформації з певної проблеми, відбір тієї, що відповідає встановленим вимогам за вірогідністю, точністю й повнотою, її інтерпретацію й синтез із метою здобуття нового знання. Провідну роль у таких центрах відіграють професіонали, котрі активно працюють у відповідній галузі науки й техніки – вчені й фахівці, що створюють, по суті, нову інформацію [4].

У наш час багато країн світу мають такі інтелектуальні корпорації, так звані «фабрики думки», що іншими словами можна назвати інформаційно-аналітичні відділи й служби в державних органах, політичних партіях, банках, окремих приватних компаніях тощо. Нині бурхливо розвиваються ринки аналітичної інформації та інтелектуального продукту, методичного й програмного забезпечення для його одержання.

Сучасні інформаційні центри займаються збором і обробкою інформації про процеси, що відбуваються у суспільстві, оцінкою наслідків прийняття певних варіантів рішень у різних сферах людської діяльності (політичній, правовій, економічній та соціальній), аналізом подій, що відбулися з метою перенесення та поширення одержаних результатів на майбутнє. Інформаційні центри різних рівнів забезпечують діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування. В Україні діють, наприклад, також інформаційно-аналітичні служби Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони, Конституційного Суду, Верховного Суду, Генеральної прокуратури, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, Державної податкової

адміністрації та інші, створюються галузеві інформаційні центри інших органів виконавчої влади тощо.

Вивчення та впровадження досвіду діяльності світових інформаційно-аналітичних центрів у різних сферах, сприятимуть ефективному створенню загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки роботи органів державної влади, створенню загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення різних сфер (виробництва, науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо), застосуванню та розвитку сучасних інформаційних технологій для людської діяльності в Україні.

Основними структурами на даний час в світі, що здійснюють інформаційно-аналітичну обробку інформації є: інформаційні центри, оперативні відділи, інформаційно-аналітичні центри, центри інформації та банки даних, інформаційні агентства.

Інформаційний центр – це самостійна організація або окремих підрозділ організації, яка займається збором, обробленням, обліком та розповсюдженням інформації.

Оперативний відділ – інформаційний центр, діяльність якого орієнтована на пошук та збір інформації. Як правило, оперативний відділ є структурним підрозділом іншої організації – державних силових структур, політичних партій, PR-організації тощо.

Інформаційно-аналітичний центр – структура, діяльність якої спрямована на аналітичну обробку інформації і своєчасне доведення її до споживача. Він може бути як самостійною організацією, так і входити до складу іншої.

Центри інформації та банки даних – інформаційні центри, які спеціалізуються на обліку та зберіганні певних тематичних масивів інформації. Діяльність таких структур пов'язана з електронними базами даних, електронними бібліотеками, телекомунікаційними мережами.

Інформаційні агенства – інформаційні центри, основним завданням яких є оперативне розповсюдження інформації. За засобами розповсюдження інформації такі структури поділяють на телевізійні, радіо-, рекламні інформаційні агенства, прес-центри, організації зі зв'язків з громадськістю.

Усі світові центри з інформаційно-аналітичної діяльності можна поділити на такі види:

1) професійні дослідницькі асоціації (Association for Computing Machinery, IEEE, IEEE Communications Society);

2) дослідницькі лабораторії (Bellcore, Bell Laboratories, Національна лабораторія Лоуренса Берклі, Лабораторія Лінкольна, Національна лабораторія Лос Аламос, Sandia);

3) неурядові організації, що виконують функції дослідницьких центрів (Greenstar Foundation);

4) науково-дослідницькі центри при великих університетах (Georgetown University, Georgia Institute of Technology, Massachusetts Institute of Technology);

5) науково-дослідницькі інститути;

6) аналітичні центри великих корпорацій (Aerospace Industries Association, Electronic Industries Alliance, SONY, Coca-Cola тощо);

7) найбільш потужні інформаційно-аналітичні центри світу, які в багатьох офіційних документах позначаються терміном «thinktanks» (ці утворення здатні оперувати великими масивами даних, здійснювати широкомасштабні дослідження і впливати на зовнішню і внутрішню політику країн світу) [5].

Під час роботи інформаційних аналітиків дедалі більшого значення набуває використання електронних джерел мережі Інтернет, що була винайдена у 90-х рр. XX століття. Вона являє собою величезну глобальну інформаційну систему, яка надає безмежні можливості для швидкого доступу та пошуку до будь-якої інформації.

Отже, в сучасних умовах особливого значення набуває інформаційно-аналітична діяльність, яка є невід'ємною складовою політичних, економічних, соціальних досліджень, забезпечує результативність прийнятих рішень у сфері управління.

Інформаційно-аналітична діяльність пройшла довгий етап свого розвитку. Особливо він прискорився у другій половині XX століття з винайденням ЕОМ, які за допомогою штучного інтелекту допомагають фахівцям переробляти великі обсяги первинної інформації. Наступним важливим етапом стало створення спеціальних інформаційно-аналітичних центрів, які виконують такі функції:

- 1) одержання постійної аналітичної й оглядової інформації;
- 2) підготовки аналітичних і прогнозних матеріалів з актуальних проблем;
- 3) розроблення ситуаційних моделей вирішення поточних проблем;
- 4) оперативного одержання оптимального обсягу інформації у непередбачених, а інколи і надзвичайних ситуаціях.

Нині розробляються різноманітні інформаційно технології, що допомагають реалізувати всі ці функції та пришвидшити розвиток аналітики в цілому.

Джерела та література

1. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. / В. М. Варенко. – К.: Університет «Україна», 2014. – 417 с.
2. Виникнення інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://it-tehnolog.com/statti/viniknennya-informatsiynih-tehnologiy>. – Назва з екрану.
3. Інформаційно-аналітична система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційно-аналітична_система. – Назва з екрану.
4. Кобелєв О. М. Інформаційно-аналітична діяльність: джерела становлення та розвитку в 1970-1980 роки / О. М. Кобелєв // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 4. – С. 51–59.

5. Основні завдання діяльності та типи інформаційних центрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5650491/page:19/>. – Назва з екрану.

Тетяна Петишко

**Наук. керівник – к.пед.н. Решетілова О. М.
м. Дніпро**

ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Масиви інформації постійно зазнають руху та суттєвої модифікації, тому важливою умовою є грамотне використання інформаційних ресурсів та забезпечення їх захисту від різноманітних загроз. Сьогодні розроблено та вдосконалюється кілька напрямів такого захисту, серед яких основними вважають – правовий, організаційний і технічний.

З правової точки зору, комерційна таємниця є засобом захисту від недобросовісної конкуренції в межах реалізації права на інтелектуальну власність. Комерційна таємниця є найбільш універсальною серед інших видів інформації з обмеженим доступом, оскільки може включати в себе інформацію щодо певних фактів, подій, явищ та продукти інтелектуальної діяльності. Об'єкти інтелектуальної власності, певною мірою, захищені чинним законодавством, а решта інформації, яка має суттєве значення для конкретного суб'єкта підприємницької діяльності і може бути визнана ним як комерційна таємниця, не отримала належного правового захисту.

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Склад та обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначаються самостійно її власником або керівником підприємства з дотриманням чинного законодавства.

Якщо в країнах із розвинутою ринковою економікою комерційна таємниця захищається законодавством як цінний товар, то в Україні дотепер відсутній правовий механізм захисту інформації, що становить комерційну таємницю [1, с. 41].

Питання правових засад комерційної таємниці розглядалося науковцями у межах об'єктів права інтелектуальної власності, конкурентних правовідносин, відповідальності за незаконні дії з інформацією, що становить комерційну таємницю.

Жуков В. І. та Погуляев С. Ю. вважають, що право на комерційну таємницю це суб'єктивне право, що охороняється не як порушене право на об'єкт права інтелектуальної власності, а як порушене суб'єктивне право, що захищається законодавством про недобросовісну конкуренцію, або про безпідставне придбання майна їх порушником [2, с. 37; 3, с. 5].

М. К. Галянтич, навпаки, відстоює позицію, що комерційна таємниця має ознаки об'єкта права інтелектуальної власності, підкреслюючи, що доповнення патентної охорони прямою охороною комерційної таємниці відповідає інтересам добросовісних підприємців, що розробляють нову техніку й нові технології [4, с. 112, 115].

Як зазначає Іваницька Н. А., законодавець, визначаючи засоби захисту комерційної таємниці, застосовує два підходи:

- абсолютного захисту, що захищає комерційну таємницю як об'єкт інтелектуальної власності від посягань будь-яких третіх осіб;
- відносного захисту, що передбачає захист нелегкодоступної та незагальновідомої комерційної інформації, щодо якої вжито заходів для збереження її таємності, від актів недобросовісної конкуренції.

Так, перший підхід, що відображений у цивільному, господарському та кримінальному праві, є відносно новим для національного законодавства і виконує функцію загального захисту комерційної таємниці. У свою чергу другий підхід, притаманний конкурентному та адміністративному праву, має тривалішу історію застосування і передбачає цілеспрямований захист комерційної таємниці від посягань конкурентів [5, с. 10].

Важливим фактором використання комерційної таємниці є можливість доступу. Специфіка цього виду інформації обумовлює те, що доступ до неї посадових осіб державних органів повинен бути обмежений.

Положення багатьох статей законів, які регулюють повноваження органів державної влади з точки зору використання інформації з обмеженим доступом, досить категоричні й потребують узгодження з іншими законодавчими актами, що регулюють питання, пов'язані з комерційною таємницею. Відповідно до положення статті 20 Проекту Закону «Про комерційну таємницю», надання державному органу інформації, яка становить комерційну таємницю, здійснюється за вмотивованою постановою посадової особи, визначеної законодавством, або за рішенням суду, в якому зазначається компетенція цього органу та посадової особи, а також на основі якого конкретного закону вимагається інформація, її обсяг та мета використання.

Отже, сьогодні існує потреба в удосконаленні чинного законодавства про комерційну таємницю. Проблема вимагає необхідності подальшої законодавчої, науково-дослідної роботи та постійної розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи організації захисту інформації, яка містить комерційну таємницю.

Джерела та література

1. Сляднева А. О. Определение понятия коммерческой тайны субъекта хозяйствования / А. О. Сляднева // Підприємництво, господарство і право. – К., 2004. – № 9. – С. 40-43.
2. Жуков В. І. Підстави для розширеного тлумачення терміна «інформація» в чинному законодавстві України // Інтелектуальна власність. – К., 2006. – № 9. – С. 37.
3. Погуляев С. Ю. Передача технології як вклад в просте товариство: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Х., 2002. – С. 5.
4. Галянтич М. К. Промислова власність: правові засоби охорони та захисту: Монографія. – К., 2003. – С. 112, 115.
5. Іваницька Н. А. Захист комерційної таємниці підприємства за українським законодавством / Н. Іваницька // Бизнес и безопасность. – Львів, 2004. № 6. – С. 10.

РЕФЕРАТ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ВИДІВ ДОКУМЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Створення інформаційної продукції у сфері науково-інформаційної діяльності потребує лише згортання первинної інформації з вихідних документів до рівня вторинно-документальної інформації. Тому, на думку вчених, для забезпечення користувачів інформацією «достатньо створювати згорнуту інформаційну модель окремого документа (інформаційний реферат, анотацію, бібліографічний опис) або згорнуту інформаційну модель певного масиву документів (реферативний журнал, бібліографічний посібник)» [1, с. 27]. Основним принципом створення таких інформаційних документів є збереження семантичної адекватності інформації незалежно від її формальних перетворень. Метою нашого дослідження є розкриття особливостей реферату як широко розповсюдженої письмової форми отримання інформації.

Реферування як один із найпоширеніших видів науково-інформаційної діяльності дозволяє в сучасному величезному потоці інформації за порівняно короткий термін відібрати потрібну інформацію з певної галузі суспільного життя. Дослідженням питання реферування документів займалися такі вчені, як Д. Блюменау, В. Бондарь, М. Брискман, А. Вейзе, В. Воронков, А. Гончаренко, А. Гречихін, Л. Дубровіна, В. Ефременкова, Г. Жданова, А. Коваль, А. Кубах, Н. Кушнарєнко, Р. Карташов, І. Коханова та багато інших.

Історія існування реферату як інформаційного документа налічує понад три століття. Велика кількість дефініцій поняття «реферат», які трапляються в сучасній літературі з теорії та практики реферування, зумовлена комплексним характером завдань, поставлених під час дослідження цього виду інформаційних документів. Семантична повнота цих визначень залежить від кількості найважливіших ознак, що використовують автори для розкриття змісту цього поняття. До них належать такі ознаки, як «обсяг, семантична відповідність первинному документу, структура реферату та його текстової частини, функціональна спрямованість стилю викладання тощо» [2, с. 31].

З приводу виникнення терміну «реферат» існують різні погляди. Є думка, що реферат («referat») походить від слова «refiere», тобто повідомляти, доповідати [6, с. 203]. За іншою – термін «реферат» («abstract») був розповсюджений в англійській літературі в середні віки (VII-XI ст.) від «abstractos» у значенні «to draw away» – виведений, виключений [6].

Реферат вважається багатофункціональним вторинним документом. Він виконує безліч функцій: інформативну та науково-комунікативну, прогностичну, довідкову й адресну, індексування й індикативну. Відповідно до завдань реферат може надавати необхідну систематизовану фактографічну інформацію, оцінювати, узагальнювати, синтезувати її, рекомендувати найбільш нові, цінні та корисні повідомлення для конкретного користувача.

Реферат має велике значення і для користувачів. Цей вторинний документ прискорює відбір документів, призначених для використання;

забезпечує підвищення ступеня точності, повноти інформації; дає можливість оперативного інформування споживачів; полегшує процес індексації та класифікації документів; є засобом поточного інформування щодо нових досягнень науки і техніки.

Центральне положення реферату в системі наукової комунікації не похитнулося й після широкого впровадження в інформаційну технологію засобів обчислювальної техніки. Реферат міцно посів місце основного уніфікованого опису первинного документа в автоматизованих пошукових системах.

На думку сучасного дослідника М. Сороки, в системі наукової комунікації реферат є основною інформаційно-комунікативною одиницею, що зумовлено його споживчими властивостями. Учений виділяє такі властивості цього документа:

- серед усіх видів вторинних інформаційних документів реферат вирізняється найбільшою інформативністю в розкритті змісту першоджерела;
- використання реферату для пошуку поточної або ретроспективної інформації дає змогу зекономити до 90 % часу, необхідного в разі звернення до первинних документів;
- форма подання інформації у вигляді реферату зручніша для тривалого зберігання у фондах довідково-інформаційних, полегшує та прискорює підготовку інформаційних видань і створення інформаційних масивів – рефератів;
- у деяких випадках реферат може замінити першоджерело [5, с. 156].

Залежно від змістовних і формальних характеристик, від цільової і адресної спрямованості реферати прийнято поділяти на інформативні та реферативні. В одних випадках вимагається реферат, в якому викладався б основний зміст первинного документа, в інших, – реферат, у якому зазначалося б лише те, що і як (у якій мірі) розглянуто в тому самому документі. Хоч кожний із них виконує всі основні функції, властиві реферату, проявляються вони по-різному. Для одних рефератів «домінуючим є інформативність, для інших – описовість, індикативність» [3, с. 15]. Необхідність в інформативному чи індикативному рефератах перш за все зумовлено різницею в інформаційних потребах, які поділяються на потреби щодо відомостей про джерела необхідної наукової інформації і потреби в самій науковій інформації.

Інформативний реферат найповніше розкриває зміст документа, передає важливі фактичні й теоретичні відомості. Інформативність реферату досягається внаслідок скороченого викладення змісту першоджерела. У такому рефераті має бути вказано предмет дослідження і мету роботи, вміщено дані про методи та умови дослідження, висвітлено результати чи пропозиції автора щодо їх застосування, наведено основні характеристики нових технологічних процесів, технічних виробів, нову інформацію про відомі явища, предмети тощо. Послідовність викладу матеріалу – це основна вимога, що висувається до такого реферату. Інформативний реферат може виконувати увесь комплекс притаманних рефератам функцій. Отже, інформативний реферат містить фактографічну інформацію, тобто слугує джерелом відомостей про наукові факти.

Індикативний реферат містить відомості тільки про найважливіші аспекти змісту первинного документа та його інформаційний зміст. Індикативність передбачає узагальнене подання матеріалу відповідно до конкретної функції вторинного документа та характеру тексту, що аналізується. До того ж вирішальним є не послідовність викладення матеріалу (як це передбачено в інформативному рефераті), а логіка бібліографічного задуму. Вона полягає у виділенні найголовнішого та найактуальнішого в документі. У такому рефераті немає детальної фактографічної інформації, практичних і теоретичних результатів, висновків. Його основне цільове призначення – «привернути увагу користувача до наукового документа й сприяти вирішенню питання щодо необхідності його використання, тобто виконати завдання представлення документа» [4, с. 258]. Індикативний реферат характеризує зміст, інформаційне наповнення первинного документа, містить нові, корисні відомості. У такому рефераті характеризують ступінь розробки, новизни, актуальності, повноти (докладності) даних, висвітлених у першоджерелі.

Нині виділяють багато інших різновидів реферування, наприклад: монографічне, зведене, аспектне, фрагментне.

Варто зазначити, що монографічний реферат часто називають одноджерельним, оскільки він побудований на основі аналітико-синтетичної переробки інформації, що міститься в одному первинному документі.

Зведеним називається реферат, який містить відомості з низки первинних документів з однієї теми, що викладені у вигляді зв'язного тексту. Зведені реферати звичайно публікують у реферативних збірниках та експрес-інформації.

Реферат, складений за одним чи кількома структурними елементами (розділами, частинами) первинного документа, має великий обсяг і містить різнопрофільну інформацію, називається фрагментним.

Реферати пишуть зазвичай стандартною, клішованою мовою, з використанням типових мовних зворотів на кшталт «важливе значення має», «приділяється особлива увага», «порушують питання», «робимо такі висновки», «досліджувана проблема» тощо. До мовних та стилістичних особливостей рефератів належать слова і звороти мови, що мають узагальнювальний характер. Їм, здебільшого, притаманні неозначено-особові речення, абстрактні іменники, специфічні і наукові терміни, властиві досліджуваній проблемі, слова-професіоналізми, дієприслівникові і дієприкметникові звороти. У рефератів особлива логічність подачі матеріалу і висловлювання думки, певна об'єктивність викладу матеріалу. Усе це пов'язано не з убогістю лексики автора, а зі своєрідністю мови рефератів (особливо вузькоспеціалізованої спрямованості, де переважають професіоналізми, специфічні терміни і звороти) [6].

Процес реферування завершується відповідним оцінюванням роботи. Рецензія, як правило, має враховувати такі чинники:

– рівень ерудованості автора з вивченої теми (сучасність і своєчасність розглянутої проблеми, рівень знайомства автора роботи з актуальним станом досліджуваної проблематики, повнота цитування джерел,

ступінь використання в роботі результатів досліджень і встановлених наукових фактів);

– характер реферату (логічність подачі матеріалу, грамотність автора, правильне оформлення роботи, належна відповідність реферату всім стандартним вимогам);

– особистий внесок автора реферату (додаткові знання, використані під час написання роботи, новизна поданого матеріалу і розглянутої проблеми, рівень володіння тематикою та наукове значення досліджуваного питання).

Отже, реферування – це інтелектуальний творчий процес, що потребує осмислення, аналітико-синтетичної переробки інформації та створення нового документа – реферату, який має специфічну мовностилістичну форму. Реферативна інформація сприяє найбільш повному та точному складанню пошукових образів документів, є основою для укладання бібліографії та засобом міжнародного обміну інформацією.

Джерела та література

1. Карташов Р. Про створення реферативних журналів України / Р. Карташов // Вісник книжкової палати. – 1996. – № 1-2. – С. 27–30.

2. Коханова І. Реферування документів як затребувана сфера інформаційної діяльності / І. Коханова // Вісник книжкової палати: науково-практичний журнал. – 2009. – №2. – С. 31–32.

3. Кубах А.І. Рекомендації до підготовки рефератів / А.І. Кубах. – Х. : ХНАМГ, 2007. – 16 с.

4. Кушнарєнко Н.М. Наукова обробка документів: підручник / Н.М. Кушнарєнко, В.К. Удалова. – К. : Знання, 2006. – 334 с.

5. Сорока М.Б. Національна система реферування української наукової літератури [Електронний ресурс] / М.Б. Сорока. – К. : НБУВ, 2002. – 209 с.

6. Реферування в роботі секретаря-референта [Електронний ресурс] – Режим доступу: studopedia.su.

Анастасія Самсоненко, Тетяна Устименко
Наук. керівник – к.філол.н., доц. Мізіна О. І.
м. Полтава

З ІСТОРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ

Пріоритетним напрямом документознавства як науки, що вивчає документ, його історію, теорію та практику, є розроблення класифікації документів. Цей напрям пізнання документів має давнє походження [1, с. 35]. Першою спробою класифікації документів у логічній послідовності на групи, підгрупи й більш дрібні частини був розподіл, що ґрунтувався на ознаках змісту документа та його тематиці. Ця система була розроблена у 1876 р. американським бібліографом Мелвілем Дьюї. В основу системи було покладено Десяткову класифікацію. Класифікація Дьюї (ДКД) широко застосовувалась у бібліотеках США та Англії. У системі Дьюї вся сукупність знань поділялася на 10 основних класів, а галузі знання – на дисципліни, які в свою чергу позначалися десятковим методом. ДКД характеризувалась досить

високим науковим рівнем, була зручною і зрозумілою, не залежала від мови та здатна була до подальшого розгалуження.

Поль Отле та Анрі Лафонтен переклали, переробили і вдосконалили ДКД у Європі. Таблиці регулярно перевидавалися під назвою «Універсальна десяткова класифікація» (УДК) та набули міжнародного поширення. Уважалося престижним розміщувати індекс УДК на титульному аркуші книги, демонструючи тим самим її місце в упорядкованому за допомогою УДК «світовому репертуарі». Сьогодні цією класифікацією користуються більшість бібліотек світу.

Цікавою спробою класифікації була «Предметна класифікація», розроблена англійським вченим Джеймсоном Брауном (1862–1914). Автор спробував об'єднати в одній системі предметизацію та класифікацію; у результаті механічно й досить часто навіть формально були об'єднані різнорідні за змістом та побудовою документи. Ця класифікація застосовувалась лише в країні її винахідника [2, с. 25].

Наступний поділ документів за класами з метою відображення відношень між ними проводився з урахуванням інформаційної складової документа. Інтегруючий підхід до класифікації документів, що враховував би особливості змісту й форми, було започатковано у ХІХ столітті одночасно з уведенням у науковий обіг понять «документ» та «документація». Перша спроба такої класифікації була здійснена Полем Отле в праці «Трактат про документацію» (1934 р.), де були викладені основні класифікації, що враховують не тільки властивості тексту, але й характеристики форми документа, його матеріального носія [3, с. 18].

Досить активно проблема класифікації документів почала розроблятися лише з кінця 1960-х – початку 1970-х років у межах інформатики, книго- та архівознавства, а у кінці 1980-х – бібліотеко- та бібліографознавства. Більшість цих підходів були обумовлені специфікою диференціації документів. За останні десятиріччя чимало українських і зарубіжних науковців працювали над розробкою схем класифікації документів та провели не одну дискусію з питань поділу документів за ознаками [1, с. 35]. Отже, класифікація пройшла довгий шлях свого формування, і лише за останні роки, завдяки працям відомих документознавців, таких як Ю.М. Столярова, Г.М. Швецової-Водки, С.Г. Кулешова та інші, з'явилася можливість створити багатоаспектну класифікацію документа з урахуванням його як інформаційної, так і матеріальної складової, але проблема класифікації документа на сьогодні до кінця так і не вирішена.

Джерела та література

1. Климчук Л. В. Класифікація документів: досвід, історіографічний аналіз / Л. В. Климчук // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2014. – № 2. – С. 35–38.
2. Кулешов С. Документальні джерела наукової інформації: Поняття, типологія, історія типологічної схеми / С. Кулешов. – К. : Укр. ІНТЕІ, 1995. – 191 с.
3. Слободяник М. Структура сучасного документознавства / М. Слободяник // Вісник Книжкової палати. – 2003. – № 4. – С. 18–21.

ЛІНГВІСТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Галина Лукаш
м. Вінниця

ДОКУМЕНТНА МОВА: ДО ВИТОКІВ УКЛАДАННЯ СЛУЖБОВИХ ЛИСТІВ

Давньогрецький міограф Гелланик Лесбоський (V ст. до н. е.) вважав, що «науку писати листи» винайшла жінка – правителька персів Атосса. Дослідник історії епістолографії В. Сметанін відносить появу найдавніших листів до 2400–2200 рр. до н. е. [1, с. 212]. Посада епістолографа, зокрема у Давньому Єгипті, вважалася почесною. На неї призначалися найосвіченіші кандидати. Уже у давні часи були відпрацьовані певні вимоги до складання листів, чітка архітектоніка епістол і стереотипні формули. Цих вимог і стереотипів треба було обов'язководотримуватися.

Наша мета – окреслити витоки традицій укладання службової документації, простежити послідовність розвитку усталених формул й елементів документної мови.

Антична епістолографія вирізняє 41 вид листів. Здавна відомі й стереотипні формули. Формуляр античного листа складався з трьох частин: вступної (прескрипт), головної й заключної (клаузули). Основна частина листа містила «формулу здоров'я» (існувало 4 різні типи), яка збереглася до середньовіччя. У середні віки мистецтво писати листи («arsdictandi») стає предметом регулярного викладання, яке здійснювалося спеціальними викладачами – «диктаторами» (лат. *dictere* – «диктувати», «наказувати»). Середньовічний лист мав складатися з п'яти частин: привітання, преамбули, викладу обставин справи, прохання і закінчення (*salutato*, *exordium*, *narratio*, *petitio* й *conclusio*). Стимулом для розвитку епістолографії було листування державних та церковних осіб. Існувала практика замовляти написання листів ченцям.

Термін «лист», яким в українській мові називають епістолу, запозичений з документів канцелярії Великого князівства Литовського. Йому у XIV – першій половині XVI ст. належала частина території сучасної України, де функціонували документи, що виходили з великокнязівської канцелярії. Архів цієї канцелярії, так звану «Литовську метрику», складають саме «листи» (синонім російській «грамоті») різних видів, залежно від цільового призначення «листа»: «лист підтвердний», «лист судовий», «лист записний», «лист купчий», «лист визвольний», «лист визнаний», «лист умоцований», «лист заручний», «лист данина», «лист еднальний» та ін. [2, с. 63].

Цікавою сторінкою в історії української епістолографії, що стосується подій XVII ст., є так зване «листування запорожців з турецьким султаном», яке вважається фольклорною пародією на дипломатичний епістолярний етикет XV – XVI ст., що виникла в козацькому середовищі початку XVII ст. Уперше ця пам'ятка була надрукована німецькою мовою у 1683 р., а українською лише у XIX ст. Спочатку «листування» (лист султана і відповідь

на нього запорожців) поширювалося у списках; найдавніший рукописний текст датується 1620 р. Дослідники пов'язують виникнення «листування» з ім'ям кошового отамана Запорозької Січі Івана Сірка [3, с. 124].

Староукраїнських епістолярних пам'яток XIV – XVII ст. збереглося небагато. Починаючи з часів національно-визвольної боротьби українського народу під керівництвом Богдана Хмельницького зростає диференціація документальних джерел і збільшується їх загальна кількість. Державним характером гетьманської України визначається походження і зміст документів XVII–XVIII ст. Основними документами цієї доби є міжнародні договори, конституції, універсали й листи гетьманів, акти Генеральної канцелярії, ділові документи ратуш, магістратів. Зростання документування діяльності центральних органів управління та судочинства спричинило появу актової документації. Серед документів чільне місце посідає група директивно-розпорядчих актів: «універсаль», «указь», «листъ», «ордеръ», «інструкція», «резолуція», «приказъ» та ін. У складі офіційних листів цієї доби досить чітко виділяється група інструктивних листів-звернень, листів-донесень, листів-свідчень, листів-скарг тощо [4, с. 88].

Для опанування епістолярним мистецтвом і для написання листів використовували спочатку рукописні, а згодом друковані порадики, які в Росії називали «письмовниками», а в Україні «листовнями». (Одна з таких книг була опублікована Б. Грінченком: Старинный малорусский письменник «Книга, глаголемая листовня». – Чернигов, 1901). Особливого поширення вони набули у XVIII–XIX століттях. Їх попередниками були «формулярники», відомі на Заході вже в VII столітті. У «письмовниках» регламентувалися склад, форма і зміст документів. Ще більше це стосується письменників початку XIX ст., в яких у стислій формі подається історія епістолярного жанру, вимоги і правила написання різного виду листів, структура епістолярного формуляра, своєрідна класифікація листів за цільовим призначенням.

Епістолярний етикет був досить суворим; титулатура адреси і звернення була розроблена до тонкощів, її треба було дотримуватися. Існували усталені формули підпису листа, написання дати на ньому.

Глибоке вивчення змін текстів листів матиме важливе значення для подальшого розуміння особливостей розвитку документознавства в Україні.

Джерела та література

1. Сметанин В. А. Из истории эпистолографии / В. А. Сметанин // Вопросы истории. – 1971. – № 1. – С. 212.

2. Абросимова С. В. Епістолярні джерела в їх історичному побутуванні та дослідницькому ареалі / С. В. Абросимова // Дніпропетровський історико-археографічний збірник / Під ред. О. І. Журби. – Д. : Промінь, 1997. – Вип. 3. На пошану професора Анатолія Григоровича Болебруха, 2009. – 771 с.

3. Нудьга Г. А. Листування запорожців з турецьким султаном як літературна пародія // Нудьга Г. А. На літературних шляхах. – К., 1990. – С. 124.

4. Подолинський С. Листи та документи / Упоряд. Романа Сербина, Тетяни Слюдикової. – К.: ЦДІА України, 2002. – 422 с.

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ОСНОВ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Професійні компетенції, якими повинен оволодіти майбутній корекційний педагог під час навчання в університеті, передбачають формування навичок, які необхідні кожному спеціалісту, зокрема, культури писемного мовлення в офіційно-діловому стилі, набуття навичок укладання документів із кадрово-контрактних питань, оволодіння системою знань про специфіку структурної та змістової організації текстів службових документів, умінь моделювати тексти службових документів різних жанрів відповідно до певної комунікативної ситуації.

Документознавство як наукова дисципліна інтегрує теоретичні і практичні здобутки різних галузей, зокрема, соціології, архівознавства, правознавства, етнології тощо і, звичайно, мовознавства, методи якого допомагають досліджувати внутрішню структуру тексту службового документа, його змістові категорії, мовностилістичну репрезентацію. На сучасному етапі документознавство як «синергетична наукова й навчальна дисципліна» [4, с. 1] перебуває на стадії становлення, формування і розвитку її понятійного апарату з огляду на прагматичні потреби організації документообігу. Рационально організована робота з документами сприяє удосконаленню управлінської діяльності, адже, за даними соціологічних досліджень, 60% робочого часу витрачається на роботу з документами. Сформульований В.С. Мінгалеєм найзагальніший закон документознавства, визначає «відповідність змісту документації функціям управління» [3]. Тому документознавство пов'язане безпосередньо з використанням результатів таких наук, як психологія управління, соціологія управління, ділове спілкування, інформатика, наукові досягнення яких потрібні для майбутнього корекційного педагога. Крім того, у процесі редагування службових документів, уніфікації текстів, стандартизації мовних одиниць документознавство широко використовує досягнення прикладної лінгвістики.

Значна кількість наукових доробок з теорії документознавства викладено у роботах таких учених, як В.В. Бездрабко, Н.Б. Зінов'єва, С.Г. Кулішов, В.І. Курченко-Харченко, Н.М. Кушнарєнко, Л.П. Маркітан, О.В. Попчук, Г.М. Швецової-Водка, М.С. Слободяник, Ю.М. Столяров тощо, у яких висвітлено авторське бачення означеної проблеми. Проте всі дослідники визначають, що основне завдання занять з документознавства – виробити у студентів навички логічно, грамотно, зрозуміло, чітко, дохідливо висловлювати свою думку в писемній формі, розуміти комунікативне призначення тексту, ефективно вирішувати завдання, пов'язані з передачею, зберіганням документованої інформації.

Метою дослідження є окреслити лінгвістичні питання сучасного ділового мовлення, які студент повинен уміти застосовувати у процесі укладання документів.

Щоб сформувати уміння і навички ділового мовлення, необхідно приділити належну увагу граматичним формам письмового оформлення. Крім основних довідково-інформаційних документів та документації з кадрово-контактних питань, які вивчають студенти різних спеціальностей, корекційний педагог повинен уміти скласти психолого-педагогічну характеристику, рекомендації вчителям, проводити консультування, готувати пропозиції та інформації для органів державного управління тощо.

Насамперед важливо освоїти правила граматики ділової документації, які визначаються переважно вживанням інфінітивних конструкцій (причому дієслова тільки з суфіксом «ти», а не «ть»: підготувати, обґрунтувати, наприклад, *«просимо вас розглянути питання про ...»*), дієслів у формі теперішнього часу із значенням постійності, позачасовості, наприклад, *«малюк оволодіває мовленням під безпосереднім впливом дорослих»*. Наказові форми застосовуються лише у першій особі однини у тих документах, які відображають принцип єдиноначальності. Так, у розпорядчих документах рекомендується вживати дієслівні конструкції у формі наказового способу, наприклад, наказ починати словом «наказую» та використовувати форми інфінітива (здійснити, зарахувати, покласти на...).

Якщо у тексті документа факту необхідно надати більшого значення, ніж особам, які певним чином пов'язані з цим фактом, пропонується вживати безособові форми дієслова на «–но, –то» (зроблено, виконано), проте помилковим є застосування у таких випадках іменника чи займенника в орудному відмінку, наприклад *«порушення звуковимови виявлено»*.

Розпорядження, як правило, починається словом «пропоную», наприклад, *«пропоную направити дітей...»*, граматична форма якого передає перелік дій, які слід виконати. Питання, які розглядаються у ході різних засідань, що протоколюються, варто формулювати у називному, а не в знахідному відмінку однини. Ця рекомендація стосується і написання заголовка характеристики, який пишеться в першому рядку тексту після назви документа «Характеристика» і анкетних даних (у родовому відмінку): обов'язково прізвище, ім'я, по батькові подається у називному відмінку однини з метою уникнення перекручення прізвища. У заяві прізвище особи, якій вона адресована, вживається у формі давального відмінка із закінченнями – *ові, -еві*, назва організації – у формі називного відмінка однини.

Оскільки наказ як офіційне розпорядження є спонуканням, то основною граматичною формою його вираження є дієслово у формі інфінітива або наказового способу, з якого починається кожний пункт цього документа, наприклад: призначити, надати, оголосити подяку, передайте, призначте, оголосіть, переведіть. Структура наказу містить передбачення про необхідність виконання того, що очікує від них особа, яка наділена певними повноваженнями, тому у головній частині з'ясувальних висловлень завжди наявне дієслово, яке є вказівкою до виконання бажаної дії, а сама бажана дія міститься у підрядній частині: *«Звелів, щоби ви підготували документи»*.

Непрямою формою спонукання до дії в інтересах окремого або групового адресата в українській мові є пропозиція, яка, на думку учених, не є категоричною формою й часто зумовлена етикетною нормою мовленнєвої

поведінки. Пропозиція може бути сформульована у документах багатьма варіантами, наприклад, модальним предикативом «треба» у поєднанні з інфінітивом або питальною конструкцією з модальними словами «може», «може би», або формою наказового способу дієслова 2-ї особи множини: *«Треба продовжувати проводити корекційно-навчальні заходи», «Давайте створимо сприятливі можливості для дитини»*. Для вираження авторського ставлення до висловленого повідомлення рекомендується використовувати вставні одиниці «на нашу думку», для підсилення оцінювального модусу – слів «дуже», «краще»: *«Краще використовувати дослідження за методикою «Назви кольори», «На нашу думку, фізичний розвиток дитини відповідає антропометричним даним»*.

Для передавання пом'якшеної пропозиції активну форму потрібно замінювати на пасивну, наприклад, замість категоричного висловлення *«Ви не висловили пропозиції»* використовується пом'якшене формулювання *«Вами ще не висловлені пропозиції»*. З цією метою бажано вживати умовний спосіб дієслова та іменник у формі давального відмінка, напр.: *«Я пропонував би комісії...»*. Активною формою дієслова користуються, якщо важливо вказати на конкретного її виконавця, наприклад, *«кафедра пропонує»*.

У діловій сфері рекомендовано не лише не заперечувати проти критики, а навіть заохочувати до неї, спрямовуючи її в конструктивне річчє [4, с. 200]. Водночас критикувати потрібно теж кваліфіковано, важливо правильно обирати мовні та позамовні засоби її вираження. Так, критика-співпереживання, критика-побоювання, критика-жаль у головній частині речення потребують слів, які вказують на ставлення мовця до співбесідника (жалкую, розумію тощо) і є некатегоричними, спрямованими на виправлення недоліків, наприклад: *«Я добре тебе розумію, але робота не виконана...»*; *«Я дуже жалкую»*.

На заняттях з української мови важливо сформувати у студентів уміння коригувати вибір більш точних, стилістично доречних варіантів форм слова. Так, у діловому мовленні частіше вживаються віддієслівні іменники, адже вони надають документам необхідної офіційності, забезпечують однозначність, вказують на дію широку, узагальнену на відміну від дієслова, яке позначає дію конкретнішу (порівняйте: «шукати і вести пошук», «доручити – дати доручення»). Однак зловживати віддієслівними іменниками у діловому мовленні не слід, адже одноманітність їх закінчень у реченні порушує мелодійність звучання, ускладнюючи текст настільки, що важко буде зрозуміти його зміст, наприклад, речення *«Дослідження завдань корекції мовлення вимагають поліпшення умов для усунення недоліків»* у читача може викликати не лише посмішку, але і роздратування від нагромадження однотипних слів. У таких випадках можна використати не тільки віддієслівні іменники, а й форми інфінітива або інші особові форми чи дієприслівник.

Важливо сформувати етичні правила вживання займенників у ділових паперах. Так, наприклад, в автобіографії, яка хоча й пишеться від першої особи, не бажано використовувати займенник першої особи (я) в кожному реченні, автобіографічний документ буде сприйматися об'єктивніше, якщо на особу вказуватимуть особові закінчення дієслів «вступив», «закінчив»,

«звільнився». Займенники першої особи (я, ми) також не рекомендується використовувати в резюме, рекомендаційних листах, замість них краще вживати дієслівні форми минулого часу «організував, керував, вивчав» або дієприкметники «обізнаний». Форма викладу від третьої особи властива тексту характеристики, наприклад, «працює третій рік». Вказівні займенники цей, той, такий поєднуються з прийменниками та іменниками для визначення логічних зв'язків між частинами висловлення: «у тому випадку», «із цією метою», наприклад, «з метою створення належних умов...».

Культура писемного мовлення формується багатьма чинниками. Наприклад, під час вивчення особливостей сучасного ділового листування студенти ознайомлюються з формулами ввічливості, зокрема, граматичними формами звертання, згоди, підтвердження, заперечення тощо, упевнюються, які з них є важливими і як їх доречно використовувати. Так, в українське мовлення повернулося давнє звернення пане, пані, панове, яке за радянських часів вживалося лише щодо іноземців із капіталістичних країн. У сучасній мові таке звернення можливе з прізвищем, назвою професії або посадою у кличному відмінку: пане вчителю, пане директоре, пане Риленку. Прикметники у листуванні виражають ставлення адресата, дають йому характеристику. Тому якщо лист починається без слів шановний, вельмишановний, то це свідчатиме про стриманий чи навіть напружений характер листа.

Для орієнтації у відповідності використання в документах окремих слів, форм, конструкцій, смислових можливостей мовних засобів використовують на заняттях систему стилістичних вправ, спрямованих на формування навичок стилістичного аналізу текстів, конструювання й редагування власних висловлювань. Крім того, такі стилістичні вправи та завдання надають можливість зрозуміти логічні причиново-наслідкові зв'язки між вивченими мовним фактами, уміння аналізувати, виділяти головне, порівнювати, систематизувати й узагальнювати.

Отже, підготовка студентів спеціальності корекційна педагогіка до фахової діяльності у запропонованих ситуаційних вправах у курсі української мови сприятиме належному рівню знань з документознавства як процесу упорядкованого обміну інформацією, удосконаленню лінгвістичних знань з лексики, граматики, стилістики, умінь редагування у сфері офіційно-ділового спілкування з метою уніфікації текстів документів, стандартизації мовних одиниць і явищ.

Джерела та література.

1. Волкотруб Г. Ділова українська мова : навчальний посібник з елементами практичної стилістики. – К. : Шкільний світ, 2002. – 63с.
2. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / за ред. Н.Д. Бабич. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2005. – 572с.
3. Мингалев В.С. Общие закономерности и тенденции документообразования в социально-экономических системах управления (проблеми изучения): учеб. пособие / МГИАИ. – М., 1983. – 83 с.
4. Палеха Ю.І., Леміш Н.О. Загальне документознавство: навч. посіб. / Ю. І. Палеха, Н. О. Леміш. – К. : Ліра-К, 2008. – 393с.

5. Радевич–Винницький Я.К. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. – К. : Знання, 2006. – 291с.

Людмила Чередник
м. Полтава

КОМП'ЮТЕРНА ЛІНГВОДИДАКТИКА: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИСЦИПЛІНИ

Нині мовна освіта стає основою формування всебічно розвиненої особистості, яка володіє високим рівнем комунікативної компетентності, здатна до сприймання і передачі різноманітної інформації. Сучасна мовна освіта в університеті надає велике розмаїття контекстів, варіативності навчання, а стандарти освіти мають комплексний характер: вони визначають систему вимог до рівня навченості студентів з урахуванням різних форм спілкування (культурного, фахового, міжмовного), комунікативного набору мовленнєвих дій, соціокультурних знань. Система вищої освіти України перебуває в стані трансформації, оскільки зазнає суттєвих змін у результаті таких світових процесів, як: поява нових інформаційних технологій, розширення меж спілкування, відкриття нових можливостей комунікації, значне зростання обсягу інформації. Серед найрізноманітніших форм і методів засвоєння мови, які існують сьогодні, поряд із класичними засадами, особливо актуальними стають інноваційні форми, пов'язані із застосуванням найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій: комп'ютерів, Інтернету, мультимедійного програмного забезпечення, комп'ютерних навчальних програм, що «перетворюються на вирішальний чинник розвитку системи освіти, стають основою формування навчального середовища нового типу» [1, с. 34].

Мета нашого дослідження – прослідкувати історію становлення комп'ютерної лінгводидактики як нової перспективної дисципліни, що надає широкі можливості застосування інформаційних технологій у процесі викладання мовознавчих дисциплін.

Упровадження інформаційних технологій у навчальний процес передбачено програмою реформування системи освіти в Україні і, безперечно, потребує вивчення і вдосконалення. Саме цими питаннями займається нова дисципліна – «комп'ютерна лінгводидактика». Розвиток комп'ютерної лінгводидактики безпосередньо пов'язаний із розвитком комп'ютерних і мережевих технологій, тому предметом дослідження цього розділу методики є не тільки мовні, психологічні, психолінгвістичні, методичні аспекти лінгводидактики, але й формально-змістовні компоненти нових інформаційних технологій. Метою цього напрямку є вивчення методичних аспектів упровадження в процес навчання мов нових інформаційних технологій. Ці питання досить повно висвітлено в працях зарубіжних шкіл. Останнім часом навчання з використанням комп'ютера стало невід'ємною частиною навчального процесу в багатьох вищих навчальних закладах України, й інтерес до цієї галузі методики постійно росте, що й пояснює її актуальність. У дослідженнях українських і зарубіжних науковців розкрито різні аспекти, пов'язані з впливом інформаційних технологій на формування мовної культури майбутнього

фахівця, розробкою шляхів їхнього впровадження в навчальний процес. Різні аспекти цієї проблеми вивчали В. Биков, Н. Вінер, О. Гравцов, Р. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Шолохович, Д. Белл, Р. Бріен, П. Росс, А. Девід та багато інших.

Як свідчить аналіз наукової літератури, перші спроби використання ЕОМ під час вивчення мов на початку 60-х рр. були зроблені у США в Стенфордському університеті (Russian-Program) і Нью-Йоркському університеті (Das deutsche Programm). Пізніше, на рубежі 70-х рр., цією проблемою зацікавилися в країнах Західної Європи, Японії та країнах Латинської Америки. З середини 80-х рр. у США, Західній Європі та Японії питання комп'ютеризації викладання мов набувають особливої актуальності у вчителів-словесників, методистів і програмістів. У середині 80-х років формується науковий напрям, що займається питаннями комп'ютерної підтримки навчання мовам, – Computer Assisted Language Learning (CALL). CALL визначають як підхід до викладання мов, де комп'ютер є допоміжним інструментом для представлення та оцінювання матеріалу. Американський вчений М. Леві розглядає CALL як пошук і дослідження методів використання комп'ютера в навчанні взагалі та викладанні мов зокрема [6, с. 244]. Відтак, CALL – метод навчання і вивчення ІМ, за допомогою комп'ютера і комп'ютерних ресурсів, зокрема Інтернету, який використовується для оптимізації та уявлення, закріплення і оцінювання вивченого матеріалу. CALL може реалізуватися незалежно від Інтернету, наприклад, у форматі CDROM. Він включає пошук і дослідження додатків до мови, яка викладається і вивчається [6, с. 245]. Пізніше ці дослідження і лягли в основу нового наукового напрямку. Сам термін «комп'ютерна лінгводидактика» вперше було запропоновано К. Піотровською у 1991 році [5, с. 15].

Лінгводидактика, або дидактика мови, досліджує закони опанування будь-якою мовою незалежно від того, чи є вона рідною мовою або другою. Процес опанування мовою в навчальних умовах є предметом досліджень психологів, психолінгвістів, лінгвістів і методистів. У той же час підійти до осмислення цього процесу лише з позицій тієї або тієї окремої дисципліни означає не одержати повної картини, що демонструє механізми засвоєння мови в навчальних цілях. Лінгводидактика як інтегрована наука вивчає теорію й практику використання комп'ютерних і мережних технологій у навчанні мов і специфіку керування цими механізмами в навчальних умовах.

Протягом останніх років предмет дослідження цієї галузі лінгводидактики значно збільшився, відповідно й тлумачення цього поняття стало ширшим, оскільки воно акцентує увагу й на проблемах мережевого навчання мови: «Комп'ютерна лінгводидактика – це галузь лінгводидактики, яка вивчає теорію і практику використання комп'ютерних і мережних технологій в навчанні мови» [4, с. 7].

В Україні про нову галузь мовознавства довго не знали, і лише в роки незалежності почали цікавитися цими проблемами. Українські спеціалісти вважають, зокрема Л.М. Златів, «українська лінгводидактика – наука, що досліджує зміст, форми, принципи, способи і засоби навчання української мови як рідної і як державної. В основі цієї науки лежать загальнодидактичні

засади, на яких будується навчання мови взагалі, усе ж має низку особливостей, які спираються на вироблені вченими концептуальні засади. До найголовніших із них належать такі:

- українська мова як рідна і державна в усіх типах середніх і вищих навчальних закладів є засобом формування й розвитку мовної особистості, національно свідомого громадянина України;
- навчання української мови спрямоване на виховання мовної особистості – людини, яка любить, знає і береже рідну мову, з повагою ставиться до неї як до мови нашої держави, володіє її виражальними засобами, користується нею у своїй професійній діяльності й у повсякденному житті.
- формування й розвиток мовної особистості здійснюється у процесі оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, говорінням, читанням і письмом, сприйманням і продукуванням мовлення;
- навчання української мови здійснюється в особистісному, когнітивному, комунікативно-діяльнісному, компетентнісному, функціонально-стилістичному та інших аспектах;
- навчально-виховний процес мовної освіти забезпечується ефективним застосуванням традиційних та інноваційних технологій;
- навчання української мови спирається на українознавство, етнологію, етнокультурологію, етнопедagogіку та етнопсихологію [3].

Подальший розвиток дистанційного навчання, удосконалення комп'ютерного навчального середовища, автоматизованих навчальних систем, потреби у формуванні професійної й мультимедіа компетенції на основі інформаційно-комунікаційних технологій – усе це зумовило необхідність у подальшому розвитку інформатизації лінгводидактики, удосконаленні термінологічного апарату, уточненні предмета, об'єкта, завдань дослідження, розробленні інноваційних педагогічних технологій у сучасній глобальній мережі. Наприкінці останнього десятиріччя з розвитком електронних, цифрових, телекомунікаційних технологій, появою мережевого навчання з'являється новий термін на позначення наукової теорії навчання іноземних мов – електронна лінгводидактика. Увів цей термін в обіг у 2009 р. російський учений О. Гарцов. Він так тлумачить це наукове поняття: «Електронна лінгводидактика – це наукова дисципліна, яка розвивається разом із еволюцією електронних засобів, цифрових технологій і мереж передачі даних, метою якої є вивчення закономірностей навчання мов у сучасному інформаційному середовищі, їх теоретичної інтеграції і практичної реалізації у системі інноваційної мовної освіти» [2, с. 14].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі надає змогу використовувати новітні форми навчання, а саме: дистанційну, навчання он-лайн із елементами інтерактивності тощо. Змінюються і види навчальної діяльності: робота з аудіо; робота з відео; створення презентацій; робота з комп'ютерними навчальними програмами; електронне спілкування. Широкого поширення набули такі нові засоби навчання, як аудіозаписи, відеофільми, мультимедійні презентації, комп'ютерні програми, електронні книги, підручники, довідники,

енциклопедії, словники, ресурси мережі Інтернет, електронна пошта, скайп-зв'язок, віртуальне навчальне середовище.

На жаль, незважаючи на те, що нині інформатизація освіти виходить на якісно новий рівень, зокрема, вирішується завдання масового використання комп'ютерних і мережних технологій, програмних засобів навчального призначення, лінгвістичних ресурсних баз, електронних підручників створено відносно небагато.

Варто наголосити на тому, що сучасні теорії розроблення комп'ютерних підручників і навчальних систем з української мови представлені такими ученими, як: В. Бадер, В. Новосьоловою, Я. Остаф, Н. Семенів, Л. Скуратівським, Г. Шелеховою, С. Чемеркін, С. Єрмоленко, А. Пономаренко, В. Шляховою, В. Шевцовою та ін.

Так, одним із перших на освітянській ниві з'явився електронний підручник з української мови, створений авторським колективом кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського університету імені Тараса Шевченка під керівництвом кандидата філологічних наук, доцента Л.А. Алексієнко. Ця комплексна навчальна система, що містить розділи з морфології, лексики, фонетики, морфеміки, словотвору, веб-програмування і дизайну, адресована учням загальноосвітніх шкіл, абітурієнтам, студентам-філологам та ін.

Заслугує на увагу електронний підручник «Українська мова в 10–11 класах» (автори: Г. Шелехова, В. Новосьолова, Л. Скуратівський, Я. Остаф), призначений для групового й самостійного повторення та поглиблення знань з курсу української мови, стилістики й культури мовлення, риторики, розвитку мовлення, удосконалення мовних і мовленнєвих умінь та навичок, розрахований на учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Цікавою є концепція створення електронного підручника з української мови учених Національного науково-дослідного інституту українознавства (С. Чемеркін, С. Єрмоленко, А. Пономаренко, В. Шляхова), зорієнтована на вироблення комунікативних умінь і навичок з використанням етнографічного матеріалу.

Безперечно, поява комп'ютерних навчальних програм диктує необхідність у фахівцях, здатних визначити тип комп'ютерних матеріалів для навчання мови, зорієнтуватися в інформаційно-тематичному змісті навчального матеріалу; можливостях реалізувати спеціальні цілі навчання тощо. Розв'язання окреслених проблем вимагає кардинальних змін не лише у розробці і впровадженню нових засобів, організаційних форм і методів навчання, а також інших підходів до підготовки фахівців.

Отже, як показують дослідження, сьогодні інформатизація освіти вступає на якісно новий рівень, вирішуються завдання масового використання комп'ютерних технологій у загальному й професійному навчанні.

Інформаційні технології розвиваються в напрямі створення інструментальних засобів, що дозволяють викладачеві самостійно проектувати електронні навчальні матеріали, які можна використовувати в комп'ютерному навчанні. Створюється нове інформаційне середовище, що

вимагає від педагога постійно зростаючого рівня компетенції в галузі інформаційних комп'ютерних технологій. З'являється необхідність підвищення кваліфікації викладачів мов у рамках спеціалізованих курсів.

Та незважаючи на складнощі, існуючі причини, які уповільнюють темп розвитку, комп'ютерна лінгводидактика розвивається дуже динамічно, і зараз вона стоїть на порозі нового етапу – переходу від описово-теоретичного характеру можливостей інформаційних технологій до практичного масового використання у викладанні мов.

Джерела та література

1. Бадер В.І. Електронна лінгводидактика: стан і перспективи / В.І. Бадер // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 2 (151). – С. 34–43.
2. Гарцов А.Д. Формирование электронных дисциплин – новые приоритеты педагогики электронного века / А.Д. Гарцов // Современные исследования социальных проблем. – 2010. – № 3 (03). – С. 12–16.
3. Златів Л.М. Комп'ютерна лінгводидактика у викладанні мовознавчих дисциплін для студентів-філологів [Електронний ресурс] / Л.М. Златів – Режим доступу: www.lp.edu.ua.
4. Ломтева Т.Н. Социальный заказ и становление компьютерной лингводидактики как область научного знания / Т.Н. Ломтева, Е.А. Головки // Вестник Ставропольского гос. ун-та. – 2009. – № 60. – С. 5–9.
5. Пиотровская К.Р. Современная компьютерная лингводидактика / К.Р. Пиотровская // Научно-техническая информация. Сер. 2. Информационные процессы и системы. – М., 1991. – № 4. – 33 с.
6. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика : учеб. пособие / Р.К. Потапова. – 4-е изд., стереотип. – М. : КомКнига, 2005. – 368 с.

Людмила Дерев'янка
м. Полтава

ДИФЕРЕНЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ ПРИЙМНИКОВО-ІМЕННИКОВИХ ТЕМПОРАТИВІВ ІЗ СЕМАНТИКОЮ ОЗНАЧЕНОЇ ЧАСОВОЇ ТРИВАЛОСТІ В ТЕКСТІ СУЧАСНОГО ДОКУМЕНТА

З-поміж мовних засобів, задіяних в оформленні тексту документа, важливу роль відіграють прийменниково-іменникові темпоративи, що репрезентують семантику означеної тривалості дії. Під означеністю дії розуміємо її актуалізацію й детермінованість, чітку окресленість у просторово-часовому континуумі [3, с. 86]. Семантику означеної тривалості в рамках категорії одночасності маніфестують темпоративи п'ятикомпонентної парадигми **prep протягом + Ngen – prep упродовж (впродовж) + Ngen – prep упродовж (впродовж) + Ngen – за час + Ngen – prep за період + Ngen**. Вони позначають відрізок часу, повністю охоплений дією з експліцитною вказівкою на протяжність, тривалість дії в межах часового періоду. О. С. Мельничук назвав власне-темпоральний прийменник **протягом** виразником значення часової тривалості [2, с. 166]. Він регулярно вступає в семантико-синтаксичні зв'язки з іменниками часової семантики, що є назвами конкретних темпоральних вимірів (*година, день, доба, тиждень,*

декада, місяць, квартал, рік, вік, століття, тисячоліття), пір року, місяців, частин доби. Темпоративи **prep протягом + Ngen** є типовими для мови ділових паперів, напр.: *Протягом звітнього періоду навчальне навантаження виконано в повному обсязі* (Звіт).

Темпоратив **prep упродовж (впродовж) + Ngen**, як і синтаксема **prep протягом + Ngen**, містить указівку на тривалість дії в жорстко або відносно жорстко лімітованих часових рамках, напр.: *Упродовж тижня (з 17 по 24 жовтня 2016 року) здійснити прибирання території, прилеглої до університету* (Розпорядження).

Як підтверджує фактичний матеріал, з-поміж двох аналізованих структур вищу функційну активність виявляє синтаксема **prep протягом + Ngen**. Це, на наш погляд, зумовлено тим, що прийменник **протягом** реалізує тільки часове значення, на відміну від прийменника **упродовж (впродовж)**, який первісно репрезентував локативну семантику (*упродовж столу, впродовж вулиці*), а в процесі розвитку мови набув темпорального значення. З. І. Іваненко небезпідставно зауважує, що прийменник **упродовж (впродовж)** „у часовій функції почав використовуватись ... тільки в ХХ столітті» [1, с. 56]. Словник українських прийменників не фіксує прийменника **упродовж (впродовж)**. У ньому подано прийменник **уподовж (вподовж)** [4, с. 375], який у складі темпоратива **prep уподовж (вподовж) + Ngen**, крім просторової (*вподовж стіни*), виражає ще й часову семантику, номінуючи термін виконання дії з експліцитною вказівкою на її тривалість, протяжність, напр.: *Ці завдання вирішувалися „отцями церкви», видатними богословами, що жили і творили вподовж III-VIII ст.* (Вернигора Л.). Однак у мові ділових паперів нами не було виявлено функціонування такого прийменника.

Власне-темпоральна моносемантика прийменника **протягом** у структурі темпоратива **prep протягом + Ngen** дає підстави вважати його домінантою в низці корелятивів **prep протягом + Ngen – prep упродовж (впродовж) + Ngen – prep уподовж (вподовж) + Ngen**, а також визнати її найвищу продуктивність у текстах сучасних документів і стильову поліфункційність.

Синтаксеми **prep за час + Ngen – prep за період + Ngen** реалізують семантику означеної часової тривалості. Вони називають проміжок часу, цілком охоплений дією. Однак темпоратив **prep за період + Ngen** фіксує тривалість дії в чітко окреслених межах, на відміну від структури **prep за час + Ngen**, яка виражає цю семантику узагальнено, пор.: *За період навчання Кравченко В. І. зарекомендував себе як добросовісний, чесний, старанний та ввічливий студент* (Характеристика) і *За час практики було проведено шість залікових уроків і два виховних заходи* (Звіт).

Прийменникові еквіваленти **за час, за період** містять у своєму складі темпоральні лексеми, завдяки яким синтаксеми **prep за час + Ngen – prep за період + Ngen** репрезентують додаткові диференційні ознаки. Лексема **час** наділена найзагальнішим темпоральним значенням, тоді як лексична одиниця **період** навіть поза контекстом містить вказівку на певні часові рамки. Така власне-темпоральна семантика прийменникових одиниць уможлиблює їхнє поєднання тільки з іменниками, що не є часоназвами, як-

от: розмова, відсутність, господарювання, навчання, перевірка, правління, практика, хвороба й ін.

Отже, прийменниково-іменникові темпоративи **prep протягом + Ngen – prep упродовж (впродовж) + Ngen – prep уподовж (вподовж) + Ngen – за час + Ngen – prep за період + Ngen** – реалізатори семантики означеної часової тривалості є продуктивними засобами оформлення темпоральної семантики в мові ділових паперів. Вони наділені специфічними семантичними відтінками, які слід ураховувати під час укладання текстів документів.

Джерела та література

1. Іваненко З. І. Прийменникові конструкції часу в сучасній українській мові : [посіб. для студентів] / З. І. Іваненко. – Черкаси, 1967. – Ч. 1. – 61 с.
2. Мельничук О. С. Історичний розвиток функцій і складу прийменників в українській мові / О. С. Мельничук // Слов'янське мовознавство. – К., 1961. – Вип. 3. – С. 124–194.
3. Romaniuk Switlana. Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові : [монографія] / Switlana Romaniuk. – Warszawa, 2012. – 235 с.
4. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова : [1705 прийменників] / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар, І. А. Щукіна. – Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 416 с.

**Лілія Гарщенко
м. Полтава**

БІНАРНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Однією з ознак стійкого стану будь-якої науки є формування власної терміносистеми як системи термінів, закріплених за певними поняттями. Система термінів передає систему наукових понять, які є наслідком тривалого попереднього розвитку цієї галузі й необхідною умовою подальшого її прогресу. Формування терміносистеми документознавства відбувалося поступово, у результаті осмислення й теоретичного віддзеркалення практики роботи з документами – їхнього створення, оброблення, зберігання та використання.

Аналітичний термін, як і кожна мовна одиниця, має свою схему побудови й конкретне семантичне наповнення. За типом структури аналітичні терміни поділяються на прості й складні. Услід за граматистами простими словосполученнями вважаємо поєднання двох повнозначних слів на основі підрядного прислівного синтаксичного зв'язку (узгодження, керування, прилягання й кореляція), а до складних відносимо словосполучення, що мають три і більше компонентів.

Аналіз складених термінів терміносистеми документознавства з огляду на специфіку їхньої структури сприяв виявленню значної переваги двокомпонентних номінацій (бінарних термінів). Ономасіологічним базисом у спеціальних найменуваннях є ядерний компонент, виражений іменником у називному відмінку, а ономасіологічна ознака конкретизує його значення. За

морфологічним вираженням стрижневого слова виокремлено такі бінарні терміни: субстантивно-ад'єктивні, субстантивно-субстантивні та вербально-субстантивні.

З-поміж усіх двокомпонентних конструкцій найчисленнішу групу становлять субстантивно-ад'єктивні номінації, побудовані за моделлю **прикметник + іменник**. За значенням компонентів субстантивно-ад'єктивні словосполучення можемо поділити на: 1) аналітичні номінації, у яких **прикметник** – термін, а **іменник** – загальноживане слово, яке в одному зі своїх значень є терміном, наприклад: *магнітна стрічка, документний потік, юридична сила*; 2) аналітичні номінації, у яких **іменник** є терміном – виразником родового поняття, а **прикметник** – загальноживане слово, наприклад: *летючі видання, стрічковий документ, кишенькове видання, рулонний мікрофільм*; 3) аналітичні терміни, у яких **іменник** і **прикметник** мають термінологічний характер, наприклад: *контрафактне видання, машинозчитуваний документ, офсетний друк, патентна документація, позовна заява, репринтне видання, ротаринтний документ*. Субкатегоризація головних понять у царині документознавства та інформаційної діяльності здійснюється завдяки терміноелементу, вираженому здебільшого відносними прикметниками (*архівний довідник, бібліографічний огляд, нормативний документ, посадова інструкція*), меншою мірою – якісними (*високий друк, плоский друк, тверда копія*).

Атрибутами в аналітичних термінах можуть бути також дієприкметники, переважно пасивні, які в складі терміносполук зазнають ад'єктивації. Цей тип менш продуктивний, проте характерний для творення назв документів, видань або їхніх частин, наприклад: *депонований рукопис, документована інформація, оновлюване видання, засвідчена копія, розгорнений титул*. Використання в ролі атрибутів активних дієприкметників поодинокі (*узагальнююча праця*), що пояснюємо тенденцією до обмеження функціонування таких дієприкметників у сучасній українській літературній мові і заміни їх здебільшого на віддієслівні прикметники.

Як свідчать наші спостереження, у досліджуваній термінології переважну більшість бінарних термінів, утворених за моделлю **прикметник + іменник**, становлять ті, де обидва слова мають термінологічний характер. На думку Д. Лотте, у термінології «сполучення прикметника з іменником зручніше, ніж сполучення двох іменників» [1, с. 14].

Субстантивно-субстантивні аналітичні терміни, побудовані за моделлю **іменник (Н. в.) + іменник (Р. в.)**, за частотністю функціонування посідають друге місце. Основне семантичне навантаження в таких конструкціях передає стрижневий компонент, виражений змінюваним іменником у називному відмінкові. Для цієї моделі характерні лексеми як термінологічного, так і нетермінологічного характеру, наприклад: *акт ревізії, легенда карти, носій інформації, гарнітура шрифту, дублікат оригіналу, примірник відеограми, твір друку, реквізит документа*. Їхня структура може бути як безприйменникова, так і прийменникова: *витяг із наказу, видання для сліпих, карта на мікрофліші, опис до патенту*.

Окрему групу в системі субстантивних-аналітичних термінів утворюють терміносполуки прикладкової моделі. Підставою вважати їх словосполученнями, а не дериватами-юкстапозитами є наявність ядерного і прикладкового компонентів, що здатні самостійно відмінюватися: *карта-схема, мікрофільм-оригінал, таблиця-календар, формуляр-зразок, бюлетень-хроніка*.

З-поміж аналітичних термінів терміносистеми документознавства зафіксовано конструкцію, що містить епонім (*Шрифт Брайля*). На синхронному рівні епоніми пов'язані не з індивідуальною назвою людини, а виконують функцію маркера певного поняття, атрибута, хоча семантика авторства до кінця не «згасає».

Вербально-субстантивні найменування утворені за моделлю **дієслово + іменник**. У таких номінаціях тип синтаксичного зв'язку – керування, наприклад: *випустити друком, кодувати / декодувати інформацію*.

Отже, спосіб номінації спеціальних понять засобами аналітичного термінотворення належить до найпродуктивніших у терміносистемі документознавства з огляду на специфіку наукового знання, що постійно розширюється та поповнюється. Аналітичні терміни підпорядковуються внутрішньомовним законам і загальномовним впливам, відображаючи загальні тенденції розвитку сучасної української літературної мови.

Джерела та література

1. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.
2. Швецова-Водка Г. М. Документознавство: словник-довідник термінів і понять : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2012. – 319 с.

Оксана Тур
м. Полтава

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Перехід до постіндустріального суспільства у ХХІ столітті потребує всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця, у тому числі й розвиток його комунікативної компетентності. Мова слугує засобом спілкування, що дозволяє здійснювати комунікативну взаємодію між людьми, впливати одне на одного в природних умовах соціального й культурного життя.

Культура мовлення входить у структуру професійного спілкування майбутніх фахівців, у тому числі з документознавства та інформаційної діяльності, це – характеристика професійної придатності тих спеціалістів, хто у професійній діяльності пов'язаний з людьми, організує та спрямовує їх діяльність, веде ділові переговори, надає різні консультації тощо.

Культура мовлення – це усвідомлена мовленнєва діяльність щодо створення правильного цілеусвідомленого етично-коректного мовлення у заданих умовах спілкування.

Культура ділового мовлення фахівців із документознавства та інформаційної діяльності – це вміння правильно, точно й грамотно викладати власні думки в діловій ситуації з метою забезпечення найбільшого ефекту для досягнення поставлених комунікативних задач.

Головними аспектами культури ділового мовлення майбутніх фахівців документно-інформаційної сфери є нормативність, комунікативність та етичність.

Мовна норма характеризується стійкістю та стабільністю, що уможлиблює наслідування національної культури, сприяє взаєморозумінню різних поколінь. Водночас мовна норма динамічна і з плином часу може змінюватися

Комунікативність постає в єдності трьох складників: потреби у спілкуванні, емоційного стану до, під час і після спілкування, комунікативних навичок і вмінь. Комунікативність майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності передбачає наявність таких умінь: а) оперативно і правильно орієнтуватися в умовах спілкування, що постійно змінюються; б) правильно планувати і здійснювати систему комунікації; в) швидко й точно знаходити адекватні комунікативні засоби, що відповідають як творчій індивідуальності ситуації спілкування, так і індивідуальним особливостям; г) постійно відчувати та підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні (рефлексію). У зв'язку з цим компонентами професійної комунікативності є: наявність стійкої потреби в систематичному спілкуванні в найрізноманітніших сферах; органічна взаємодія загальнолюдських та професійних показників комунікативності; емоційне задоволення на всіх етапах спілкування; наявність здібностей до здійснення комунікації; наявність комунікативних навичок і вмінь.

Етичний аспект культури мовлення передбачає, по-перше, знання правил мовленнєвого етикету (сукупності правил мовленнєвої поведінки в різних ситуаціях спілкування, реалізованих у системі стійких формул) та вміння ним користуватися і, по-друге, володіння етичними нормами спілкування. Головний етичний принцип мовного спілкування – дотримання паритетності – знаходить своє вираження, починаючи з привітання і завершуючи прощанням протягом усієї розмови.

Отже, культура мовлення – найважливіша умова комунікативної взаємодії, оволодіння основами мовленнєвої культури для майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності – не тільки необхідність, але й обов'язок.

Джерела та література

1. Пентилюк М. І. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. / М. І. Пентилюк, І. І. Маруніч, І. В. Гайдаєнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 224 с.

УКРАЇНОМОВНІ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОСТОРІ ІНТЕРНЕТУ

Глобальна мережа Інтернет як принципово новий засіб масової комунікації ввійшла у життя людей відносно недавно – наприкінці минулого сторіччя. За короткий час ця новітня інформаційна технологія поширилася настільки, що стала активно використовуватися у всіх сферах життєдіяльності людини та суспільства. Інтернет став невід'ємною складовою інформаційного простору сучасної культури, причому його значущість постійно зростає, а спілкування за допомогою Мережі зайняло особливе місце в суспільному житті, адже Інтернет-технології допомагають у різних сферах життєдіяльності людини. Завдяки Інтернету з'явилися нові канали комунікації, виникли нові форми спілкування. Така трансформація комунікативного простору змінила найголовніший засіб людського спілкування – мову [1, с. 31].

Мова, якою послуговуються жителі комп'ютерного гіперпростору, стає предметом дослідження мовознавців різних країн, і, на їхню думку, писемна мова у сфері Інтернет-комунікації характеризується адаптацією засобів розмовної мови (інтонація, тон) до писемної форми паралінгвістичних засобів (шрифт, колір, графічні символи та ін.). При цьому виникає нова форма мовної взаємодії – писемна розмовна мова [2]. В Інтернеті як засобі комунікації спілкування здійснюється здебільшого за допомогою писемних текстів. Усна розмовна мова має тут тільки писемну фіксацію, тобто усність, як одна з характерних ознак розмовного стилю в Інтернеті, «переплавляється» в писемну форму. При цьому заміщенні одиниці писемного тексту перебирають на себе функції компонентів усної мови. Відтак писемна форма розмовного стилю в її комп'ютерному різновиді виконує такі функції: при створенні писемного тексту – функцію відтворення вимови, при сприйманні (читанні) – функцію аудіювання.

Тут, імовірно, варто говорити не про взаємозаміну чи взаємопроникнення усного й писемного різновидів спілкування, а про їхнє адаптування на функціональному рівні до форми іншого різновиду. Проте за зовнішніми атрибутами усний та писемний різновиди розмовного стилю не набувають ознак відповідно писемного та усного різновидів. Відомо, що інформація у процесі комунікації передається за допомогою значення слів лише на 7 %, характером звучання та інтонацією – на 38 %, а інші 55 % інформації – невербальними засобами: жестами, мімікою, зовнішнім виглядом. Як показують дослідження, будь-який сайт особливо яскраво висвічує прогалини орфографічної, пунктуаційної та стилістичної грамотності його творців, учасників або користувачів.

В Інтернет-мовленні поширене відображення особливостей розмовної фонетики комунікантів (*че, токо, щас, ваще*), нерідко зустрічаються спроби відображення інтонаційної забарвлення фрази, не тільки за рахунок знаків-«смайликів», але і за рахунок позначення розтягнутих голосних (ну -у-у-у, не зна-а-аю я!). Графічна форма деяких слів наближена до звукової і схожа на транскрипцію, наприклад: «все життя мріяла побувати в чоловічій шкурі, мона?», «ну, че?», Або «залиш» *Змій-а-а – e-eee !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!*», «НЕ

СПААААААААТЬ!»). Звичайно, це жодним чином не свідчить про складання якоїсь мережевої норми, подібне написання не носить тотального характеру. Крім спеціальних слів і висловів, мова спілкування в мережі також включає в себе особливі значки – смайлики, які відображають вираз обличчя, жести, дії або настрої. Використовуючи їх, необхідно чітко розуміти значення конкретного знака, а також бути впевненим у тому, що його знає ваш співрозмовник. Інакше він, по-перше, може подумати, що ви засмічуєте свою мову незрозумілими позначками, а по-друге, переплутати значення і вирішити, що з вами відбувається зовсім не те, що малося на увазі.

Комп'ютер та Інтернет – визначні досягнення людства, проте кожне з відкриттів може нести як корисні, так і згубні наслідки. Користувачі Інтернету у наш час, не розуміючи того, що мережа – це чудовий спосіб підвищити рівень грамотності, «забруднюють» мову сленгізмами, жаргонізмами, припускаються помилок у письмовому спілкуванні. Така мовна ситуація є наслідком неправильного використання видатного винаходу ХХ сторіччя.

Підсумовуючи вище викладене, ми можемо відмітити фактично нове мовне явище – Інтернет-стиль, бо він суміщає окремі риси розмовного, художнього, публіцистичного, офіційно-ділового і наукового стилів. Крім того, в мережі стирається різниця між усним і писемним мовленням. І, на жаль, українську мову в Інтернеті можна зустріти тільки в одиничних випадках.

Дослідження соціальних мереж та мови спілкування всередині них, проведене різними соціологічними групами, показало, що на українськомовних версіях відомих соціальних мереж (Twitter, Facebook та ВКонтакте) лише 7% користувачів залишають повідомлення (новини, статуси) українською мовою. Фахівці Київського міжнародного інституту соціології стверджують, що суржилом спілкуються і пишуть від 11% до 18% українців, або ж від п'яти до восьми мільйонів осіб. Отже, більшість інформації (85%), що подається у соціальних мережах, російськомовна. Частка україномовної інформації становить всього 14% [3, с. 10–11]. Залишається сподіватися на створення у далекому майбутньому української Інтернет-мережі.

Тому, пам'ятаймо, не важливо, якому із засобів спілкування віддавати перевагу. Головне, уміти зорієнтуватись у будь-якій ситуації. Тільки розумне і доречне використання мовних засобів спілкування допоможе виглядати культурними і освіченими.

Джерела та література

1. Широка С. І. Формування нових стандартів комунікації у просторі Інтернету / С. І. Широка // Гуманітарний часопис, 2011. – № 3. – С. 30–36.
2. [Електронний ресурс]: <http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-11/internet-spilkuvannya-yaq-nova-forma-mizhosobistisno%D1%97-komunikaci%D1%97/>
3. Чемеркін С.Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньо-структурні процеси / С. Г. Чемеркін. – К., 2009. – 240 с.

ЛІНГВІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Стан розвитку науки ХХІ століття характеризується зміцненням взаємодії гуманітарних, природничих і технічних дисциплін, що обумовлено досягненнями кібернетики, інформатики, семіотики, які внесли суттєві корективи у зміст і компетенцію ряду наук.

Лінгвістичні технології традиційно пов'язані з різноманітними аспектами лінгвістичного забезпечення людської комунікації, які можна звести до єдиної проблеми обробки інформації, що функціонує у суспільстві у вигляді текстів. Це проблеми лінгводидактики мов, орфографії, транслітерування, перекладу, термінології, дешифрування тощо.

Комп'ютеризація інформаційної сфери стимулювала розвиток нового напрямку прикладної лінгвістики – комп'ютерного, до компетенції якого входить лінгвістичне забезпечення функціонування інформації в автоматизованих системах різних типів. У мовознавців з'явився новий адресат – комп'ютер, якого треба навчати мов не за «людськими», а за спеціальними словниками і граматиками, максимально формалізованими, написаними у вигляді алгоритмів. Тільки сформувавши в штучному інтелекті комп'ютера знання природних мов, можна зробити з нього інтелектуального, набагато енергійнішого за людину партнера-помічника [1, с. 18]. В університетах усього світу понад 50 років успішно займаються вирішенням цього завдання.

Сьогодні комп'ютер навчений здійснювати чимало трудомісткої роботи – укладати словники різних типів – орфографічні, перекладні, синонімів, антонімів, омонімів, перекладати стандартизовані тексти, створювати реферати, здійснювати коректорську і частково редакторську роботу, підтримувати масштабні бази даних для найрізноманітніших дослідницьких проектів. І це лише початок, перспективи тандему людина – комп'ютер грандіозні. Вирішення цих завдань не є тривіальним і шаблонним, види їх весь час змінюються під впливом динамічних комунікативних ситуацій «людина – людина», «людина – ЕОМ» [2, с. 640–642].

До лінгвістичних технологій належать автоматичний (машинний) переклад, створення інформаційних мов, автоматичне анотування та індексування документів, лінгвістичне забезпечення роботи інформаційних систем, автоматична переробка текстової інформації, лінгвістичне забезпечення автоматичних систем управління (АСУ), автоматичний аналіз (розпізнавання) й автоматичний синтез тексту тощо. Найважливіші проблеми прикладного мовознавства – машинний переклад та інформаційна служба.

Однією з актуальних проблем лінгвістики є проблема інформаційної служби, точніше проблема лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем машинного типу, метою яких є зберігання, пошук і видача інформації. Із проблемою пошуку інформації пов'язані питання компресії тексту й автоматичного реферування. Тут велике значення має статистика. «Читаючи» текст, машина відбирає найчастотніші слова і, комбінуючи їх за певними правилами, складає анотацію.

В Україні створено Український мовно-інформаційний фонд Національної академії наук, завданням якого є організація автоматизованої системи для укладання одномовних українських та двомовних (перекладних українсько-іншомовних й іншомовно-українських) словників. У цьому фонді готується фундаментальна академічна електронна лексична картотека, яку невдовзі зможуть використовувати мовознавці для своїх теоретичних досліджень, а також для розвитку лінгвістичних технологій на новому етапі, які зумовлені сучасною науково-технічною революцією [3, с. 22].

Особлива роль лінгвістичних технологій у вирішенні практичних проблем і потреб суспільства визначається сучасним етапом розвитку людської цивілізації – етапом переходу до інформаційного суспільства, в якому роль мови і мовної комунікації надзвичайно зростає. Усебічний розвиток мов та їхнє включення у світові інформаційні процеси заохочує до активної багатомовності задля вільного доступу до інформації та контактів із зовнішнім світом. Вивчення іноземних мов широкого вживання стає одним із пріоритетних освітніх і культурних завдань для багатьох країн Європи, в тому числі й для України.

Джерела та література

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підруч./Михайло Петрович Кочерган. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 464 с.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. The Linguistics Encyclopedia / ed. by Kirsten Malmkjsek. – 2nd ed. – London; New York : Routledge, 2002. – XLI. – 643 p.

Дарина Єланська

Наук. керівник – к.філол.н., доц. Браїлко Ю. І.

м. Полтава

СУРЖИК ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ ТВОРЕННЯ ТЕКСТУ (на матеріалі дописів популярних українських блогерів)

Традиційно поняття суржику асоціюється з мовною бідністю, нестачею чуття слова, неграмотністю й узагалі лінгвістичною безпорадністю. Його дослідженню присвячені праці таких учених-лінгвістів, як О. Тараненко, Л. Масенко, Л. Ставицька, Б. Тарасенко, О. Руда, В. Труб, О. Селіванова й ін. Утім, мова сучасної художньої літератури й естрадного мистецтва, Інтернет-спілкування засвідчують й інші тенденції використання суржику, який може бути засобом: а) творення так званої карнавальної культури, б) творення комічного або іронічного ефекту; в) індивідуалізації або типізації героя. Тож трактування цього явища суто в негативному сенсі видається дискусійним.

Активне використання суржику в сучасному мовленні зумовило мету нашої статті – аналіз функційно-стилістичного призначення суржику в текстах українських блогерів.

У сучасному світі, коли обмін інформацією є надзвичайно великим за обсягом, швидким за темпом, а простір для цього обміну досить широкий і багатогранний, серед блогерів існує значна конкуренція за привернення уваги читача та його прихильність. Останнім часом з'явилося чимало

авторів, котрі використовують із цією метою суржик і загалом виступають на його захист.

Ми проаналізували дописи в соціальній мережі Facebook найпопулярніших блогерів – Свирида Опанасовича, Татуся Бо, Віталія Чепіноги. Було б помилкою стверджувати, що ці автори не мають уявлення про норми сучасної української літературної мови. Дослідження їхньої Інтернет-творчості доводить протилежне: численні мовні звороти, порівняння, метафори, влучні вислови створені свідомо, задля привернення уваги користувачів соціальних мереж, здобуття своєрідної слави нестандартного мовця та публіциста. Наприклад, філолог із вищою освітою, українська письменниця і блогер Татуся Бо, на сторінку якої підписано понад 40 тисяч осіб, так пояснює свій стилістичний вибір: «Це, мабуть, своєрідний протест, або ознака приналежності до особливого клубу знавців суржику. Я дуже люблю мову землі. Я і зараз часто ловлю себе на тому, що заокруглюю звуки. Я працювала з мовою, мене часто правили» [1].

В одному зі своїх інтерв'ю «Громадському радіо» на запитання, чи є суржик, на її думку, частиною культури або антикультури, блогер відповіла: «Дивлячись, що саме треба за його допомогою донести. Якщо мова йде про національну ідею, то тут підходять всі інструменти, а погані речі можна озвучувати і щирою українською мовою. Суржик – це один з інструментів, який дозволяє швидко і з гумором розповісти про серйозні речі». І тут же зауважила, що не ставить собі за мету доносити якісь конкретні ідеї за допомогою суржику, для неї – це просто жартівливі звернення, і ні в якому разі це не є чимось зневажливим [1]. (Порівняймо її думку з думкою лінгвіста Н. Дзюбишиної-Мельник, котра вказує на загрозу використання суржику як художньо-стилістичного засобу, оскільки це призводить до «дискредитації української нації як деградованого носія цієї псевдомови» [2]).

Не менш відомим є блогер під ім'ям Свирид Опанасович, якого вважають творцем «бойового суржику». «Дід Свирид, або ж Свирид Опанасович, простий сільський дід... Дідусь, однак, не дуже грамотний, тому зазвичай пише «українським бойовим суржиком». Іноді може вжити міцне слівце. Але лише в інтересах розрядки міжнародної напруги. Читачі, однак, на дідуся за це не сердяться. Сердяться лише коли він забуває запостити черговий огляд міжнародних подій», – так описує блогер свого персонажа на початку першого тому «Історії України від діда Свирида. Кн. 1» [3]. Його читають у Фейсбуці понад 60 тис. осіб, він має і власний сайт «Репка-клуб», на якому розміщуються дописи тих блогерів, основним стилістичним засобом яких є суржик.

Використання суржику у своєму мовленні автор пояснює у світлі подій останніх років: «...Зрозуміло, що ворог тоді відпрацьовував задачу вселити в українців переляк і апатію, бо зневірену країну можна завоювати без жодного пострілу. Інформаційний же спротив розпочався далеко не одразу і практично без участі держави. Все робили звичайні люди, автори-волонтери, котрі не піддавалися паніці і вселяли в людей спокійну холоднокрівну впевненість в перемозі. В хід ішло все, що способно завдати врагу інформаційної шкоди та вселити в наших людей впевненість. Вплоть до

суржика, який в умовах війни також став зброєю» (допис від 5 серпня 2016 року).

До найбільш популярних українських блогерів належить і Віталій Чепінога – нині відомий український політик, народний депутат України, дописи якого читають близько 100 тисяч осіб. У цих текстах спостерігаємо значно менше порівняно з іншими блогерами суржикізмів, вони використовуюється переважно як засіб жартівливого або саркастичного опису подій.

У дописах вищезгаданих авторів за останній рік подибуємо як суржикізми (за визначенням Л. Ставицької й В. Труб, це лексеми, у яких відбулося змішування елементів двох мов [4, с. 58]), так і суржикові вислови, навіть цілі тексти, чи не повністю написані суржиком. Наприклад, у дописі Татусі Бо від 2 серпня 2016 року: *« ... Окриваю курси художественного паденія. Навчу почти даром вас красиво і драматично падать. Так шоб була прелюдія, завязка, розвиток дії, кульмінація і розвязка з почосиванієм конєчності через гіпс. Я умію. Чесне слово. Це то шо в мене получаєцяя лучче всіх. Якишо ви колись бачили як жєницїна в рижом пальто лежить в калюжі під маршруткою, так то я. Якишо ви бачили жєницїну, яка кубарем котилася два прольоти в подзємний переход, так то тоже я. Я ж кажу, я мастер. Я вже досягла такої майстерності в тих падєніях шо можу людей учить...*

... А однажди я так танцювала шо аж ногу поламала, разрыв связок всьо такоє. А оце недавно йду така на роботу, красива як пісня. Вийшла з трамвайчика і пашла... і лягла... гіпс всі діла. Недавно гіпс зняли. Навчилася прямоходячити. І от іду така гранфтними сходами... і як послизнуся.. увесь пролот на сраці проїхала. Сижу тепер стоя. Це талант я щитаю».

Зазвичай такі тексти мають комічний характер, проте в дописах, присвячених політиці, блогери за допомогою суржика вдаються, як правило, до сарказму: *«В цій звязі примечательна істерика, яку закатав подельник Мотороли – Гіві. Которий кумедно картавлячи обіцав наслать на Україну армагеддон, а українці заплатять за смерть його дружбана Мотороли мілліонами жєизней. Не нада буть фізіономістом, шоб заключить – Гіві смертельно напуган і остро нуждаєтьсє в галоперидолі. Перректально»* (Свирид Опанасович, допис від 19 жовтня 2016 року).

Аналіз блогерських текстів виявив надзвичайне різноманіття використаних у них суржикізмів. Лише поодинокі з них уживаються різними авторами (*пока* (тобто *поки що*), *красиво*, *цвіти*, *іногда*, *цвіточки*, *тіпа*, *нада*, *тіки*, *понімаю*, *обично*, *січас*, *понятно*, *щитаю*), інші ж характеризують індивідуальні стилі (*собиралась*, *сліжу*, *скіки*, *тоже*, *вопице/вапице*, *обізітільно*, *прийдецяя*, *некоторі*, *свіжайша* (Татуся Бо); *недовольні*, *собрався*, *оказалосє*, *сложні*, *подобне*, *поміняласє*, *настоящий*, *фіксірує*, *одговорки*, *обіцають*, *празник*, *некоторе*, *вчасності* (Дід Свирид); *положено*, *зауважав*, *мрачні*, *в любому*, *житєйське*, *главне*, *печення* (Віталій Чепінога). Високу частотність функціонування у дописах Татусі Бо мають такі суржикізми, як *сьодня*, *короче*, *получицяя*, *подорожав*, *лучче*, *друззя*, *оказуєтьсє*, *матерю* (*про матір*), *дєвочка*; у Діда Свирида – *таким образом*, *щас*, *напомню*, *презідєнт*, *многі*, *однако*, *времені*, *мічтає*, *лічне*, *ісполнив*, *чудєсна*, *пообіцає*, *шото*, *празнувати*, *особенно*, *потом*, *зато*, *обідитьсє*,

проісходяще, кудась, любих, таким образом, понравилося, діпувати, сложніше, празнує, оказався, например, бліжайші, некторі; Віталія Чепіноги – кроне, конешно, тяне, слідять, настоящий, главне, отмічать, та нічо так, спичка, сюда (осюда), тудя, разниця, обіщали, досвідання, потом.

Суржикові вислови, на відміну від суржикізмів, у кожного блогера своєрідні: *п'яна обізяна, до ручки вопще-то дожилися, галубі мічти у мене, странно пользітельна, дрімуча древность, странна статістика, тяжело жити, пригласионні звьозди, гадаєм на больнічних разговорах, одкриваю курси художественного паденія (Татуся Бо); шо іменно, перерив у віщанії, умнічати і рассуждати, некторе сходство, шото скучно, ганяє, «як тузік грелку», по всій відімоті, великі моднікі, предпочитают не напругаться, оказався мущициною ізлішне винахідливим, кудась там, по прямому назначенію, сказочні міфи та легенди, гражданє масово недовольні (Дід Свирид); взльотна полоса, возмуцальна фраза, неописуєма красота, вообщє нада сказать, газірована вода, в тьомні студентські годи (Віталій Чепінога).*

Наполегливо стилізуючи тексти під суржик, українські блогери вдаються і до суто графічних засобів: а) написання українських слів винятково за фонетичним принципом (зрідка): *прущя, здаєщя, кажещя, боїщя* (Татуся Бо) і б) передавання російських слів (причому з урахуванням особливостей вимови) українськими літерами, це явище спостерігаємо у текстах усіх авторів: *єслі, харашо, канешно, всьо, спасіба, делать, настроєніє, в самом деле. Є й, так би мовити, оказіональні графічні утворення: смутіла, кароче, жениціна, давленіє, колега, аптека, звьозди, спасітельніца статістика, кашмар* (Татуся Бо); *после, деятель, фамілії, найбільє, актєор, нерви, явленія, календарь* (Дід Свирид); *мислі, магазін, плед, мера, слєгка, свет, заметка, какоє горе, напрімєр, манія велічія, зачем, сутьба* (Віталій Чепінога).

Проведене дослідження свідчить про активізацію використання суржикізму з виразною експресивною метою в Інтернет-мовленні. За його допомогою блогери намагаються досягти виразного комічного або сатиричного ефекту, визнають його своєрідною й потужною зброєю в умовах російсько-української інформаційної війни. При цьому послуговуються як суржикізмами, так і суржиковими висловами, навіть залучають орфографічну стилізацію українських та російських слів, творячи оригінальні тексти, що здобули велику популярність у читачів.

Джерела та література

1. Суржик невіддільний від діалекту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/programs/hromadska-hvylya/surzhyk-neviddilnyy-vid-dialektu-literatorka-tatusya-bo>

2. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Суржик і суржикізми: стилістичні ресурси [Електронний ресурс] / Н. Я. Дзюбишина-Мельник. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/naukma/Fil/2010_111/04_dzubyshyna_melnyk_nya.pdf

3. Історія України від Діда Свирида [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://didsvyryd-history.com.ua/>

4. Ставицька Л. Суржик : міф, мова, комунікація / Л. Ставицька, В. Труб // Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти : [зб. наук. праць]. – 2007. – № 1. – С. 31–120.

Анастасія Афанасьєва

Наук. керівник – к.пед.н., доц. Ісаєнко Т. К.

м. Полтава

МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ ЗМІ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ

Засоби масової інформації є невід’ємною частиною життя суспільства. Вони впливають на світогляд і культурний рівень соціуму, забезпечують його духовні та естетичні потреби, програмують стереотипи поведінки людей, диктують власний погляд на суспільні проблеми як єдино правильний.

Людина інформаційного суспільства формально має право на свободу вибору, але фактично це залишається нереалізованим. Вплив через ЗМІ може стати небезпечною інформаційно-психологічною зброєю проти громадян.

Вплив на особистість через текст за допомогою засобів мови є предметом вивчення лінгвістики, психології, журналістикознавства, соціології. Ґрунтовно досліджена теорія впливу у працях Т. ван Дейка, Й. Стерніна та інших. На принципах мовного впливу акцентували свою увагу В. Корнеєв, Д. Майєрс, В. Третьяков, Ю. Фінклер, В. Шейнов та інші.

Позитивне значення ЗМІ незаперечне, оскільки вони є ефективним інструментом підтримки суспільної рівноваги й соціальної взаємодії. Але слід визнати, що маніпулятивні можливості мас-медіа величезні. Сучасний світ з кожним днем стає інформаційно насиченішим. Людина часто не здатна самостійно перевірити всю необхідну інформацію, тому вимушена багато що сприймати як правду. Таким чином, наповнюючи потрібним змістом повідомлення, що передаються ЗМІ, можливо подавати суспільству не лише знання про навколишню дійсність, але й цілеспрямовано формувати емоційні та поведінкові стереотипи, установки, шаблони.

Нерідко в ЗМІ використовуються маніпулятивні прийоми впливу на свідомість людей, які створюють ілюзію свободи вибору. З цією метою можуть бути застосовані технології прихованого тиску на емоційну складову масової свідомості, завдяки яким можливе непомітне залучення людей до певної діяльності. При цьому більшість із них буде впевнена, що прийняла рішення добровільно й усвідомлено, без зовнішнього впливу.

Однією з умов успішної маніпуляції є її непомітність, коли співрозмовник «вірить, що все, що відбувається, є природним та неминучим» [1, с. 40]. З цією метою використовують евфемізми – слова або вислови, що, на думку дослідників, здатні вуалювати факти, які можуть викликати антипатію або негативну оцінку з боку суспільства. Інші вважають їх засобом пом’якшення вислову, що гарантує безконфліктне спілкування. Евфемізми мають високий маніпулятивний потенціал за рахунок непомітності для співрозмовника, оскільки в сучасному інформаційному потоці їх важко вичленити з контексту [2, с. 248].

Серед інших лексичних засобів, що активно застосовуються задля маніпулятивного впливу, можна визначити полісеманти, омоніми, okazіоналізми. Останні за рахунок своєї нестандартності створюють експресивність матеріалу, розстановку акцентів.

Дослідники, аналізуючи вербальні засоби маніпуляції в ЗМІ, вказують на те, що, зіштовхуючи значення омонімів, журналіст привертає увагу читача за рахунок каламбурів і актуалізує в публікації додаткові сенси. Важливу роль у процесі реалізації маніпулятивного впливу відіграє обігрування слів, власних імен та вживання фразеологізмів, а часто і їхні трансформації.

Джерела та література

1. Гаврилова Я. Л. Лексичні засоби впливу у текстах газетних видань / Я. Л. Гаврилова // Інформаційне суспільство. – К., 2006. – Вип. IV. – С. 38–41.
2. Косенко О. П. Лінгвістичні засоби маніпулятивного впливу в мас-медійних текстах / О. П. Косенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 14 (249). – К., 2012. – 298 с.

Людмила Пазенко

Наук. керівник – к.філол.н., доц. Браїлко Ю. І.

м. Полтава

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ В М. ПОЛТАВІ

Однією з основних характеристик сучасного українського суспільства є розвинена система реклами. Вона пройшла стрімкий шлях становлення та вдосконалення й нині відзначається різноманітністю форм, оригінальністю та креативністю.

Обов'язковою вимогою до кожного рекламного повідомлення є комунікативно-прагматична спрямованість, воно повинне відповідати мовним нормам. «Існування реклами на межі науки, техніки і виробництва, мистецтва та щоденної мовленнєвої практики постійно збагачує її, а водночас і мову в усіх її виявах...» [1]. Реклама відіграє надзвичайно важливу роль у сучасному суспільстві не лише як засіб поширення інформації, а й як елемент загальної культури, своєрідний диктатор стандартних типів поведінки. Незаперечним є той факт, що якість текстової реклами впливає не лише на її ефективність, але й певною мірою формує мовні смаки споживача. Рекламні тексти легко відкладаються у свідомості, оскільки орієнтовані на мимовільне сприймання. І мовні помилки у них призводять до того, що більшість людей вважає їх за норму й починає використовувати у своєму мовленні. Тому лінгвістичні дослідження мови реклами є особливо **актуальними** сьогодні.

Проблема культури мови реклами перебувала у центрі уваги таких вітчизняних учених, як А. Капелюшний, Т. Бондаренко, І. Іванова, Н. Непийвода, О. Пономарів, Л. Ставицька, І. Соколова, тощо. Однак варто врахувати той факт, що велика кількість досліджень здійснюється на основі вивчення зразків зарубіжних рекламних текстів або ж стосується особливостей їх перекладу рідною мовою.

Метою статті є аналіз вербального складника сучасної української реклами. **Матеріалом для дослідження** стала текстова реклама, розміщена на зовнішніх носіях у м. Полтаві.

Рекламний текст характеризується завершеністю вербальної та невербальної організації і є складним композиційним утворенням, мовленнєвим твором, головними функціями якого є інформування, мотивування, спонукання до виконання пропонованої дії [2, с. 300]. Від терміна *рекламний текст* слід відрізнити термін *рекламний дискурс*, який, за визначенням І. Іванової, є «когнітивним процесом, пов'язаним зі створенням тексту» [3, с. 111], а рекламний текст є «мовним відрізком, продуктом мислення й мовлення» [3, с. 111]. Рекламне повідомлення має знакову природу, тоді як дискурс – це інтеграція процесу створення текстового повідомлення та зображення із психологічними особливостями комунікації рекламодавців та читачів.

До головних особливостей структурної побудови рекламних текстів відносять слоган, заголовок основний текст та відлуння-фразу. Під *слоганом* розуміють «короткий вираз, що висловлює основну ідею рекламних повідомлень» [2, с. 300]. Серед цікавих зразків варто відзначити слоган, який став гаслом політичної партії «Відродження» для агітації кандидата на посаду міського голови Полтави Оксани Черкас: «*Тільки Оксана. Або терпіть далі*». Побудований на прийомі антитези, він передбачає лише два варіанти вибору, один з яких – негативний. А це надзвичайно ефективно з точки зору психології маніпуляції свідомістю людини.

Іноді поняття *заголовок* і *слоган* вважають рівнозначними, однак О. Медведєва розмежує їх і наголошує на неможливості зведення цих слів до синонімів. Заголовок, на її думку, конкретизує рекламу окремого товару, тоді як слоган є відображенням усієї рекламної концепції товару чи маркетингової політики фірми-виробника (див. про це [2, с. 300]). Саме в заголовку, на думку Ю. Бернадської, міститься суть рекламного звернення і головний аргумент» [4, с. 15]. Тобто, заголовок є сукупністю головних слів, які акцентують увагу споживачів та спонукають до прочитання всього тексту реклами. Для прикладу наведемо декілька вдалих, на нашу думку, заголовків рекламних оголошень: «*Їду за грошима*» (реклама на полтавському автобусі маршруту «Кільцевий»); «*Не будь колючкою!*» (реклама послуги епіляції, розміщена в громадському транспорті); «*Тільки ароматні емоції*» («Львівська кав'ярня»).

Після заголовка розміщується основний текст, який розвиває головну думку, виражену в заголовку. Підсумком всього рекламного оголошення стає так звана відлуння-фраза – своєрідне повторення провідного мотиву повідомлення [2, с. 302]. Наведемо приклад рекламного оголошення, яке містить усі названі структурні елементи: слоган: «*Не шукай дешевше!*»; заголовок: «*400 товарів*»; основний текст: «*ЕКО МАРКЕТ контролює ціни на популярні товари*»; відлуння-фраза: «*Шукай товари з позначкою «Порівняй ціну»*» (реклама акційних товарів у мережі супермаркетів «Еко маркет»).

Як зазначає М. Г. Маклюен, сучасний укладач рекламних оголошень ставиться до друкованої продукції, як до маріонетки, оскільки може змусити її «говорити» все, що завгодно [5, с. 241]. Щоб така реклама дійсно

«заговорила», привернула увагу до рекламованої продукції, необхідно не лише дотримуватися певної композиційної чіткості у створенні повідомлень, а й креативно використовувати різноманітні допоміжні засоби їх творення, наприклад хіазм: *«Купуй плитку – отримай знижку -15% на сантехніку. Купуй сантехніку – отримай знижку -15% на плитку»* (реклама магазинів ТОВ «Мінімаксі»). Проте більшість проаналізованих нами зразків реклами позбавлені будь-якої образності й тяжіють до конкретики. Незважаючи на свою нецікавість, шаблонність, вони є досить інформативними. Основним їхнім недоліком вважаємо важкість привернення уваги споживача: *«Відкриття нового магазину! Шановні покупці! Запрошуємо Вас відвідати новий магазин EVA за адресою: м. Полтава, вул. Гожулівська, 4»*.

І. Шмілик джерелом збагачення й увиразнення мовлення реклами вважає низку лексико-стилістичних засобів: синонімів, антонімів, омонімів та образних засобів мови. Саме вони сприятимуть «створенню ефективного, впливового рекламного тексту, який викликає зацікавлення споживача і збуджує в нього бажання придбати рекламовану річ» [6, с. 101]. Як-от: *«Страшенні знижки та жахітні розваги»* (реклама свята Хеловіна у ТРЦ «Екватор»).

Проте не можемо віднести до засобів творення рекламних текстів мовні помилки, спричинені елементарним незнанням літературних норм. З-поміж найпоширеніших виділимо лексико-стилістичні (*«Тріоль. Любима аптека»* (замість «улюблена»), *«Мобільні телефони: нові та б/у»* (калька з російської, правильно «вживані»), *«Баня парить – здоров'я дарить»* (уживання мовного покруча «дарить» замість нормативної лексеми «дарує» зумовлене, вочевидь, потребами рими, хоча це не може бути підставою для виправдання творця реклами)) та граматичні (*«Самі дешеві брюки, джинси, сорочки, костюми»*; *«Перукарня. Самі найнижчі ціни»* (традиційний для полтавського регіону неправильний спосіб творення способу порівняння прикметників)). Принагідно зауважимо, що найбільшу кількість мовних помилок спостерігаємо в текстах рекламних оголошень приватних осіб: *«Будинок по ціні квартири»* (замість «за ціною»); *«Вязання крючком: шапки, шарфи, Повязки, чіхли, сумочки, ... Плетіння з бісеру виробу: браслети, брілки, дерева, букети під вазоники, колючка, ожерел я, кулончіки, ... (Не дорого)»*; *«Продам дерево: дуб, ясьень, клен. Звонити по номеру: ... Ігорь»*.

До проблеми культури мови в сучасній полтавській рекламі додається й інша. Захопившись пошуком креативу, окремі її творці порушують морально-етичні норми. Зокрема, приниженням людської гідності характеризується рекламне оголошення, у якому того, хто не має приватизованого житла, прирівнюють до собаки: *«Барсик хоче жити по-людськи. Вдале квартирне питання»*. Обурливими, на наш погляд, є й рекламні тексти, у яких навмисне демонструється неважливість володіння англійською мовою (*«Без англійської можна спокійно жити*»*, *«Мені не потрібна англійська мова*»*), а потім під знаком зірочки додаються принизливі пояснення (*«*на мінімальну зарплатню»*, *«*Сергій, 34 роки. Водій маршрутки»*). На межі пристойності балансує і текст реклами однієї з будівельних компаній міста: *«Хочете онуків? Купіть дітям квартиру»*.

Якою б креативною і бездоганною з лінгвістичної точки зору не була реклама, наявна в ній пряма або прихована образа людської гідності викличе зворотний ефект. Словесна креативність, вочевидь, не може бути самоціллю в рекламі, адже «у процесі сприйняття рекламного повідомлення у споживача повинен відбуватися перенос позитивних емоцій з реклами на сам товар, що згодом матиме вплив на вибір покупця» [4, с. 3].

Отже, проаналізувавши зразки вербальної реклами, розміщеної на зовнішніх носіях у м. Полтаві, можемо зробити висновок, що більшість із них далека від досконалості. Головними недоліками таких текстів є шаблонність, відсутність образності, приховані негативні асоціації, наявність мовних помилок. Разом із тим виразно помітне і прагнення використовувати в рекламі широкий спектр стилістичних ресурсів мови.

Джерела та література

1. Ковальчук М. С. Лексичні особливості рекламних текстів [Електронний ресурс] / М. С. Ковальчук, В. С. Алексєєв // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб наук. пр. – Режим доступу: <http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-16/leksichni-osoblivosti-reklamnix-tekstiv/>

2. Волосожар С. Особливості побудови рекламного тексту / С. Волосожар // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9, Ч. 1. – С. 299–305.

3. Іванова І. Соціолінгвістичний вимір рекламного дискурсу / І. Іванова // Мова і суспільство. – 2015. – Вип. 6. – С. 110–115.

4. Бернадская Ю. С. Текст в рекламе : учеб . пособ. / Ю. С. Бернадская. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 288 с.

5. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Г. М. Маклюэн ; пер. с англ. В. Николаева. – М. : КАНОН-пресс-Ц, 2003. – 464 с.

6. Шмілик І. Лексико-стилістичні засоби в мовленні реклами / І. Шмілик // Гуманітарні та соціальні науки : матеріали I Міжнародної конференції молодих вчених HSS-2009, 14–16 травня 2009 року, Львів. – Львів : Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2009. – С. 101–106.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА. ПРОБЛЕМИ МАРКЕТИНГУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ І ПОСЛУГ

**Ольга Анісімова
м. Вінниця**

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НА ЯКІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Удосконалення організації управління є однією з найважливіших проблем сучасної економіки. Важливим резервом підвищення ефективності управління є підвищення якості рішень, які приймаються, але це досягається шляхом удосконалення самого процесу їхнього прийняття. Удосконалення процесу прийняття обґрунтованих об'єктивних рішень в ситуації виняткової складності досягаються шляхом використання наукового підходу до даного процесу, моделей і кількісних методів. Цілеспрямована система інформаційного забезпечення, яка об'єктивно відображає існуючу економічну ситуацію, є не лише гарантом успіху конкурентоздатності фірми, а й часом – засобом виживання в умовах жорсткої конкуренції [1].

Інформаційне забезпечення управління – це зв'язок інформації з системами управління підприємством і управлінськими процесами в цілому. Воно може розглядатися не лише в комплексі, охоплюючи всі функції управління, але і за окремими управлінськими напрямками. Це дає можливість виділити специфічні моменти, притаманні інформаційному забезпеченню функціонального управління, водночас розкриваючи його загальні властивості, що дає можливість глибше спрямовувати дослідження.

Різноманітні інформаційно-технічні новинки слід сприймати як засіб скорочення та здешевлення апарату управління. Наприклад, поява телефону, радіо, персональних комп'ютерів, локальних комп'ютерних мереж і глобальної мережі Інтернет призвело в свою чергу до удосконалення системи інформаційного забезпечення організації. Нині роль інформації в організаційному управлінні організації постійно зростає, це пов'язано зі змінами в галузі техніки і технологій, результатами наукових досліджень. Науково-технічна революція висунула інформацію як найважливіший фактор виробничого процесу. Інформаційний процес необхідний як обов'язкова умова роботи сучасної техніки, як засіб підвищення якості робочої сили, як передумова успішної організації самого процесу виробництва [2].

Результати удосконалення інформаційного забезпечення це економія витрат за рахунок зниження фонду заробітної плати, комунальних послуг, вартості програмного забезпечення, витрат на пошту, оформлення договорів, перерозподіл сировини і ресурсів, усунення можливих розтрат у майбутньому, запобігання неочікуваному збільшенню чисельності персоналу, зменшення вимог до опрацювання даних, зниження вартості обслуговування; нематеріальна користь: покращення якості інформації, підвищення продуктивності, покращення і прискорення обслуговування, нові виробничі потужності, більш упевнені рішення, покращення контролю,

зменшення прострочених платежів, повне використання програмного забезпечення.

Таблиця 1. Вплив ІТ на організації з різними методами управління [3]

Зона структурних змін	Фази протікання структурних змін	Вплив інформаційних технологій
Еволюційна зона поступових перетворень	Фаза I. Функціональне управління	Помірний вплив та спрощене застосування ІТ потребує мінімального навчання. Акцент на автоматизації виробництва та виконанні функції обліку й веденні звітності.
	Фаза II. Впровадження процесного управління	Суттєвий вплив через стабільно швидкий розвиток ІТ акцентований на: - поглиблення автоматизації та комп'ютеризації окремих видів виробничої діяльності;
Революційна зона істотних перетворень	Фаза III. Кардинальне удосконалення (бізнес-процесів)	- структуризацію баз даних; - усунення дублювання інформації; - упорядкування процесів;
	Фаза IV. Постійне поліпшення (бізнес-процесів)	- здійснення виконавчих, контрольних, оціночних та аналітичних функцій; - розширення та спрощення можливостей координації і сітьовий менеджмент у внутрішньому та зовнішньому середовищах; - налагодження більш тісних зв'язків з клієнтами; - впровадження комп'ютерного моделювання технологій управління; - створення конкурентних переваг.

Роль, важливість та обсяг застосування ІТ в організаціях різна і залежить від галузі використання. Однак останнім часом спостерігається чітко виражена тенденція до стрімкої інформаційної інтенсифікації у всіх сферах господарювання. Можливості ІТ забезпечити високий рівень управління не обмежується описом існуючих бізнес-процесів і створенням широкої інформаційної мережі, а проявляються також у вивченні й оцінці елементів складних систем на основі дослідження їх функціонування та розвитку через подальше удосконалення. В табл. 1 запропоновано вплив ІТ на організації з різними методами управління.

Інформаційний процес вбудований в загальну організаційно-економічну систему, що дозволяє інтегрувати, координувати і регулювати в інформаційній інтерпретації функції управління. У рамках проекту інформаційної системи може бути обрано активну або пасивну стратегію, кожна з яких якісно змінює рольову функцію кінцевого інформаційного продукту

Джерела та література

1. Романко О. П. Інформаційні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства / О. П. Романко // Інноваційна економіка. – 2014. – № 1. – С. 58–62. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_1_11.

2. Степанов В. Ю. Концептуальні аспекти управління в сучасному інформаційному просторі / В. Ю. Степанов // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 1. – С. 29–34. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2010_1_6.

3. Шацька С. Є. Інформаційні аспекти впровадження процесного управління в діяльність організацій / С. Є. Шацька // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 12. – С. 308–316. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_12_42.

В'ячеслав Писаренко

м. Полтава

ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконання комплексного завдання щодо розбудови національної системи публічної адміністрації європейського рівня, що спрямоване на підвищення ефективності та якості виконання державою її конституційних функцій та надання адміністративних послуг, неможливо без активізації впровадження технологій електронне урядування. Розробка та впровадження у практику організацій публічного сектору адміністративних електронних послуг, безумовно є довгостроковим завданням, від якого залежить вищезгаданий успіх адміністративної реформи. Це і обумовило тему дослідження.

Основною умовою для створення ефективних механізмів взаємодії органів державного управління і суспільства є інформатизація всіх процесів, які мають місце в повсякденній діяльності органів державної влади. Одним із напрямів реалізації цього завдання є впровадження в органах державного управління систем електронного документообігу.

Системи електронного документообігу (СЕД) сприяють збереженню і раціональному використанню людських ресурсів і підвищенню ефективності управління потоками корпоративних документів та інформації. Серед основних переваг, які має впровадження систем електронного документообігу для конкретного співробітника, що працює з документами можна виділити такі:

1) користувачеві системи електронного документообігу надається можливість здійснювати весь спектр операцій з документами, завданнями, довідниками, журналами, нумераторами та маршрутами при незначних тимчасових витратах;

2) у багатьох системах електронного документообігу реалізована можливість контекстного й атрибутивного пошуку документів, пошук будь-якого документа в архіві займає не більше кількох секунд. Причому часто не важливо, в якому з додатків був створений документ, важливо тільки, щоб у картці документа було зазначено, у якому з редакторів його переглядати і змінювати. Будь-який документ може бути зареєстрований незалежно від його формату (графічний, текстовий тощо) і змісту. Крім стандартних, встановлених розробниками атрибутів (автор, вид, тип, дата створення), користувачі мають можливість доповнити список атрибутів власними

атрибутами, які будуть більш точно відображати властивості і специфіку документів;

3) технології безпаперового обігу інформації та документів дозволяють організувати централізоване зберігання великої кількості різноманітних документів;

4) системи електронного документообігу дозволяють легко і швидко систематизувати документи організації. Це відбувається завдяки тому, що зберігання документів в системі організовано у вигляді ієрархічної структури;

5) при створенні документа або подальшу роботу з ним, користувач може класифікувати його за допомогою атрибутів. Зазначимо, що створювати атрибути можуть тільки авторизовані користувачі;

6) класифікація електронного архіву системи за допомогою атрибутів відповідає стандартам діловодства і спрощує як роботу з документами, так і їх пошук в єдиній базі;

7) системи електронного документообігу дозволяють захистити документи від несанкціонованого доступу. Контроль доступу до операцій над документом (перегляд, редагування, копіювання, ведення історії документа і створення нового, контроль версій документів) залежно від прав користувача. Весь архів документів організації розбивається на розділи, до яких може бути призначений різний доступ користувачам відповідно до посадовим становищем і специфікою виконуваної роботи. Кожен користувач для входу в систему має свій пароль;

8) у багатьох системах існує вбудований механізм інформаційного обміну між співробітниками організації. Найчастіше основним елементом, на якому будується спілкування користувачів системи, є «завдання». Система автоматично відстежує проходження завдання, повернення виконаного завдання (з доданими документами) і стадії, на яких знаходиться завдання зараз. Всі надіслані і одержувані користувачем завдання відображаються в об'єкті реєстрації руху документів і завдань. За його допомогою можна з'ясувати поточний стан кожного із завдань, а також побудувати найрізноманітніші звіти;

9) у системі електронного документообігу організована система адміністрування: один користувач має можливість ставити завдання перед іншим, наприклад: «підписати документ», «ознайомитися», «погодити», «затвердити», «виконати» і т.д.;

10) у багатьох системах електронного документообігу при роботі з електронними документами існує більше можливостей делегувати повноваження і контролювати виконавську дисципліну. Для невідповідальних завдань можуть застосовуватися механізми автопідтвердження звітів і автопереходу статусу, завдяки чому контроль може здійснюватися не за дозвільним, а по повідомному варіанту, що сприяє зростанню продуктивності праці і надає велику самостійність співробітникам при збереженні контролю в неявному вигляді.

Системи електронного документообігу мають певну особливість: система або повинна бути впроваджена повсюдно, на всіх робочих місцях, пов'язаних із створенням, редагуванням і зберіганням інформації, або

ефективність від її використання буде мінімальною. Така постановка питання відразу виявляє одну з основних проблем впровадження: у будь-якій організації знайдуться люди, які прагнуть уникнути чогось нового. Консерватизм персоналу звичайно зумовлений небажанням навчатися і перенавчатися, а також, можливо, низькою освіченістю. Ця проблема може завести в глухий кут весь процес впровадження. Особливо це стосується організацій, в яких сама кадрова політика дуже консервативна і ніхто, навіть керівник, не вільний у переміщенні або оновленні кадрів.

Треба розуміти, що люди роками звикали до одного способу роботи, а ви пропонуєте різко перейти на інший, зовсім їм незвичний, причому не знижуючи навантаження. Що можна зробити, щоб полегшити людям цей перехід?

По-перше, перехід можна зробити поступовим. Наприклад, спочатку запровадити тільки електронну пошту. Модель роботи електронної пошти досить зрозуміла, люди легко до неї звикають. Потім можна побудувати нескладну інтранет-систему і поступово привчати співробітників організації шукати необхідні їм довідкові матеріали (номери внутрішніх телефонів, дати і порядки нарад, протоколи, накази, розпорядження, внутрішні нормативні документи і т. п.) на внутрішньому інтранет-сервері. Завдяки цьому люди потроху звикнуть читати документи з екрана, працювати з електронними документами, роздруковувати тільки те, що потрібно. Такий підхід у будь-якому випадку скоротить тиражування паперових документів, полегшить їхнє відновлення. Дуже бажано (але, на жаль, не завжди можливо), щоб засоби електронної пошти і доступу до інформації спочатку були частинами майбутньої системи документообігу.

Ще однією проблемою є необхідність забезпечення юридичної сили електронних документів. Але чим далі, тим частіше ця проблема може вирішуватися як звичайна організаційно-технічна задача. Завдяки тому, що нарешті прийнятий закон, що регулює використання електронного цифрового підпису (ЕЦП), стало можливим надання електронним документам юридичного статусу. Безсумнівно, пройде якийсь час, перш ніж електронний підпис стане широко використовуватися при обміні документами між організаціями. Але ніщо не заважає швидкому впровадженню електронного цифрового підпису, а відповідно і електронних документів всередині організацій.

Якщо ж певні потенційні правові колізії все-таки викликають занепокоєння, можна піти по компромісного шляху. Електронні документи, які мають правові наслідки, можна супроводжувати паперовими копіями з «реальним підписом». Треба розуміти, що метою СЕД є не викорінення паперових документів, а створення ефективного середовища керування і функціонування організації. Крім того, роздруковувати доведеться тільки кінцеві продукти роботи – конкретні, вже повністю підготовлені паперові документи і тільки в одній «правовстановлюючій» копії, що все одно призведе до істотного зниження обсягу паперових документів.

Отже, для впровадження електронного урядування необхідно доопрацювати відповідну законодавчу та нормативну базу, що регламентує

електронне урядування в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, в першу чергу надання послуг в електронній формі.

Потребує вирішення питання правового надання юридично значимого статусу електронним інформаційним ресурсам, які розміщуються в інформаційно-телекомунікаційних системах органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Необхідно визначити на законодавчому рівні порядок, статус та гарантії надання послуг в електронній формі, встановити регламенти і стандарти їх надання, у тому числі тих, які потребують об'єднання зусиль кількох органів виконавчої влади.

Потребує врегулювання проблема передавання та довгострокового зберігання електронних документів у державних архівах, музеях, бібліотеках, підтримки їх в актуальному стані та забезпечення доступу до них. *Джерела та література*

1. Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1453. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

3. Електронне інформаційне суспільство України: погляд у сьогодення і майбутнє: монографія / [В.М. Фурашев, Д.В. Ланде, О.М. Григор'єв, О.В. Фурашев]. – К. : Інжинірін, 2005. – 164 с.

**Ольга Малюк
м. Старобільськ**

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОБОТІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

Інформатизація суспільства є однією із закономірностей сучасного соціального прогресу. Цей термін витісняє широко використовуваний до недавнього часу термін «комп'ютеризація суспільства». За зовнішньої схожості цих понять вони мають істотну відмінність.

При комп'ютеризації суспільства основна увага приділяється розвитку і впровадженню технічної бази комп'ютерів, що забезпечують оперативне отримання результатів переробки інформації та її накопичення.

При інформатизації суспільства основна увага приділяється комплексу заходів, спрямованих на забезпечення повного використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх видах людської діяльності.

Таким чином, «інформатизація суспільства» є більш широким поняттям, ніж «комп'ютеризація суспільства» і спрямована на якнайшвидше оволодіння інформацією для задоволення своїх потреб. У понятті «інформатизація суспільства» акцент треба робити не стільки на технічних засобах, скільки на сутності й меті соціально-технічного прогресу. Комп'ютери є базовою технічною складовою процесу інформатизації суспільства.

Серед визначених тенденцій суспільного розвитку виділяється та, що наша держава в сучасних умовах приєднується до світового інформаційного

суспільства (інформаційної цивілізації) – суспільства, у якому діяльність людей здійснюється на основі послуг, що надаються за допомогою засобів електронного зв'язку та комп'ютерних технологій, тобто інформаційне суспільство визначається зростанням ролі інформації у соціальних відносинах, швидкістю її опрацювання за рахунок електронно-обчислювальної (комп'ютерної) техніки та впровадженням заснованих на ній нових інформаційних технологій у всі сфери суспільного життя.

Розвиток інформаційної діяльності, вихід до інформаційних мереж світової інформаційної інфраструктури, обмін інформацією, створення зведених електронних каталогів, корпоративних інформаційних мереж значно розширює спектр прикладного використання автоматизованих документно-інформаційних систем, робить їх застосування міждисциплінарним напрямом, необхідним для вивчення спеціалістами, які працюють з інформаційними ресурсами науки, культури, освіти, сфери підприємництва.

Головною метою служби діловодства мусить бути ефективне управління всією документацією установи, зокрема досконале документаційне забезпечення управління, якісне надання документно-інформаційних послуг, вчасна обробка й передача на різні рівні керування необхідної для прийняття управлінських рішень документної інформації. Разом з тим важливість якісної організації інформаційно-документаційного забезпечення управління в низці підприємств та установ країни недооцінюється. Справочинством часто займаються працівники з низьким рівнем оплати, які випадково чи в силу певних обставин змушені працювати в цих службах. Подекуди канцелярії виконують другорядну роль в апараті управління, виконуючи чисто технічні функції. Творча й логічно-послідовна робота з документами начебто розчиняється в діяльності всього апарату управління. Діловодством займаються начебто всі, але виконують цю роботу в більшості неякісно й зі значними витратами часу. Навіть висококваліфіковані працівники, які отримали системну вищу освіту й повинні по суті вирішувати питання управлінням виробництва, витрачають третю частину свого робочого часу не на властиву їм роботу з документами, до того ж низькооплачувану. Підбором інформації, обробкою і оформленням документів сьогодні повинен займатися не фахівець галузі, який приймає важливі управлінські рішення, а спеціально підготовлений для цього інший фахівець – документознавець – інформаційний аналітик. Нагальною стала проблема кардинальної зміни ролі й місця служб діловодства в апараті управління. У сучасній установі необхідно створення шляхом об'єднання функцій канцелярії, секретаріату й інформаційного центру єдиного підрозділу управління документацією з підпорядкуванням його першому керівникові. Цей підрозділ, оснащений новітніми засобами комп'ютерної та іншої багатофункціональної організаційної техніки, мусить виконувати одну з головних функцій управління – досконале управління документацією. Тоді з такого підрозділу можна буде вимагати повноцінної відповідальності за неповноту інформації, якість опрацювання документації й виконання поставлених перед організацією завдань у встановлений термін. Створення такого спеціалізованого підрозділу призведе до зменшення чисельності

апарату управління й ліквідації зайвих посад. Коло обов'язків його провідних співробітників – документознавців, інформаційних аналітиків та системотехніків – буде досить значне й багатогранне. Їх основні функціональні обов'язки – брати активну участь у керуванні всією документацією установи, проводити моніторинг релевантної інформації й розробляти ефективні управлінські рішення, вести контроль і перевірку виконання завдань і розпоряджень вищого керівництва [1, с. 130–131].

Інформаційне забезпечення можна визначити як комплекс організаційних, правових, технічних і технологічних заходів, засобів та методів, котрі забезпечують у процесі управління і функціонування системи інформаційні зв'язки її елементів (суб'єктів і об'єктів) шляхом оптимальної організації інформаційних масивів баз даних і знань.

Сенс інформаційного забезпечення полягає в органічному поєднанні наукових знань, наукової методології та методики з новітніми технічними засобами у всіх проявах інформаційної роботи [2, с. 25].

Для інформатизації суспільства та бізнесу необхідний широкий спектр програмно-апаратних засобів, у тому числі обчислювальної техніки та засобів зв'язку. Різні технічні засоби забезпечують прийом і передачу трьох основних видів інформації (мова, друкований текст, графіка) в статистиці й динаміці з максимальним використанням слуху, дотику, зору. Безпосередньо з людиною пов'язані громіздкі пристрої, що забезпечують узгодження різноманітних людино-машинних вхідних і вихідних потоків інформації (дисплеї, клавіатури, „миші”, джойстики та ін.). Технічні засоби зв'язку забезпечують передачу інформації у зовнішній діловому середовищі. При цьому в системі зв'язку використовуються не тільки „чисті” пристрої зв'язку, а й інформаційно-комунікаційні комп'ютери. На діловому підприємстві залежно від масштабу й особливостей підприємництва може використовуватися від одного до кількох тисяч комп'ютерів для зберігання та обробки інформації [3, с. 26–27].

Існують різні підходи до вдосконалення інформаційного забезпечення документознавства на основі сучасних інформаційних технологій.

Один з них – це вдосконалення виконання окремих видів робіт шляхом застосування універсальних інформаційних технологій. Такий підхід простіший у реалізації. Він може бути реалізований як на конкретному комп'ютері, так і в межах локальної мережі. Він орієнтується на існуючу структуру підприємства, пов'язаний з мінімальним ступенем ризику, дає можливість відразу оцінити ефект від впровадження нових інформаційних технологій. Він виправданий в малих і середніх за розміром організаціях, фірмах.

Другий – комплексне впровадження інформаційних технологій в усі сфери документаційного забезпечення управління. Цей підхід дозволяє створити єдиний інформаційний простір в організації. Для його реалізації використовують спеціалізовані комплексні інформаційні технології. Він є найбільш ефективним способом вирішення проблеми в цілому, однак вимагає наявності великих ресурсів (фінансових, людських та інших), модернізації організаційної структури організації, тривалого тимчасового періоду реалізації. Така стратегія характерна для великих організацій. Кожна

організація, установа, фірма проходить свій власний шлях з метою вдосконалення документаційного забезпечення управління на базі впровадження нових інформаційних технологій. Для дрібних і середніх підприємств доцільний перший підхід. У великих організаціях зі стійкими бізнес-процесами ефективніше комплексне впровадження інформаційних технологій.

Інформаційні технології виникають не спонтанно, а в результаті технологізації того чи іншого документаційного процесу, тобто цілеспрямованого активного впливу людини на ту чи іншу галузь справочинства й перетворення її на базі машинної техніки.

Оскільки інформаційні технології є поєднанням процедур, що реалізують функції збирання, накопичення, зберігання, оброблення і передачі даних із застосуванням технічних засобів, тому вони невід'ємно пов'язані з технічним і програмним середовищем, у якому її реалізовано.

Інформаційні технології залежать від різних компонентів, зокрема:

- технічних засобів;
- персоналу, здатного використовувати їх;
- організації, яка об'єднує засоби і персонал в єдиному процесі;
- інформаційних засобів, що здійснюють формування й видачу інформації.

Основа технології оброблення даних становлять процеси перетворення вхідної інформації на результатну. Кожна інформаційна технологія закінчується створенням інформаційного продукту.

Залежно від основних функцій в роботі документознавця з огляду на специфіку діяльності конкретного підприємства, його структуру та систему управління слід визначитися й обрати інформаційні технології для інформатизації роботи.

Для інформаційних технологій є цілком природним те, що вони застарівають і замінюються новими.

Наприклад, на зміну технології пакетної обробки програм на великий ЕОМ в обчислювальному центрі прийшла технологія роботи на персональному комп'ютері на робочому місці користувача. Телеграф передав всі свої функції телефону. Телефон поступово витісняється службою експрес-доставки. Телекс передав більшість своїх функцій факсу й електронній пошті.

При впровадженні нової інформаційної технології в організації необхідно оцінити ризик відставання від конкурентів у результаті її неминучого старіння з часом, тому що інформаційні продукти, як ніякі інші види матеріальних товарів, мають властивість надзвичайно швидко замінюватися новими видами або версіями. Періоди змінюваності коливаються від кількох місяців до одного року. Якщо в процесі впровадження нової інформаційної технології цьому фактору не приділяти належної уваги, можливо, ще до моменту завершення переведення фірми на нову інформаційну технологію, вона вже застаріє і прийдеться вживати заходів до її модернізації. Такі невдачі з впровадженням інформаційних технологій звичайно пов'язують з недосконалістю технічних засобів, тоді як

основною причиною невдач є відсутність або слабка пропрацьованість методології використання інформаційної технології.

Сучасні інформаційні технології міцно увійшли в наше життя. Інформаційні технології відкрили нові можливості для роботи і відпочинку, дозволили багато в чому полегшити працю людини.

Сучасне суспільство навряд чи можна уявити без інформаційних технологій. Перспективи розвитку обчислювальної техніки сьогодні складно уявити навіть фахівцям. Проте, ясно, що в майбутньому нас чекає щось грандіозне. І якщо темпи розвитку інформаційних технологій не скоротяться (а в цьому немає ніяких сумнівів), то це відбудеться дуже скоро.

Отже, з розвитком сучасних інформаційних технологій зростає прозорість світу, швидкість і обсяги передачі інформації між елементами світової системи, з'являється ще один інтегруючий світової фактор, а для документознавця як представника служби документаційного забезпечення управління швидкість і простота роботи з інформацією, а надалі і з документацією є головним чинником розвитку та процвітання ділових процесів на підприємстві чи в організації.

Джерела та література

1. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток / В. В. Бездрабко. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.
2. Максимович Г. Ю. Автоматизація інформаційного забезпечення управління / Г. Максимович, В. Берестова // Секретарська справа. – 2003. – № 11. – С. 25-27.
3. Черкасова Ю.М. Информационные технологии управления: учеб. пособие / Под ред. Ю.М. Черкасова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 216 с.

Світлана Литвинська, Вікторія Герасімова
м. Київ

РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЇ В РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний інформаційно насичений світ вимагає від суспільства швидкого передавання інформації і характеризується стрімким розвитком комунікаційних технологій та підвищенням ролі електронної комунікації в усіх сферах життєдіяльності людини.

Дану проблему досліджували такі науковці, як Л. Городенко, М. Кастельс, М. Коноплянникова, Н. Моїсеєва, та С. В. Михайлович, М. Побережна та інші. В працях цих науковців нові інформаційні технології розглядаються як один із найважливіших засобів орієнтації людей в суспільстві.

Мета – узагальнення знань про роль електронної комунікації у розвитку інформаційного суспільства на сучасному етапі.

Як стверджує М. Кастельс, поява електронної комунікації ознаменувала чергову комунікативну революцію, яка призвела до виникнення електронної, аудіовізуальної епохи соціальних комунікацій. Електронній комунікації відводилася роль відновлення балансу між розумом

і почуттями людей, втраченими протягом історії людства, зміною засобів відтворення навколишнього світу [2, с. 158–162].

Електронна комунікація – це процес передачі інформації, який здійснюється за допомогою комп'ютерних мереж, телекомунікації, мережі Інтернет та засобів мультимедіа [3, с. 174–180]. Такий вид комунікації дає можливість отримати необхідну інформацію, допомагає спілкуванню в онлайн-режимі, також є важливим кроком до нового рівня спілкування.

Основою для сучасних електронних комунікацій стали персональні комп'ютери, телекомунікаційні системи, мобільний зв'язок та Інтернет, умовою функціонування яких є цифрові технології перетворення інформації. Використання новітніх інформаційних технологій, зробили передавання інформації більш дешевшим й швидшим, набуло глобального значення. Глобалізація комунікаційної сфери суспільства, зокрема поява мережі, змінила традиційні форми комунікативного предмета в середовищі масових комунікацій.

Використання організаціями, установами, підприємствами електронних засобів комунікації зумовлені потребою розвитку комунікаційних зв'язків. Сучасні науковці до каналів електронної комунікації відносять інформаційну систему, веб-сайт, віртуальну рекламу та рекламу на телебаченні, канали передавання внутрішньокорпоративної інформації та канали дистанційного зв'язку. Усе це створює можливості здійснення комунікації на основі мережевих технологій кожним, без обмеження в часі та просторі. Дуже важливим для підприємства є використання електронної комунікації, і чим більше каналів комунікації використовує підприємство, тим ефективнішою є його діяльність.

Нині інтернет-комунікації охоплюють усі сфери суспільного життя. Всесвітня комп'ютерна мережа переформатувала фундаментальні підвалини соціального буття. Новітні комунікаційні технології Інтернету (електронна пошта, скайп, чати, форуми, відео-конференції, хмарні технології та соціальні мережі), використовуються для взаємозв'язків широкого суспільного загалу, а також, для впливу на індивідів чи взаємодії з ними [1, с. 25].

На сьогоднішній день інноваційний розвиток національних електронних комунікацій в Україні стримується низкою факторів: низьким рівнем державного фінансування інноваційного розвитку та недостатністю власних коштів телекомунікаційних підприємств; відсутністю науково-методологічної бази формування інноваційної системи сфери телекомунікацій; відсутністю мотивації вітчизняних підприємств до впровадження науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; низьким рівнем оновлення основних виробничих фондів телекомунікаційної сфери. Становлення в Україні інформаційного суспільства неможливе без широкого використання в усіх сферах суспільного життя нових інформаційних технологій, підвищення ролі інформаційних ресурсів у формі електронних даних, динамічного розвитку глобальної комп'ютерної мережі Інтернет та доступу до неї широкого кола користувачів.

Революційними для формування електронного комунікаційного середовища стали створення глобальної мережі Інтернет, електронної пошти,

інформаційної системи, а також різних сервісів: дискусійних груп, списків розсилки, телеконференцій, електронних форумів. Усе це створило сприятливі умови для здійснення комунікацій на основі мережевих технологій без обмеження в часі та просторі.

Отже, роль електронних комунікацій полягає у створенні зручних умов для офіційного спілкування між організаціями, установами та підприємствами, що значно покращують їхню діяльність. Проте існує низка факторів, що стримують розвиток електронних комунікацій. Ці проблеми необхідно вирішувати на державному рівні, використовуючи міжнародний досвід та досягнення українських науковців.

Джерела та література

1. Городенко Л. М. Мережева комунікація: проблеми філософії сприйняття / Л. М. Городенко // Світ соціальних комунікацій. – 2011. – № 3. – С. 24–29.

2. Кастельс М. Галактика Інтернет: размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс: пер. с англ. А. Матвеева; под ред. В. Харитоновна. – Екатеринбург : У-Фактория, 2004. – С. 158–162.

3. Побережна М. П. Електронні канали комунікації: функції, переваги, недоліки / М. П. Побережна // Наукові праці НУХТ. – К. : НУХТ, 2012. – № 43. – С. 174–180.

Андрій Нарядько
м. Полтава

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ У СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

В основу інформаційно-аналітичного забезпечення роботи будь-якої організації покладено опрацювання документів, які підлягають створенню, фіксуванню та обліку в певній формі. Усе більше значення у системі документообігу займають електронні документи.

Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, склад та порядок розміщення яких визначається законодавством. Відповідно до ст. 6 зазначеного Закону України обов'язковим реквізитом електронного документу є електронний підпис, який використовується для ідентифікації автора та/або підписувача іншими суб'єктами електронного документообігу і дає змогу підтвердити його цілісність [1].

Електронні документи дають змогу не тільки застосовувати їх нарівні із документами на папері, а й отримати якісно нові можливості їх опрацювання. Головною з них є суттєве підвищення оперативності документообігу в діяльності суб'єктів, а також можливість укладання угод та інших правочинів з використанням інформаційних технологій через загальнодоступні телекомунікаційні канали, тобто дистанційно.

Одним із пріоритетів України є розвиток інформаційного суспільства та його важливою складовою – електронним урядуванням, впровадження

якого сприяє створенню умов для ефективного відкритого і прозорого державного управління. Пов'язуючи його з доступом до публічної інформації, можна сказати, що воно є ефективним засобом забезпечення інформування та доступу до інформації фізичними та юридичними особами, а отже, сприяє прозорості та ефективності діяльності влади. Електронне урядування здійснюється через обмін електронними документами між надавачем та отримувачем послуг [2, с. 14].

Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням схвалив Концепцію розвитку електронного урядування в Україні. Згідно з Концепцією електронне урядування визначене як форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Одним із завдань електронного урядування є забезпечення передачі і довгострокового зберігання електронних документів у державних архівах, музеях, бібліотеках, підтримки їх в актуалізованому стані та доступу до них [3].

Слід відмітити, що з розвитком завдань та технологій електронного урядування електронного документообігу поширюється на всі сфери діяльності держави й забезпечує взаємодію між органами влади всіх рівнів та гілками, органами влади та бізнес-структурами, органами влади та громадянами. При цьому такі взаємодії виходять за межі обміну лише документами і виникає необхідність обміну даними (інформацією) у різних її формах та застосуваннях, що, безумовно, є більш складним в організаційному та науково-технічному сенсі.

Джерела та література

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15/>
2. Електронний документообіг та захист інформації : навч. посіб./ О. Б. Кукарін / за заг. ред. д. держ. упр., професора Н.В. Грицяк. – К. : НАДУ, 2015. – 84 с.
3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. №2250-р: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>

Світлана Литвинська, Анна Комар
м. Київ

РОЛЬ НОВІТНІХ КАНАЛІВ У ДОКУМЕНТНОМУ ОБМІНІ ІНФОРМАЦІЄЮ

Сьогодні Україна робить певні кроки щодо підвищення ролі інформації та знань у соціально-економічній сфері, тому створення та розвиток інформаційного простору для обміну інформацією та створення

безперервних каналів передавання документної інформації з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є актуальним.

Дослідженням даного питання займаються провідні науковці, як Палеха Ю. І., Томашевський О. М., Кушнарєнко Н. М. Значну увагу дослідженню ролі електронних документів у розвитку системи соціальних комунікацій у своїх наукових розвідках репрезентували Вилегжаніна М. В., Добровольська В. В., Збанацька О. М., Кравцова О. А., Петрова І. О., Рудюк В. В., Якимюк Ю. П. Мета нашого дослідження – окреслити переваги використання новітніх каналів для поширення документальної інформації на сучасному етапі.

Однією з характерних особливостей ХХІ ст. є безперервний, швидкий обмін інформацією. Відбувається глобалізація засобів масової інформації та комунікації, трансформується вся структура комунікативного досвіду людини. Масова комунікація стає одним із головних механізмів передавання документальної інформації, а в деяких випадках і основним засобом. Це відноситься до всіх засобів масової комунікації, і перш за все – до всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет [2, с. 212].

Головними перевагами новітніх каналів передавання даних є гарантія доставки (оскільки система автоматично сповіщає відправника про доставку), оперативність, точність (система сама контролює процес передавання інформації: вбудовані інтелектуальні механізми забезпечують оброблення змісту переданих документів і, виявивши помилку, миттєво про це повідомляє). Досягається повне усунення помилок при введенні даних (інформації), що значно скорочує час на обмін інформацією між її користувачами, економічність (потреба в задіяному персоналі скорочується до мінімуму), конфіденційність інформації, гарантія безпеки (передавання комерційної інформації забезпечується завдяки шифруванню даних і використання інтернет-стандартів). Це дозволяє передавати документи електронного обміну в мережі Інтернет через протокол SMTP (Simple Mail Transfer Protocol – Простий протокол передачі пошти), e-mail та Інтернет, дозволяє обмінюватися цифровими даними через протокол http та багатокритерний пошук документів. Також дозволяє здійснювати контроль виконання документів, реєстрацію документів, введення резолюцій до документів. Розподілене оброблення документів у мережі дозволяє надавати права доступу на різних стадіях редагування, одночасне ведення кількох картотек документів, розподіляти документів по «теках» залежно від стадії їхнього виконання [1, с. 199–200].

Отже, впровадження новітніх технологій дозволяє мінімізувати витрати, пов'язані зі складанням документів і заощадити терміни передавання документа від комуніканта до реципієнта. Впровадження новітніх каналів передавання документованої інформації демонструє низку вагомих переваг. Процес обміну стає безперервним, економічним, продуктивним, що дозволяє одночасно в режимі онлайн проводити маніпуляції з різними документами.

Джерела та література

1. Палеха Ю. І. Загальне документознавство [Текст] : навч. посіб. / Ю. І. Палеха, Н. О. Леміш. – К. : Ліра-К, 2009. – 434 с.
2. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів [Текст] : навч. посіб. / О. М. Томашевський, Г. Г. Цигелик, М. Б. Вітер, В. І. Дубак. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

Ірина Денисовець
м. Полтава

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Переклад наукової, технічної, ділової, правової документації з однієї мови на іншу є невід'ємною частиною науково-технічного прогресу. Про це свідчить постійне розширення ринку перекладу, а також розроблення і впровадження систем машинного перекладу.

В умовах глобалізаційних процесів робота перекладача й вимоги до нього істотно змінилися. Сьогодні вже недостатньо просто перекласти текст, користуючись комп'ютером як друкарською машинкою. Замовник очікує, що оформлення готового документа буде відповідати зовнішньому вигляду оригіналу надзвичайно точно і задовольняти чинним стандартам.

Основою технічного забезпечення якісного перекладу є персональний комп'ютер. Інформаційне забезпечення складають словники, бази даних і бази знань. Програмне забезпечення складають засоби базового програмного забезпечення та пакети прикладних програм (інформаційно-довідкові й інформаційно-пошукові системи, програми-перекладачі, експертні системи) [4, с. 15].

Зростають вимоги і до якості перекладу, яка залежить від таланту, ерудиції перекладача, від рівня його професійної підготовки в цілому. Разом з тим перекладач повинен знати особливості роботи з новими інформаційними технологіями, використовувати їх у перекладацькій діяльності.

За останні роки на ринку програмного забезпечення з'явилося кілька десятків програм машинного перекладу текстів з однієї мови на іншу.

Програми перекладу (системи машинного перекладу) виникли у відповідь на потреби користувачів в оперативному перекладі різної комерційної, технічної або INTERNET-інформації, яка подана в електронному вигляді.

Аналізуючи програми машинного перекладу, потрібно відразу зауважити, що вимоги до них не повинні бути такими, як до перекладу, який виконує людина. Переклад, зроблений комп'ютером, поки що далеко не ідеальний, але текст, отриманий в результаті роботи електронного перекладача, дозволяє в більшості випадків зрозуміти зміст документа, який перекладався. Далі цей документ можна редагувати, маючи базові знання з іноземної мови та добре орієнтуючись в предметній галузі, до якої належить інформація, що перекладається.

Одними з найбільш відомих програм машинного перекладу на ринку України є STILUS, ПАРС, Language Master. Ці програми-WINDOWS-

додатки, які підтримують технологію Drag&Drop, OLE-автоматизацію, мають оперативну довідкову систему, графічне діалогове налаштування, а також інші елементи управління вікнами, що робить ці програми справді популярними серед користувачів.

Серед усіх програм машинного перекладу STILUS 3.01 є найбільш відомою. Ця програма входить до складу офісного пакету Stilus Lingvo Office. У новій версії цієї програми значно розширено набір команд перекладу у Word та Excel, підтримку можливостей перекладу поточного абзацу, виділеного тексту, всього тексту, завантаження документа, що редагується у STILUS. Крім цього, у новій версії є можливість, не завантажуючи STILUS, використовувати будь-який з напрямків перекладу, підключати та відключати спеціалізовані словники, поповнювати та редагувати їх, додавати слова до списку зареєстрованих слів і переглядати список незнайомих слів та словосполучень.

Однією з програм машинного перекладу, яка нещодавно з'явилась на SOFT-ринку України, можна вважати Language Master. Наразі ця програма-перекладач призначена для підготовки текстів українською, російською та англійською мовами або їх комбінаціями. Схема роботи цієї програми ґрунтується на орфографічній перевірці початкового тексту, граматичних та семантичних особливостей побудови речень [6, с. 259–261].

Можна виділити два напрямки вдосконалення якості машинного перекладу: програмний та технічний. Програмний напрямок має на меті вдосконалення SOFT-забезпечення, тобто самого алгоритму програми, створення механізму системи, що самонавчається; технічний – розширення бази словників, сталих словосполучень та зворотів, а також диференціацію перекладачів за різною тематикою, реалізацію різних принципів відбору слів (статистичного, тематичного, контекстного) [1, с. 35–36].

Отже, широкого розповсюдження набули два різновиди перекладацьких комп'ютерних систем: системи автоматичного перекладу, що працюють з великими за обсягом текстами і видають користувачеві «чернетковий» переклад, який можна або використовувати для розуміння загального змісту тексту, або відредагувати і отримати остаточний документ; системи автоматизованого перекладу, що є аналогом традиційних паперових словників.

Джерела та література

1. Блехман М. Машинный перевод: состояние и тенденции / М. Блехман // Компьютеры + программы. – 2007. – № 5. – С. 31–36.
2. Говорун М. Машинный перевод в XX веке / М. Говорун // Мир Internet. – 2005. – № 2. – С. 16–26.
3. Грязнухіна Т.О. Паралельні корпуси текстів і машинний переклад / Т.О. Грязнухіна // Мовознавство. – 2006. – № 1. – С. 71–82.
4. Іванов В.Ф. Сучасні комп'ютерні технології і засоби масової комунікації: аспекти застосування / В.Ф. Іванов, О.К. Мелещенко. – К., 2006. – 146 с.
5. Пилипенко О. Персональное бюро переводов: Сравнительный тест языковых интерпретаторов / О. Пилипенко // CHIP. – 2007. – № 8. – С. 56–63.

6. Яненко Л.П. Комп'ютерні технології формування іншомовної комунікативної компетенції / Л.П. Яненко // Міжнародний форум «Мовна освіта: шлях до євроінтеграції». – К. : Ленвіт, 2005. – С. 259–261.

**Людмила Жура
м. Новоград-Волинський**

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ ДИСЦИПЛІН

Викладачі ВНЗ дедалі частіше застосовують інноваційні технології у навчальному процесі з метою підвищення його якості, моніторингу навчальних досягнень студентів. Інформаційні технології є невід'ємною частиною цілісного навчального процесу, підвищує мотивацію до вивчення дисциплін різного профілю, покращує рівень засвоєння нового матеріалу.

До сучасних методів навчання на основі новітніх інформаційних технологій відносяться: електронні навчально-методичні комплекси; електронні підручники(посібники); мультимедійні курси лекцій; контроль знань за допомогою комп'ютерного тестування; персональні сайти, блоги викладачів; курси дистанційного навчання.

Електронний навчально-методичний комплекс – мультимедійний інтерактивний комплекс, що містить відеоматеріал, віртуальні лабораторні практикуми, модулі пошукових і експертних систем, які реалізують через взаємодію «студент↔педагог↔навчальний матеріал» [1, с. 14].

Альтернативою друкованої літературі є електронні підручники та посібники. Їх використання має ряд переваг: невеликий розмір (на комп'ютері можна зберігати до сотні тисяч книг); можливість повнотекстового пошуку; можливість читання книг при слабкому рівні освітлення; можливість прослухати текст книг; низька вартість розповсюдження; можливість відображення анімації, мультимедійних кліпів [3, с. 53].

Мультимедійні курси лекцій охоплюють ряд тем передбачені навчальними програмами для студентів та включають велику кількість візуалізованих методів досліджень.

Використання комп'ютерних тестів і діагностичних комплексів дозволяє викладачу за короткий час отримати об'єктивну картину рівня засвоєння матеріалу, що вивчається, у всіх студентах, і своєчасно їх скорегувати. При цьому є можливість вибору рівня складності завдання для кожного студента.

Персональні сайти викладачів служать для інтерактивної і самостійної роботи студентів з навчальним матеріалом у процесі здобуття освіти. Він також використовується для розміщення, систематизації, збереження і використання різного навчального матеріалу. Це може бути ілюстрований текстовий матеріал, відеоматеріал, слайди, он-лайн тести. Також це може бути підбірка різноманітних посилань і гіперпосилань, які значно розширюють можливості сайту і збільшують його безпеку [2, с. 133].

В останні роки швидкий розвиток інформаційних технологій призвів до потреби модернізації в системі освіти. Суть цієї модернізації відобразилася в концепції дистанційного навчання, яке завдяки всесвітній

мережі Інтернет, охоплює широкі верстви населення та стає важливим рушієм його розвитку. Дистанційне навчання передбачає таку організацію навчального процесу, коли студент навчається самостійно за розробленою викладачем програмою і віддаленою від нього у часі та просторі, однак може вести з ним діалог за допомогою засобів телекомунікації.

Дистанційна освіта стала надзвичайно популярною формою навчання завдяки своїй гнучкості й зручності. Студенти можуть вибирати зручний для себе час занять. Таке за навчання є економічно вигідним як для навчального закладу, так і для студентів [2, с. 134].

Отже, застосування інформаційних технологій у навчальному процесі дозволяє вирішити ряд актуальних питань як: удосконалення самостійної роботи студентів в мережі Інтернет; застосування диференційного підходу у навчанні; підвищення пізнавальної діяльності студентів; здійснення контролю знань за допомогою комп'ютерного тестування, опитування; проведення дискусій на форумах і чатах.

Джерела та література

1. Бадюк Ю. В. Електронно-методичні комплекси для реалізації самостійної роботи студентів в умовах інформаційного освітнього середовища. /Ю.В. Бадюк //Вісник, Педагогічні науки, Тематичні серії, Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка – 2013. – №130 – С. 13–15.

2. Діденко О. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні медичних дисциплін. / О. В. Діденко, В. Д. Виштакалюк // Інформаційно-освітнє середовище сучасного навчального закладу : навч.-метод. посібник. – Львів : СПОЛОМ, 2009. – С. 133–135.

3. Яременко В. В. Електронний підручник як інструмент ефективної навчально-розвивальної діяльності в ЗОНЗ /В. В. Яременко// Сучасні інформаційні технології: теорія, практика, досвід та перспективи розвитку : матеріали міжрегіонального семінару (17 квітня 2013 р.). – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2013. – С. 51–53.

**Світлана Литвинська, Юлія Гордієнко
м. Київ**

КОМУНІКАТИВНІ КАНАЛИ ЯК ЗАСІБ ПЕРЕДАВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ

Наше століття – це час високоточних технологій, інформаційного вибуху та високих швидкостей. Сучасні технічні засоби вимагають миттєвої передачі інформації, очевидно, що комунікаційні процеси потребують наукового обґрунтування й науково-практичного, раціонального їх втілення в усі сфери суспільного життя. Комунікації – це життєво важлива складова діяльності кожної структурної ланки суспільства, зокрема й будь-якого підприємства.

Термін «комунікативний канал» є ланцюгом, що поєднує всі елементи організації в цілісну систему та забезпечує її взаємодію із зовнішнім середовищем. Процес розвитку комунікативних каналів складався роками і

триває досі, він не стоїть на місці, а крокує в ногу з науково-технічним прогресом. Поява і дослідження нових комунікативних каналів ні скільки не витісняє старих (вже вивчених), а навпаки змушує глибше розглядати і аналізувати їх. Адже володіння знаннями про різноманітні види каналів комунікації та їх особливості допоможуть своєчасно зорієнтуватись і виявити причини неефективних комунікацій, тим самим вплинути на продуктивну роботу підприємства.

Проблема ефективних комунікативних каналів стала предметом наукового інтересу вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема це ґрунтовні розвідки Й. Завадського, Г. Осовської, М. Туріянської, М. Шпака, Б. Гурне, М. Мескона, М. Альберта і Ф. Хедоурі, Дж. Лейхіффа та інших.

Комунікативний канал – це реальна чи уявна лінія зв'язку (контакту), по якій повідомлення рухаються від комуніканта до реципієнта. Наявність зв'язку – необхідна умова будь-якої комунікаційної діяльності, у якій би формі вона не здійснювалася (спілкування, управління, наслідування) [1, с. 60–61].

Наразі підприємства для виживання на ринку праці та збереження конкурентоспроможності повинні час від часу вносити зміни у свою господарську діяльність. У практиці і наукових дослідженнях дедалі більше уваги приділяється вдосконаленню комунікативних каналів, адже саме вони сприяють підвищенню показників діяльності організації та рівня задоволеності працівників роботою, створюють оптимальні умови для успішного прийняття рішень, розв'язання конфліктів, виконують вирішальну роль у процесі здійснення управлінських функцій на підприємстві, мотивації і управління персоналом, доведенні повноважень від керуючої системи до керованої і навпаки.

Комунікативний канал, як засіб впливу на внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства, є одним із способів реалізації підприємства як суб'єкта господарювання на сучасному ринку. У внутрішньоорганізаційному житті товариства комунікативні канали відіграють роль координаційного початку, які формують та рухають ресурси організації для досягнення нею своїх цілей. Комунікативні канали формують і змінюють, коли це необхідно, внутрішнє середовище організації, яке є органічним поєднанням таких складових, як структура, внутрішньоорганізаційні процеси, технологія, кадри, організаційна культура та здійснюють управління функціональними процесами в організації. Найважливіша характеристика організації – її взаємозв'язок із зовнішнім середовищем. Організація потребує регулярного отримання із зовнішнього середовища вихідних продуктів для забезпечення своєї життєдіяльності. Завдяки комунікаціям в організації здійснюється інформаційна взаємодія, основною метою якої є донесення важливих відомостей до працівників у процесі здійснення їх функціональних обов'язків.

Широке використання інформаційних технологій радикально вплинуло на ефективність внутрішніх та зовнішніх комунікативних каналів підприємства. Такі досягнення в науково-технічній сфері значно підвищують швидкість і чіткість отримання та передачі інформації, що сприяє прийняттю ефективних рішень на високому рівні, встановленню тісних взаємозв'язків

керівництва та підлеглих, швидкості адаптації організації до змін у зовнішньому середовищі.

Сучасний економічний розвиток, останні наукові досягнення в галузі управління і той різновид комунікативних каналів та інформаційних ресурсів, які пропонує сьогодення, спонукають до пошуку найбільш ефективних форм комунікаційної взаємодії, до постійного вдосконалення вже існуючих комунікацій, а також надають поштовх до вироблення якісно нових наукових методик і конструктивних підходів щодо розвитку комунікації як однієї з головних умов ефективного управління підприємствами.

Джерела та література

1. Примак Т. О. Ринок маркетингових комунікацій: стратегічний аспект / Т. О. Примак // Наукові праці. – К., 2003. – Вип. 8: Проблеми формування і розвитку ринкової економіки в Україні. – С. 60–63.

Єлизавета Затулівітер, Віталіна Солодовник
Наук. керівник – д.і.н., доц. Передерій І. Г.
м. Полтава

МЕТОДИКА GTD ЯК МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО ЧАСУ ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

Найдорожчий ресурс, яким є час, необхідно брати під контроль, що реалізується у плануванні. Вміння раціонально та детально планувати й використовувати свій робочий час стає однією з найголовніших вимог до фахівця будь-якої галузі, а надто – для документознавця. Такий спеціаліст планує, організовує й удосконалює діяльність служби документаційного забезпечення управління, здійснює контроль за станом діловодства в організації. Збільшення обсягів ділових контактів, зростання документних потоків, запровадження новітніх технологій у практику управління спонукають до опанування основ планування часу, методів своєчасного виконання запланованого. Це саме ті знання, які забезпечать ефективну роботу і самого фахівця з документознавства, і його керівника.

Питання раціонального планування часу досліджували Д. Аллен, Н. Алюшина, Г. Архангельський, П. Берд, В. Зінченко, В. Колпаков, Т. Котов, Б. Трейсі та ін. [3].

Розуміння й використання у професійній діяльності основ відповідної компетентності означає адекватність часового сприйняття (відчуття часу) і навичок планування часу, здатність раціонально перерозподіляти тимчасові пріоритети та ліміти міжособистісного спілкування, не хехтувати часом іншого в міжособистісних стосунках, дотримуватись принципів і правил тайм-менеджменту, включаючи уміння делегувати повноваження в реалізації соціальних комунікацій [2, с. 170–173].

Однією із ефективних методик управління робочим часом є методика *Getting Things Done (GTD)* («як привести справи до ладу» або «як доводити справи до кінця»), розроблена консультантом Девідом Алленом і описана в його однойменній книзі. Метод базується на принципі звільнення свого інтелекту від поточних завдань шляхом перенесення їх на зовнішній носій.

Таким чином розум звільняється від запам'ятовування того, що повинно бути зроблено, і може сконцентруватися на фактичному виконанні самих завдань [1, с. 22-23].

Д. Аллен не міг не зазначити той важливий момент, що в сучасному інформаційному суспільстві ми отримуємо за один день набагато більші обсяги інформації, ніж наші батьки отримували за місяць. Сигнали, що надходять, спонукають нас постійно щось робити, осмислювати, перечитувати, уточнювати, дізнаватися. Тому в таких агресивних інформаційних умовах зазначена методика **актуальна**, як ніколи.

Вона допомагає фахівцеві керувати своїми діями і сприйняттям так, щоб спершу позбутися стресу, спричиненого великою кількістю різноманітних справ та інформації, а потім взяти їх під контроль таким чином, щоб в кожен момент часу твердо знати, що робити (або, що важливо, не робити) і навіщо. Описана Д. Алленом методика організації свого робочого й особистого часу є фундаментом для відчуття повного контролю над тим, що відбувається навколо і, як наслідок, підвалиною для підвищення персональної продуктивності.

Методика GTD заснована на низці логічних і доступних принципів, головними з яких є:

1. Основна причина стресу полягає в тому, що ми занадто багато тримаємо в голові («не забути, зателефонувати, запитати, доручити, дізнатися, знайти, придумати ...»). Тому перше завдання – «очистити голову», вивантажити з неї всі проблеми в спеціально відведене місце.

2. Наше життя складається з безлічі окремих проектів, а проекти – з чіткої послідовності конкретних дій. Головне питання – яка дія наступна?

3. Правильна організація робочого місця і процесу первинного оброблення інформації може заощадити купу часу [1, с. 16].

Пропонована концепція має на меті дуже просту істину – всі справи, не зважаючи на їх пріоритетність, мають бути записані. Під час виконання завдань людина повинна зосередитись саме на своїй діяльності, а не на плануванні подальших проектів чи розгляданні перспективності нових ідей. Одночасно людина може тримати в пам'яті не більше 7 предметів (проблем). Та й постійне зосередження впливає на продуктивність і призводить до швидшої втоми.

Місце, куди записуються усі справи, ідеї, завдання, проекти має назву Inbox. Туди можна занотовувати ідеї для нових проектів і всі завдання, не зважаючи на терміни їх виконання (це може бути завдання на сьогодні або ж мета на наступний рік), одразу ж після їх виникнення, тобто без оброблення, роздумів щодо пріоритетів, термінів виконання тощо.

Для наочності Д. Аллен пропонує розподіляти завдання на 6 рівнів: поточні завдання; поточні проекти; коло обов'язків; завдання на найближчі роки (1-3 роки); плани на наступні 5 років; особисте життя [1, с. 42].

Розподіляти всі накопичені задачі, записані в Inbox, Д. Аллен пропонує щотижня. Так з'являється можливість вчасно розставити пріоритети, відкинути усі завдання чи ідеї, які виявились не дуже вдалими і грамотно розподілити свій час на наступний тиждень.

Важливо розподілити задачі за пріоритетами, щоб зрозуміти, в якій послідовності з ними працювати. Д. Аллен розробив досить простий алгоритм роботи з кожним новим завданням в Inbox (Рис. 1): 1). що можна зробити з цією задачею?; 2). якщо його можна зробити за 2-5 хвилин вже зараз, одразу ж робимо це / делегуємо це завдання; 3) якщо є якісь перешкоди (час, ресурси, енергія), переносимо завдання на конкретний час.

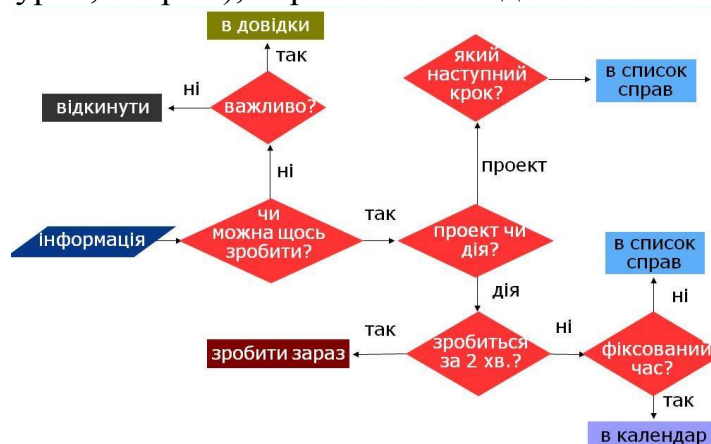


Рисунок 1 – Алгоритм роботи з новим завданням Д. Аллена

Всі записи в Inbox бажано поділити на завдання, які вимагають дій, та довідкову інформацію. Кожне завдання повинно бути максимально конкретизоване. Д. Аллен пропонує таку послідовність дій:

1. Визначення кінцевої цілі («навіщо мені потрібно це зробити») і основні принципи роботи.
2. Чітке уявлення бажаного кінцевого результату.
3. Генерація ідей; як досягти результату. Мозковий штурм допоможе отримати безліч нових чітких ідей.
4. Складання переліку необхідних дій, організація роботи.
5. Визначення найближчого кроку, який треба зробити.
6. Сортування завдань «за контекстом» [1, с. 31].

Контекст – це щось на кшталт хештегів, які об’єднують ваші завдання (навіть якщо вони із різних проектів). Усі справи, пов’язані з необхідністю комусь подзвонити, можна позначити контекстом «Дзвінки». «Контексти» можуть бути якими завгодно, від дій до людей і місць.

Занотовувати усі справи і завдання можна куди завгодно – це може бути блокнот, дошка, ПК або ж будь-який додаток-органайзер часу в смартфоні чи планшеті. Для того, щоб спростити роботу з GTD доцільно використовувати такі програми, додатки як: LeaderTask, MyLifeOrganized, Todoist, Things, Remember The Milk, OmniFocus 2, Get It Done Tasks тощо [3].

LeaderTask – це сервіс для управління справами та дорученнями, який працює на платформі Windows, Mac, Android, iPhone, iPad. Він дозволяє створювати списки справ на день, тиждень або місяць, роздавати доручення та контролювати їх виконання, а також керувати проектами.

Ключовими перевагами даного сервісу є: 1) автономний режим (можна керувати завданнями навіть без підключення до інтернету); 2) механізм, що дозволяє не забути про прострочені завдання (вони автоматично переносяться в список завдань на сьогодні); 3) можливість візуального

виділення завдань (забарвлення в довільний колір); 4) можливість розбити завдання на підпункти, які так само можна розбити на ще більш дрібні задачі.

MyLifeOrganized (MLO) – це гнучкий та потужний додаток не тільки для постановки завдань, а й для їх виконання. Перелік наступних дій із задачами, що потребують безпосередньої уваги, генерується автоматично. Список сортується за пріоритетом, допомагаючи зосередитися на найважливіших завданнях. Порядок завдань формується складними алгоритмами для оптимального визначення пріоритетів. Це складне по суті програмне забезпечення, проте досить просте у використанні навіть для більшості користувачів-новачків. Воно допоможе перетворити завдання на схему, обрати найважливіші аспекти і скласти конкретний, послідовний перелік певних дій для якнайшвидшого досягнення поставленого завдання.

Todoist – це веб-сервіс і набір програмного забезпечення для управління персональними завданнями, що дозволяє скласти розклад справ, вказати дати їх виконання й пріоритетність. Завдання можуть також містити файли будь-якого типу. Їх можна об'єднувати в проекти, сортувати за фільтрами, редагувати та експортувати.

Головною особливістю даного сервісу є простий, інтуїтивний інтерфейс. Достатньо додати новий проект, вказати його назву, потім додати завдання, їх опис і плановані терміни виконання. Завдання можна сортувати за датою, назвою або ступенем важливості.

На сьогодні Todoist підтримує 13 комп'ютерних і мобільних платформ, включаючи Microsoft Windows, Apple Mac OS X, iOS, Android, Google Chrome, Firefox, Gmail, Microsoft Outlook, Thunderbird і Postbox, а також пропонує онлайн-синхронізацію і резервне збереження.

OmniFocus 2 – це додаток, здатний значно спростити управління персональними завданнями. Цей додаток вважається одним з кращих органайзерів для GTD. У OmniFocus 2 є все для швидкого внесення завдань в Inbox. У процесі роботи можна додати всі дані про завдання (замітки, проект, контекст, час початку і термін виконання). Для зручності сортування можна створювати папки і три види проектів: з послідовними, паралельними й окремими справами. Вкладка «Перевірка» – це періодичний перегляд проектів та завдань для того, щоб тримати руку на пульсі і нічого не упускати. Користувач сам визначає частоту перегляду кожного проекту. У вкладки «Прогноз» схоже завдання, але стосовно дій і зустрічей, запланованих на певний час.

За правилами GTD, завданню можна присвоїти тільки один контекст, і OmniFocus 2 дотримується цього ж правила. Проте, додаток дозволяє задавати контекстам географічні координати, щоб нагадування спрацьовували по мірі наближення до заданого місця.

Отже, методика GTD потребує часу для її опанування. Однак, доклавши відповідних зусиль, документознавець отримає неоціненну можливість правильно зорганізувати свій час, службові справи, наявні ресурси та, обравши для себе найбільш зручний органайзер, зможе значно підвищити ефективність своєї роботи.

Джерела та література

1. Аллен Д. Как привести дела в порядок. Искусство продуктивности без стресса / Д. Аллен; – 7-е изд. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 368 с.
2. Болотова А.К. Психология организации времени: уч. пособие для студентов вузов / А.К. Болотова. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 254 с.
3. Гаврилюк А.М. Тайм-менеджмент як складова успішної комунікативної взаємодії в індустрії туризму України. / А.М. Гаврилюк, Х.В. Плещан // Ефективна економіка. – 2016. – №1. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4718>.

Альона Рябуха

Наук. керівник – д.і.н., проф. Оніпко Т. В.

м. Полтава

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В СІЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ НА ПРИКЛАДІ САХНІВЩИНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ І-ІІ СТУПЕНІВ

Інформаційно-комунікаційні технології активно інтегруються в усі сфери діяльності людини та суспільства, стають могутнім каталізатором і визначальним джерелом їх об'єктивного розвитку. Цей процес називають інформатизацією суспільства, а саме суспільство набуває ознак інформаційного. Інформатизація суспільства передбачає випереджальну інформатизацію галузі науки й освіти, де, в основному, формується когнітивний, кадровий і науково-технічний фундамент самої інформатизації як процесу і соціально-економічного явища, закладається майбутнє досягнень і розвитку суспільства в цілому [3].

У сучасному інформаційному суспільстві необхідні вміння здобувати, критично осмислювати та використовувати інформацію, що передбачає оволодіння інформаційними технологіями.

Оскільки базисом глобального процесу інформатизації суспільства є інформатизація освіти, то доцільно було б розвивати інформаційні технології в закладах освіти, зокрема в Сахнівщинській загальноосвітній школі. Уміння самостійно набувати знання на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства перетворюється в життєву необхідність кожного, але в сільських школах це майже неможливо через відсутність необхідного програмного забезпечення. Тому інформатизацію школи необхідно почати з розробки концепції електронного документообігу.

Регулювання електронного документообігу в Україні здійснюється згідно Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» (22.05.2003):

Електронний документообіг – це сукупність процесів створення, обробки, відправлення, передачі, отримання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які відбуваються з використанням перевірки цілісності та, в разі необхідності, з підтвердженням факту одержання таких документів [1].

На відміну від документів на паперових носіях перехід до електронних документів забезпечує ряд переваг. Електронні документи можуть одночасно використовуватися співробітниками в рамках однієї робочої групи, відділу

або всієї установи. Доступ до них здійснюється за декілька секунд, а не хвилин, годин, днів, а іноді і тижнів, що трапляється при використанні документів на паперових носіях.

Основним об'єктом електронного документообігу є електронний документ – це «документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа» [1].

Електронний документообіг створить у Сахнівщинській загальноосвітній школі I-II ступенів єдиний інформаційний простір, інтегруючи в інформаційний вузол усі документальні системи. Інтеграція здійснюється без втрати якості роботи з документами, зі збереженням традиційного діловодства.

Перевага використання електронного документообігу в школі надасть ряд переваг:

- 1) можливість вміщення в документ, крім тексту, мультимедійних даних;
- 2) можливість використання заздалегідь заготовлених форм;
- 3) висока швидкість передачі інформації за великою кількістю адрес;
- 4) економія паперу;
- 5) висока компактність архіву;
- 6) висока швидкість пошуку і одержання інформації [2].

Значними змінами при використанні електронного документообігу в Сахнівщинській загальноосвітній школі будуть:

- перехід до більш зручного, швидкого і економного безпаперового юридично значимого документообігу;
- удосконалення процедури підготовки, подачі чи доставки, обліку та зберігання документів, цілісність і конфіденційність;
- економія ресурсів за рахунок використання оперативного електронного архіву;
- можливість швидкого пошуку і перегляду електронних документів;
- значне скорочення процедури підписання договорів, оформлення фінансової звітності;
- швидкий і надійний обмін електронними документами з вищими керівними установами.

Упровадження системи електронного документообігу є способом удосконалення документообігу в сільській школі. Електронний документообіг у Сахнівщинській загальноосвітній школі I-II ступенів буде скорочувати інформаційний потік до оптимального мінімуму, забезпечуватиме спрощення та здешевлення процесів збору, оброблення й передавання інформації за допомогою новітніх технологій автоматизації цих процесів. Усе це дозволить істотно підвищити ефективність праці при підготовці документів, оскільки єдиним інструментом пошуку та аналізу даних буде доступний інформаційний простір школи загалом.

Джерела та література

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

2. Охріменко Г.В. Основні принципи та проблеми впровадження електронного документообігу в організації / Г.В. Охріменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.org.ua/?p=461>

3. Гуржій А.М. Комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів України – 20 років / А.М. Гурій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/7857/1.pdf>

Євгенія Короп
Наук. керівник – д.е.н., проф. Анісімова О. М.
м. Вінниця

ПІДБІР І РОЗПОДІЛ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ

Управління персоналом полягає у підборі та збереженні необхідного організації персоналу, його професійному навчанні і розвитку, оцінці діяльності кожного з працівників з точки зору реалізації мети підприємства. Прийом на роботу передбачає низку дій, заснованих організацією для залучення кандидатів на вакантні робочі місця.

Найпопулярнішими етапами процедури відбору кандидатів є залучення кандидатів на вакантну посаду, попередній відбір претендентів, проведення первинної співбесіди, оцінка претендента, перевірка наданих претендентом документів, медичний огляд, проведення підсумкової співбесіди, прийняття остаточного рішення. Але кожне підприємство має свій окремий перелік етапів прийняття на роботу кандидата на посаду.

Методи вивчення особистості при підборі та розподілі – це спосіб збору інформації про відповідність претендента вимогам, здатності реалізувати встановлені повноваження тощо. Можна виділити такі методи, як тестування, відбіркові іспити, оцінні іспити, групові методи та співбесіда.

Тестування. Існують різні види тестів. Існують тести для одномірного та багатофакторного дослідження здібностей. Багатофакторні методи передбачають набір тестів, що дають оцінку здібностям кандидатів за рядом показників, потенційно пов'язаних з роботою, на яку претендує кандидат.

Для проведення відбіркових іспитів попередньо розробляється перелік питань, що підбираються з урахуванням спеціалізації наймання і специфіки вакантної посади. Питання можуть носити загальнотеоретичний характер, передбачати знання діючого законодавства, правил, процедур, методів, асортименту певної товарної групи [2, с. 127–129].

Оцінні іспити застосовуються з метою перевірки умінь і навичок – здатності виконання операцій, швидкості і якості їхнього виконання. Можна перевірити рівень роботи з певними комп'ютерними програмами, а також оцінити швидкість і якість роботи із застосуванням певних технічних засобів, устаткування; уміння діагностувати і якісно виконувати ремонтні роботи; встановити рівень володіння конкретними інструментами.

Групові методи проводять для оцінки переваг та недоліків кандидатів в процесі використання різних процедур. Можна визначати переваги одних кандидатів перед іншими: лідерські якості, аналітичні здібності, уміння переконувати, здатність до конструктивної взаємодії з іншими членами групи та ін. Один із методів при груповому відборі є проведення рольових ігор.

Такі ігри призначені для того, щоб виявити комунікативні навички претендентів на посаду [3].

Деякі роботодавці задля зниження витрат на процедуру відбору можуть відмовитися від використання вищевказаних методів. Проте використання співбесід як методу оцінки є обов'язковим [3]. Є особиста і групова співбесіди. При особистій акцентується увага на виявленні тих характеристик, на які орієнтована дана співбесіда. Мета групової – спостереження за поведінкою учасників у процесі обговорення теми, оцінка ступеня їхньої активності, чіткості, аргументованості висловлювань тощо [2, с. 129–130].

Отже, якою б ідеальною структурою не володіла організація, за відсутності кваліфікованих кадрів вона не зможе ефективно працювати та існувати, тому підбір нових співробітників – це завдання з мінімальним правом на помилку, що змушує бути гранично уважними учасників процесу.

Джерела та література

1. Новікова А. К. Підбір персоналу: правильні рішення / А. К. Новікова // Менеджер по персоналу. – 2009. – №3. – С. 26–45.
2. Королівський М. І. Пошук і відбір персоналу / М. І. Королівський. – М. : Бізнес-школа «Інтел-Синтез», 2008. – С. 127–130.
3. Пархоменко-Куцевіл О. Я. Удосконалення методів відбору кадрів : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/DeVr/2009_4/fail/Parh.pdf.

Артур Спектор
Наук. керівник – д.е.н., проф. Анісімова О. М.
м. Вінниця

ВІРТУАЛЬНІ МАШИНИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

У наш час інформаційні технології розвиваються швидкими темпами і потребують значних ресурсів від апаратного забезпечення. Через це виникає проблема задоволення потреб усіх працівників на підприємстві необхідними ресурсами. Цю проблему може вирішити впровадження на підприємстві віртуальних машин чи віртуальної інфраструктури.

Віртуальна машина – модель обчислювальної машини, створеної шляхом віртуалізації обчислювальних ресурсів: процесора, оперативної пам'яті, пристроїв зберігання та вводу і виводу інформації [1]. Віртуальна машина, на відміну від програми емуляції конкретного пристрою, забезпечує повну емуляцію фізичної машини чи середовища виконання (для програми) [1].

Віртуальна інфраструктура являє собою динамічний розподіл фізичних ресурсів відповідно до потреб підприємства. Віртуальна машина використовує матеріальні ресурси одного комп'ютера, а віртуальна інфраструктура – матеріальні ресурси всього ІТ-середовища [2].

Основні види віртуалізації:

– віртуалізація представлень, наприклад: термінальні служби Windows Server. У цьому випадку клієнтський додаток виконується на

сервері, а клієнт бачить тільки інтерфейс. Така модель доступу дозволяє знизити вимоги до апаратного забезпечення на стороні клієнта і підвищити безпеку;

- віртуалізація додатків. Віртуалізація додатків дозволяє запускати окремий додаток в ізольованому середовищі, так званої «пісочниці». Отже, «пісочниця» не здатна завдати шкоди операційній системі та іншим програмам, що дає можливість запускати на одному комп'ютері кілька програм, які конфліктують один з одним;

- віртуалізація серверів – імітація апаратного забезпечення комп'ютера за допомогою спеціального програмного забезпечення. На такий віртуальний комп'ютер можна встановити операційну систему, і вона буде працювати точно так само, як на фізичній машині. Найцікавіша властивість цієї технології – це можливість запуску декількох віртуальних комп'ютерів всередині одного «заліза», що дозволяє максимально задіяти ресурси фізичного сервера[3].

До переваг віртуалізації можна віднести: створення сховищ типових шаблонів робочих оточень користувачів; створення віртуальної інфраструктури десктопів, що дозволяє централізовано зберігати призначені для користувача оточення на захищених серверах компанії. Кінцеві користувачі при цьому використовують засоби віддаленого доступу до робочого столу своїх оточень (наприклад, *terminalservices*), що зберігаються в корпоративному датацентрі; Застосування захищених політиками безпеки віртуальних машин; спрощення навчання користувачів за рахунок створення навчальних класів з віртуальними машинами, де встановлені різні операційні системи та прикладне програмне забезпечення. Розроблення і тестування програмного забезпечення в компанії. Віртуальна машина, будучи ізольованим середовищем, ідеально підходить для розроблення ПЗ. Розподіл ресурсів: кожна машина отримує стільки ресурсів, скільки їй необхідно, але не більше того [3].

Також до переваг можна віднести економічні вигоди, які отримає компанія:

- якщо раніше для виконання якогось завдання було потрібно кілька фізичних машин, то тепер можна запустити потрібне число гостьових операційних систем у віртуальному середовищі на одному сервері. Це дозволяє заощадити на підтримці обладнання;

- скорочення кількості обслуговуючого персоналу. Зрозуміло, хтось як і раніше повинен стежити за здоров'ям хост-серверів, але якщо парк машин скоротився з 200 до 50 примірників, то можна зменшити і кількість фахівців;

- зменшення кількості фізичних серверів приведе до зменшення займаного ними місця. Завдяки цьому знижується орендна плата за простір в дата-центрі. Якщо компанія має свою власну будівлю, то це означає загальне зниження енергоспоживання і тепловиділення системи, отже, з'являється можливість закуповувати менш потужні і більш дешеві системи охолодження, що неодмінно позначиться в рахунках на електрику;

– віртуалізація дозволяє зменшити витрати на адміністрування інфраструктури. Однією з головних переваг є можливість віддаленого доступу до консолі управління [4].

До недоліків віртуалізації належать:

– забезпечення одночасної роботи декількох віртуальних машин потребує достатньої кількості апаратних потужностей, але в свою чергу, щоб заощадити гроші, їх потрібно спершу витратити;

– залежно від використовуваного рішення, операційна система віртуальної машини може працювати повільніше, ніж на «чистому» аналогічному апаратному забезпеченні;

– адміністраторам доводиться розподіляти навантаження, встановлюючи правила, за якими запущені віртуальні машини будуть автоматично переміщатися на менш навантажені сервери або ж «розвантажувати» завантажені [3].

Отже, використання віртуальної інфраструктури має як свої недоліки, так і переваги. Але її використання дозволить організації заощадити кошти та спростити процес розгортання інформаційної системи в організації, а також процес навчання нових співробітників.

Джерела та література

1. Віртуальна машина URL : https://uk.wikipedia.org/Віртуальна_машина (дата звернення: 03.10.2016).
2. Виртуальная инфраструктура URL: http://www.bw-it.ru/virtualization_virtual_infrastructure.php (дата звернення: 03.10.2016).
3. Виртуальная ИТ-инфраструктура: Плюсы и минусы URL: <https://habrahabr.ru/company/1cloud/blog/282908/> (дата звернення: 03.10.2016).
4. FiveGoodReasonstoCreate a VirtualInfrastructure URL: <http://www.zdnet.com/article/five-good-reasons-to-create-a-virtual-infrastructure/> (дата звернення: 03.10.2016).

Ян Мотієнко, Олег Мисюра
Наук. керівник – к.філол.н. Гаращенко Л. Б.
м. Полтава

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДОКУМЕНТАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Існування сучасного світу неможливе без використання розвинутої структури інформаційних технологій. Інформаційні технології – це комплекс методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу й використання інформації в інтересах її користувачів.

Інструментарієм інформаційних технологій є один або декілька взаємозалежних програмних продуктів для певного типу комп'ютера, технологія роботи, за допомогою яких користувач може досягти поставленої мети. Як інструментарій можна використовувати такі поширені види програмних продуктів для персонального комп'ютера, як текстовий процесор (редактор), настільні видавничі системи, електронні таблиці, системи

управління базами даних, електронні записні книжки, електронні календарі, інформаційні системи функціонального призначення, експертні системи тощо.

Склад програмного забезпечення та використовуваних засобів залежать від конкретних умов роботи апарату управління з документами, зокрема від його організаційної структури, розміщення, умов праці співробітників, кількості і змісту документів, потреб в оперативній та ретроспективній інформації, ступеня централізації робіт з документами.

Сучасні інформаційні технології в документаційній діяльності підприємства повинні відповідати таким вимогам: забезпечувати високий рівень розчленування всього процесу опрацювання інформації на етапи (фази), операції, дії; містити всі елементи, необхідні для досягнення поставленої мети; мати регулярний характер; доцільність упровадження технічних засобів; можливість придбання технічних засобів у певні терміни; наявність придатних приміщень; можливість підготовки чи залучення спеціалістів до обслуговування техніки, а також її ремонту.

Автоматизація ділових процесів є обов'язковою умовою раціональної організації діловодства в кожній установі, засобом підвищення продуктивності й здешевлення управлінської праці. Вона повинна здійснюватися на основі упорядкованої системи документування управлінської діяльності, уніфікації та скорочення кількості форм використовуваних документів [2, с. 53]. Автоматизація запроваджується на всіх етапах ділового процесу: підготовка документів, їхнє копіювання, оперативне зберігання і транспортування, контроль за виконанням тощо.

Сучасні інформаційні технології опрацювання даних використовуються для розв'язання добре структурованих завдань. Ця технологія застосовується на рівні операційної (виконавчої) діяльності персоналу невисокої кваліфікації з метою автоматизації деяких постійно повторюваних операцій управлінської праці. Тому впровадження інформаційних технологій і систем на цьому рівні дасть змогу істотно підвищити продуктивність праці персоналу, звільнить його від рутинних операцій.

До особливостей використання інформаційних технологій в документаційній діяльності підприємства, що пов'язані з опрацюванням даних, належать такі: 1) виконання необхідних підприємству завдань з опрацювання даних; 2) розв'язання лише добре структурованих завдань, для яких можна розробити алгоритм; 3) виконання стандартних процедур (чинні стандарти визначають типові процедури опрацювання даних і регламентують їхнє дотримання організаціями усіх видів); 4) виконання основного обсягу робіт в автоматизованому режимі з мінімальною участю людини; 5) використання деталізованих даних; 6) вимога мінімальної допомоги спеціалістів інших рівнів у розв'язанні проблем [1, с. 76–77]. Реалізація можливостей технічних і програмних засобів сучасних інформаційних технологій дозволяє забезпечити управління інформаційними потоками, здійснювати розпізнавання образів і ситуацій, їхню класифікацію, а також накопичувати та використовувати знання.

Отже, розвиток інформаційної діяльності, вихід до інформаційних мереж світової інфраструктури, обмін інформацією, створення зведених електронних каталогів, корпоративних інформаційних мереж значно розширює спектр прикладного використання автоматизованих документно-інформаційних систем, робить їхнє застосування міждисциплінарним напрямом, необхідним для вивчення спеціалістами, які працюють з інформаційними ресурсами.

Джерела та література

1. Бездрабко В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток [Текст] : [монографія] / В. В. Бездрабко; КНУ ім. Т. Шевченка. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

2. Документознавство та інформаційна діяльність: наука, освіта, практика : матеріали наук. конф. 18 грудня 2002р. / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв / Михайло Семенович Слободяник (голов. ред.). – К. : ДАКККіМ, 2003. – 100 с.

3. Комова М. В. Документознавство : навч. посіб. / М. В. Комова ; Національний ун-т «Львівська політехніка». – Л. : Тріада плюс; К. : Алерта, 2007. – 294 с.

Павло Литвинський

Наук. керівник – к.пед.н., доц. Варенко В. М.

м. Київ

ЗАХИСТ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБМІНІ

Сучасні інформаційні технології дозволяють організувати обмін документами в електронній формі між суб'єктами, які територіально знаходяться на великих відстанях, зокрема в різних країнах. Організація інформаційного обміну на міждержавному рівні потребує захисту електронних документів, зокрема використання електронного підпису. Однак, у різних державах діє власне законодавство щодо унормування процесів впровадження та використання засобів електронного цифрового підпису в діяльності органів, установ, підприємств, організацій та фізичних осіб. Це викликає труднощі щодо підтвердження чинності різних електронних цифрових підписів. Науковці С.В. Вишенський, М.Б. Гордон, П.В. Григор'єв, Ю.Ю. Дубенська пропонують різні підходи до вирішення проблеми безпеки міжнародного електронного документообігу, зокрема, застосування інфраструктури відкритих ключів з комплементарною криптографією та створення спеціальної автоматизованої системи трансграничної інформаційної взаємодії для обміну конфіденційними електронними документами.

Складність цієї проблеми полягає у ступені міждержавної довіри у сфері національної інформаційної безпеки, оскільки використовувані електронні цифрові підписи засновані на різних національних криптографічних алгоритмах і стандартах їх сертифікації. Створювані в світі національні інфраструктури відкритих ключів навіть в об'єднаній Європі слабо взаємодіють одна з одною, оскільки не забезпечують необхідну

юридичну значущість трансграничних комунікацій [1, с. 18]. Одним з фундаментальних правових актів, який регламентує міжнародний електронний документообіг є Типовий закон Комісії ООН з права та міжнародної торгівлі «Про електронні підписи», прийнятий у 2001 р. [2, с. 2], в якому детально розкриті правові, організаційні і технологічні підходи до застосування електронного цифрового підпису, та передбачено аспекти щодо некриптографічних методів електронного підпису (персональних ідентифікаційних номерів, власноручних підписів в цифровій формі та інших), а також Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах» [3, с. 3].

Отже, вирішення проблем використання інформаційно-телекомунікаційних систем для міжнародного обміну електронними документами потребує комплексного підходу, тобто, забезпечення технічної, програмно-математичної сумісності процедур функціонування цих систем з необхідним рівнем безпеки, та їх правової узгодженості на міжнародному та національних рівнях. Такий підхід дозволить забезпечити надійний захист електронних документів, що буде враховувати всі загрози, починаючи від структури та змісту електронних документів і завершуючи умовами функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем.

Джерела та література

1. Клімушин П. С. Правове регулювання електронного документообігу / П. С. Клімушин // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2009. – Вип. 2. – С. 18–23.
2. Про електронні підписи [Електронний ресурс] : Типовий закон Комісії ООН по праву та міжнародній торгівлі (ЮНСІТРАЛ). – 2001. – 98 с. – Режим доступу: <http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/electcom/ml-elecsig-r.pdf>. – Назва з екрана.
3. Об использовании электронных сообщений в международных договорах [Електронний ресурс] : Конвенція Організації Об'єднаних Націй. – 2005. – 12 с. – Режим доступу: <http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/electcom/06-57454Ebook.pdf>. – Назва з екрана.

Альбіна Ткаленко, Світлана Калашнікова
Наук. керівник – к.пед.н., доц. Ісаєнко Т. К.
м. Полтава

ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Найважливішими завданнями бібліотек у сучасному світі є забезпечення вільного й необмеженого доступу до інформації та збереження її джерел. Про актуальність проблеми створення, представлення електронних ресурсів бібліотек України в Інтернеті та надання доступу до них свідчать численні публікації у фахових періодичних виданнях України, де простежується обмін думками з комплексу актуальних питань, пов'язаних із розбудовою глобального цифрового бібліотечно-інформаційного середовища як невід'ємного інфраструктурного компонента суспільних знань. У своїх статтях автори торкалися різних аспектів цієї складної і багатогранної теми,

зокрема, питань впровадження нових апаратних засобів та інформаційно-комунікаційних технологій, шляхів нарощення електронної ресурсної бази бібліотек, інтенсифікації інтеграційних процесів у глобальному електронному інформаційному середовищі.

Електронна бібліотека (англ. Digital library) – розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати й використовувати різноманітні колекції електронних документів (текст, графіка, аудіо, відео і т. і.) завдяки глобальним мережам передачі даних у зручному вигляді [1, с. 12].

Мета створення електронної бібліотеки:

- забезпечення користувачів роботою з документами з обмеженим доступом (рідкісних і рукописних книг, фотоальбомів, дисертацій, архівів, яких немає у більшості бібліотек);

- забезпечення доступу до інформації, що існує лише в електронній формі;

- надання користувачам більш якісних можливостей роботи з електронними документами великих обсягів;

- інформаційне забезпечення користувачів повнотекстовими базами даних у режимі теледоступу [1, с. 14].

Актуальною є проблема створення електронних бібліотек у наукових організаціях. Вони значно підвищують рівень надання фахівцям бібліотечних послуг, а саме:

- сприяють ефективному доступу до існуючих на даний час електронних інформаційних ресурсів в мережі Інтернету, насамперед до бібліотек та періодичних видань, а також до зарубіжних електронних ресурсів;

- забезпечують якісно новий рівень задоволення інформаційних потреб науковців завдяки використанню новітніх бібліотечно-інформаційних технологій (кількість доступних інформаційних джерел, актуальність, повнота й оперативність отримання інформації) [2, с. 27].

Таким чином, вивчення літературних джерел і практичного досвіду створення та використання електронних бібліотек свідчить, що останні, доповнюючи традиційні форми, стають все ефективнішим засобом наукової комунікації, сприяють реалізації як індивідуального творчого потенціалу, так і наукової колективної співпраці, впливають на сучасного науковця, надають можливість швидко здійснювати обмін ідеями, знайомитися з результатами наукових досліджень колег із різних країн світу, що створює умови для формування наукового товариства без кордонів.

Джерела та література

1. Ланде Д. В. Електронна бібліотека як середовище адаптивного агрегування інформації / О. В. Баркова // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 2. – С. 12–17.

2. Солов'яненко Д. Структурний аналіз українського бібліотечного веб-сегменту мережі Інтернет / Д. Солов'яненко // Бібліотеч. вісн. – 2005. – № 3. – С. 23–30.

СИСТЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДІЛОВОГО ПРОЦЕСУ

Системи управління документами (СУД) – комп’ютерна система (або набір комп’ютерних програм), яка використовується для відстеження та зберігання електронних документів або образів (зображень та інших артефактів) паперових документів. Системи управління документами зазвичай розглядаються як компонент систем управління вмістом масштабу підприємства (EnterpriseContentManagementSystem, ECMS), різновиди систем управління вмістом (CMS). У загальному випадку системи управління документами надають зберігання, версіонування, позначку метаданими і безпеку по відношенню до документів, а також індексування і розвинені можливості пошуку документа [1]. Діловодні процеси, документування, архівування, отримання, зберігання, опрацювання, передавання інформації та документів зазвичай асоціюються з паперами та людською працею, але, незважаючи на великі переваги такої діяльності, і в цій сфері присутня й важлива оптимізація та автоматизація всіх процесів. Позитивного результату неможливо досягти в разі використання комп’ютерів як друкарських машинок, а ЛОМ (локальна обчислювальна мережа) - для тривіального обміну файлами. Новітні технології створені для того, щоб спростувати та прискорити роботу, економлячи будь-якого виду ресурси, доповнюючи інтелектуальні можливості людства і поєднуючи все це – ефективному виробництву. Звичайно, це тривалий та складний процес, який вимагає багато розумових та матеріальних ресурсів [2].

Багато з систем управління документами намагаються інтегрувати функцію управління документами безпосередньо в різні додатки, дозволяючи користувачеві отримувати документ відразу з сховища системи управління документами, робити будь-які модифікації, і зберігати його назад в сховище в якості нової версії, і все це проробляти в одному додатку, не виходячи з нього. Дана інтеграція, в основному, доступна для офісних пакетів і поштових клієнтів або для програмного забезпечення, призначеного для групової або колективної роботи. Прикладами таких програм можна навести: Microsoft Azure, Google Drive, Dropbox, Mega, Яндекс. Диск, Облако@mail.ru, OAmazon Web Services, ADrive, Bitcasa, Yunpan 360, 4shared, SugarSync, Box.net, OneDrive (ex. SkyDrive), iDrive, Open Drive, Syncplicity, Media Fire, Cubby.com. [3] Хмарне сховище даних – модель онлайн-сховища, в якому дані зберігаються на численних, розподілених в мережі серверах, що надаються в користування клієнтам, в основному третьою стороною. На противагу моделі зберігання даних на власних, виділених серверах, придбаних або орендованих спеціально для подібних цілей, кількість або будь-яка внутрішня структура серверів клієнту.

Сьогодні підприємства вимагають розподіленої архітектури управління документами, тобто такої, яка задовольняє певні вимоги (окрім технічних: масштабованість, надійність і керованість): автоматична підтримка розподіленого управління різними інформаційними матеріалами протягом всього їх життєвого циклу, від створення до рецензування, затвердження,

розповсюдження та архівування; гнучкість управління доступом до всього спектру документів, від електронної пошти до дискусійних баз даних, від відеокліпів до формалізованих документів усіх типів; можливість забезпечення миттєвого доступу до документів через Web-браузери, настільні додатки та інші загальнодоступні типи клієнтів; відкрита, розширювана архітектура; доступність широкого спектру додаткових технологій [4].

Виділяють шість категорій систем електронного управління документами: 1) системи, орієнтовані на бізнес-процеси (Business-processEDM): Documentum, FileNet (Panagon і Watermark), Hummingbird (PC DOCS); 2) корпоративні системи СЕД (Enterprise-centricEDM): Lotus (Domino.Doc), доповнення доNovellGroupWise, OpentText (LiveLink), KeyfileCorp., Oracle; 3) системи управління контентом (Contentmanagement): Adobe, Excalibur; 4) системи управління інформацією (портали) (Information Management): Excalibur, Oracle Context, PC DOCS / Fulcrum, Verity, Lotus (Domino / Notes, K-station); 5) системи управління образами (Imaging); 6) системи управління потоками робіт (Workflow management): Lotus (Domino / Notes і Domino Worflow), Jetform, FileNet, Action Technologies, Staffware.

Клієнтська частина систем дає можливість користувачам за допомогою відповідних прикладних програм отримувати, редагувати, створювати і надавати для загального користування нову інформацію. Серверна частина системи призначена для довгострокового зберігання інформації (файловий сервер), створення і поповнення баз даних конкретної установи (сервер баз даних), виходу до зовнішніх інформаційних ресурсів (сервер виходу в Інтернет), підключення до зовнішніх мереж (модеми, маршрутизатори тощо), передавання повідомлень адресатам.

Отже, документознавча справа в Україні має давню історію, національні традиції, які тісно пов'язані зі світовими тенденціями розвитку діловодства. За багатовікову історію нагромаджено великий досвід збирання, зберігання та використання архівних документів, удосконалення технологій та методик. Ефективна реалізація діловодних завдань сприяє застосуванню потужних спеціалізованих систем управління базами даних масштабу установи, поширенню відповідних засобів проектування та використання спеціальних платформ дія функціонування систем управління електронного документообігу.

Джерела та література

1 Рогожин М. Ю. Офис-мастер. Грамотно ведем делопроизводство, работаем с кадрами, организовываем работу офиса / М. Ю. Рогожин. – М. : МЦФЭР, 2006. – 350 с.

2 Матеріалі сайтів <http://www.compulog.ru/komit/infores>, <http://www.insoft.ru/insoft/gibdd>, <http://www.kmu.gov.ua/>, <http://www.ncjrs.org/>, <http://www.ojp.usdoj.gov/cmrc>.

3 Онлайнові сховища даних // ComputerBild. – 2010. – № 4. – С. 62-67.

4 Масштабні витоку даних: кінець «хмарним» сервісам? // Chip: журнал. – 2011. – № 8 (149). – С. 20–21.

Людмила Гриб, Любов Стороженко
Наук. керівник – к.і.н., доц. Нарасько А. В.
м. Полтава

БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В ДОКУМЕНТОЗНАВСТВІ

Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання і розвиток в інтересах громадян, організацій, держави.

Інформаційне середовище умовно поділяється на три основні предметні частини: створення і розповсюдження вихідної та похідної інформації; формування інформаційних ресурсів; споживання інформації.

Слід відзначити, що задоволення певною мірою потреб в інформації призводить до оволодіння відомостями про навколишній світ та процеси, що протікають в ньому, тобто інформованості особистості, суспільства та держави. Стан інформованості визначає ступінь адекватності сприйняття суб'єктами навколишньої дійсності [1, с. 46–48].

Залежно від виду загроз інформаційну безпеку можна розглядати таким чином:

- як забезпечення стану захищеності особистості, суспільства, держави від впливу неякісної інформації;
- інформації та інформаційних ресурсів від неправомірного впливу сторонніх осіб;
- інформаційних прав і свобод людини і громадянина.

В інформаційному праві інформаційна безпека – це одна із сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позицій захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави та акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами [2, с. 47–49].

Виходячи з наведеного, можна стверджувати, що замахом на інформаційну безпеку людини слід вважати насамперед порушення прав і свобод людини в сфері інформації, якими і визначається стан інформаційної безпеки людини.

Отже, оцінка рівня інформаційної безпеки пов'язується в першу чергу з інформаційною безпекою людини.

Такий комплексний характер оцінювання рівня інформаційної безпеки визначається цілою низкою елементів, базовими з яких є: права і свободи людини в сфері інформації; державні механізми забезпечення та реалізації інформаційних прав і свобод людини та права нації на самовизначення; демократичний механізм формування політичної влади в державі.

В той же час на державу покладено обов'язки забезпечення відповідних прав людини і народу в цілому. Так, ч. 2 ст. 3 Конституції України визначає, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а ст. 11 Конституції України визначає, що держава сприяє консолідації і розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій, культури, а також розвитку етнічної, культурної,

мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України, що, в свою чергу, доповнюється функцією держави щодо захисту інформаційної безпеки (ч. 1. ст. 17 Конституції України) [3, с. 94-95].

Оцінювання рівня інформаційної безпеки включає аналіз конкретних дій держави щодо безпечних умов функціонування інформаційних процесів та забезпечення їх безпечного розвитку у майбутньому. Це охоплює регулювання питань захисту інформаційної інфраструктури держави, захисту інформаційного ринку.

Отже, можна стверджувати, що проблема оцінювання стану інформаційної безпеки полягає в безпосередньому аналізі сучасного становища інформаційної сфери в Україні і на його базі створенні певного експертного передбачення всіх можливих загроз інформаційній безпеці.

Джерела та література

1. Лесовець Н. Документознавство: метод. рек. до викон. магістерських та курсових робіт для студ. спец. «Документознавство та інформаційна діяльність» / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. — Луганськ : Альма-матер, 2006. — 36 с.

2. Бездрабко В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток: / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : Четверта хвиля, 2009. — 720 с.

3. Документознавство та інформаційна діяльність: наука, освіта, практика: Матеріали наук. конф. 18 грудня 2002р. / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв / Михайло Семенович Слободяник (голов.ред.). — К. : ДАКККіМ, 2003. — 100 с.

Оксана Зеленська, Олександра Литвин
Наук. керівник – к.філол.н. Дерев'янка Л. І.
м. Полтава

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

Традиційні процеси документаційного забезпечення управління досить складні, масштабні, тривалі та громіздкі. Тому виникає потреба розроблення й побудови нової документаційно-комунікаційної системи з використанням сучасних інформаційних технологій. У зв'язку з цим питання впровадження систем електронного документообігу в діяльність підприємств є актуальним і вимагає ґрунтовного аналізу.

Важливою властивістю універсальних систем електронного документообігу є те, що вони надають можливість комплексного вирішення численних завдань управління. Крім того, їхнє впровадження може виявитися продуктивнішим.

Електронний документообіг ефективніший, оскільки він легше піддається оптимізації. Витрати на введення систем електронного документообігу окупаються не тільки за рахунок підвищення швидкості обміну інформацією та скорочення витрат на зберігання паперів, але й зменшенням кількості співробітників, зайнятих роботою з документами, відсутністю серйозних витрат на документообіг [2, с. 11].

Позитивними ознаками електронного документообігу є:

- 1) можливість вміщення в документ, крім тексту, мультимедійних даних;
- 2) спроможність використання заздалегідь заготовлених форм;
- 3) висока швидкість передавання інформації за великою кількістю адрес;
- 4) економія паперу;
- 5) компактність архіву;
- 6) висока швидкість пошуку й одержання інформації;
- 7) можливість захисту документів від несанкціонованого доступу та розмежування прав доступу співробітників до інформації [1].

Однак електронний документообіг має і недоліки. Основний недолік – можливість втрати інформації. Іншим серйозним недоліком використання електронного документообігу є необхідність спеціальних знань і навичок для роботи з відповідним програмним й апаратним забезпеченням.

Проте майже всі ці недоліки можна усунути, але подолання їх вимагає матеріальних витрат, тим більш значних, чим вищі вимоги до надійності й зручності документообігу [3, с. 11].

Електронний документообіг – це високотехнологічний і прогресивний підхід до суттєвого підвищення ефективності роботи. Завдяки використанню електронних документів можна вдосконалити виконавську дисципліну працівників, зменшити час на створення та роботу з документами (використовуючи нетрадиційні комунікаційні канали зв'язку), відстежувати поточні технологічні показники (тобто оперативно використовувати необхідну інформацію щодо стану виробництва) та загалом покращити роботу організації, установи, фірми чи закладу.

Отже, електронний документообіг – це сукупність технологій, які не тільки значно оптимізують, але й істотно змінюють роботу підприємства, і цілком очевидно, що система подібного масштабу не може бути впроваджена без відповідної підготовки. Відтак, перед розгортанням системи електронного документообігу та діловодства необхідно виважено оцінити готовність усіх підрозділів підприємства, яких це стосується, до якісно нових технологій.

Джерела та література

1. Матвієнко О. Основи організації електронного документообігу : навчальний посібник / О. Матвієнко, М. Цивін. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 112 с.
2. Рысков О. И. Управление документами в европейских странах / О. И. Рысков // Делопроизводство. – 2006. – №4. – С. 10 – 16.
3. Федосеева Н. Н. Сущность и проблемы электронного документооборота / Н. Н. Федосеева // Юрист. – 2008. – №6. – С. 58 – 67.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З КАДРАМИ

Однією з головних умов успіху розвитку інформаційного суспільства, інформатизації та електронного урядування є готовність та вмотивованість державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, громадян та бізнесу до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у своїй життєдіяльності.

Перехід на інформаційні технології в кадровій роботі дає можливість раціоналізувати виконання трудових операцій, зменшити часові витрати працівників під час виконання багатьох кадрових процедур. Автоматизована система дозволяє отримувати за запитом різноманітні статистичні та інші звіти (наприклад, про співробітників із вищою освітою, про тих, хто працює понад три роки, про військовозобов'язаних тощо) за лічені хвилини. Для неавтоматизованої підготовки таких даних, як правило, потрібно від декількох днів до 2–3 тижнів [1; 2].

Використання ІТ-системи дозволяє скоротити певну кількість співробітників, що займаються веденням кадрового обліку, зменшує час на перевірку табелів підрозділів; знижує кількість помилок під час розрахунку табеля, пов'язаних з неповною або неточною інформацією про відхилення від графіка щодо окремих співробітників.

Таким чином, використання інформаційних технологій у роботі з кадрами значно оптимізує діяльність щодо виконання кадрових операцій і процедур:

- значно зменшується час на одну процедуру за рахунок автоматизації окремих операцій;
- скорочується кількість учасників технологічного процесу оформлення кадрових документів;
- мінімізується кількість помилок за рахунок виконання завдань тільки одним виконавцем;
- досягається достовірність і збереження кадрової інформації, повнота й оперативність її отримання.

Умовою успішного впровадження ІТ-системи є відповідна готовність усієї системи управління кадрами держоргану й кадрової служби зокрема. Слід зазначити, що як успіхи, так і проблеми інформатизації кадрових технологій завжди обумовлені проведенням підготовчої роботи. Підготовчий етап повинен бути тривалішим, щоб практично всі кадрові процедури були підготовлені до автоматизації, а працівники, що їх виконують, упевнено володіли комп'ютерними технологіями. Організація кадрової служби, створення її чіткої структури та регламенту діяльності, підбір і навчання фахівців можуть забезпечити в цілому сумісність організаційної структури й співробітників з основними цілями й етичними цінностями проекту впровадження інформаційних технологій. Необхідно, щоб мотивація фахівців кадрової служби на використання ІТ була досить високою, а всі працівники мали навички роботи з комп'ютерними програмами.

Отже, реалізація цих умов застосування інформаційних систем під час здійснення кадрових технологій сприятиме підвищенню ефективності кадрової роботи в цілому.

Джерела та література

1. Нижник Н.Р. Леліков Г.І. Інформаційні технології в структурах державної служби / Н.Р. Нижник, Г.І. Леліков // Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 220 с.

2. Церковна Т.О. Інформація та її специфіка / Т.О. Церковна // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Людина, Культура, Техніка в новому тисячолітті» – Харків, 2007. – 176 с.

Сергій Ростовцев

Наук. керівник – д.пед.н., проф. Соляник А. А.

м. Харків

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

Запорукою ефективного функціонування бібліотеки в онлайн-середовищі і максимального задоволення інформаційних потреб користувачів є формування системи інтернет-маркетингу. Інноваційна модель системного запровадження бібліотекою інтернет-маркетингу повинна охоплювати основні етапи онлайн-діяльності бібліотеки і складається з двох основних компонентів – стратегічно-цільового (розуміння сутності онлайн-діяльності бібліотек і потреб цільової аудиторії) та інструментального (комплексне застосування інструментів інтернет-маркетингу).

Стратегічно-цільовий компонент системи інтернет-маркетингу передбачає процес планування діяльності бібліотеки в інтернет-середовищі, кінцевою метою якого є формування загальної онлайн-стратегії установи. Серед основних елементів стратегічно-цільового компоненту виділяють: формування конкретних цілей і завдань діяльності, результати досягнення яких можна виміряти у кількісному вираженні; сегментування цільової аудиторії, що передбачає виявлення соціальних характеристик, потреб та бар'єрів, які впливають на поведінку користувача, із подальшим визначенням базових умов роботи із кожним окремим сегментом; аналіз конкурентів (як комерційних, так і не комерційних), ключовими завданнями якого є з'ясування їхнього позиціонування, маркетингових стратегій, що використовуються, асортименту, комунікаційних побудов в точках контакту; позиціонування – процес формування позитивного іміджу конкретної бібліотеки в уяві цільової аудиторії, якому передують аналіз сильних сторін і вибір ознак, за якими відбуватиметься позиціонування. Підсумковим етапом проведених заходів є формування стратегії, яка передбачає визначення основного вектору розвитку бібліотеки і підбір необхідного комплексу маркетингових онлайн-інструментів для досягнення поставлених цілей і завдань.

Інструментальний компонент системи бібліотечного інтернет-маркетингу містить низку елементів, що знаходяться у тісному взаємозв'язку. Ключовим сполучним елементом між стратегічно-цільовим та

інструментальними компонентами є веб-аналітика, яка забезпечує збір та структурування аналітичної інформації щодо функціонування конкретних інструментів і загальних тенденцій розвитку бібліотеки, реалізуючи процес постійної оптимізації бібліотечної онлайн-діяльності. Системні елементи «Місце», яке включає в себе веб-сайт бібліотеки та «Фізичне оточення», що являє собою комунікаційні інструменти, такі як сторінки в соціальних мережах, чати тощо, забезпечують процес взаємодії із користувачами в онлайн-середовищі. При цьому на ступінь задоволеності користувачів фізичним оточенням впливають такі фактори як юзабіліті та контент. Методологія дослідження юзабіліті складається з моделювання сценаріїв комунікаційної взаємодії користувачів з сайтом та оцінки цих сценаріїв фокус-групами, а також технічного методу – А/В або спліт-тестування. Планування контенту входить до складу генеральної стратегії бібліотеки і залежить від її цілей та потреб користувачів. Сервісна політика (системний елемент «Продукти та послуги») відповідає за розробку нових та модернізацію існуючих актуальних онлайн-продуктів та послуг, що в повній мірі задовольняють потреби користувачів. Важливим елементом системи інтернет-маркетингу, який впливає на ефективність надання онлайн-послуг, є створення баз даних користувачів та запровадження системи з управління взаємозв'язками із користувачами, які дозволять автоматизувати та персоніфікувати процес надання сервісу. Інструментальний компонент «Просування» відповідає за збільшення долі бібліотеки на інформаційному ринку; виведення на ринок нових продуктів та послуг; збільшення їх упізнаваності; залучення нових користувачів. Політика просування передбачає такі методи просування: SEO-просування, маркетинг в соціальних мережах, контекстна реклама, email-маркетинг, вірусний маркетинг. Ефективність просування досягається шляхом чіткого дотримання сформульованої онлайн-стратегії бібліотеки, заснованої на результатах сегментування цільової аудиторії, аналізу конкурентів та інформаційного ринку в цілому. Відповідно до отриманих даних, а також на основі моделювання можливих сценаріїв поведінки користувачів приймається рішення стосовно того, які методи та канали, і в якому поєднанні, будуть залучатись для роботи із кожним окремим сегментом цільової аудиторії. До останнього елементу інструментального компоненту належить бюджет, який передбачає планування і виділення коштів бібліотеками на придбання технічного оснащення та оплату роботи фахівців, які відповідають за інтернет-маркетингову діяльність бібліотеки.

Отже, запорукою ефективності та конкурентоспроможності онлайн-діяльності бібліотеки як суб'єкта інформаційного ринку є комплексне використання необхідних онлайн-інструментів в межах обраної стратегії, що забезпечується системним застосуванням інтернет-маркетингу в усіх напрямках бібліотечно-інформаційної діяльності.

PR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНИХ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

PR – це особлива галузь практичної діяльності, покликана створити позитивне чи негативне ставлення до явища, компанії, бренду або особистості в суспільному середовищі (у бізнесі, політиці, сфері мистецтва тощо).

У сучасному житті Public Relations (зв'язки з громадськістю або PR) з багатьох причин є важливою складовою діяльності компанії, фірми, підприємства, установи чи організації. У багатьох великих компаніях департаменти зі зв'язків із громадськістю мають не менше значення, ніж відділи маркетингу.

Public Relations включає в себе всі форми запланованих комунікацій, зокрема, внутрішніх і зовнішніх, між організацією та її цільовими аудиторіями з метою встановити і підтримувати обопільне розуміння.

Технології PR являють собою стратегічні й тактичні комунікаційні технології, розроблені і здійснювані з метою досягнення взаєморозуміння та взаємної вигоди між різними групами громадськості та певним суб'єктом, що зацікавлений у цьому. Сучасний технологічний арсенал PR різноманітний.

Актуальність теми. У теперішніх ринкових умовах споживачі досить скептично ставляться до багатьох ініціатив фахівців-маркетологів, тому привернути, а головне, утримати купівельну зацікавленість до якого-небудь виду товарів чи послуг досить складно. Навіть визнані лідери на ринку не можуть бути абсолютно впевненими в надійності своїх позицій. Сучасний стан ринку характеризується підвищенням значущості й цінності інформації. Зростають темпи інформатизації різних сфер суспільного життя, споживачеві стає необхідним і доступним усе більший обсяг інформації. Проте, підприємства не можуть нарощувати обсяги своїх комунікацій пропорційно збільшенню обсягу інформації, доступної споживачеві.

Підприємства, корпорації та організації змушені супроводжувати продаж своїх товарів оригінальними за формою, інформативними за змістом та привабливими у різних контекстах зверненнями, які переконували б у відповідності цих товарів потребам і бажанням споживачів. «Рушійною силою» маркетингу товарів стають інтегровані маркетингові комунікації.

Метою цієї розвідки є розкриття змісту поняття «система інтегрованих маркетингових комунікацій» (далі – ІМК) та визначення ролі відносно нового для вітчизняних економічних і суспільних зв'язків інструментального складника цієї системи – PR.

Питання використання PR-технологій як структурного елемента системи інтегрованих маркетингових комунікацій у своїх працях порушували такі науковці, як Е. Грін, Ф. Джефкінс, Е.А. Капітонов, С. Катліп, М. Скот, О. Сентер, Х. Аллен, Д. Брум, С. Блек, М. Глен, Г.Г. Почепцов, Е. Райс.

За визначенням Американської асоціації рекламних агенцій, ІМК– це концепція планування маркетингових зв'язків, яка пов'язана з необхідністю оцінювання стратегічної ролі окремих напрямів і пошуком оптимального,

несуперечливого їх поєднання для забезпечення чіткості, послідовності і максимізації впливу комунікаційних програм (синергетичний ефект) [1, с. 692].

Застосування ІМК змінює тенденцію їх поодинокого використання: замість одного методичного інструменту надання інформації цільовій аудиторії про підприємство та його товари (послуги) в системі ІМК застосовують усі елементи, які можуть сприяти досягненню кінцевих цілей комунікації. ІМК поєднують у собі всі елементи існуючих до цього часу комунікаційних інструментів маркетингу – від реклами до пакування – та сприяють отриманню цільовою аудиторією взаємоузгоджених та переконливих маркетингових звернень, які мають максимально ефективно сприяти досягненню цілей підприємства на ринках продажу товарів та послуг [2, с. 184].

Інтегровані маркетингові комунікації дають можливість розв'язати одразу дві взаємопов'язані проблеми:

- Створення системи комунікаційних повідомлень з використанням різних засобів комплексу маркетингових комунікацій, які б не протирічили один одному та були б скоординовані між собою.
- Досягнення максимізації ефективності маркетингових комунікацій через пошук оптимальних їх комбінацій [3, с. 38].

Науковці виділяють у комплексі ІМК чотири основні складники: реклама у засобах масової інформації, стимулювання збуту, паблік рилейшнз (PR) – зв'язки з громадськістю, директ-маркетинг – персональні рекламні пропозиції для ідентифікованих споживачів [4, с. 103.]

PR як один з інструментів ІМК має низку переваг, а саме:

- зв'язки із суспільством спрямовані на учасників, які зацікавлені у діяльності підприємства, й управляють цими зв'язками;
- PR може позитивно впливати на тих осіб, які негативно реагують на рекламу і різноманітні засоби стимулювання збуту. Враховуючи те, що найчастіше PR-інформація поширюється через новини, є можливість донести її і до означених осіб;
- спеціалісти PR як професіонали здатні подати підприємство у вигідному світлі завдяки грамотній поведінці менеджерів, контролю репутації підприємства, створенню його позитивного корпоративного іміджу;
- вдалі PR-заходи масового характеру можуть залучати значно більше прихильників підприємства, ніж усі інші маркетингові комунікації разом узяті;
- PR є відносно недорогим видом комунікацій, оскільки вдале здійснення цієї діяльності дає можливість мати більше часу в ефірі, більше місця у пресі або користуватися певними пільгами під час розміщення матеріалів про підприємство у ЗМІ.

Звичайно, поряд із позитивними характеристиками сфера PR має й окремі недоліки, зокрема, неможливість або обмеженість контролю за реалізацією впроваджуваних заходів. Адже в деяких ситуаціях практично не

можливо контролювати процеси висвітлення подій засобами масової інформації, а також першочерговість подання ними відповідних матеріалів.

Технологічна основа PR укладена в класичній формулі – RACE: Research (дослідження), Action (дія), Communication (спілкування), Evaluation (оцінка).

У цих чотирьох літерах укладена базова структура PR:

- аналіз, дослідження і формулювання завдання;
- розроблення проекту та його бюджету;
- здійснення комунікації через реалізацію проекту;
- вивчення результатів, їх оцінювання й можливі наступні доопрацювання [6, с. 200].

Серед найбільш часто застосовуваних у ІМК PR-технологій слід назвати:

- усні повідомлення (вони доносяться до цільової аудиторії під час прес-конференцій, виступів представників підприємства перед різними соціальними групами, а також відображені у підготовлених піарниками промов для співробітників фірми);
- паблісіті (формується через контакти з пресою, радіо і ТБ, видавцями та реалізується у подальшій публікації новинних матеріалів про організацію);
- написання спеціальних репортажів, прес-релізів, текстів до буклетів, рекламних статей, а також підготовка будь-яких технічних матеріалів та опису продукції;
- видавнича діяльність (корпоративні видання, флаери, буклети, позиційна завка);
- спеціальні заходи за поданням фірми, покликані рекламувати її товари та послуги (наприклад, виставки, спеціальні покази нової продукції, дні «відкритих дверей», прес-тури здатні сприйматися як цікаві для аудиторії новини і забезпечувати атмосферу довіри до фірми);
- поширення з найбільшою ефективністю друкованих, фото- і відеоматеріалів серед різних соціальних груп;
- іміджева реклама;
- спонсорство та фандрайзинг;
- аналітичні та консалтингові технології.

PR часто використовують для «підтримки» маркетингу. Це може бути, наприклад, забезпечення інформаційної підтримки в ЗМІ при виході нового продукту на ринок. Але PR не зводиться тільки до цього. По суті, маркетинг допомагає продавати продукти та послуги, а PR створює умови (навколишнє середовище), щоб уможливити цей продаж. Ефективний PR позитивно позначається на маркетинговій діяльності підприємства чи організації, підтримуючи доброзичливе соціальне та політичне середовище.

То ж, щоб досягти своїх цілей, підприємства повинні приділяти увагу і зв'язкам із громадськістю, й маркетингу. Кожен з цих складників уносить свій унікальний і взаємодоповнюючий компонент у формування й підтримку різноманітних відносин, надзвичайно важливих для виживання і розвитку

компанії. Ігноруючи один із них, компанія ризикує не досягнути кінцевої мети, а, отже, зазнати збитків [7, с. 87].

Сучасний маркетинг воліє використовувати інтегровану маркетингову програму, яка поєднує в собі PR-стратегію, традиційні і нетрадиційні рекламні технології. При плануванні стратегії ІМК слід дотримуватись таких принципів:

- *принцип послідовності*, який вимагає узгодження всіх заходів і засобів просування;
- *принцип зваженого підходу*, який зумовлює дослідження та урахування зміни кон'юнктури ринку, що може бути спричинена, як змінами у ставленні споживачів до марки, так і впливом зовнішнього ринкового середовища;
- *принцип урахування витрат на комунікаційну програму*, яка вимагає уточнення бюджету маркетингу та просування товару чи послуги [8, с. 156].

Отже, управління і координація всім процесом комунікації потребує інтегрованого підходу, за якого оцінюють стратегічні ролі різноманітних комунікаційних засобів і поєднують їх з метою забезпечення порозуміння з цільовими групами та максимального ринкового ефекту.

Інтегрування маркетингових комунікацій підвищує значущість комплексу засобів просування товару чи послуги. Це дозволяє зберегти єдине позиціонування в межах кожного цільового сегменту, інструменти комунікації підсилюють один одного і створюють ефект синергії. Синергізм проявляється в тому, що ефект комплексного застосування засобів ІМК відрізняється від простого додавання ефектів застосування кожного засобу окремо.

Без реалізації знань, навичок, умінь в галузі PR неможливо досягнути бажаного комерційного успіху в умовах сучасного суспільства, адже PR – це цілеспрямована діяльність, яка починається з моменту запуску підприємства (а іноді – і задовго до цього), і не закінчується до того часу, поки підприємство існує.

Таким чином, варто зазначити, що PR-технології мають стати невід'ємною частиною інтегрованих маркетингових комунікацій будь-якої організації чи підприємства, які прагнуть не лише досягти великих успіхів, а й надійно і міцно утримувати свої позиції на ринку.

Джерела та література

1. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент / Ф. Котлер. – Пер. з англ. – СПб.: Питер.Ком, 1999. – 896 с.
2. Бутенко Н. В. Маркетинг : підручник / Н. В. Бутенко – К. : Атіка, 2008. – 300 с.
3. Романов А.А., Панько А.В. Маркетинговые коммуникации. / А. А. Романов, А. В. Панько – М. : Ексмо, 2006. – 432 с.
4. Райс Э. Расцвет пиара и упадок рекламы / Э. Райс, Л. Райс; пер. с англ. Т. Китаиной. – М. : АСТ, 2007. – 313 с.

5. Павленко А. Ф. Маркетингові комунікації: сучасна теорія і практика / А. Ф. Павленко, А. В. Вовчак, Т. О. Примак. – К. : КНЕУ, 2005. – 408 с.

6. Примак Т. О. Маркетингові комунікації / Т. О. Примак. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 300 с.

7. Діброва Т. Г. Маркетингова політика комунікацій: стратегії, вітчизняна практика. Навчальний посібник / Т. Г. Діброва. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 320 с.

Игорь Бабаев

Науч. руководитель – к.э.н., доц. Щербина О. С.

г. Винница

ИНФОРМАЦИОННЫЙ РЫНОК: СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ, ТЕНДЕНЦИИ

В процессе развития человечества менялось значение различных ресурсов. Во времена процветания аграрных цивилизаций основным и самым ценным ресурсом была земля. В эпоху развития индустриального общества главную роль стали отыгрывать энергетические ресурсы. Процесс перехода к постиндустриальному обществу увечил значение информации и информационных ресурсов.

Информация стала стратегическим ресурсом, необходимым на всех этапах производства, начиная от закупки сырья и выбора технологий, заканчивая продвижением и продажей готовой продукции. Информация является неотъемлемой частью менеджмента, необходимой для правильного планирования, управления, а также прогнозирования.

С началом широкого применения на рынке информации и информационных ресурсов появилось такое понятие как «информационный рынок». В последней редакции закона Украины «О научно-технической информации» от 19.04.2014 [1] информационный рынок – это система экономических, организационных и правовых отношений по продаже и покупке информационных ресурсов, технологий, продукции и услуг.

Если на предыдущих этапах развития человечества основным компонентом продукции являлась материальная составляющая, то с началом процесса информатизации и развитием информационного рынка широкое распространение в экономике приобретает информационный продукт.

Информационный продукт – это продукт трудовой деятельности, в котором информация является основным компонентом. Информационный продукт превращается в товар в том случае, если становится предметом экономического обмена. Информационный продукт имеет не только цену и конкретную полезность для отдельного потребителя, но и всеобщую полезность для всей человеческой цивилизации. Он может многократно продаваться на рынке, при этом он не теряет своих потребительских свойств и не отчуждается от собственника [2].

Важен тот факт, что если производственное потребление энергии, сырья, материалов, топлива ведет к их физическому расходованию, то использование информационных продуктов умножает и накапливает научные знания, снижает материальные затраты, уменьшает необратимое рассеивание энергии.

Именно осознание стратегической важности информации является основой для постепенного перехода экономики от традиционных форм в постиндустриальную.

В качестве основных элементов информационного рынка авторы источника [3] выделяют такие элементы:

- информационные продукты;
- производители информационных продуктов;
- посредники в обмене информационными продуктами;
- потребители информационных продуктов.

Как и традиционный рынок, информационный рынок можно разделить на части, отдельные сегменты, основные из которых:

1. производство и обмен знаниями и нововведениями, включая использование и разработки;
2. распространение информационных продуктов и создание современных коммуникационных систем;
3. индустрия переработки и передачи информационных продуктов;
4. индустрия рекламы и рекламного сервиса;
5. справочное и информационное обслуживание;
6. банковская деятельность и страхование [3, с. 45].

Основные секторы информационного рынка можно увидеть на рис. 1.



Рис. 1. Основные секторы информационного рынка [4]

Потребителями информационного рынка могут быть различные юридические и физические лица, классифицировать которых можно по разным критериям. К примеру, пользователи могут быть разделены на следующие группы:

- специалисты промышленных предприятий и предприятий торговли;
- специалисты консалтинговых и маркетинговых информационных агентств;
- работники научно-исследовательских учреждений и учебных заведений;
- работники государственных учреждений;
- работники общественных организаций;
- индивидуальные пользователи и другие.

Рассматривая отдельно от информационного рынка, рынок информационных услуг можно разделить на такие основные секторы:

1. сектор услуг образования;
2. сектор информации для специалистов;
3. сектор потребительской информации;
4. сектор деловой информации;
5. сектор обеспечивающих информационных систем и средств. [5, с. 23]

В настоящее время мировой информационный рынок характеризуют такие особенные черты:

1. взаимоотношения потребителя с мировым рынком деловой информации строятся на том, что информационные агентства отслеживают состояние внешней среды, а потребители по запросам получают ту информацию, которая им в данный момент необходима для планирования и оперативного управления;

2. информационные агентства предоставляют потребителю доступ к информации в режиме непосредственного взаимодействия онлайн, в режиме оффлайн на магнитных носителях, в виде печатных изданий и консультаций;

3. с помощью мировых информационных сетей потребитель имеет возможность доступа к фрагментам мировых информационных ресурсов, которые образуют единое мировое информационное пространство;

4. основной объем деловой информации представляется потребителю на коммерческой основе.

Выделяя отдельно информационный рынок Украины, можно подчеркнуть ряд его особенностей:

1. неоднородность развития регионов;
2. юридические лица выступают в качестве основных покупателей;
3. слабое экономическое и организационное государственное регулирование;
4. недостаточное правовое регулирование со стороны государства;
5. многие владельцы информационных ресурсов не имеют возможности придания им товарной формы.

Развитие информационного рынка и внедрение информационных технологий способствует росту потоков финансовой, технико-экономической, технологической, производственной информации, а также порождает новые формы использования этой информации. Информация рассматривается как один из главных видов ресурсов, определяющих экономический статус государства. В соответствии с этим с конца семидесятых годов начались исследования в области управления информационными ресурсами. Ведущие западные специалисты в области экономики и менеджмента считают, что обеспечение успеха фирмы на рынке напрямую зависит от степени ее овладения новой информацией, новыми знаниями. [6, с. 86].

Если в США и странах западной Европы информационный рынок активно развивается с 1950-х годов, то формирование украинского информационного рынка началось гораздо позже, так как до начала 1990-х годов информация, хотя и признавалась товаром, но не включалась в

рыночные отношения вследствие жесткой государственной регламентации информационной среды.

С начала 2000-х годов в ряде стран стремительное развитие информационного рынка ориентировалось, прежде всего, на экспорт информационных продуктов и услуг, а также привлечение зарубежных корпораций, открывающих на их территориях свои производственные, научно-исследовательские или обслуживающие подразделения, что позволяет принимающим странам минимизировать государственные вложения в развитие информационной инфраструктуры, используя знания, произведенные в других странах [7, с. 44].

Следует отметить, что с недавнего времени начался активный процесс интеграции украинского информационного рынка в мировой. Об этом свидетельствует тот факт, что новейшие информационные разработки на украинском рынке появляются практически одновременно с мировым.

Значительную долю в растущем объеме украинского информационного рынка занимает популярная в последнее время тенденция информатизации государственного сектора.

Несмотря на растущие темпы развития информационного рынка в Украине, существует серьезные барьеры, препятствующие его дальнейшему росту, среди которых:

- Неготовность основных групп потребителей к новым требованиям рынка, нестабильность бизнес среды в Украине, несклонность компаний к вложениям в долгосрочные проекты в области ИТ и ограничению спроса на ИТ-услуги и продукты со стороны населения.

- Завышенные сроки амортизации компьютерного оборудования, неопределенность с отнесением на себестоимость продукции и со списанием программного обеспечения снижают экономические стимулы внедрения ИТ.

- Незрелость законодательной базы в области защиты прав интеллектуальной собственности приводит к потере доходов украинскими экспортерами и мешает привлечению в Украину крупных международных компаний.

- Ограниченность государственного спроса на информационные технологии в связи с отсутствием квалифицированных пользователей, хотя доля спроса госсектора в течение последних 5 лет в сфере информационных технологий достигала 30%, выступая существенным стимулом роста отрасли.

- Непрозрачность торгов за выполнение государственных заказов, вследствие чего эта сфера является одной из наиболее коррупционно-емких.

- Недостаток кадров для отрасли информационных технологий. В 2012 г. разрыв между необходимым количеством новых ИТ-специалистов и их фактическим включением в экономику составил 15 тыс. чел., в 2013 г. он вырос до 30 тыс., а в 2015 г. – более 50 тыс. Доля выпускников-инженеров, пригодных к немедленному трудоустройству в ИТ-секторе составляет лишь 15%, хотя в Польше, Венгрии и Румынии – 45%.

Преодоление этих барьеров можно обеспечить рядом способов, среди которых: формирование эффективной системы правового регулирования информационного рынка, повышение конкурентоспособности украинских

производителей информации и информационных технологий, внедрение электронного документооборота, развитие IT-индустрии через вложение инвестиций.

В условиях современного состояния информационного рынка наметилась устойчивая тенденция к переходу сферы информационных услуг в электронную форму (интернет-коммерция, интернет-реклама и прочие услуги удаленного доступа). Таким образом, можно сделать вывод, что информационный рынок, несмотря на разные концепции и мнения относительно его инфраструктуры, существует и развивается, а значит, можно говорить о рынке информационных продуктов, услуг, под которым понимается не только торговля и посредничество, но и производство.

Источники и литература

1. Закон України «Про науково-технічну інформацію» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
2. Business ВUX. Что такое информационный продукт? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://xn--80aabraqnxcbbawe.xn--p1ai/articles/torgovlya/119-что-такое-informatsionnyj-produkt>
3. Должиков П. Н., Величко Н. М., Должикова А. П. Основы экономики и управления горным предприятием: Учебное пособие. – Донецк: «Норд-пресс», 2009. – 200 с.
4. Суркова Е. В. Основы маркетинга: учебное пособие / Е. В. Суркова. – Ульяновск: УлГТУ, 2007. – 152 с.
5. Сьюэлл К. Клиенты на всю жизнь / Карл Сьюэлл, Пол Браун; пер. с англ. М. Иванова и М. Фербера. – 7-е изд. – М.: Манн, Иванов и Фербер. – 2010. – 240 с.
6. Бобров Л. К., Терехина Н. С., Боброва Г. Л. Задачи информационного обеспечения работ в области системной интеграции // Международная конференция «Крым 2001» – Судак, 9-17 июня 2001 г.: Материалы конференции. – Ялта, 2001. – Т. 1. – С. 149-151.
7. Ансофф И. Стратегический менеджмент. Классическое издание. – СПб.: Питер, 2009. – 344 с.
8. Ермакова Ж.А., Корабейников И.Н. Развитие рынка информационных услуг: теоретические аспекты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-rynka-informatsionnyh-uslug-teoreticheskie-aspekty>
9. Ястремская Н.Ю., Фролова Л.А. Институциональные барьеры развития российского информационного рынка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ivdon.ru/ru/magazine/archive/n4y2013/2142>

ВЕБ-САЙТ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Важливою складовою інформаційного забезпечення маркетингової діяльності є представлення продукту в Інтернеті з використанням власного веб-сайту. Виробникам доводиться конкурувати не тільки своєю продукцією, яка часто подібна, а й своїми веб-сайтами. Обличчям сайту є його користувацький інтерфейс. Тому зручність людино-машинної взаємодії сайту для клієнтів є важливим аспектом конкурентноспроможності продукту.

Отримавши величезний список сайтів за певними ключовими словами на пошуковому сервісі, користувач починає їх швидко переглядати. Будь-який дріб'язок, незрозумілий користувачеві, приведе до того, що він звернеться до іншого сайту. Проектувальники, розміщуючи елементи, часто розраховують на те, що користувач буде їх так само старанно читати. Насправді користувачі переглядають сайти «по діагоналі» і найчастіше обирають не оптимальний варіант, а той, який привернув увагу.

Логотип повинен відображати напрям діяльності сайту. Якщо неможливо підібрати картинку за змістом, то краще як логотип використати тільки буквену назву. Добре доповнити логотип слоганом, який кількома словами описує чим даний сайт або компанія займається. Особливо це важливо, якщо компанію поки ще не знають широко за назвою. Але навіть відомі компанії завжди планують залучати нових клієнтів, і тому такий слоган не перешкоджає відвідувачам, які зайшли на сайт уперше. Слоган повинен складатися з 5 – 7 слів, бути інформативним [1, с. 46].

Питання, які не повинні виникати у потенційного користувача під час перегляду веб-сторінки: як тут усього багато, звідки мені почати? Чому це так називається? Чи можна сюди натиснути? Це одне посилання або два? Що саме головне на цій сторінці? Люди не будуть користуватися сайтом, якщо їм не зрозуміло як по ньому переміщатися. Виняток можуть становити тільки сайти, які надають дуже рідкісні послуги, або ексклюзивний контент.

Основні навігаційні елементи: назва сайту, назва сторінки, розділи, підрозділи, покажчик місцезнаходження, локальна навігація, сервіси, зменшена текстова версія всієї навігаційної системи.

Людині притаманно переносити властивості засобів отримання інформації про продукт на сам продукт. Наприклад, дослідження показали, що зі списку гімнастичних вправ, записаних різними шрифтами, люди обирали для себе ті, що були записані простим і зрозумілим шрифтом, незалежно від складності самої вправи [2, с. 78].

Отже, якщо сайт простий, зручний і зрозумілий, користувач буде вважати, що такими є продукти або послуги, які йому пропонуються. Якісна взаємодія веб-сайту з користувачем є важливим інструментом під час залучення нових клієнтів і підтримки постійних.

Джерела та література

1. Круг С. Веб-дизайн: книга Стива Круга или «не заставляйте меня думать!» / Стив Круг. – Пер. с англ. – СПб: Символ Плюс, 2008. – 224 с.
2. Уэйншенк С. 100 главных принципов дизайна / Сьюзан Уэйншенк – Пер. с англ. СПб.: Питер, 2012. – 272 с.

Юлія Ушакова

**Наук. керівник – к.філол.н. Гаращенко Л. Б.
м. Полтава**

РЕКЛАМА ЯК ОДИН З ІНСТРУМЕНТІВ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Реклама є невід'ємною частиною нашого життя, адже вона значно прискорює економічне зростання, впливає на споживачів і покупців під час вибору певного товару чи сервісу. Рекламування – це складник маркетингу, що є неособистісним пред'явленням певній групі людей фактів щодо товарів, послуг та ідей у будь-якій формі [1, с. 205]. В інформаційному суспільстві майже всі підприємства використовують рекламні засоби для залучення споживачів і підвищення рейтингу установи. Актуальність розроблення й упровадження рекламної кампанії на підприємстві є одним із завдань, що ставить перед собою керівник.

На сьогодні реклама не лише інформує споживачів про можливості купівлі того чи того товару, їхнє використання, а й дозволяє раціональніше здійснити процес купівлі. Саме завдяки рекламі покупець має об'єктивну інформацію про особливості відповідного товару: його ціну, якість, способи використання тощо.

Безумовно, потреба людини в інформації була первинною, а реклама стала лише засобом її поширення: реклама *чого, для кого, як, де й за яку ціну* [2, с. 735]. Нині більшість представників бізнесових кіл вважають інформацію однією з матеріальних передумов своєї діяльності. Вони починають переосмислювати свою комерційну діяльність і дедалі більше схилилися до використання можливостей Інтернет-простору, що є інструментом для отримання високого прибутку.

Реклама виконує низку функцій, завдяки яким є невід'ємною частиною сучасного комунікаційного світу. Як правило, виділяють такі основні функції, притаманні цій формі комунікації: економічну, ідеологічну, маркетингову, соціальну й комунікативну.

Важливим моментом у процесі створення реклами є те, що підхід до її використання завжди повинен бути зваженим. Поширення рекламної кампанії може відбуватися по-різному (реклама в ЗМІ, зовнішня реклама, Інтернет-реклама). Кожен із засобів розповсюдження реклами є ефективним, але потрібно враховувати фінансові можливості підприємства, його ринок збуту продукції, а також межі поширення реклами.

Реклама має як позитивні, так і негативні риси. Серед сильних сторін реклами виокремлюють такі: вона надає інформацію про конкретну торгову марку чи бренд, позиціонує їх, створює довгостроковий образ бренду й підвищує його впізнавання, забезпечує запам'ятовування марки на максимально можливому рівні; зазвичай привертає увагу масової аудиторії, а

також стимулює широкомасштабний попит. Проте поряд із цим реклама має і низку недоліків: сучасний споживач достатньо часто вважає рекламу докучливою і, без сумніву, намагається сторонитися її; через велику кількість конкуруючих рекламних матеріалів людина іноді вважає, що реклама забруднює інформаційне середовище; вона призначена для великої аудиторії, але більшість споживачів рідко користуються рекламованими товарами; реклама марно витрачає значну частину свого впливу.

Велика кількість конкуруючих товарів зі схожими ціновими та якісними характеристиками, інформаційно-реklamний вибух – усе це підштовхує певні фірми, організації, підприємства чи установи до створення ефективної реклами, яка привертає увагу, запам'ятовується і переконує споживача. Для того щоб така реклама спрацьовувала, свідомість споживача повинна бути сприйнятливою. Виділяють два основні принципи, які використовуються рекламними агенціями з метою маніпулювання підсвідомістю людини: 1) змусити людину захотіти купити цей товар; 2) використовувати так звані «психологічні пастки» (у рекламному роликун моделювати привабливі для споживача образи) [3, с. 456].

Отже, спрямованість реклами є маркетингово-комунікаційною, економічною та соціальною. Правильно проведена рекламна кампанія забезпечує постійний високий рівень продажу товарів і послуг, швидке реагування на зміни ринкової ситуації, уживання відповідних заходів для нейтралізації діяльності конкурентів і коригування діяльності згідно зі змінами вимог покупців.

Джерела та література

1. Реклама: Словник термінів / Всеукраїнський фонд сприяння розвитку книговидання та преси / Р. Г. Іванченко. – К., 1998. – 205 с.
2. Реклама: принципы и практика / У. Уэллс; [пер. с англ. / Уильям Уэллс, Джон Бернет, Сандра Мориарти]. – Питер, 2001. – 735 с.
3. Джефкінс Ф. Реклама : практичний посібник/ Френк Джефкінс; доп. і ред. Деніела Ядіна; [пер. з англ. О. О. Чистякова]. – К. : Знання, 2001. – 456 с.

БІБЛІОТЕЧНА, АРХІВНА ТА МУЗЕЙНА СПРАВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Тетяна Оніпко
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ МУЗЕЇВ

Музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини. Водночас музей є інформаційним ресурсом. Нині часто кажуть про консервативність музеїв і про опір інноваціям. Так як світ змінюється, музей змушений бути творчим, інноваційним, яскраво мислячим інститутом. Це вимагає від музеїв формування нового підходу до роботи, включаючи інтерактивні експозиції, активну співпрацю з різними мас-медіа та громадськими організаціями, різними фундаціями, сучасну рекламну діяльність, активне впровадження в систему Інтернет інформації про діяльність музеїв України, їх збірки, окремі музейні пам'ятки, що мають національне, європейське, світове значення тощо.

Сучасна інтерпретація музейних колекцій – ось де місце для інновацій. Безперечно, наразі недостатньо просто взяти і розташувати експонати у музейній залі. Музейна експозиція нині має стати своєрідною формою комунікації, а комунікація вимагає двох учасників – того, хто звертається, і того, до кого звертаються. В сучасній музейній практиці експозиції почали змінюватися частіше – не через безпосередньо фізичний знос, але через те, що експозиція морально застаріла. Відтак цикл оновлення експозиції гранично скорочується – музейна експозиція вже навряд чи може стояти 25-30 років, як раніше. Зникає поняття «постійна експозиція», зараз говорять про «основну експозицію». Її, як правило, мислять як експозицію зі змінними блоками, де є ядерні елементи і є також можливість вносити зміни [1].

Сучасному споживачеві музейної продукції потрібне грамотне позиціонування та продумана до деталей експозиція. Вартий уваги досвід європейських музеїв щодо багаторівневої схеми етикетажного тексту. На панельці крупним шрифтом у три ряди пояснюється, що є в даній музейній залі. Такий текст читається швидко і відповідно відвідувач навіть не зупиняється біля стендів. Нижче – така ж панелька у шість рядків, щоб її прочитати, треба трохи пригальмувати, і нижче – у 12 рядків для найбільш вдумливих. Отже, на всіх панельках написано одне і те ж, але з різним рівнем деталізації у розрахунок на різні категорії гостей музею.

Музей має цікавитися не тільки колекціями і цінними предметами, але і відвідувачами. Сучасним працівникам музеїв потрібно продумувати усе – від експозиції до стосунків із публікою, враховувати те, хто ходить до музеїв найбільше і хто буде ходити завтра. Тобто ми маємо відповісти на питання: «Музей – це храм чи форум»? Місце для поклоніння минулому чи можливість обговорити сьогодення? Сучасні музеєзнавці, серед них канадський учений Д. Камерон, вважають, що музей – це культурний

інститут сьогодення, і хоча його завданням є збереження історичної пам'яті, він має бути невід'ємною частиною сьгоднішньої культурної ситуації.

Що треба зробити, щоб заохотити людину завітати до музею? Фахівці з Британії стверджують: важливо розуміти, за чим відвідувач може прийти – за новими знаннями, емоціями чи, може, щоб поспілкуватися у цих умовах із родиною або друзями. Отже, відвідувач, так само важливий, як і експонати. Нині, попри всі негаразди, важливо потроху наздоганяти світові тенденції, заохочуючи різні категорії населення до відвідування музеїв. Вітчизняним музейникам нині потрібні дослідження, щоб з'ясувати, як мотивувати туристів та співвітчизників відвідати музейні експозиції. У Європі має місце практика створення в регіонах філіалів великих музеїв. Тож працівникам українських музеїв варто звернути увагу на подібний досвід.

Нині в музеях широко використовується особливий тип комунікацій [2]. Людина в музеї шукає якогось співпереживання, можливості ідентифікувати з якимось персонажем чи подіями. У музеях Європи широко використовують так звані усні історії, тобто залучають учасників тих чи інших подій, наприклад Другої світової війни. У багатьох музеях – «усна історія», включаючи аудіо записи, фото і відеоролики спогадів, стала важливою складовою роботи, яку використовують для проведення досліджень. В українських музеях також можна практикувати зустрічі з ветеранами та відомими постатями, наукові симпозіуми, конференції, мистецькі конкурси, вечори, презентації тощо. Актуальності набувають еко-музеї, тобто прагнення сучасної людини до відпочинку на природі. Тобто йдеться про інтеграцію музею в місцеву спільноту. Доцільно створювати в сільських оселях музеї історії родин, особливо там, де їх власники збирають цікаві речі і предмети, листи і фото, вишивки і предмети побуту. З огляду на це має бути налагоджений взаємовигідний зв'язок музеїв з туристичними фірмами.

Сучасним музеям доводиться конкурувати з телебаченням, торговельно-розважальними та іншими культурно-відпочинковими центрами. Звісно, конкурують вони за вільний час відвідувача. Як показують соціологічні опитування, людина, яка побувала в одному з музеїв, з великою ймовірністю зацікавиться іншими [3]. Тому в західноєвропейських музеях на вході можна побачити стійку з рекламними буклетами інших музеїв регіону. Поки що експозиціям українських музеїв бракує динаміки і реклами. Тож систематичне оприлюднення музеями на своїх сайтах інформації про нові виставки та колекції збільшує шанси на те, що потенційний відвідувач прийде до музею.

Імовірно, й українські музеї, де застосовуються інноваційні технології, потраплять у призери конкурсу «Найкращий європейський музей року», який проводиться під егідою Європейського музейного форуму.

Джерела та література

1. Гнедовський М. Сучасні тенденції в європейських музеях / М. Гнедовський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/12/25/105482/>

2. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку / Р. Маньковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_3/13.pdf

3. Сучасний музей: концентрація на відвідувачах і вихід в онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://museumshevchenko.org.ua/post.php?id=348>

**Людмила Бабенко
м. Полтава**

АРХІВНІ СЛІДЧО-КРИМІНАЛЬНІ СПРАВИ РЕПРЕСОВАНИХ ГРОМАДЯН У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ 1990-Х РОКІВ

Серед великої кількості видів і типів джерел для дослідників історичного минулого новітньої історії України особливе значення мають архівно-слідчі справи репресованих громадян. Це унікальне документальне свідчення епохи радянського більшовицького тоталітаризму, наслідки і рудименти якого не подолані й досі. Український історик С.В. Кульчицький, розмірковуючи над проблемами теорії і практики радянського тоталітаризму, наголошував, що цей режим «спромігся поставити у залежність від себе як суспільство, так і мало не кожен окремо взяту людину», тому атрофія державних структур на рубежі 1980-их–початку 1990-их рр. виявилася надзвичайно болючою: «В історії людства ще не було випадків, коли сотням мільйонів людей доводилося пристосовуватися до принципово нових умов існування за лічені роки» [1, с. 5].

На хвилі критики агонізуючої політики КПРС увага суспільства і передусім науковців була прикута до репресій, здійснюваних у роки «великого терору» 1937–1938 рр. Утверджувалася тенденція засудження злочинів Й. Сталіна і створеної при ньому моделі соціально-економічного і політичного устрою. За висловом О.В. Хлевнюка «Привідкривалися архіви і з численних публікацій детально можна було дізнатися про те, як готувалися «справи» в застінках НКВД, як «репетирували» політичні процеси 30-х років» [2, с. 3]. Сучасні вітчизняні й зарубіжні вчені кваліфікують масові беззаконня проти власного народу, які базувалися на класовій основі, як державний терор [3]. Причому, переважна більшість із них вважає, що він розпочався «відразу, як більшовики опанували територію – епізодично й рвучко в 1918–1919 рр., розмірено й послідовно – в 1920–1921 рр.» [3, с. 509]. «Вражає те, що докладно обгрунтовані схеми державного терору, його моделі, що змінювалися відповідно до історичних періодів, більшовицькі лідери мали уже з перших днів свого панування. При цьому вони розглядали масовий терор як засіб державного управління», – переконаний історик С. Білокінь [4, с. 21].

Перед дослідниками неминуче постало питання про інструментарій державно-політичного терору за радянської доби, адже комуністична партія не могла здійснювати його безпосередньо. Для реалізації боротьби з «контрреволюцією» було створено «органи революційної законності» – радянські органи державної безпеки ВЧК–ГПУ–НКВД–КГБ – структури, які контролювали весь спектр громадсько-політичного життя. Виключна

підпорядкованість більшовицькій партії, захист передусім її політичної монополії, зазвичай призводили до деформування поняття політичної і моральної відповідальності за свої дії [5]. Функціонування органів держбезпеки пов'язана з репресивним складником їхньої діяльності. У процесі агентурно-оперативних заходів, арештів, слідства накопичувалася службова документація, яка містила матеріали про методи слідства, політичні вектори і пріоритети звинувачень тощо. Закономірним явищем була абсолютна утаємниченість змісту документів як для широкого загалу, так і для дослідників. Наукова громадськість та архівісти не могли впливати на визначення науково-історичної цінності цієї категорії відомчих документів, які до того ж періодично знищувалися.

Процеси демократизації у період «перебудови» та критика сталінізму, повернення до реабілітації репресованих громадян зумовили наприкінці 1980-их рр. поступове розсекречення фондів слідчо-кримінальних справ, котрі знаходилися на зберіганні у відомчих архівах КГБ, та їх передачу до державних архівів. Значення цього процесу С. Кульчицький визначив у кількох аспектах: морально-політичному, суспільному, соціально-правовому, науковому, архівно-суспільному [6, с. 3]. Їх залучення до наукового обігу сприяло ліквідації багатьох «білих плям» новітньої історії України, зруйнувало стійкі міфологеми радянської історіографії.

Паралельно з розсекреченням корпусу документів учені намагалися провести їх джерелознавчий аналіз. Одним із перших у вітчизняній історіографії порушив джерелознавчі проблеми опрацювання архівно-кримінальних справ і розкрив форми й методи їх фальсифікації С.І. Білокінь [7]. На необхідності вироблення наукової методики опрацювання архівно-кримінальних справ акцентували увагу О.В. Гранкіна, Д.В. Омельчук, Н.П. Московченко. У підготовлених ними рекомендаціях проаналізована структура цих документів, подані їх загальна характеристика й особливості [8]. Проблему джерелознавчої критики архівно-кримінальних справ вчені обговорювали на науковій конференції у жовтні 1997 р. (м. Київ) [6]. Розбіжність у поглядах на проблему дала можливість зробити висновок, що специфіка таких джерел вимагає вироблення нових нетрадиційних прийомів їх наукової критики та інтерпретації. З огляду на сказане заслуговує на увагу дисертаційна праця Е.П. Петровського, у якій поданий джерелознавчий аналіз архівно-кримінальних справ періоду «великого терору» [9]. Автор не лише узагальнив науковий доробок попередників, а й виробив первинний алгоритм опрацювання архівно-кримінальних справ 1937–1938 рр., тобто періоду їх масової фальсифікації.

Спробу джерелознавчої критики документів органів держбезпеки (аналітичні, оперативні документи колишніх спецслужб) зробили В.В. Ченцов і Р.Ю. Подкур. У 2010 р. ці автори опублікували одне з перших досліджень, у якому, спираючись на широке коло джерел партійних і відомчих архівів, переконливо доводять, що документи органів держбезпеки, незважаючи на свою специфіку, спрямованість, мають виняткову цінність для дослідження політичних, соціально-економічних, культурних, релігійних та інших процесів, що відбувалися в УСРР–УРСР упродовж 1920–1930 рр. [10].

Отже, учені одностайні в думці, що названа група джерел має свою специфіку й потужний інформативний потенціал для подальших досліджень. Вона належить до компетенції правоохоронних органів спеціального призначення, одночасно консолідованих у систему державного управління, з надзвичайними повноваженнями.

Однак наукова інтерпретація та методологія використання слідчо-кримінальних справ пройшли достатньо тривалу еволюцію, зумовлену трансформаційними процесами у стратегії і тактиці керівництва КПРС і КПУ, змінами у суспільній свідомості, яка рішуче вимагала від гуманітарних наук заповнити так звані «білі плями» радянської історії. Перші обережні кроки назустріч соціальному запиту було зроблено упродовж 1986–1987 рр. Тоді було ухвалене рішення Головного управління архівів при Раді міністрів РРСФР про розширення інформаційної бази суспільних наук. А реакцією вищого партійно-радянського керівництва СРСР на вимогу громадськості розслідувати злочини сталінізму було створення 27 вересня 1987 р. «Комісії Політбюро ЦК КПРС з додаткового вивчення матеріалів, пов'язаних з репресіями, що мали місце в період 30–40-х і початку 50-х років». Її створення дало поштовх до перегляду справ репресованих громадян. В Україні комісію ЦК КПУ по координації процесу реабілітації очолив другий секретар ЦК КПУ В. Івашко. Цього ж року на основі спеціального наказу Головного архівного управління за № 77 було розширено доступ дослідників до засекречених архівів, що каталізувало процес реабілітації та її масовий характер. У центральних і обласних державних архівах створювалися комісії з розсекречування документів, які склалися з архівістів, учених і співробітників органів держбезпеки. Всього за період з 1989 по 1995 рр. було розсекречено близько 1 млн. справ.

Після розпаду СРСР, заборони діяльності КПУ, створення на базі Партійного архіву ЦК КПУ 27 серпня 1991 р. Центрального державного архіву громадських об'єднань України більшість документів вищого партійного керівництва та органів держбезпеки стали доступними для дослідників. Тоді ж вони вперше ознайомилися з інформаційно-аналітичними матеріалами ВУЧК–ГПУ–НКВД–МГБ–КГБ УРСР. На підставі Указу Президії Верховної Ради України від 9 вересня 1991 р. «Про передачу архівних документів Комітету державної безпеки державним архівам республіки» почалася практична робота з передачі окремих фондів з архівних підрозділів колишнього КГБ державним центральним і обласним архівам. Так, протягом 1990-их рр. у фонди ЦДАГО України було передано 34 тис. справ уродженців Києва і Київської області, в областях – близько 1,5 млн. справ, з них 1 млн. 373 тис. фільтраційних і 169 тис. архівно-кримінальних [10, с. 7].

Ця величезної суспільної ваги робота проходила в атмосфері гострих політичних і наукових дискусій, які стосувалися методології, природи масових репресій, табу на критику ленінської спадщини, протиставлення В.Леніна і Й. Сталіна тощо. Наприкінці 1980-их рр. ще залишалися типовими звинувачення прогресивних істориків у «нехтуванні ленінськими принципами історизму», неконструктивній критиці «соціалізму та його ідеології – ленінізму», а партійне керівництво вирішувало, в яких об'ємах

інформувати суспільство про злочини сталінської системи [11, с. 10-12]. Тривалий час на тлі методологічної кризи не втрачало гостроти питання визначення такої дефініції як «політичні репресії». До нього долучилися політики, зокрема прихильники націонал-демократичного і комуністичного таборів, які активно використовували тему репресій у боротьбі за електорат. Логічним завершенням цієї боротьби стало ухвалення Верховною Радою 17 квітня 1991 р. Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». Вперше було розширено історичні рамки дії закону – реабілітація мала охоплювати період після 1917 р. до моменту набуття чинності цього Закону, поширюючи його на осіб, необгрунтовано засуджених за цей час судами України або репресованих на території республіки іншими державними органами в будь-якій формі. З цього часу можна вести мову про активізацію дослідників у розробці архівно-кримінальних справ як історичного джерела.

В Інституті історії була затверджена комплексна тема «Увічнення пам'яті жертв незаконних репресій 30–40-х – початку 50-х років в контексті розробки проблем регіональної історії: на матеріалах України» (науковий керівник кандидат історичних наук Ю.З. Данилюк). Відзначимо, що одним з найголовніших завдань науковці вважали повернення імен репресованих відомих державних діячів, учених, літераторів, митців. Ця робота академічних вчених велася у тісній співпраці з полтавськими дослідниками, результатом якої стала публікація в 1992 р. книги біографічних нарисів під назвою «Реабілітовані історією» [12] У масштабах України наукове опрацювання архівно-кримінальних справ, визнання суспільно-політичної ваги повернення в систему національної пам'яті викреслених з історії діячів і рядових громадян набули державного значення в контексті реалізації державного науково-видавничого проекту «Реабілітовані історією». Він був започаткований постановою Президії Верховної Ради України № 2256-ХІІ від 6 квітня 1992 р. та постановою Кабінету Міністрів України № 530 від 11 вересня 1992 р. Очолив науковий проект академік П.Т. Тронько, а на місцях працювали обласні редакційні колегії. Програма об'єднала сотні істориків, архівістів, бібліотекарів, музейників, журналістів, краєзнавців. У 24 областях України та Автономній Республіці Крим вже видано 72 книги серії. Створена й почала функціонувати в мережі Інтернет інформаційна система «Національний банк жертв політичних репресій радянської доби». За матеріалами архівно-кримінальних справ працівники обласних науково-редакційних груп уклали картотеку на понад 700 тисяч репресованих громадян, чиї імена й прізвища тепер стали частиною трагічної історії України. У Полтавській області це видання підготовлене і опубліковане у 5-ти томах [13].

Використання архівних документів спецслужб як джерела наукових досліджень супроводжується низкою правових та відомчих нормативних застережень. Наприклад, існують обмеження щодо використання документів чи їхніх фрагментів, котрі не втратили оперативної цінності, становлять державну таємницю або містять конфіденційну інформацію стосовно окремих осіб тощо. Встановлені й терміни інформаційної консервації певних груп документів – від 75 до 35 років. У деяких випадках під час

оприлюднення фактів, пов'язаних із долями конкретних осіб, що проходять як фігуранти архівно-кримінальних справ, дослідник зобов'язаний враховувати думку членів їхніх родин. У процесі наукових досліджень найчастіше використовують архівно-кримінальні справи репресованих. Незважаючи на їхню специфіку як складової частини кримінально-процесуального діловодства, вони містять, крім офіційних матеріалів, і особисті документи звинувачених – паспорти, посвідчення, довідки, фотографії, листування, щоденники, друковані матеріали, газетні статті тощо, які можуть зацікавити науковців. Значну частину таких документів слідчі долучали до справи як докази провини, наприклад, вилучені під час обшуку матеріали або так звані «висновки експертизи» науковців щодо окремих із них.

Слід враховувати, що слідчо-кримінальні справи були заключним акордом у звинуваченні так званих «ворогів народу». До інших категорій документів карально-репресивних органів належать: директивно-розпорядчі документи керівництва ВЧК – ВУЧК – ГПУ- НКВД – КГБ, які безпосередньо визначали об'єкти, завдання і методи боротьби; інформаційно-аналітичні довідки, інформаційні зведення, спеціальні донесення, звіти губернських, окружних відділів ВУЧК–ГПУ УСРР, обласних УНКВД УРСР або їх уповноважених, котрі направляли місцевим партійно-радянським органам та центральному керівництву спецслужб; щотижневі інформаційні зведення секретного відділу ГПУ УСРР – НКВД УРСР для керівництва ОГПУ–НКВД СРСР, політбюро ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У; справи-формуляри, які формували на конкретну людину – потенційного «ворога народу», що перебував на оперативному обліку чекістів; оперативно-агентурні розробки, за матеріалами яких готували доказову базу для наступних арештів, слідчих дій та судових процесів; узагальнювальні огляди завершених гучних справ. Їх готував центральний апарат ОГПУ – НКВД СРСР для ознайомлення і практичного використання досвіду «викриття» на місцях [14. с. 63-65].

Отже, період напередодні та в перші роки незалежності України був позначений кризою радянської методології історії. Йому були притаманні гострота дискусій, пошук консенсусу між суспільним запитом на нову інтерпретацію радянського минулого і можливостями джерельної бази, яка б дала змогу дослідникам уникнути кон'юнктурного лавірування. Одним з головних каталізаторів утвердження демократичних змін у нашій державі стало розсекречення архівів органів держбезпеки й критичне осмислення джерельного значення слідчо-кримінальних справ репресованих.

Джерела та література

1. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928) / С. Кульчицький. – К. : Основи, 1996. – 396 с.
2. Хлевнюк О.В. 1937-й: Сталин и советское общество / О.В. Хлевнюк. – М. : Республика, 1992. – 270 с.
3. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ – ХХ ст. Історичні нариси / відп. ред. В.А. Смолій. – К. : Наукова думка, 2002. – 948 с.

4. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління СРСР: джерелознавче дослідження / С. Білокінь; Нац. акад. наук. України; Ін-т історії України. – К., 1999. – 447 с.
5. Сідак В., Валько І. Мораль і безпека особи, нації, держави. Історико-філософські нариси: Монографія / В. Сідак, І. Валько. – К., 2001. – 221 с.
6. Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання: Збірник наукових праць / ред. кол. Р.Я. Пиріг (голова) та ін. – К., 1998. – 161 с.
7. Білокінь С.І. Джерелознавчі проблеми вивчення слідчих справ НКВС // Проблеми історії України. – К. : Наук. думка, 1994. – Вип. 3. – С. 90–101.
8. Гранкіна О.В., Омельчук Д.В., Московченко Н.П. Використання архівно-слідчих справ громадян, репресованих у 1920–1950-ті рр. : метод. рек. – К. : Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України, 1997. – 35 с
9. Петровський Е.П. Архівно-слідчі справи як джерело вивчення історії репресій в Україні у 1937–1938 роках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.06 / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. – К., 2006. – 20
10. Подкур Р., Ченцов В. Документы органов государственной безопасности СССР 1920 – 1930-х годов: источниковедческий анализ / Р. Подкур. В. Ченцов. – Тернополь, 2010. – 372 с.
11. Політичні репресії в Україні (1917 – 1980 рр.). Бібліографічний покажчик // Авт. вступ. статей: С. Білокінь, Р. Подкур, О. Рубльов. – Житомир: «Полісся», 2007. – 456 с.
12. Реабілітовані історією (АН України, Ін-т історії України та ін. : Редкол.: П.Т. Тронько (відп. ред.) та ін. – Київ – Полтава: Рідний край, 1992. – 401 с.
13. Реабілітовані історією. Полтавська область: у 27 кн. / ред. кол. : П.Т. Тронько (голова гол. ред. кол.), С.А. Соловей (голова обл. ред. кол.) та ін. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2010. – 432 с. – (Реабілітовані історією: Полтавська область; кн. 1).
14. Бабенко Л.Л. Радянські органи державної безпеки в системі взаємовідносин держави і православної церкви в Україні (1918 – середина 1950-х рр.): Монографія / Л.Л. Бабенко. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2014. – 549 с.

Тамара Шаравара
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК БЛИЗЬКОГО СХОДУ

Увагу світової спільноти наразі привертає проблема масової втрати бібліотечних фондів унаслідок воєнного конфлікту в окремих країнах Близького Сходу, особливо Сирії. З огляду на це, питання комплектування фондів бібліотек у названому регіоні та збереження тамтешніх друкованих видань як національних цінностей – усе більше стає актуальним й

обговорюється на міжнародних конференціях, круглих столах, симпозіумах. Вміст фондів бібліотек Близького Сходу обговорювався під час міжнародної наукової конференції «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів», ініційованої фахівцями НБУ ім. В. Вернадського. Зокрема, до цього питання особливу увагу привернув виступ наукового співробітника бібліотеки А. М. Лямця [1]. Окреме дослідження темі комплектування фондів бібліотек близькосхідного регіону присвятив к.пед.н. М. Я. Мульхем [2]. Досить активно ця тема обговорюється й на сторінках Інтернет ресурсів.

Згідно із дослідженнями названих авторів, останнім часом бібліотеки Близького Сходу зазнали значних змін. Це стосується їхньої соціальної ролі в суспільстві, а також специфіки комплектування фондів. Якщо після утвердження ісламу на теренах арабських країн простежується поява публічних бібліотек на зразок «мактабату масджід» (бібліотека мечеті), що мали спеціалізований релігійний профіль комплектування, то подальший хід історії спричинив їхнє поступове перетворення на бібліотеки на зразок «мактабату мадрасат» (бібліотеки медресе (середніх і вищих шкіл)). Бібліотеки при медресе являли собою еволюційно-організаційні утворення таких установ наукового рівня в близькосхідному регіоні. Цей тип публічних бібліотек дав поштовх поступовому утворенню національних та університетських бібліотек з широким спектром функцій і розгалуженою інфраструктурою.

Якщо «мактабату масджід» могли бути сформовані при мечетях і містити будь-які зібрання як релігійного, так і гуманітарного характеру, то в бібліотеках «мактабату мадрасат» відповідальніше ставилися до формування й розвитку власних фондів. У залежності від виду медресе виникали різні «мактабату мадрасат». Відповідно світські медресе мали у своєму розпорядженні бібліотеки з універсальним профілем комплектування, богословські медресе (надавали спеціальну релігійну освіту) формували фонди іншим чином, значну їхню частину становили матеріали з вивчення Корану та Сунни. Низка «мактабату мадрасат», об'єднуючи фонди, поступово еволюціонували до повноцінних публічних бібліотек – «мактабат амат» [3].

Не всі «мактабат амат» одержали статус національних книгозбірень. Значна їхня кількість забезпечують сьогодні пересічні потреби читачів міст та селищ. Однак до появи національних бібліотек це були установи перехідного типу, оскільки їхні адміністрації уже враховували національну складову, звертали увагу на особливий статус арабської мови та літератури. Цінність їхнього функціонування мала й особливе історичне забарвлення, адже знаменувала появу перших фондів вітчизняного та зарубіжного арабознавства.

Подальша еволюція й накопичення матеріальних цінностей арабських бібліотек залежали від конкретних організацій, які підтримували формування їхніх фондів. Наповнення «мактабату масджід», «мактабату мадрасат» «мактабату амат» стали поступово видозмінюватися. Цьому сприяли і певні особливості їхньої організації. Наприклад, мечеть могла мати власну «мактабату масджід», і водночас, при багатьох мечетях організовували

школи – медресе. При медресе також утворювалися бібліотеки – «мактабату мадрасат» тощо. Отже, фонди «мактабату масджід» та «мактабату мадрасат» стали схожими за своїм наповненням. Крім того, бібліотеки мечетей та школи при них могли об'єднувати свої фонди, унаслідок чого утворювалися бібліотеки на зразок публічних з універсальним профілем комплектування, однак з певними особливостями щодо забезпечення навчальною літературою. «Мактабату масджід» залежали від вакуфних товариств або дарів окремих людей, вони також могли викупувати книгозбірні приватних осіб. «Мактабату мадрасат» фінансувалися на різних рівнях: муніципалітетами, приватними особами або вакуфними організаціями, якщо медресе відкривалися при мечетях. Також ці бібліотеки залишалися при обсерваторіях та наукових установах. «Мактабату мадрасат» хоча й відповідали універсальному профілю комплектування фондів, проте науковий рівень літератури залишався невисоким, оскільки здебільшого це були підручники для учнів середніх шкіл. Така ситуація простимулювала подальше формування університетських бібліотек – «мактабату джаміаті» [4].

На відміну від інших типів бібліотек «мактабат амат», тобто публічні бібліотеки, підтримувалися державою. Наприклад, Дарул-кутуб-аль-ватаніа в місті Халеб (Сирія), що вважалася публічною бібліотекою, в 1945 р. мала підтримку муніципалітету міста, оскільки саме він виділяв кошти на комплектування її фондів. М. Я. Мульхем у дисертаційному дослідженні, присвяченому бібліотекам Сирії стверджує, що до 1937 р. ця бібліотека в спеціальних облікових книгах реєструвала арабські та іноземні видання, дари. Отже, ще у 1937 р. Дарул-Кутуб-аль-ватаніа в Халебі вже здійснювала закупівлі вітчизняної та іноземної літератури, а також отримувала дари від організацій та окремих осіб.

До речі, станом на 2014 рік в унікальній бібліотеці «Darul-Kutub» (особливості запису назви бібліотеки в Інтернет мережі) розміщено 145 книг татарських учених. Здебільшого це релігійні книги, видрукувані в Казані, Оренбурзі та Уфі ще до революції 1917 р. Видання присвячувалися фіксу, історії ісламу та татар Поволжя. Уперше про це обмовився муфтії Татарстану Каміль хазрат Самігуллін під час публічного виступу на форумі «Інноваційні технології в освітній діяльності мусульманських навчальних закладів», який відбувся в Казані. Прикметно, що він озвучив найближчу мету муфтіяту – реалізувати інноваційний проект у вигляді електронної бібліотеки «Darul-Kutub», популярність якої невпинно зростає в Інтернет мережі [5].

Отже, наразі триває активне нарощування фондів бібліотек «мактабат амат», які чітко еволюціонують до рівня національної бібліотеки – «мактабат ватанійят». Національний рівень свідчить про те, що в бібліотеці вже впроваджені складні системи комплектування. Наприклад, до комплектування фондів стали залучатися такі джерела як: обов'язковий примірник, дари, книгообмін, купівля, передплата.

Яскравим прикладом сучасної організації справи для багатьох бібліотек (зокрема й наших вітчизняних) є сьогодні найдавніша бібліотека при мечеті аль-Масджид аль-Харам. Ця книгозбірня була заснована ще 161 року за часів

правління халіфа Мухаммада аль-Махді. Бібліотека демонструє світові відповідальний підхід до організації роботи, а саме, рідкісні та найцінніші рукописи вже відцифровані й зберігаються в електронній формі. Водночас бібліотека надає послуги особам з обмеженими можливостями і має для цього відповідну матеріальну базу. Саме ця бібліотека вважається найдавнішою серед бібліотек ісламського світу й успішно функціонує близько 12 століть [6]. Навіть паломники мають змогу відвідувати її тричі на день аж до пізньої ночі. Такими можливостями навряд чи можуть похвалитися українські бібліотеки.

Насамкінець варто зазначити, що важливою ознакою еволюційного процесу функціонування бібліотек близькосхідного регіону останнім часом можна вважати злиття фондів. Зазвичай фонди бібліотек поповнюються не лише приватними колекціями поважних людей, а й приватними бібліотеками видатних арабських діячів, істориків, філологів, філософів і теологів.

Отже, комплектування фондів бібліотек Близького Сходу залежить від типів цих бібліотек. Останнім часом типологізація змінюється, бібліотеки з різними профілями комплектування об'єднуються, змінюються їхні функції. І хоча в окремих арабських країнах – Єгипті, Сирії, Лівії – унаслідок громадянських війн та іноземної інтервенції бібліотечна інфраструктура зазнала значних втрат, загальна позитивна тенденція до високого рівня організації роботи залишається незмінною.

Джерела та література

1. Лямець А.М. Типи бібліотек Близького Сходу та їх комплектування / А.М. Лямець // Міжнародна наукова конференція «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів». – Електронний ресурс : Режим доступу : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/180>

2. Мультхем М.Я. Современное состояние и тенденции развития библиотечного дела в Сирийской Арабской Республике: дис. кандидата пед. наук / Мади Якуб Мультхем. – М., 2000. – 150 с.

3. Лямець А.М. Типи бібліотек Близького Сходу та їх комплектування / А.М. Лямець // Міжнародна наукова конференція «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів». – Електронний ресурс : Режим доступу : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/180>

4. Мультхем М.Я. Современное состояние и тенденции развития библиотечного дела в Сирийской Арабской Республике: дис. кандидата пед. наук / Мади Якуб Мультхем. – М., 2000. – 150 с.

5. «Darul-Kutub». Електронний ресурс: Режим доступу : <http://islam-today.ru/novosti/2014/11/13/v-elektronnoj-biblioteke-darul-kutub-razmeseny-145-knig-tatarskih-ucenyh/>

6. Мечеть аль-Масджид аль-Харам. – Електронний ресурс : Режим доступу : <http://faqukrstory.ru/obshhestvo/55001-samaja-bolshaja-mechet-v-mire-gde-nahoditsja.html>

**АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ
ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ І НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ВЧЕНИХ
(НА ПРИКЛАДІ ФОНДУ ІСТОРИКА ВІРИ ЖУК У ДЕРЖАВНОМУ
АРХІВІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Науковий доробок відомого в Україні та за кордоном вченого-історика, архівіста, фахівця у сфері славістики, зокрема, болгаристики, автора понад 400 наукових праць, кандидата історичних наук, заслуженого працівника культури України Віри Никанорівни Жук (1928-2008) не втрачає актуальності і нині. Її праці, присвячені багатьом проблемам вітчизняної історії та історичного краєзнавства, становлять собою вагомий вклад у розвиток української історичної науки.

У науковій спадщині Віри Жук органічно поєдналися досвід архівіста, викладача, вченої-дослідниці та невтомного практика-пропагандиста своїх напрацювань. Внесок В.Жук у розвиток сучасної вітчизняної історичної науки, зокрема болгаристики та регіоналістики важко переоцінити. Віра Жук після полтавських істориків Льва Падалки, Івана Павловського, Миколи Арндаренка, Василя Бучневича та інших продовжила закладені традиції дослідження історичного краєзнавства Полтавщини. Її ім'я золотими літерами вписано в історичну регіоналістику Полтавщини.

Вчена-дослідниця на багато питань в історії України мала свою точку зору, була глибоко обізнаною в джерелах, в тому числі і іноземного походження, аналізувала їх і неухильно відстоювала свою точку зору, полемізуючи з опонентами.

Метою даної статті є проаналізувати можливості архівних документів як джерел для вивчення життєвого шляху і наукової спадщини вчених. Продемонстровані такі можливості на прикладі фонду історика Віри Никанорівни Жук, який зберігається в Державному архіві Полтавської області.

Основним джерелом для вивчення життєвого шляху і наукової спадщини Віри Жук є документи особового фонду 9164 «(Жук Віра Никанорівна (1928-2008) – кандидат історичних наук, заслужений працівник культури УРСР, краєзнавець)», який зберігається у Державному архіві Полтавської області [1]. В ньому зберігаються документи за 1936-1999 роки. Фонд уміщує 373 справи, які є надзвичайно вагомими з точки зору інформативної насиченості, чисельності та значимості.

Документи до архіву передала особисто Віра Никанорівна у 1999 році. Вчена ретельно збирала і зберігала свої рукописи, статті, книги, нариси, листування, рецензії тощо, а потім сумлінно передала на зберігання до Державного архіву Полтавської області. До слова сказати, в цьому архіві Віра Никанорівна працювала протягом 1955-1978 років, вона була професійним архівістом, дослідницею, вченою. Віра Жук розуміла важливість зберігання для наступних поколінь дослідників джерел різних типів – документів, праць, епістолярію тощо.

Документи фонду за номером 9164 (Жук Віра Никанорівна (1928-2008) – кандидат історичних наук, заслужений працівник культури УРСР,

краєзнавець) у Державному архіві Полтавської області поділяються на наступні підгрупи. До *першої належать* наукові та краєзнавчі праці В.Н.Жук – дисертація та документи про її захист, рукописи, книги, статті, нариси, інформації, огляди, довідники, документи (списки, відомості, листи тощо) про відомих полтавців, з історії населених пунктів Полтавщини, про розвиток соціально-політичних рухів, зібрані та впорядковані В.Н.Жук, рецензії, лекції, методичні рекомендації, звіти, екзаменаційні білети, списки наукових праць, програми наукових конференцій, запрошення, інтерв'ю, виступи на радіо. Дана група містить важливу інформацію про сферу наукових зацікавлень ученої – праці з болгаристики, краєзнавчі розвідки, джерелознавчі праці.

Віра Жук зробила великий внесок у розвиток історичної регіоналістики. Вчена є одним із фундаторів регіоналістики на Полтавщині. Віра Никанорівна написала велику кількість праць, які висвітлюють різні аспекти історичного минулого полтавського краю. Її наукові розвідки відрізняються особливою ретельністю, скрупульозністю, ґрунтовним опрацюванням фактажу. Віра Жук залучала свідчення очевидців, глибоко опрацьовувала джерела та аналізувала стан розробки теми, що надає її працям особливої наукової ваги.

В.Н.Жук є автором історичних нарисів про ряд храмів та Полтави і Полтавщини, які були центрами розвитку духовності, освіти, культури краю. Вчена була віруючою людиною і глибоко переживала трагедії руйнування християнських обителів за радянських часів. Проблеми відродження Церкви, її історії, духовної освіти, внеску священнослужителів у розвиток Полтавського краю були предметом її дослідження.

Віра Жук досліджувала історію німецьких колоністів на Полтавщині, їх соціально-економічне становище, культуру, побут, історію окремих відомих нащадків тих колоністів, які переселилися на українські землі ще в другій половині XVIII – на початку XIX ст. Їх історичному перебуванню на Полтавщині та трагічній долі людей німецької національності вчена присвятила ряд наукових розвідок.

Наукові проблеми з топоніміки та гідроніміки перебували у сфері наукових інтересів Віри Жук. Вчена працювала над дослідженням походження назв населених пунктів, річок Полтавщини, а також досліджувала походження назви Полтави. Вчена провела глибокі дослідження, залучаючи науки, суміжні з історією. На цій основі вона зробила важливі для історичної науки висновки.

Велику частину своєї наукової спадщини Віра Жук присвятила дослідженню розвитку освіти, науки, культури на Полтавщину та процесу створення і функціонування музеїв. Вчену цікавили, передусім, представники цих сфер суспільної діяльності, які внесли великий вклад у розвиток Полтавщини.

Біографістика була одним із напрямків досліджень Віри Никанорівни Жук. Вчена присвятила ряд наукових розвідок видатним людям Полтавщини. Їх варто згрупувати за сферами їхньої діяльності. До першої групи слід віднести видатних письменників, поетів, лікарів, композиторів, вчених-науковців, зокрема, І. Котляревського, Т. Шевченка, М. Гоголя,

В. Короленка, О. Гончара, М. Скліфосовського, О. Волкенштейна, М. Лисенка, В. Верховинця (Костіва), С. Третякова, М. Остроградського. До другої – церковних діячів, зокрема, Євгенія Булгаріса, Никифора Феотокі, Афанасіоса Псалідаса. Третьої – піонерів ракетобудування та авіації, зокрема, Ю. Кондратюка, Ю. Побєдоносцева, М. Комарницького, О. Кованька, В. Ельяшевича, О. Перелета. П'ятої – педагогів, зокрема, А. Макаренка, Н. Войтенко (філолог, землячка Віри Жук, випускниця Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка, Герой Соціалістичної Праці) та інших.

Постать першого малоросійського генерал-губернатора О. Куракіна цікавила Віру Никанорівну. Дослідниця ґрунтовно проаналізувала його походження, діяльність, державну службу, сфокусувала увагу на його розбудові Полтави.

Варто зазначити, що Віра Никанорівна поважала лікарів, цінувала їхню віддану працю, саможертвність в ім'я спасіння людського життя. Частина свого наукового спадку вона присвятила відомим лікарям Полтавщини. Передусім йдеться про родину Волкенштейнів та її представника – відомого полтавського лікаря Олександра Волкенштейна, якого шанували в Полтаві, і який врятував багато людських життів.

Низку наукових розвідок Віра Никанорівна присвятила видатному лікарю, педагогу, громадському діячеві М. Скліфосовському, який останні роки життя провів на Полтавщині та був тут похований. Вчена листувалася з його дочкою Ольгою Яковлевою, яка мешкала в Москві. О. Яковлева була талановитим педагогом, Віра Никанорівна називала її «попередницею А.С. Макаренка». Завдяки цьому листуванню Вірі Жук удалося зібрати багато цінних відомостей про М.Скліфосовського та зберегти для сучасників.

Віра Никанорівна підтримувала добрі стосунки з Софією Миколаївною Данилевською (Биковою) (1887-1984) – правнучкою О.Пушкіна і внучатою племінницею М. Гоголя, котра мешкала у Полтаві. Саме вона допомогла Вірі Никанорівні уточнити деякі факти з перебування Т. Шевченка на Батьківщині М. Гоголя. Віра Никанорівна досліджувала шляхи перебування Тараса Шевченка на Полтавщині.

Вищезазначені теми та ще багато інших було відбито у матеріалах першої групи фонду. Тексти надруковані на друкарській машинці містять вставки, які Віра Никанорівна дописувала власноруч, виправляла помилки в текстах. Ретельна робота свідчить про скрупульозність дослідниці, її уважне і відповідальне ставлення до текстів, бажання дійти до суті, не забути жодної деталі, бажання зберегти кожну подробицю, адже нерідко в них міститься важлива інформація.

Другу групу складає епістолярна спадщина – листи В. Н. Жук, листи до В.Н.Жук, вітання зі святами. Зокрема, це вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців зі святом Збройних Сил СРСР (1973-1989 рр.), вітальні листівки від окружного комітету радянсько-болгарської дружби міста Слівен та Національного військово-історичного музею Болгарії (1977-1989 рр.), вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів з Міжнародним жіночим днем 8 Березня (1960–1990 рр.), вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-

краєзнавців, редакторів з річницями Великої Жовтневої соціалістичної революції (1965-1990 рр.), вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів зі святом Перемоги – 9 Травня (1965–1991 рр.), вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів з Новим роком (1961-1992 рр.), вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців зі святом Великодня (1991-1992 рр.), вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів з Першим Травня (1961-1993 рр.). Документи даної групи дають змогу простежити повсякденне життя Віри Никанорівни, її відносини з рідними та близькими людьми.

Третю групу складають документи, що відображають громадську діяльність В.Н.Жук. Зокрема, це документи (програма, план проведення пленарного засідання, листування, тексти виступів та повідомлень) республіканської науково-методичної конференції з історичного краєзнавства (жовтень – листопад 1980 р.), документи (закони, статут, облікова картка, список членів акції, плани роботи та звіти про їх виконання) про роботу первинної організації Українського товариства охорони пам'яток культури, документи (лист-запрошення, прес-реліз, порядок денний, статут) щодо проведення установчого з'їзду Всеукраїнської спілки краєзнавців (1990 р.).

До четвертої групи належать біографічні документи В.Н. Жук – характеристики, автобіографії, квитки, посвідчення та ін., вітання з присвоєнням звання, грамоти, документи інших осіб, що відклались у фонді. Зокрема, це залікова книжка студентки філологічного факультету Київського державного університету Віри Жук; виписка із наказу ректора та довідка (18 листопада 1947-15 квітня 1949 рр.), конспекти лекцій із спеціальних історичних дисциплін (1952-1954 рр.), банківські дозволи на вивіз валюти під час виїзду за кордон та довідка про відрядження до Болгарії (Великотирнівський університет ім. Кирила Мефодія) (1966 – 1978 рр.), посвідчення, членські квитки, облікова картка члена КПРС (партійний квиток) (1949-31 грудня 1983 рр.), документи (копії атестатів, анкети, посвідчення) про навчання, трудову діяльність, присвоєння вченого звання «Заслужений працівник культури УРСР» (30 червня 1955-27 листопада 1985 рр.), службові характеристики, автобіографії, перелік громадських доручень (15 грудня 1975-13 травня 1987 рр.), читацькі квитки та перепустки до гуртожитку, архівних установ, бібліотек (01 жовтня 1954-3 жовтня 1989 рр.), картка споживача (товарні талони) (1991 р.), документи (подання, повідомлення Октябрського районного відділу соціального забезпечення; листи до Міністерства соціального забезпечення України) про пенсійне забезпечення Жук В.Н. (27 квітня 1992 р.-квітень 1986 р.).

Крім того, четверта група джерел містить вітання: з присвоєнням звання привітання заступника голови Ради Міністрів УРСР П. Тронька та голови Головархіву УРСР М. Мітюкова з присвоєнням В.Н.Жук звання «Заслужений працівник культури УРСР» (б.д.), вітання члена Полтавського обласного відділення Спілки письменників СРСР І. Санжарівського з присвоєнням В.Н. Жук почесного звання «Заслужений працівник культури УРСР» (10 березня 1975 р.). Свої грамоти Віра Никанорівна ретельно збирала

і зберігала. Фон містить похвальні грамоти за відмінні успіхи у навчанні (20 червня 1940-27 червня 1946 рр.), почесні грамоти, листи-подяки з нагоди ювілейних дат, за високі досягнення у роботі (31 травня 1958 – квітень 1991 рр.).

У фонді відклалися спогади різних людей про історичні події в історії міста і України. Зокрема, спогади А. Сулими про останній період існування Петровського кадетського корпусу (у т. ч. і про відомого полтавського історика-архівіста І.Ф. Павловського) (22 березня 1962 р.), спогади В.С. Оголевця про письменника В.Г. Короленка (21 жовтня 1978 р.), спогади О. Романської про організацію навчання у Полтаві після ліквідації у 1920 році гімназії (м. Москва) (15 серпня 1981 р.), спогади командира партизанського загону Д.Х. Сердюка про боротьбу за радянську владу на Полтавщині, записані В.Н. Жук, та біографія учасника боротьби за владу Рад на Полтавщині червоного партизана В.Д. Литвинова (б.д.).

Отже, наявні джерела фонду за номером 9164 (Жук Віра Никанорівна (1928-2008) – кандидат історичних наук, заслужений працівник культури УРСР, краєзнавець) у Державному архіві Полтавської області достатньо висвітлюють найрізноманітніші аспекти життєвого і наукового шляху історика Віри Жук. Тому їх комплексне використання дає можливість провести глибоке та всебічне дослідження наукової діяльності вченої, успішно вирішити поставлені завдання.

Джерела та література

1. Державний архів Полтавської області, Ф.Р.9164 – Оп.1 (Жук Віра Никанорівна (1928-2008) – кандидат історичних наук, заслужений працівник культури УРСР, краєзнавець), 373 справи.

Наталія Білан

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ МУЗЕЇ (НА ПРИКЛАДІ МУЗЕЇВ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ МІСТА ПОЛТАВИ)

Сучасний розвиток інформаційних технологій ставить перед музеями завдання зайняти активну позицію у впровадженні цифрових систем надання інформації відвідувачам. Вивченню інформаційних технологій у музеях приділяють увагу сучасні дослідники, наприклад М. Рутинський охарактеризував нові інформаційні технології музейної справи [1], Т. Юрєнева описала технічні інновації, які використовують під час зберігання музейних предметів [2], М. Белікова та С. Гресь-Євреїнова визначили основні напрями запровадження інноваційних технологій у музейній діяльності в контексті трансформацій у соціально-культурному сервісі українських музеїв [3]. Однак на сьогодні бракує комплексного підходу до розкриття теми, а вивчення досвіду музеїв, у тому числі й регіональних, сприятиме виробленню методології залучення відвідувачів до музейних закладів.

Зазначені вище вимоги сьогодення реалізують п'ять музеїв комунальної форми власності м. Полтави: літературно-меморіальні

І. Котляревського, Панаса Мирного, В. Короленка, художній, історії Полтавської битви.

Музей історії Полтавської битви має представництво в Інтернет у вигляді сайту www.battle-poltava.org, де висвітлено історію закладу і сучасну експозицію, а також сторінку у Facebook. Полтавський художній музей імені М. Ярошенка і Полтавський меморіально-літературний музей В. Г. Короленка мають сторінки Вконтакте, де в основному висвітлюються виставкова та екскурсійна діяльність, масові заходи, що забезпечує зворотній зв'язок між музейною аудиторією та музейниками.

Музейні аудіогіди Полтаві першими були презентовані у 2012 році в музеї історії Полтавської битви (шістьма мовами), а згодом цей проект був реалізований у трьох літературно-меморіальних музеях міста.

Проект «Віртуальний музей» був реалізований газетою «День» представленням двох музеїв Полтавщини – літературно-меморіального музею Івана Котляревського та музею історії Полтавської битви. Ці ж два музеї стали об'єктами для створення фільмів у 3D-технології полтавським художником О.Лебединським. Фільми можна переглянути на сайті «Полтава туристична» (tourism.poltava.ua).

QR-коди, які за допомогою спеціальної програми дають можливість швидкого отримання суттєвого обсягу інформації, спершу з'явилися на вулицях Полтави у 2015 році як проект туристсько-екскурсійного маршруту «Пройди стежкою легенд Полтави та збери підкови на удачу!» (двадцять туристичних локацій від Іванової гори до ансамблю Круглої площі). Цього року до маршруту приєднано три літературно-меморіальні музеї міста.

Досвід комунальних музеїв Полтави переконує, що інформаційні технології розширюють стіни музеїв, збільшують сфери їхнього впливу, допомагають вийти із закритого простору, бути актуальними для нової доби та сучасного способу життя.

Джерела та література

1. Рутинський М. Й. Музеєзнавство : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – К., 2008. – 428 с.

2. Юрєнева Т. Ю. Музееведение / Т. Ю. Юрєнева. – М. : Академический проект, 2003. – 605 с.

3. Белікова М. В. Інновації в музейній практиці України та світу: досвід та проблеми запровадження / М. В. Белікова, С. В. Гресь-Євреїнова // Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі : Матеріали сьомої міжнародної науково-практичної конференції / за ред. Саух І.В. – Житомир : Вид-во ЖФ КІБІТ, 2013. – С. 149–151.

ЕКСПОЗИЦІЯ НАРОДНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ГУМАНІТАРНІ ЦІННОСТІ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ПОЛТАВЩИНИ ХІХ ст.

У навчально-виховному процесі кафедр гуманітарного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка народний музей історії посідає помітне місце. При викладанні таких дисциплін, як «Історія України», «Історія української культури», «Туристичне краєзнавство» та ін. студенти за планами провідних викладачів відвідують народний музей історії, де експозиція ілюструє численними артефактами майже 200-літню історію розвитку освіти, культури, письменства, науки і техніки, театрального мистецтва Полтавського краю.

Центральний корпус університету – пам'ятка архітектури першої половини ХІХ ст., споруджена за проектом Людвіга Шарлеманя у класичному стилі, є складовою частиною архітектурного ансамблю міста Полтави.

Перший розділ експозиції народного музею присвячено висвітленню діяльності Інституту шляхетних дівчат – середнього навчального закладу для збіднілих дворянок – та історії будівництва центрального корпусу навчального закладу – пам'ятки архітектури класичного стилю першої половини ХІХ ст.

Полтавський дівочий інститут (Інститут шляхетних дівчат) засновано 12 грудня 1818 року на кошти дворянства з ініціативи дружини Полтавського та Чернігівського генерал-губернатора, героя Вітчизняної війни 1812 року, князя М.Г. Рєпніна – Варвари Олексіївни, онуки останнього гетьмана Лівобережної України Кирила Розумовського .

На той час середніх навчальних закладів світського характеру в Полтаві було тільки два: народне училище, відкрите 1799 року графом С.С. Потоцьким, перетворене потім у повітове, та цивільна гімназія, відкрита в 1808 році [6].

Середній навчальний заклад для жіноцтва у Полтаві – один із найдавніших в Україні. Він заснований на благодійницьких засадах майже одночасно з ліцеями Рішельєвським в Одесі (1817 р.), Крем'янецьким (1819 р.) та Ніжинською гімназією вищих наук (1820 р.).

Прагнучи благодійності, В.О. Рєпніна звертається до полтавського дворянства з пропозицією створити для освіти і виховання дворянських дітей, особливо зі збіднілих родин, дівочий інститут за прикладом заснованого в Санкт-Петербурзі (1764 р.) «Воспитательного общества благородных девиц», що давав початки суспільного виховання дворянок [5].

Навчально-виховний цикл для дворянських дівчат розподілявся на 4 класи (віки), навчання в кожному з яких тривало 3 роки.

У першому (від 6 до 9 років) викладалися російська та іноземні мови (французька, німецька), арифметика, малювання, танці, музика (вокальна й інструментальна), шиття і рукоділля.

У другому (від 9 до 12 років) викладалися географія з історією та деяка частина економії чи домобудівництва.

У третьому (від 12 до 15 років) додавалось читання історичних і повчальних книг, частково архітектура і геральдика.

У четвертому віці (від 15 до 18 років) призначалось дівчатам перевіряти своє навчання майже самою практикою. По дві дівчини мали щодня чергувати в інших класах як помічниці класних дам. І до цієї практики інституткам слід «звикати зарані, як їм, будучи матерями, навчати дітей своїх і у власному своєму вихованні знайти собі опору, в якому б стані їм жити не довелось».

Для занять із вихованками призначались класні дами в усіх класах, котрим наказувалося понад усе привчати дівчат до слухняності. «Старатися, щоб дівчата не звикали надмірно пишатися або мати понурий вигляд. Над усе настановляти їх в основах благорозумності, доброзичливості, благопристойності, благородної, а не вимушеної ввічливості й усіх добродійностей. Щоб від юності і до віку привчені були до добродійності, ввічливості, лагідності й приємних розмов не тільки з рівними, але з найостаннішими, якого б звання хто не був».

Приєм до Полтавського дівочого інституту передбачалося здійснювати на основі існуючих правил, установлених для вихованок дівочих інститутів. Управління всіма справами інституту доручалося раді, створеній дворянством, яка щорічно мусила звітувати про роботу на зборах інституту та публікувати цей звіт для оприлюднення на дворянському зібранні.

Княгиня передбачала проектом, що для дівчат-дворянок повинні викладатися правила високої моралі спеціально для цього запрошеними викладачами, включаючи й іноземних. Навчання пропонувалося вибудовувати за наступними предметами: Закон християнський, російська мова, чистописання, граматики, синтаксис, риторика і логіка, арифметика (перші чотири дії до прогресії), географія й історія (скорочені); малювання, танці, музика, мови іноземні (французька та німецька), їх граматики і синтаксис. Поняття про домашнє господарство, економне його ведення, рукоділля, що окремо зазначалося в проекті, слід розглядати як особливо важливі предмети при вихованні дівчат із збіднілих дворянських родин для оволодіння ними навичками утримувати себе і родину.

Зібрання полтавського дворянства, очолюваного щойно обраним губернським маршалом, дійсним статським радником В.І. Чарнишом, того ж дня своїм актом ухвалило проект, запропонувавши на утримання дівочого інституту пожертвувати від дворянства 50 коп. з кожної селянської душі, яка була у їх власності. 12 січня 1818 року дворянське зібрання затвердило Положення про благодійницький для дворянок інститут, його штат і правила для набору 15-ти вихованок у повітах [4].

На квітень 1818 р. зібрані від дворянства пожертви в сумі 36 187 крб. було передано одному зі членів дворянської ради – маршалу Полтавського повіту С.Ф. Левенцю – з метою зайнятися пристосуванням дерев'яного з флігелями будинку найбагатшого полтавського поміщика-благодійника С.М. Кочубея під дівочий інститут, а вже у травні на частину асигнованих радою грошей у ньому розпочалися будівельні роботи.

Після отримання в серпні 1818 р. із міністерства народної освіти (Петербург) Положення про Полтавський дівочий інститут з дозволом

приступити до його виконання дворянська рада з 1 жовтня 1818 р. узяла на роботу перших чотирьох класних дам і розпочала набір 15-ти дівчат дворянського громадського утримання. 1 листопада посаду директриси посіла запрошена з Парижа мадам Юлія Реньї.

Дівочий інститут у Полтаві здійснював навчання і виховання дворянок, а пізніше й представниць інших станів, сто років – із 1818 по 1918 роки.

Майже 10 років цей навчальний заклад діяв на кошти дворян, а з 17 вересня 1827 року, згідно з клопотанням генерал-губернатора М.Г. Рєпніна, його перетворено із дворянського в урядовий. Муровану будівлю Інституту за проектом архітектора Л.Шарлеманя зведено з 1828 по 1832 рр.

Аналіз змісту навчальних дисциплін показав, що опікунська рада Інституту в особі її засновниці залучила до навчальної діяльності автора славнозвісної «Енеїди». Так, із жовтня 1823 по червень 1838 року на прохання В.О. Рєпніної Іван Петрович Котляревський здійснював переклад з французької на російську мову теологічної праці Дюкєня «Размышления о расположении, с каким должно приступать к чтению и размышлению Святого Евангелия от Луки» [8]. Припускаємо, що за 15 років такої співпраці видатний поет не один раз відвідував навчальний заклад, крокував його коридорами.

Наприкінці червня – початку липня 1845 року Тарас Григорович Шевченко, перебуваючи в Полтаві, навідувався до начальниці Інституту шляхетних дівчат Софії Іванівни Засс (передплатниці його альбому «Мальовнича Україна») з приводу його розповсюдження [2].

Завдяки реформам видатного українського й російського педагога К.Д. Ушинського в інститутах шляхетних дівчат у другій половині ХІХ ст. запроваджені раціональні та демократичні засади підготовки вихованок. Значну роль у цьому відігравав вплив яскравих особистостей – викладачів інститутів шляхетних дівчат. Наприклад, у Полтаві серед викладачів дівочого інституту – сузір'я видатних представників української, чеської, російської культур.

Понад тридцять років здійснював нагляд за навчальною частиною видатний український байкар, колишній ректор Харківського університету, професор цього ж університету П. П. Гулак-Артемівський. П'ять доньок П. П. Гулака-Артемівського – Аполлінарія, Єфросинія, Марія, Наталія і Клеопатра в 1854–1865 роках навчалися у Полтавському Інституті шляхетних дівчат. Низка віршів П.П. Гулака-Артемівського присвячена вихованкам Полтавського дівочого інституту [1].

56 років присвятив дівочому інституту як викладач фортепіанної гри та італійського співу видатний чеський музичний педагог і композитор Алоїз Єдлічка відомий збирач та видавець музичного українського фольклору, автор першої музичної редакції п'єси І. П. Котляревського «Наталка-Полтавка» [7].

Довгі роки викладали малювання для дворянських дівчат відомі російські художники-демократи, випускники Петербурзької академії мистецтв І. К. Зайцев і В. О. Волков.

У 1878 році (двадцять сьомий випуск) закінчує дівочий інститут «із шифром» (тобто з високими успіхами) Любов Щербачова, в майбутньому відома українська письменниця-демократка Л. О. Яновська, творчість і громадську діяльність якої високо цінували сучасники [9].

У 1881 році із срібною медаллю закінчує дівочий інститут у Полтаві Олександра Шейдеман і два роки викладає в ньому вокал та гру на фортепіано. Вона стане в майбутньому дружиною українського письменника, майстра психологічного роману, Панаса Мирного, чудовою матір'ю його синів.

Особлива сторінка історії Інституту шляхетних панянок у Полтаві – навчання у ньому з кінця ХІХ ст. до 1918 р. шести правнучок О. С. Пушкіна і М. В. Гоголя: Софії, Наталії, Марії, Тетяни, Анни, Олени Бикових. Адже саме у Полтаві взяла початок одна з 58 гілок нащадків геніального російського поета О.С. Пушкіна, яка породила його з М. В. Гоголем. Старший син сестри М. В. Гоголя Єлизавети Василівни і полковника Володимира Івановича Бикова Микола Володимирович (тобто племінник Гоголя) через 45 років після смерті О. С. Пушкіна і через 29 років після смерті М. В. Гоголя обвінчався 30 серпня 1881 році в Лопасні під Москвою з онукою Пушкіна Марією Олександрівною.

Унаслідок цього, якщо можна так висловитися, посмертного родичання Пушкіна і Гоголя 41 особа із нащадків Пушкіна є одночасно найближчими родичами М. В. Гоголя, який, як відомо, прямих нащадків не мав. За підрахунками дослідників генеалогії видатних письменників, нині кожний четвертий нащадок Пушкіна є родичем Гоголя.

Після виходу у відставку М. В. Бикова, молода сім'я приїздить до Полтави, де мешкала сестра М. В. Гоголя Ганна Василівна Гоголь. Вона замінила племіннику та його чотирьом братам і сестрам рано померлу Єлизавету Василівну. Невдовзі Бикови переїзять у Василівку, родове село Гоголів, де їх зустріла сестра Гоголя Ольга Василівна Головня. М. В. Бикову належало дві третіх гоголівського помістя. Саме там до 1919 року в родині Бикових за 37 років спільного життя народжуються діти: два сини – Олександр (1883 р.н.) і Володимир (1895 р.н.) і сім доньок – Єлизавета (1884 р.н.), Софія (1887 р.н.) Наталія (1888 р.н.), Марія (1890 р.н.), Тетяна (1894 р.н.), Анна (1897 р.н.), Олена (1899 р.н.).

Діяльна Марія Олександрівна влаштовує недільні школи для селянських дітей, які не могли навчатися в земській школі через нестатки; за прикладом Ольги Василівни, сестри М. В. Гоголя, лікує селян.

На початку ХХ століття Бикови переїзять до Полтави, де їх доньки, за винятком Єлизавети, стали навчатися в Інституті шляхетних дівчат. Збереглася листівка, якою 23 лютого 1907 року Марія Олександрівна і Микола Володимирович Бикови запрошують гостей на вінчання у церкві Інституту шляхетних дівчат доньки Софії Миколаївни Бикової із Сергієм Дмитровичем Данилевським, внучатим племінником відомого письменника Г. П. Данилевського [3].

Отже, як показує аналіз досліджених джерел, за столітню діяльність Полтавського дівочого інституту, завдяки гуманітарному спрямуванню його навчальної діяльності, вихована плеяда визначних жінок – діячок освіти і

культури, письменниць, художниць. Тим самим зроблений неоціненний внесок у культурно-освітній та мистецький розвиток Полтавщини.

Джерела та література

1. Айзеншток І. П. Гулак-Артемівський. Матеріали до біографії та історично-літературної оцінки / І. П. Айзеншток // Бібліотека українських класиків. – Твори, видання третє. Праці Інституту Тараса Шевченка. – Х. : Державне видавництво України, 1930. – С. 170, 172, 209–210, 214, 218–219.
2. Загайко П. К. Полтавські дороги Кобзаря / П. К. Загайко. – Полтава : Криниця, 1990. – С. 6.
3. Кочерга Н. К. Нащадки Пушкіна і Гоголя в Полтавському дівочому інституті/ Н. К. Кочерга // Слов'янський збірник. – Полтава : Слов'янський клуб, 2008. – Вип. VII.
4. Мазанов П. И. Полтавский институт благородных девиц 1818–1898. – Репринтне видання / П. И. Мазанов. – Полтава : ПолтНТУ, 2013.
5. Очерки русской культуры XIX века. – 2 тома. – М., 1998. – С. 458.
6. Полтавщина. Енциклопедичний довідник / відп. ред. А. В. Кудрицький. – К. : «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана. – С. 158.
7. Ротач П.П. Рояль Алоїза Єдлічки / П. П. Ротач // Наука і культура. Україна. – К. : Знання, 1986. – С. 427.
8. Фондова збірка Полтавського літературно-меморіального музею І. П. Котляревського. – К.В.№, інв. № 126–128 рукописи.
9. Яновська Л. О. Сучасне становище селянки-українки (доповідь, прочитана на I-му Всеросійському жіночому з'їзді 12 грудня 1908 року) //Любов Яновська. Твори в двох томах. Том другий. – К. : Дніпро, 1991. – С. 642–645.

**Наталія Курило
м. Старобільськ**

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ОЧИМИ СТУДЕНТІВ

Загально відомо, що бібліотека навчального закладу – є показником його статусу. Наявний бібліотечний фонд можна порівняти із золотим запасом – це недоторканий скарб, це історія, наука, традиції. Бібліотека – це фундамент вишу: рівень його матеріального достатку, можливість навчально-методичного забезпечення, обов'язкова умова акредитації спеціальностей тощо.

З моменту свого існування бібліотека виступає осередком освіти, місцем доступу до потрібної користувачу інформації. Всі ми добре пам'ятаємо час проведений в читальних залах, замовлення книг на нічному абонементі. Навчання не обходилося без відвідування бібліотеки. І це не лише підручники, а й матеріал для підготовки до практичних занять, екзаменів, написання курсових тощо. Однак сьогодні в читальних залах не так багато відвідувачів. Чому студенти стали не так часто відвідувати бібліотеку? Статистика переконливо свідчить про зниження відвідування студентами не тільки читальної зали, а й інших бібліотечних відділів. Хоча

вони не перестали при цьому готуватися до занять, складати екзамени, писати дипломні проекти. Просто у бібліотеки з'явилася серйозна конкуренція – Інтернет. (Відразу відзначимо, що в своїй статті ми будемо розмежовувати поняття «інформація бібліотечного веб-сайту», до якої будемо відносити інформацію, яку можна отримати на сайтах бібліотек та «інтернетну інформацію», яку будемо розглядати як решту інформації, яку можна отримати за допомогою Інтернету).

Для з'ясування ситуації що склалася, нами було проведено анкетування серед студентів вишу. Ми звернулися до студентів з наступними питаннями: «При підготовці до занять чому Ви віддаєте перевагу Інтернету чи відвідуєте бібліотеку? Поясніть свою відповідь». 92% опитаних студентів висловилися в підтримку Інтернету, відмітивши при цьому, що інформація з Інтернету є більш зручною та доступною для отримання («Інформацію можна отримати не виходячи з кімнати гуртожитка», «Не треба чекати, довго шукати, щось заповнювати», «Це економія часу», «Інтернетну інформацію отримуєш відразу в електронному вигляді», «Це оперативніше, швидше», «Більше відразу бачиш пропозицій», «Інтернетну інформацію можна відразу обробляти, систематизувати, зберегти», «Інформацію з Інтернету отримуєш швидше, коли в Інтернеті немає потрібної інформації – я іду до бібліотеки», «На відвідування бібліотеки витрачається дуже багато часу – тому Інтернет» тощо). Разом з тим, студенти зазначають, що в разі відсутності інформації в Інтернеті, – звертаються до бібліотеки. Всі студенти відмітили, що інформації з Інтернету не завжди можна довіряти, отримані таким чином відомості потребують перевірки, тоді як бібліотечна інформація такої перевірки не потребує, оскільки достеменно відомо авторство джерела, на яке можна посылатися для аргументації. Всі опитані зазначили, що підручники отримують переважно в бібліотеці, тоді як решту інформації знаходять в Інтернеті, оскільки для підготовки до занять одного підручника буває недостатньо.

Як показує анкетування, всім опитаним відомо, що зараз бібліотеки представлені також і у віртуальному просторі, тобто певні бібліотечні послуги можна отримувати дистанційно. Про існування бібліотечних сайтів відомо 100% опитаних студентів. Практично всі студенти відвідували бібліотечний сайт свого навчального закладу (93% опитаних), і лише (44%) з них користувалися інформацією розміщеною на сайті. Останні повідомили, що «Це скоротило час на пошук необхідної літератури», «Я користувався сайтом для укладання списку літератури для курсової роботи», «Необхідно було подивитися наявність літератури» тощо.

Ми поцікавилися, чи користується попитом серед студентів бібліотечні сайти. Відповіді були наступними: «На бібліотечних сайтах дуже мало літератури в електронному вигляді, тому потрібні відомості шукаю в мережі», «Бібліотечний сайт можна використовувати лише як інформацію про наявну літературу, тоді як в Інтернеті можна знайти практично все», «Не завжди зручний інтерфейс бібліотечних сайтів гальмує доступ та отримання інформації», «На сайті бібліотеки не завжди можна скачати потрібну інформацію», «Бібліотечні сайти більше нагадують рекламу послуг, чим надають інформацію» тощо).

Ми поцікавилися у студентів, якщо їм не завжди зручно відвідувати бібліотеку, «Чи хотіли б Ви, щоб звичайні традиційні бібліотеки були замінені віртуальними?» Всі опитані одноголосно погодилися, що так робити не можна. Студенти пояснювали свої думки наступним чином: «Віртуальна бібліотека ніколи не зможе замінити звичайної», «Паперові підручники значно зручніші за електронні», «Бібліотека – це осередок збереження інформації в друкованому вигляді» тощо. Далі ми попросили назвати переваги та недоліки бібліотеки та Інтернету і порівняли отриману інформацію. Відповіді були наступними: «Інтернетна інформація доступніша, ніж бібліотечна», «За допомогою Інтернету інформацію можна отримати набагато швидше», «Інтернетну інформацію не треба переписувати», «Інтернетну інформацію зручніше обробляти», «На пошук інтернетної інформації витрачається менше часу», однак «Інтернетну інформацію необхідно перевіряти», «Інтернетна інформація може бути заражена вірусами»; «Тільки в бібліотеці можна отримати підручники та навчальну літературу», «Повнотекстові примірники або книжки великі за обсягом можна знайти тільки в бібліотеці», «З друкованими підручниками легше працювати, ніж з електронними, а взяти їх можна лише в бібліотеці», «Періодичні видання наявні лише в бібліотеці», «За допомогою каталогів легше шукати потрібну літературу», але «З окремими книжками працювати можна лише в читальній залі», «Дешевше роздрукувати інтернетну інформацію, ніж зробити ксерокопію в бібліотеці», «На відвідування бібліотеки витрачається багато часу», «Хотілося б, щоб більше інформації надавалося у відкритому доступі», «Важко на сайті бібліотеки отримати необхідну інформацію», «Дуже мало книг оцифровано», «На сайті можна ознайомитися з наявною літературою, тоді як за самою літературою треба йти до бібліотеки» тощо.

Як стає очевидним із відповідей, хоча інтернетну інформацію швидше і легше розшукати та обробляти, без бібліотечної інформації все одно не обійтися під час навчання. Тому, стає зрозумілим, що не можна ототожнювати Інтернет та бібліотеку. Під час навчання студенти користуються обома джерелами одночасно, хоча в процентному співвідношенні перевага віддається все ж таки інтернетній інформації. З отриманих відповідей ми також можемо зробити висновок, що сучасні студенти розуміють важливість і значення існування бібліотек, але бібліотеки навчальних закладів сьогодні не завжди спроможні задовольнити потреби своїх вимогливих користувачів.

Не можна не враховувати, що сучасний студент – це не просто відвідувач бібліотеки, це людина, що озброєна знаннями про інформаційні технології, комунікативні можливості глобальної мережі, особа, яка має навички роботи з комп'ютером, електронними приладами, Інтернет-ресурсами. Він більше ніж інші категорії користувачів є вимогливим до осучаснення бібліотечних послуг.

Ці питання не залишилися без уваги науковців. Так, визначенню місця бібліотек у сучасному віртуальному середовищі присвятили свої наукові праці Т. Берестова, О. Лаврик, Ю. Столяров, Я. Шрайберг та інші. Розвиток і впровадження електронного бібліотечного ресурсу в роботу бібліотек

досліджували Т. Павлуша, А. Чекмарьова, Л. Чуприна, О. Пашкова та ін. Використання Інтернет-технологій у бібліотечній справі стало предметом досліджень О. Опаріна, Є. Охезіна, Л. Філіппова та ін.

Однак, не дивлячись на значні наукові пропозиції, роботу, яка проводиться бібліотеками по впровадженню в роботу сучасних технологій, анкетування студентів показує, що бібліотеки ще знаходяться на проміжному етапі свого перетворення і не задовольняють в повному обсязі потреб користувачів.

Перший бібліотечний веб-сайт запрацював у 1993 р. у США, Україна приєдналася до цього процесу у 1996 р. З цього моменту почалася активна робота по створенню веб-сайтів. Заради справедливості необхідно відзначити, що на сьогодні бібліотечні сайти провідних вузів країни – це одні із найкращих бібліотечних сайтів. Причин тому кілька: наявність кафедр інформатики, а отже кваліфікованих фахівців, здатних організувати та підтримувати роботу сайту, зацікавленість керівництва в поширенні інформації про навчальний заклад, а отже формування позитивного іміджу та престижу та, найголовніше, це вимога і потреба студентів, головних користувачів сайту.

Аналіз діючих веб-сайтів бібліотек показав, що всі вони, як правило, розміщують наступний набір інформації:

- *загальна інформація*, що містить відомості про місце розташування, графік роботи, історичну довідку, обсяг фонду, кількість читачів тощо;
- *електронний каталог*;
- *відомості про платні та безкоштовні послуги*;
- *повнотекстові бази даних*;
- *нові надходження*;
- *комплектування*;
- *Інтернет-ресурси тощо* [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Необхідно також відзначити, що останнім часом суттєво розширилися можливості бібліотечних сайтів освітніх закладів. Так, на сайтах можна знайти інформацію про різні конкурси, проекти та оголошення. Крім того можна відвідати віртуальні виставки. Корисною є інформація репозиторію, де у відкритому доступі в електронному вигляді можна знайти наукові праці викладачів, аспірантів та студентів навчального закладу [4]. Окремі бібліотеки перейшли на електронні читацькі квитки. На думку студентів, – це дуже зручно, оскільки в будь-який час можна подивитися свій формуляр, дізнатися про дату повернення літератури чи заборгованість. Неабиякої популярності набули онлайн-довідки, де користувачі можуть звернутися з індивідуальним проханням до працівників бібліотеки.

Самі студенти також помічають позитивну динаміку та оновлення. Про очікування від сайту бібліотеки ми спитали самих студентів. Відповіді і побажання були наступними: «Хотілося б більше інформації у відкритому повнотекстовому доступі», «Непогано б було б зробити відкритий електронний архів курсових та магістерських робіт», «Хотілося б, щоб бібліотеки співпрацювали між собою і можна було отримати інформацію із

якоїсь загальної бібліотечної бази», «Добре було б залишити замовлення, а бібліотекар би підказав в якій бібліотеці можна ознайомитися з електронним примірником книги чи іншої літератури», «Я б хотіла, щоб підручники можна було так само скачувати як художню літературу», «Хотілося б, щоб замовляти літературу можна було б дистанційно, а коли приходиш, – відразу отримувати замовлення, а не оформляти їх письмово», «Хотілося, щоб на сайті бібліотеки студентам дозволили викладати свою інформацію»... Як бачимо, студенти не пред'являють якихось претензій, не виказують завищених вимог, не ставлять нездійснених завдань. Все чого вони прагнуть – це осучаснення бібліотечного обслуговування. На нашу думку, співпраця бібліотеки зі студентами дозволить вивести бібліотечні сайти на якісно новий рівень, розширити коло користувачів, забезпечувати необхідною інформацією на відстані тощо.

Отже, сучасні технології, які активно впроваджуються в роботу бібліотек, значно розширили їх функції та можливості. Однак, як показує анкетування, студенти-користувачі поки що не завжди віддають перевагу бібліотечним ресурсам. Разом з тим, необхідно відзначити значну роботу бібліотечних працівників на зустріч своїм користувачам. Відповідно до потреб часу бібліотеки поступово перетворюються із організацій, функцією яких є збереження опублікованих документів і організація їх використання, у своєрідні інформаційні центри, які активно підкоряють Інтернет-простір. Плідною і корисною, на нашу думку, буде співпраця користувачів-студентів і бібліотекарів для забезпечення і успішного функціонування бібліотечних веб-сайтів, де у віртуальному просторі презентувався б науковий, освітній та інтелектуальний потенціал бібліотеки з метою задоволення потреб всіх категорій користувачів.

Джерела та література

1. <http://www.academy.gov.ua>
2. <http://www.donnu.edu.ua/uk-ua/library/Pages/default.aspx>
3. <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>
4. http://libr.luguniv.edu.ua/services/virt_exhibitions/index.html
5. <http://snu.lg.ua/welcome.php>
6. <http://lib-hdak.in.ua/>
7. <http://www.pu.ac.kharkov.ua/library>

Людмила Власенко
м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО **Про публічні бібліотеки** (The UNESCO Public Library Manifesto) – це декларація міжнародної спільноти, в якій сформульовано мету, завдання і керівні принципи організації діяльності публічних книгозбірень у постійно змінюваному інформаційному світі. В ньому визначено функції публічної бібліотеки на засадах соціальної відповідальності, серед яких основними є: залученість до читання, сприяння освіті і самоосвіті, розвитку особистості, прилучення до культурної

спадщини, надання муніципальної інформації і забезпечення інформаційного обслуговування місцевих підприємств та ін. Особливо наголошується, що послуги публічних бібліотек мають бути доступними всьому населенню [1].

Розуміючи мету розвитку бібліотек сьогодні – перетворення бібліотеки в багаторівневий інтегрований інформаційний центр, який би поєднував в собі функції традиційної бібліотеки, нові інформаційні послуги, які потребує суспільство та сучасне е-обслуговування користувачів, бібліотеки Полтавської області використовують багаторівневу систему обслуговування користувачів. Це і традиційне обслуговування книгою користувачів у читальних залах і на абонементі, це і надання інформаційно-бібліографічних послуг, це і масові заходи, які направлені на освітнє, просвітнє та патріотичне виховання і обов'язково сьогодні – це надання інформації через сайт чи блог бібліотеки, через «віртуальну довідку», та безпосереднє навчання в бібліотеках користувачам інтернет-технологіями, як для користувачів, так і для бібліотекарів.

В Полтавській області 799 публічних бібліотек всіх систем і відомств (дані на 01.01.2016), 8 інших відомств (профспілкові), Міністерства культури – 791, із них: обласні бібліотеки – 3 (Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського, Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеса Гончара, Полтавська обласна бібліотека для дітей імені Панаса Мирного); ЦРБ – 25 (в кожному районному центрі області); ЦМБ – 3 (Полтава, Кременчук, Горішні Плавні); бібліотек-філій – 717 (сільські б/ф); дитячих – 43 (в кожному районному центрі, у т. ч. в Кременчуці – 9, в Полтаві – 5, Глобинському р-ні – 2) [2, с. 2].

Населення Полтавської області на 01.09.2016 р. – 1 431 026 чоловік, кількість користувачів публічних бібліотек – 547,9, із них 283,4 в сільській місцевості, в % відношенні 38,2% населення Полтавської області користується послугами бібліотек, в сільській місцевості – майже 20%.

Традиційні ресурси бібліотек базуються на документах, документ — це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або іншому носіїві. Документом можна назвати будь-який матеріальний носій, на якому зафіксовано інформацію з метою її збереження та передавання її в часі та просторі [4, Ст. 313].

Документальний фонд бібліотеки (книжкові і періодичні видання) та система каталогів і картотек складають традиційний фонд бібліотек.

Бібліотечний фонд Полтавської області (в тис. прим.) – 10926,55, бібліотечний фонд сільських бібліотек – 6071,67. За видами документів в тис. прим.: книги – 9998,13; періодичні видання – 908,17; аудіовізуальні матеріали – 18,78; електронні видання – 1,47.

Бібліотечний фонд сільських бібліотек за видами документів (тис. прим.): книги – 5643,57; періодичні видання – 427,29; аудіовізуальні матеріали – 0,61; електронні видання – 0,20.

Бібліотечний фонд Полтавської області за мовами документів (в тис. прим.): українською мовою – 5100,03; російською мовою – 5795,20; іноземними мовами – 31,30.

Бібліотечний фонд сільських бібліотек Полтавської області за мовами документів (в тис. прим.): українською мовою – 3180,63; російською мовою – 2890,77; іноземними мовами – 0,27 [2, с. 6-11].

В той же час бібліотеки стають виробниками власних електронних інформаційних ресурсів:

- це електронні каталоги і картотеки (БД бібліотеки),
- бібліотечні веб-сайти і бібліотечні блоги,
- створені бібліотеками самостійні оригінальні ресурси і продукти (електронні бібліографічні ресурси: електронні бібліографічні покажчики, календарі знаменних і пам'ятних дат, віртуальні довідкові служби, віртуальні книжкові виставки),
- придбані бібліотеками бази даних та електронні документи на дисках,
- ресурси у вільному мережевому доступі та інтернет-ресурси, на які бібліотека дає посилання (лінки).

І традиційні і електронні ресурси складають інформаційні ресурси бібліотеки.

Матеріально-технічна база бібліотек Полтавської області включає од. оргтехніки (дані на 01.012016): всього 779 комп'ютерів (676 підключені до мережі Інтернет), в сільській місцевості – 203 комп'ютера (169 підключено до мережі Інтернет), копіювально-розмножувальна техніка – 498, мультимедійне обладнання – 334 [2, с. 4-5].

Провідне місце в інформаційному просторі регіону займає Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського <http://library.pl.ua/> – головна бібліотека Полтавської області, це не тільки центральне сховище творів друку українською та іноземними мовами, осередок формування джерелознавчої та бібліографічної бази з історії та культури Полтавщини, науково-методичний, інформаційно-соціальний і освітній заклад, а і сучасний інформаційно-комунікаційний і культурний центр, завдяки якому полтавська громада навчається, отримує сучасні е-послуги, спілкується, знайомиться з творчістю українських письменників та митців, вивчає історію та культуру рідного краю. З 1995 р. в бібліотеці створена ЕКС БД «Бібліографія», з 2004 р. введена АБІС ІРБІС. База даних ПОУНБ імені І. П. Котляревського на жовтень 2016 р. (тис. записів):

- ЕК – 295891, ЕК книг іноземними мовами – 7428, ЕК нотних видань – 8698;

- ЕКС «Бібліографія» – 387264, ЕКС з краєзнавства – 126725, ЕКС з сільського господарства – 38560, ЕКС відділу технічної літератури – 47125, ЕКС відділу мистецтв – 1586, ЕК реєстраційна відомість описів винаходів СРСР – 75077;

- Зведений каталог періодичних та інформаційних видань, передплачених провідними бібліотеками м. Полтави на перше півріччя 2016 року» (ведеться в електронному вигляді з 2004 р.) http://library.pl.ua/nashi_vidannja/zvedenij_katalog/ZKPV_2016_1.pdf;

- Інформаційний електронний ресурс – інтернет-проект «Бібліотеки Полтавщини на сторінках обласних газет». Його метою є ознайомлення громадськості з діяльністю бібліотек Полтавської області,

яка висвітлювалася на сторінках обласних газет, починаючи з 1944 року.
http://library.pl.ua/poltavshina/biblioteki_poltavshini_na_storinkakh_oblasnikh_gaz/

- Бібліографічні електронні ресурси: електронні бібліографічні покажчики http://library.pl.ua/nashi_vidannja/inshi_vidannja/, календарі знаменних і пам'ятних дат http://library.pl.ua/nashi_vidannja/kalendar_znamen_i_pam_dat_poltavshini/ бібліографічні списки статей.

Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара, БД створена в 2000 році. Обсяг (на 01.01.2016) – 277854 електронних записів. З них: «книги» – 87332; «статті» – 98585; «красзнавство. Полтавщина» – 27799; «техніка» – 12854; «мистецтво» – 6800; «галузева література» – 2569; «електронні та відеоматеріали» – 795; «нотні видання» – 994.

Приклад роботи невеликої районної бібліотеки – це Центральна бібліотека імені Г.С. Сковороди ЦБС Чорнухинського району http://ch-biblioteka.at.ua/index/resudsi_biblioteki/0-5 : На 01 січня 2016 р. фонд районної бібліотеки налічує 20566 документів : 17085 книг та брошур, 3024 періодичних видань, 296 аудіо відеоматеріалів, 161 електронний документ. За мовами : українською – 10750 прим., російською – 9740, іноземною – 76. Створено електронний каталог, він включає майже 10000 записів.

Три обласні бібліотеки та 5 районних бібліотек (м. Гребінка, Кременчук, Лубни, Пирятин, Чорнухи) та 1 міська (Кременчук) використовують в своїй роботі АБІС ІРБІС.

Найбільш потужні технічно бібліотеки – 3 обласні: ПОУНБ імені І. П. Котляревського, Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара, Полтавська обласна бібліотека для дітей імені Панаса Мирного та Кременчуцька міська централізована бібліотечна система для дорослих, Лубенська центральна районна бібліотека ім. Володимира Малика, Полтавська міська ЦБС – використовують інтерактивний он-лайн сервіс «*віртуальна довідка*», електронні бібліографічні покажчики, календарі знаменних і пам'ятних дат, бібліографічні списки статей. Приклад:

Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського: http://library.pl.ua/poslugi/virtualna_dovidka/

Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара: http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=200%3A2013-06-07-08-48-35&catid=163&Itemid=34&lang=uk

Кременчуцька міська централізована бібліотечна система для дорослих: <http://cbsbook.com.ua/virtualna-dovidka.html>,

Лубенська центральна районна бібліотека ім. Володимира Малика: http://lubny-bibl-malyka.edu.poltava.ua/guest_book/

Веб-сайт – це візитівка і лице бібліотеки, це важливе стратегічне направлення розвитку діяльності бібліотеки, це можливість просування інформації на більш високі функціональні рівні, це участь у формуванні позитивного іміджу бібліотеки, привернення уваги до наявної інтелектуальної продукції та послуг, що надаються бібліотекою, забезпечення інтересу до бібліотеки в громаді міста або села, можливість

рекламування новітніх послуг для того, щоб в заклад прийшли нові зацікавлені користувачі.

Представлення бібліотек області в мережі Інтернет досить велике – 31 веб-сайт, 58 блогів (порівняно з 2014 р.: 26 веб-сайтів (+5), 48 блогів (+12)). Не мають сайтів 3 районні і 1 міська бібліотека, але всі вони ведуть бібліотечні блоги. В Полтавській області більша частина сайтів відповідають загальним вимогам ведення (це і глибина змісту, і продумана структура, логічність, легкість навігації, оперативність оновлення інформації, доступність для користувачів). В сьгоднішніх реаліях – це розвиток читання через нові інформаційні технології.

Публічні бібліотеки Полтавської області вдосконалюють традиційні форми роботи і вводять або вдосконалюють нові інформаційні послуги, які базуються на своїх фондах і локальних мережах, надають доступ до загальнодоступних ресурсів. Тобто, не маючи своїх електронних колекцій бібліотеки широко використовують ресурси у вільному мережевому доступі та інтернет-ресурси, на які бібліотека дає посилання (лінки). ЕК і ЕКС мають три обласні і п'ять районних бібліотек Полтавської області. Публічні бібліотеки області представлені в мережі Інтернет 31 веб-сайтом та 58 блогами.

Бібліотеки обов'язково повинні бути присутні у соціальних мережах, це один із інструментів для просування і рекламування бібліотеки, її ресурсів та послуг. Майже всі бібліотеки використовують переваги соціальних мереж.

Документний фонд Полтавської області – це також інформаційний ресурс, який повинен широко використовуватись в системі соціальних комунікацій області і регіону, для функціонування суспільства і задоволення його потреб. Але документний фонд особливо сільських бібліотек-філій потребує оновлення, в зв'язку з зношеністю і застарілістю. Мінімальне фінансування не задовольняє потреб читачів сіл, районів і міст області.

Основними напрямками державної інформаційної політики є забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, створення інформаційних систем і мереж інформації та зберігання національних інформаційних ресурсів [4, Ст. 113].

Районні і міські бібліотеки повинні ширше використовувати свій потенціал та можливості інтернет-технологій та завдяки аналітико-синтетичній обробці інформації представляти споживачу тільки якісний контент.

Інформатизація сьогодні висуває бібліотеки в ряд найважливіших, з погляду задоволення соціальних потреб суспільства, інститутів формування та поширення інформаційних ресурсів. На сьогодні бібліотеки активізують розвиток інформаційної функції, стають універсальними інформаційними центрами, сприяють забезпеченню вільного й необмеженого доступу до інформації всім членам суспільства [3, с. 23].

Джерела та література

1. Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічні бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ube.nplu.org/article/>
2. Основні показники роботи бібліотек Полтавської області за 2015 рік / Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації, Обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського, Науково-методичний відділ. – Полтава, 2016. – 26 с.
3. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук. – К. : НБУ ім. В. І. Вернадського, 2014. – 281. – С. 23.
4. Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» = Про інформацію : Закон України, 13 січ. 2011 р. №2938-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.

Вікторія Вощенко
м. Полтава

МУЗЕЇ ЯК ОСЕРЕДКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

У нашій країні сучасний стан суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку породжує потребу нового змістовного наповнення діяльності традиційних музеїв, основні функції яких – акумулювання, збереження, популяризація національної та світової духовно-історичної спадщини – мають відповідати вимогам часу.

Маємо визнати той факт, що сьогодні, на жаль, розвитку музеїв та музейної справи приділяється недостатньо уваги. Серед причин низького авторитету музейних закладів можна назвати їх невідповідність сучасним вимогам вивчення, збереження, використання та популяризації предметів та колекцій, невміння задовольнити потреби вибагливого відвідувача та інші проблеми. Т. Шлепакова зазначає, що зменшення привабливості музеїв свідчить як про неспроможність цих установ якісно конкурувати зі сферою масових розваг, так і про загальне зниження культурного та загального інтелектуального рівня нації [2, с. 2].

Проте культурна спадщина є найпотужнішою складовою формування української ідентичності поруч із мовою, територією, економічним життям і спільністю історичної долі, що може стати чинником національної консолідації, посприяти суспільному розвитку. У цьому контексті особливу роль покликані відіграти саме музеї шляхом здійснення своєї соціальної функції документування процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві й природі. Виконання цього завдання передбачає цілеспрямоване відображення у музейній збірці за допомогою музейних предметів тих процесів та явищ, що їх музей вивчає відповідно до свого профілю й місця у музейній мережі. Музей, як соціальний продукт, є результатом цілеспрямованої, систематичної, творчої пошуково-дослідницької, збиральницької, фондової, експозиційної роботи [1, с. 19].

Світова практика діяльності музейних установ, подальший розвиток музейної педагогіки, необхідність пошуку нових форм і видів роботи з дитячою аудиторією – майбутніми відвідувачами, спонукає кожен музей до

створення інтерактивного відділу із спеціальною експозицією для різних вікових дитячих груп, із застосуванням ігрових, театралізованих заходів, гуртків-студій та комп'ютерної техніки, де можна реалізовувати науково-освітні та культурно-просвітницькі програми для школярів.

Важливим завданням сучасного музею є формування музейної культури відвідувача, яка розглядається як ступінь його підготовленості до сприйняття предметної інформації музею, усвідомлення ним цінності оригіналу та специфіки музейної мови, уміння орієнтуватися в музейному середовищі.

Майбутнє музеїв ми бачимо в перетворенні їх на наукові та духовні центри країни, адже національна культурна спадщина та її складова – пам'ятки історії та культури відіграють важливу роль у розбудові незалежної Української держави, підвищенні рівня самосвідомості особистості, відродженні духовності та історичної пам'яті.

Отже, потрібно пам'ятати, що у сучасному світі, де традиції як культурний феномен, як спосіб життя, організації сьогодення й майбутнього значною мірою втрачають своє значення, на перший план виходить минуле, яке стає важливим фактором розвитку самопізнання людства, і музеї, які не дають втратити із ним зв'язок.

Джерела та література

1. Ковальчук Є. Музей у сучасному світі: розробка наукової концепції / Є. Ковальчук // Волинський музейний вісник. – 2012. – Вип. 3. – С.17-22.

2. Шлепакова Т. Модернізація музейної справи України та розширення традиційних форм роботи музеїв в умовах глобалізації та інформаційного суспільства / Т. Шлепакова // ДЗК. – 2013. – Вип. 5/5. – С. 1-17.

Ірина Дудяк
м. Полтава

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Зважаючи на важливість розвитку інформаційного суспільства та підвищення національної свідомості, на сьогодні одним із пріоритетних напрямів роботи Державного архіву Полтавської області є проведення лекцій, екскурсій та інших заходів для школярів і студентів навчальних закладів Полтавщини.

Інформація посідає в суспільстві особливе місце. Без неї неможливе чітке уявлення та наукове розуміння реальних процесів і фактів соціального життя, всіх його складових.

Добре налагоджена інформаційна діяльність є важливим джерелом формування і здійснення загальнодержавної політики, дає можливість оцінювати ефективність роботи, як центральних, так і місцевих органів державної влади, різноманітних господарських структур. Вона задовольняє об'єктивну потребу у виконанні органами управління покладених на них функцій, вдосконалення механізмів, технологій їх роботи, а керівним кадрам дає можливість діяти більш цілеспрямовано, доводити до кінця розпочату справу, витратити менше зусиль на вирішення дріб'язкових питань, уникати багатьох помилок при доборі й висуванні людей на вищі посади.

Крім того, повна інформація дає можливість досягти більшої визначеності, точності при прийнятті рішень, узагальненні досвіду діяльності тих чи інших державних органів, організацій та установ, підготовці необхідних документів. Документ є засобом засвідчення та доведення певних фактів, джерелом і носієм інформації, предметом й результатом праці.

Об'єктом дослідження пропонованої наукової розвідки є документи державного обласного архіву.

Державний архів Полтавської області є найбільшою духовною скарбницею документів і актових джерел з історії Полтавщини. Він налічіє 6923 фонди, 314 480 архівних справ (станом на 01 січня 2016 року). Найдавніший документ датується 1692 роком (це Указ царів Іоана та Петра Олексійовичів, із земського приказу, про пожалування генералу Гордону садиби) [1].

Архів зберігає три унікальні документи – універсали українських гетьманів Івана Мазепи, Кирила Розумовського та Івана Скоропадського [2]. Окрім документів на паперовій основі, архів має кіно-, фото-, фоно-, відеодокументи. Документи охоплюють період від 1692 до 2015 років.

Генеалогічні документальні матеріали представлені метричними книгами, сповідними відомостями церков Полтавської єпархії із зазначенням кількості дворів, чисельності та складу населення окремих населених пунктів.

У документах державного архіву Полтавської області відображені заходи з охорони, реставрації пам'яток історії і культури, встановлення пам'ятних знаків і меморіальних дошок, організації і роботи державних, народних краєзнавчих і літературно-меморіальних музеїв тощо.

Період Української революції 1917–1920 рр. знайшов своє відображення у документах фонду Полтавської Ради робітничих і селянських депутатів (протоколи, резолюції, доповіді, матеріали страйків робітників, відомості про захоплення селянами поміщицьких земель тощо). У фонді Прокурора Полтавського окружного суду можна знайти документи про діяльність Симона Петлюри, низки політичних партій на Полтавщині за 1890–1919 рр. тощо.

Цікавим є також блок фотодокументів архіву, які відображають громадсько-політичне, економічне, наукове і культурне життя Полтавщини з кінця ХІХ ст. і до наших днів.

Архів має також 34 фонди особового походження, що містять 6388 архівних справ за 1693–2010 рр. Це особові фонди керівників області («Моргун Федір Трохимович – перший секретар Полтавського обкому партії, Герой Соціалістичної Праці, письменник») [3], відомих працівників народного господарства («Гайовий Тимофій Володимирович – начальник Полтавського тепловозремонтного заводу, Герой Соціалістичної Праці») [4], колекція документів про вчених, діячів науки і техніки (наприклад, «Аксентьева Зінаїда Миколаївна – член-кореспондент Академії наук УРСР, директор Полтавської гравіметричної обсерваторії, депутат Верховної Ради УРСР» [5], «Нані Софія Петрівна – відомий зоотехнік-селекціонер» [6], «Побєдоносцев Юрій Олександрович – лауреат Державної премії,

заслужений діяч науки і техніки, член-кореспондент Міжнародної Академії астронавтики» [7]) тощо.

Для вивчення історичного минулого не лише нашого краю, а й України, велике значення має фонд 222 «Скаржинська Катерина Миколаївна (1851 – 1932 рр.) – краєзнавець, член етнографічного, археологічного і антропологічного товариств» [8]. Це досить великий за обсягом документальний фонд (2647 одиниць зберігання), який охоплює значний історичний період. Більша частина його документів представлена оригіналами. Документи поділені на три розділи: діловодство музею; документи, зібрані музеєм; документи родин Скаржинських та Райзерів, а також їхніх родичів, документи установ міста Лубен (звіти земської управи; міського громадського банку, повітового казначейства; рапорти приставів тощо), позови поміщиків у Лубенський земський суд, скарги, донесення справнику та городничому про незаконне захоплення земель та переховування втікачів-кріпаків. За документами цього фонду (журнали Полтавського тимчасового губернського комітету з впровадження в дію положення про земські установи; комітету по впорядкуванню селянського побуту, інструкції про перші земські засідання і порядок стягнення зборів земськими управами, листи, відозви) можна вивчати питання впровадження реформ на Полтавщині, розпочатих у 1861 році тощо.

Довідково-інформаційний фонд державного архіву складає понад 13 тисяч книг та брошур за 1846 – 2016 рр. Основа цього фонду – література з історії Полтавщини, звіти полтавських губернаторів, огляди сільського господарства, пам'ятні книги, звіти губернської і повітових земських управ, Труди Полтавської вченої архівної комісії, матеріали подвірно-господарського перепису за повітами губернії. У довідково-інформаційному фонді зберігаються також видання з питань архівознавства, бібліотечної справи, всесвітньої історії, історії України, Полтавщини, соціології, філософії, права тощо. Періодичні видання представлені центральними і місцевими газетами. Довідковий апарат довідково-інформаційного фонду представлений алфавітним та тематичним каталогами.

Отже, нами представлено стислий огляд складу та змісту лише незначної частини фондів, які зберігаються у Державному архіві Полтавської області. Вони презентують різні історичні епохи та важливі події, а тому мають потужний джерелознавчо-інформаційний потенціал і кожен з них заслуговує пильної уваги дослідників минулого Полтавщини.

Вміння аналізувати інформацію і на її основі готувати документи, організовувати їх виконання значною мірою відображає професійний рівень кожного громадянина. Накопичення досвіду роботи з документами відбувається безперервно, він корисний не лише для початківців, а й для досвідчених дослідників.

Джерела та література

1. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО), ф. 222, оп. 1, спр. 246.
2. ДАПО, ф. 222, оп. 1, спр. 377, 1124, 2643.
3. ДАПО, ф.п.-9109.

4. ДАПО, ф.р.-8776.
5. ДАПО, ф.р.-8829.
6. ДАПО, ф.р.-8772.
7. ДАПО, ф.р.-9059.
8. ДАПО, ф. 222.

Ольга Тєвікова, Яна Кладченко
м. Полтава

МУЗЕЇ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В 1953–1964 РР.

Музеї відіграють важливу роль у розвитку суспільства. На них покладено важливі соціальні функції, серед яких: виявлення, вивчення, збирання, зберігання, охорона та популяризація цінних об'єктів природи, пам'яток історії та культури людства, передавання історичного досвіду попередніх поколінь, виховання особистості та формування свідомості людини, її ціннісних орієнтацій, естетичних смаків та ін. З-поміж різних функцій, що виконують музеї, в часи панування радянської влади на території України їх роль була зведена до здійснення пропаганди та агітації пануючої комуністичної ідеології засобами музейної діяльності.

Загалом проблемі музейництва в Україні присвячено значний історіографічний доробок із 1960-их рр. і до сьогодні. Дослідники зверталися до питань теорії музейної справи, історії українського музейництва, методики організації музейної діяльності, розвитку краєзнавства, пам'яткознавства тощо. (Г. Мезенцева, С. Заремба, Р. Маньковська, Ю. Данилюк, О. Крук, І. Горбань та ін.) [1; 2; 3]. Незважаючи на чисельність і тематичну різноманітність опублікованої літератури, запропонована нами тема ще недостатньо висвітлена в науковій літературі. Саме тому пропонується проаналізувати роль музеїв у 1953–1964 рр. Із поставленої мети випливають такі завдання: охарактеризувати основні тенденції розвитку музеїв у цей час; розкрити основні завдання та функції, що були покладені на ці установи; показати вплив ідеологічної роботи музеїв на населення.

Загальнокультурна ситуація 1953–1964 рр. визначалась дією суперечливих тенденцій. З одного боку, реформи нового керівництва на чолі з М.Хрущовим сприяли лібералізації всіх сфер життя тогочасного суспільства, у тому числі й культури, започаткували нову хвилю українізації, зростання інтересу громадськості до проблем збереження національної історико-культурної спадщини тощо. Але з іншого боку, не припиняли своєї дії негативні тенденції, зумовлені пануванням комуністичного режиму та командно-адміністративної системи управління країною. Продовжувалась боротьба з будь-якими проявами націоналізму та патріотизму, а в зв'язку з цим – нищення національних українських традицій, пам'яток і цінностей, фальсифікація та замовчування історичної дійсності, русифікація українців та ін.

У результаті зруйнованої в роки війни соціокультурної інфраструктури музейні установи змушені були функціонувати в несприятливих умовах. Більшість установ не мали достатніх для своїх експозицій площ та відповідних приміщень, потребували капітального ремонту. Багато цінних

експонатів були вивезені за межі країни, пошкоджені та втрачені назавжди. Тогочасна влада намагалася вирішити ці проблеми. Зокрема, заборонялося використовувати приміщення музеїв для господарських та інших потреб, як це було, наприклад, із культовими спорудами. На розбудову культурно-освітньої мережі, в т.ч. і музеїв спрямовували значні кошти. Водночас недостатньо відводилося засобів на придбання музеями необхідних експонатів, особливо якщо це були культові пам'ятки. Загалом у результаті проведеної роботи спостерігається розширення мережі музеїв та збільшення їхніх фондів. У 1962 р. нараховувалося вже 136 краєзнавчих, історичних, літературно-меморіальних та художніх музеїв, а в їх фондах налічувалося 2 037502 пам'яток, проте лише 10% із них знаходилося в експозиціях [4; 5].

У цей час музеї виконували роль політосвітніх установ та мобілізувалися на участь в усіх політичних кампаніях влади: поширення ідей про єдиноправильність вчення марксизму-ленінізму та визначну роль комуністичної партії в житті країни та суспільства, пропаганда індустріалізації, колгоспного способу виробництва, досягнень і переваг радянської сільськогосподарської системи, нового соціалістичного побуту, інтернаціоналізму та ідеї дружби народів СРСР, проведення антирелігійної роботи тощо. Незважаючи на загальне послаблення ідеологічного тиску влади на населення, музеї продовжували знаходитися під її пильним контролем. Щодо них діяли цензорські перевірки, ідеологічні чистки та вилучення забороненого матеріалу. Робота музеїв, всі музейні фонди, наукова та методологічна література, зміст музейних лекцій та екскурсій, навіть книги відгуків і побажань обов'язково періодично перевірялися на предмет відповідності настановам і завданням партії. Особливої шкоди музейній роботі завдала антирелігійна боротьба влади, у межах якої музеї повинні були викривати реакційну суть релігії та церкви. Відповідно недоцільним було витрачання коштів на придбання, ремонт чи реставрацію культових пам'яток. Згідно проведеної реєстрації та паспортизації пам'яток культури та архітектури протягом 1961–1963 рр. на території УРСР їх кількість була необґрунтовано скорочена на 740 об'єктів, причому переважно культового походження й це при тому, що серед них було багато унікальних і цінних у художньому та історичному аспектах пам'яток [1, с. 120].

У результаті такого адміністративного втручання та ідеологічного тиску музейні установи ставали біднішими і менш виразними в експозиційному плані, не виховували національну свідомість українців, не представляли та не популяризували власне українську історію та культуру, натомість формували образ «радянського способу життя» та «комуністичної людини», фальсифікували та перекручували об'єктивну інформацію. Ідеологічна запрограмованість та одноманітність музеїв обмежувала світогляд українців, неправдиво висвітлювала історичне минуле та сучасність, формувала нігілістичне ставлення населення до об'єктів старовини, і перш за все – до культових пам'яток.

Джерела та література

1. Данилюк Ю. З. Державна політика щодо архітектурних пам'яток культового призначення у 60-х роках на Україні / Ю. З. Данилюк // Релігійна традиція в духовному відродженні України. – Полтава : [Б.в.], 1992. – С. 119–121.
2. Заремба С. З. Українське пам'яткознавство. Історія, теорія, сучасність / С. З. Заремба. – К. : Логос, 1995. – 447 с.
3. Мезенцева Г. Г. Музеєзнавство / Г. Г. Мезенцева. – К. : Вища школа, 1980. – 120 с.
4. Державний архів Полтавської області (далі ДАПО). – Ф. Р-6937. – Оп. 1. – Спр. 131. – Арк. 14.
5. ДАПО. Ф. 7055. – Оп. 1. – Спр. 246. – Арк. 4.

Юлія Комлик, Юлія Овсій
м. Полтава

БІБЛІОТЕКА ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ

Однією з найголовніших загальнолюдських цінностей є здоров'я, якість котрого забезпечується дотриманням настанов здорового способу життя. Загальновідомо, що спосіб життя охоплює такі сторони існування, як побут, харчування, працю і відпочинок, суспільне життя і культуру, поведінку людей та їх духовні цінності, які відповідно мають вплив на всі сфери здоров'я – фізичну, психічну, соціальну й духовну. Всі ці складові невід'ємні одна від одної, тісно взаємопов'язані та сукупно визначають здоров'я людини [1, с. 112]. Завжди безпека та збереження здоров'я були однією з найважливіших сторін практичних інтересів людства [2, с. 6]. У сучасних умовах проблема формування здорового способу життя набуває надзвичайної актуальності. Оскільки здоров'я населення є показником добробуту держави, то і його збереження повинно бути завданням державного рівня [3; с. 10]. Із цією метою в розвинених країнах світу створено систему соціально-комунікаційних каналів і засобів поширення інформації щодо здорового способу життя, чільне місце в якій належить бібліотекам.

У процесі розвитку людського суспільства бібліотеки завжди були вагомою соціальною інституцією, що традиційно займалася збиранням, зберіганням і наданням доступу до інформації [4, с. 126]. На даний момент головним завданням бібліотеки є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів [5, с. 3]. Зростаюча інформатизація суспільства посилює значення наявної системи бібліотечних закладів як мережі сучасних інформаційних центрів, що сприяють ефективному наповненню соціальних комунікацій необхідною інформацією [6, с. 324].

Сьогодні існує нагальна необхідність створення в Україні єдиної інформаційно-комунікаційної системи поширення норм здорового способу життя як основного засобу набуття, збереження та зміцнення здоров'я впродовж усього життя через об'єднання та координацію зусиль усіх основних соціально-комунікаційних структур – бібліотек, інформаційних центрів, видавництв, книжкових магазинів тощо – у наданні населенню

якісної інформації (знань) із визначеного питання. У цій системі необхідно переосмислити місце бібліотеки як соціально-комунікаційного центру формування здорового способу життя суспільства, зокрема молоді. Книгозбірня має активізувати свої комунікаційні функції – сприяти прискоренню обміну та доведенню до користувачів якісної інформації з проблем збереження та зміцнення здоров'я. Ідеться про необхідність формування порівняно нового змістового напрямку діяльності сучасної бібліотеки, об'єктом якого є здоровий спосіб життя людей. Одним із головних результатів цього напрямку діяльності має стати створення цілісної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення здорового способу життя. Серед основних механізмів його формування – розвиток самосвідомості людини (у першу чергу молоді), сприяння та створення за допомогою бібліотек належних інформаційно-комунікаційних умов для українського суспільства щодо формування здорового способу життя.

Слід зазначити, що проблема здоров'я нації є предметом постійного обговорення на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях, що проводяться в Україні. Однак, у переважній більшості з них висвітленню ролі бібліотек щодо вирішення цього питання відводиться мінімальне місце. Це можна пояснити двома основними причинами: 1) недооцінюванням значущості інформаційно-комунікаційної підсистеми формування здорового способу життя в сучасному українському суспільстві; 2) пасивністю бібліотечно-інформаційних кадрів, які недостатньо популяризують свої можливості щодо зберігання й зміцнення здоров'я особистості та суспільства через підвищення рівня поінформованості громадян України з цього питання.

Серед базових складових бібліотечної діяльності щодо інформаційно-комунікаційної підтримки формування здорового способу життя можна назвати:

- 1) комплектування, зберігання та використання фонду документів, присвячених питанням здоров'я;
- 2) відбиття інформації щодо здорового способу життя в системі бібліотечних каталогів, баз даних, на веб-сайтах та веб-порталах;
- 3) створення системи бібліографічних посібників із питань духовного й фізичного здоров'я;
- 4) бібліотечне обслуговування щодо надання ресурсів, продуктів і послуг користувачам із проблем збереження здоров'я;
- 5) поширення ідеології здорового способу життя через проведення масових заходів із залученням читачів, засобів масової інформації, соціальних, медичних та інших служб тощо;
- 6) організація спілкування й обмін документами, інформацією, знаннями з вищезазначеного питання через установлення й підтримання системної взаємодії бібліотеки з користувачами, іншими соціально-комунікаційними структурами, усіма зацікавленими в отриманні й ефективному використанні інформації означеного змісту;
- 7) створення нового розділу бібліотекознавства «Бібліотечна валеологія».

Бібліотека може сформувати цей змістовий напрям своєї інформаційно-комунікаційної діяльності через сукупність її якісних характеристик:

- на даний момент є безплатною загальнодоступною установою, послугами якої може користуватися все населення України – від дітей до людей похилого віку, від здорових до хворих;
- обслуговує своїх користувачів диференційовано з урахуванням специфіки індивідуальних, групових і масових інформаційних потреб та запитів, гарантує їх повну конфіденційність у делікатних питаннях здоров'я;
- є центром доступу не лише до місцевих, регіональних і національних документних, інформаційних та когнітивних ресурсів, але й світових;
- здатна забезпечити безпосереднє та опосередковане спілкування реальних і віртуальних користувачів та бібліотекарів;
- може налагодити партнерські зв'язки не лише зі спорідненими соціально-комунікаційними структурами, а й скоординувати діяльність із представниками владних, правоохоронних структур, органів охорони здоров'я, соціальних служб, професійних об'єднань тощо.

Унікальність бібліотеки як соціально-комунікаційного центру формування здорового способу життя полягає також і в тому, що вона має справу, зазвичай, із перевіреною інформацією щодо здорового способу життя. Перш ніж потрапити до фонду бібліотеки, дані підлягають ретельній експертизі у видавництвах, редакціях, теле-, відеофірмах, книжкових магазинах, у самій бібліотеці.

Усе вищезазначене свідчить про об'єктивну необхідність формування відносно нового напрямку бібліотечної діяльності – інформаційно-комунікаційної підтримки здоров'я. У даному випадку йдеться про те, що бібліотека повинна бути одним з основних соціально-комунікаційних центрів формування здорового способу життя. Збереження здоров'я має стати сферою пріоритетного інформаційно-комунікаційного забезпечення бібліотек. Під бібліотечно-інформаційним забезпеченням здорового способу життя розуміємо цілісну організаційно-функціональну систему бібліотечно-інформаційного обслуговування, що базується на об'єднанні кадрових, документно-інформаційних, когнітивних ресурсів, а також комунікаційних засобів бібліотек збереження, поліпшення та зміцнення духовного, соціального, психічного, інтелектуального, репродуктивного та фізичного здоров'я людини впродовж усього життя.

Важливим напрямом діяльності бібліотечних закладів є формування в користувачів уявлення про те, що здоров'я значною мірою залежить від нас самих; пропагування здорового способу життя; стимулювання прагнення зберігати та зміцнювати здоров'я, бажання підтримувати його традиції.

Ураховуючи актуальність проблеми здорового способу життя, толерантності соціальних відносин, комфортного психологічного самопочуття, виховання духовно багатого та фізично розвинутої особистості, бібліотеки приділяють значну увагу популяризації літератури з цього питання, різноманітним формам масової роботи для задоволення потреб користувачів. Зазвичай бібліотечні заклади пропагандують здоровий спосіб

життя через низку заходів, які присвячені боротьбі зі СНІДом, тютюнопалінням; боротьбі зі зловживанням алкоголем, наркотиками та їх незаконним обігом; вшануванню Дня здоров'я тощо. Також з ініціативи бібліотек проводиться велика кількість різноманітних конкурсів, вікторин, лекцій, які спрямовані на орієнтацію здорового способу життя молоді.

Поряд із традиційними в роботі бібліотек мають місце інтерактивні, інноваційні, емоційно насичені форми роботи із застосуванням комп'ютерних та інформаційних технологій: слайд-бесіди, електронні презентації, шок-уроки, тренінги, сюжетно-рольові ігри, мультимедійні вікторини, слайд-лекції, слайд-тренінги, виїзні масові заходи, тематичні дискотеки, виставки-роздуми, ігри-подорожі, аукціони думок, диспути, конкурси плакатів, буккроссинги, флешмоби тощо. Аналіз діяльності бібліотек із питань популяризації літератури з утвердження здорового способу життя показав, що робота в цьому напрямку здійснюється постійно і спрямована на профілактику та попередження асоціальних явищ.

Отже, вищезазначене дає підстави розглядати бібліотеку як унікальну соціально-комунікаційну структуру, здатну на достатньо високому рівні забезпечити документну, інформаційну та когнітивну підтримку формування й розвитку здорового способу життя кожного громадянина України та українського суспільства в цілому.

Джерела та література

1. Желібо Є. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. / Є. Желібо, Н. Заверуха. – К. : Каравела, 2001. – 376 с.
2. Калязін Ю. Систематичний підхід у формуванні здорового способу життя засобами навчального процесу на всіх його рівнях / Ю. Колязін, А. Ткаченко, З. Шаповал // Формування здорового способу життя студентської молоді засобами навчального процесу: зб. матеріалів регіон. наук. – практ. семінару. – Полтава, ПолтНТУ, 2005. – С. 6 – 9.
3. Коваленко В. Проблеми формування та реалізації принципів здорового способу життя в сучасній Україні / В. Коваленко, С. Мироненко, В. Рома // Формування здорового способу життя студентської молоді засобами навчального процесу: зб. матеріалів регіон. наук.-практ. семінару. – Полтава, ПолтНТУ, 2005. – С. 9-13.
4. Чередник Л. Роль бібліотек у сучасному інформаційному просторі / Л. Чередник // Актуальні питання сучасного документознавства: методологія та практика підготовки фахівців у документознавстві та інформаційної діяльності : зб. навч.-метод. і наук.-практ. семінару. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – С.125-129.
5. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua . – Заголовок з екрану.
6. Баюш О. Бібліотеки як джерело наповнення інформацією сучасних засобів соціальних комунікацій / О.Баюш // Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації: зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 19-20 березня 2015 р. / під заг. ред. В.Г. Спрінсяна. – Одеса : OFFSETIC, 2015. – С. 322-328.

**РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ
АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В РОЗРОБЛЕННІ
НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Готуючи майбутніх спеціалістів для архівної галузі, ми намагаємося звернути увагу на питання регламентування управління документами, а саме: на чинні закони, нормативно-правові акти, стандарти, методичні рекомендації.

Методична робота архівів полягає у розробленні і вдосконалюванні методів проведення архівних робіт та впровадження їх у практику [1, с. 193].

Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД) є державною науково-дослідною бюджетною установою в системі державних архівних установ України і підпорядковується Державній архівній службі України.

Головна мета діяльності УНДІАСД полягає в розробленні науково-теоретичних та нормативно-методичних проблем розвитку архівної справи та документознавства [2].

У звіті про наукову діяльність установи за минулий рік зазначено про важливі наукові дослідження, які проводились інститутом у галузі державної стандартизації архівної справи та діловодства. З метою створення методологічного підґрунтя для розвитку галузевої стандартизації та її гармонізації з міжнародною системою було розроблено Галузеву програму стандартизації у сфері архівної справи та діловодства на 2016–2020 рр. з урахуванням необхідності її системного розвитку та розширення спектра напрямів гармонізації міжнародних стандартів. Одночасно підготовлені методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4163 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» та Збірник уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів, практичне застосування яких сприятиме впровадженню в сфері сучасного діловодства уніфікованих вимог до оформлення ОРД в рамках підготовки до запровадження системи електронного документообігу [2].

Нещодавно вступив в дію важливий нормативний документ: «Порядок користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам». Згідно Порядку державні архівні установи, архівні відділи міських рад надають документи Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, для користування; створюють для цього необхідний загальнодоступний довідковий апарат; відповідно до наявних технічних можливостей забезпечують умови для віддаленого доступу до довідкового апарату і документів НАФ; видають архівні довідки, копії документів та іншим шляхом задовольняють запити фізичних і юридичних осіб; повідомляють про документи, у яких містяться відомості, що можуть бути використані органами державної влади і органами місцевого самоврядування

та іншими заінтересованими сторонами; публікують, експонують та в іншій формі популяризують архівні документи; виконують інші функції, спрямовані на ефективне використання відомостей, що містяться в документах НАФ [2].

З метою удосконалення нормативно-правової бази функціонування архівної галузі, подальшого реформування архівної справи в Україні, встановлення єдиного порядку формування, обліку, зберігання та використання НАФ були підготовлені Правила роботи архівних установ України, які є першим нормативно-правовим актом, що регламентує основні питання функціонування Національного архівного фонду, з урахуванням різних форм власності на архівні документи; єдності національної сукупної архівної спадщини; кваліфікації її як об'єкта права, а її документів як рухомого майна.

Одним з пріоритетних напрямів наукових досліджень УНДІАСД залишаються питання нормативно-методичного забезпечення впровадження електронного документообігу та архівного зберігання електронних документів. Протягом року на основі дослідження інформаційних об'єктів приймання-передавання електронних документів, їх структури та змісту було розроблено методику та підготовлено методичні рекомендації з приймання-передавання електронних документів до державних архівних установ та архівних відділів міських рад, що спрямовані на унормування процесу приймання на архівне зберігання електронних документів.

Отже, аналіз ролі Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства показав, що установа працює у напрямку реалізації державної політики з організаційно-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення державних архівних установ системи Укрдержархіву.

Джерела та література

1. Архівознавство : підручник для студентів вищих навчальних закладів України / редкол.: Я. С. Калакура (гол. ред.) та ін. – К., 2002. – 316 с.
2. Архіви України [Електронний ресурс] : офіц. веб-портал Держ. архів. служби України. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua>.

Валентина Мироненко
м. Полтава

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ОРІЄНТАЦІЯ НА КОРИСТУВАЧА

Інформація нині стає дедалі важливішим економічним, політичним і соціальним ресурсом людства. Її ефективне використання передбачає вдосконалення процесів керування цим ресурсом, мобілізацію усіх активних членів суспільства на постійну самоосвіту. За таких умов різко зростає роль бібліотек. На сьогодні у країні набирає сили процес адаптації інформаційно-бібліотечного обслуговування до змін в економічному й соціально-політичному житті. Бібліотеки, намагаючись адекватно відповідати на суспільні запити, наповнюють свою діяльність новим змістом – інформатизують усі напрями своєї діяльності [3, с. 38]. Для цього створена

необхідна правова база, в основі якої лежить Закон України від 9 січня 2007 року «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [4].

Нині відбувається переосмислення ролі й місця бібліотечно-інформаційної діяльності в задоволенні потреб і запитів сучасного користувача. Постає нове коло наукових завдань у галузі розвитку бібліотечної справи, зокрема щодо питання застосування нових підходів до бібліотечної роботи на базі сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ), їх організації і впровадження.

Інформаційне забезпечення є важливою ланкою робочого процесу будь-якої бібліотеки. Саме від чіткої структури інформаційного простору бібліотеки залежить створення необхідних для книгозбірні набору інструментів, використання яких дозволить забезпечити кожному користувачу оперативний доступ до матеріалів та документів бібліотечного фонду, а бібліотекарям – реалізувати нові форми роботи з ними [1].

Упровадження новітніх технологій у бібліотечну практику розширює можливості бібліотек і зумовлює перегляд концепції обслуговування користувачів. Головним для бібліотеки був і залишається користувач, його запити і потреби [2, с. 262].

Щоб утримати свої позиції у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі суспільства бібліотеки мають активно освоювати нові інформаційні технології – видавничі, рекламні, телекомунікаційні, мультимедійні, гіпертекстові, електронізацію інформаційних ресурсів, комп'ютерну обробку інформації тощо [5, с. 229].

На сьогодні бібліотеки, маючи змогу розкрити все багатство власних фондів, пропонують нові послуги, у них з'являється можливість максимально повно задовольняти запити сучасних користувачів. При цьому забезпечується доступ користувачів до електронних баз даних безпосередньо в бібліотеці; стають доступними повнотекстові бази даних на електронних носіях, створених бібліотекою або придбаних нею; надається доступ до інформації на новітніх носіях інформації, відвідувачі мають змогу користуватися можливостями Інтернету, електронної пошти завдяки відкриттю відповідних інформаційно-ресурсних центрів у бібліотеках; забезпечується надання правової інформації з різних сфер життєдіяльності громадян у безкоштовній юридичній приймальні; організовується ефективна робота з дистантного обслуговування різних категорій користувачів; формується штат сучасних інформаційних працівників, які, досконало володіючи електронними інформаційними технологіями, забезпечують відповідно до нинішніх вимог організацію інформаційних ресурсів, підготовку їх до ефективного використання та якісну доставку користувачам [3, с. 58].

Виконання перерахованих вище завдань забезпечує новий рівень бібліотечно-інформаційного обслуговування, створює умови для якісного та швидкого публічного доступу до необхідних суспільству інформаційних ресурсів. Умовно кажучи, сучасна бібліотека стає вузловим центром, котрий концентрує та розподіляє інформаційні потоки.

На сьогодні стає очевидним, що з еволюцією українського суспільства до рівня інформаційного, значення сучасних бібліотечних установ як інформаційних центрів зростатиме.

Також нині видозмінюється, набуває нового значення, характерних рис та особливостей робота з бібліотечного обслуговування сучасних користувачів. У зв'язку з цим посилюється роль бібліотек як сучасних інформаційних центрів – важливих елементів соціальної структури в розвитку суспільства [3, с. 146].

Джерела та література

1. Використання документально-інформаційних ресурсів у інформаційному забезпеченні користувачів. (з досвіду роботи Долинської ЦРБ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/publish2008/1221216205.html#>

2. Желай О. Інформаційні запити як орієнтир удосконалення бібліотечної діяльності / О. Желай // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 30. – С. 262–263.

3. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби ін-формаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / Валентина Медведєва ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : 2013. – 180 с.

4. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 року. № 537-V. – Відомості Верховної Ради України 2007, № 12, ст.102. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

5. Присяжна Л. В. Роль сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій у контексті розвитку бібліотек / Л. В. Присяжна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 30. – С. 229.

**Олена Забрда
м. Миргород**

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЇВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Музей можна визначити як своєрідний архів речей, предметів, оскільки документ постає в речовому вигляді і входить у музейний фонд поряд з іншими музейними предметами.

Музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [1].

Основними напрямками музейної діяльності є культурно-освітня, науково-дослідна діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам'яткоохоронна робота.

Законодавство України про музеї та музейну справу базується на Конституції України і складається з основ законодавства України про

культуру, Закону України «Про музеї та музейну справу» та інших нормативно-правових актів. Центральним органом виконавчої влади у сфері музейної справи є Міністерство культури України.

Основними напрямками національної музейної політики є:

- збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність;
- повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами;
- забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для ефективної діяльності музеїв;
- сприяння формуванню сучасної інфраструктури музейної справи;
- підтримка і розвиток мережі музеїв;
- забезпечення підготовки та підвищення фахової кваліфікації музейних кадрів, їх правовий і соціальний захист;
- бюджетне фінансування (у тому числі на дольових засадах) і пріоритетне матеріально-технічне забезпечення розробки і реалізації державних, регіональних і місцевих програм розвитку музейної справи;
- забезпечення охорони музеїв;
- підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з музейною справою;
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі музейної справи.

Музей діє на підставі статуту (положення), що затверджується його засновником чи засновниками.

У статуті (положенні) музею визначаються:

- назва музею, його статус, склад засновників, їх права та обов'язки;
- організаційна структура, основні завдання та напрями діяльності;
- джерела надходження коштів і їх використання, склад майна музею, порядок його реорганізації та ліквідації, умови збереження музейного зібрання у разі ліквідації музею;
- інші умови діяльності музею.

Україна переживає музейний бум. За останні роки з'явилась надзвичайно велика кількість нових музеїв.

Як зареєструвати свою колекцію і зробити музей?

Відповідно Наказу Міністерства культури і мистецтв України від 30 квітня 1996 року № 220 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв» для реєстрації музею подаються такі документи:

- рішення засновника (засновників) або його правонаступника про створення музею;
- статут (положення) відповідного музею, затверджений засновником;
- документ про сплату коштів за державну реєстрацію;
- документи, що засвідчують джерела фінансування для належного функціонування музею;
- реєстраційна картка (заява) у 4-х примірниках;
- паспорт музею, завірений органом культури, у 3-х примірниках... [2].

Музей вважається створеним і набуває прав юридичної особи з дня його державної реєстрації. Свідоцтво про державну реєстрацію музею є

підставою для відкриття розрахункового, валютного, спеціального та інших рахунків в установах банків, виготовлення печаток і штампів.

Засновником може бути як приватна особа (приватний підприємець) так і будь-яка організація, навчальний заклад або комерційна фірма.

Підтримки у музеїв практично немає. Кожен виживає, як вміє.

В Україні існує низка законів, які, начебто, повинні надавати допомогу у вирішенні проблем музеїв. Але в реальному житті вони не працюють. І коли виникають проблеми, музеї залишаються один-на-один.

Джерела та література

1. Про музеї та музейну справу : закон України : за станом на 29 червня 1995 року / Верховна Рада України. – К.: Парлам. вид-во, 1995. – С. 191.

2. Про затвердження Положення про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв [Електронний ресурс] : наказ, положення, рекомендації. – Електрон. дані. – К., 1996. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0350-96> (дата звернення 23.10.2016). – Назва з екрана.

3. Бездрабко В. Класифікація архівних документів: проблеми і пошук / В. Бездрабко // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: міжвідом. зб. наук. праць. – К., 2002. – Вип. 5. – С. 179–184.

4. Музей [Електронний ресурс] : стаття. – Електрон. дані. – К., 2016. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Музей> (дата звернення 23.10.2016). – Назва з екрана.

Тетяна Куш

Наук. керівник – к.пед.н., доц. Ісаєнко Т. К.

м. Полтава

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ

Архівна справа є важливою складовою інформаційної та культурної сфери життєдіяльності суспільства, що охоплює наукові, організаційні, правові, технологічні, економічні та інші питання, пов'язані з нагромадженням, обліком, зберіганням юридичними і фізичними особами архівних документів та використанням відомостей, що в них містяться.

За роки української незалежності розвинуто важливу ланку архівної системи – підготовка кадрів і науково-методичне забезпечення архівної справи. Розширилася система архівної освіти – зараз фахівців у цій галузі готують понад десять вищих навчальних закладів. В Україні видаються кілька наукових архівознавчих часописів, які публікують численні дослідження й документи. Українські архівісти встановили тісний зв'язок з міжнародною науковою спільнотою. Вони беруть активну участь у діяльності Міжнародної ради архівістів та інших європейських і світових архівних організацій [1, с. 159].

Сучасний стан архівної справи викликає глибоке занепокоєння, є вагомою підставою для вжиття кардинальних заходів, оскільки матеріально-технічна база державних архівних установ морально й фізично застаріла, не

відповідає сучасним стандартам і потребам. Лише половина державних архівних установ забезпечена приміщеннями й обладнанням, які відповідають нормативним вимогам щодо зберігання документів та роботи з ними. Ще гіршим є становище в архівних підрозділах та службах діловодства підприємств, установ і організацій. Значно знизився статус цих структур, погіршилось їх матеріальне й кадрове забезпечення. Також упродовж тривалого часу не ведеться будівництво сучасних архівосховищ, не виробляється спеціалізоване технологічне обладнання.

Вирішити всі ці проблеми без достатнього і стабільного бюджетного фінансування неможливо. У зв'язку з цим із метою надання державної підтримки щодо розв'язання проблем збереження документів Національний архівний фонд (НАФ) мав постанову КМУ, яка повинна була створити умови для гарантованого зберігання документів НАФ; забезпечити повноцінний захист усіх цінних архівних документів, що є надбанням української нації; уніфікувати законодавство з питань архівної справи й діловодства; зміцнити матеріально-технічну базу архівних установ та поліпшити умови роботи їх працівників; наблизитися до європейських стандартів рівня зберігання та користування документами НАФ. Але програма не дала позитивного результату в розвитку та вдосконаленні архівної справи [2, с. 17].

Отже, низка проблем, що виникає на сьогодні у сфері архівної справи має бути вирішена і спрямована на збереження та примноження НАФ як складової всесвітньої культурної спадщини для формування національної самосвідомості українського народу; здійснення дієвого контролю за станом діловодства, експертизою цінності та збереженістю архівних документів на підприємствах, в установах і організаціях з метою якісного формування НАФ; упровадження електронного документообігу; забезпечення ефективного функціонування державної системи страхового фонду документації.

Джерела та література

1. Горбов І. В. Вплив показника заломлення матеріалу підкладки на глибину інформаційного рельєфу оптичних носіїв / І. В. Горбов // Реєстрація, зберігання і оброб. даних. – 2009. – Т. 11. – № 1 – С. 156 – 162.
2. Гінзбург О. П. Підсумки роботи архівних установ України за 2009 рік та завдання на 2010 рік / О. П. Гінзбург // Архіви України. – 2010. – № 1 (267). – С. 7 – 24.

Мар'яна Яворська

Наук. керівник – к.і.н., доц. Боднарчук Ю. Ю.

м. Тернопіль

КОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ У СФЕРІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Діяльність паблік рилейшнз існувала протягом всієї історії людства як один з елементів управління суспільством. Прообрази служб паблік рилейшнз можна знайти на Стародавньому Сході, в Давньому Єгипті, в Древній Греції, Римі і т.д. Вперше ж вираз «public relations» висловив в 1807 р. президент США Томас Джефферсон у своєму «Сьомому зверненні до

Конгресу» [1, с. 10]. На початку 1930 років в США паблік рилейшнз склалися як самостійна функція менеджменту, яка отримала широке поширення у великих компаніях країни [2, с. 5].

У ХХ столітті в зв'язку зі зростанням всіх видів людської діяльності, розвитком технічних засобів розповсюдження інформації способи впливу на громадську думку знаходили все більш чіткі обриси і склалися в самостійну науку «паблік рилейшнз».

Визначення «паблік рилейшнз» подається І. Алешиною як «...самостійна функція менеджменту по встановленню і підтримці комунікацій між організацією та її громадськістю», або «це функція менеджменту, яка оцінює відношення громадськості, ідентифікує політику і дії індивідууму або організації з громадськими інтересами і реалізує програму дій для отримання громадського взаєморозуміння і прийняття».

Боб Ашервуд взагалі не вважає можливим дати визначення «паблік рилейшнз». Він вважає, що це «якісний рівень, а не визначення. В дійсності легше описати практику «ПР», ніж дати йому чітке визначення».

Едвард Бернейс вважає, що «ПР» пов'язане із зусиллями по досягненню громадської підтримки якої-небудь діяльності, справи, руху або організації.

Рада інституту «ПР» дає таке визначення: це «старанно виважені і плановані зусилля по встановленню і підтриманню взаєморозуміння між організацією та користувачем».

В Україні провідними фахівцями в галузі паблік рилейшнз є професори Валентин Григорович Королько, Георгій Георгійович Почепцов, Валерій Феліксівч Іванов, Євгенія Борисівна Тихомирова.

Паблік рилейшнз (ПР) – це система зв'язків з громадськістю, що передбачає постійну діяльність з розвитку взаємин між фірмою та громадськістю [4, с. 20].

Тобто, можна сказати що ПР – це організація роботи з громадськістю спрямована на встановлення довіри суспільства до організації, та формування її позитивного іміджу.

Тема паблік рилейшнз дуже обширна і багатогранна. З точки зору діяльного підходу вона передбачає постановку мети, завдань, вибір способів їх вирішення та досягнення кінцевого результату. ПР або ми як ще називаємо зв'язки з громадськістю – це комплекс проблем, що стосуються філософії, соціології, психології, теорії соціальних комунікацій і т.д.

У бібліотечно-інформаційній політиці є значний інструментарій її формування, але одним з провідних є ПР-інструмент. В якості головної причини його використання найчастіше висувається недофінансування бібліотек. Справді, в сучасних економічних умовах при формуванні ресурсів бібліотеки і, перш за все матеріальних, фінансових, важко переоцінити роль налагоджених зв'язків з владними структурами, від яких залежить виділення коштів. Тотожно, з точки зору прагматичних інтересів, важливі контакти з реальними і потенційними спонсорами, з діловими партнерами.

Обсяги фінансування бібліотек особливо на регіональному рівні в чималому ступені залежать від уміння показати результативність діяльності бібліотеки як головного документно-інформаційного ресурсу міста, району,

без якого неможливе нормальне функціонування всіх сфер суспільної діяльності: виробництва, науки, освіти, культури. Досвід різних регіонів свідчить, що місцеві влади, не кажучи вже про різних фондах, а також комерційних структурах, готові виділяти кошти насамперед на конкретні, вивірені з точки зору соціальної значущості, досить швидкої віддачі і економічної доцільності бібліотечні проекти [5, с. 423].

Бібліотечний ПР аж ніяк не рівнозначний колишнім координаційним зв'язкам. Сьогодні мова йде про соціальне партнерство, мета якого – формування єдиного культурно-інформаційного простору, вирішення першочергових завдань, важливих для населення. Особливість бібліотечно-новаторів в тому, що вони йдуть до своїх партнерів (муніципальної влади, депутатів, громадських об'єднань, комерційних фірм) не в ролі прохачів, а з задалегідь продуманими пропозиціями, які засновані на нестандартних підходах до вирішення актуальних для них проблем [6, с. 88]. Бібліотека як рівноправний партнер пропонує свої інформаційні ресурси та інтелектуальний потенціал.

Це означає, що зв'язки з громадськістю – не разова акція, а один із пріоритетних напрямків бібліотечно-інформаційної політики і одночасно засіб освоєння нових соціальних технологій [7, с. 89]. Остання обставина становить головну відмінність ПР від іншого роду інструментів: в оптимальному варіанті ПР завжди пов'язаний з впливом на громадську свідомість, зі зміною стереотипів, подоланням міфологізованих уявлень про бібліотеку.

Розглядаючи соціальне партнерство як змістовну основу ПР, слід зупинитися на взаємовідносинах бібліотеки з громадськими структурами, некомерційними і неурядовими організаціями та їх регіональними відділеннями. Відомо, що саме їх діяльність багато в чому визначає формування громадянського суспільства. У бібліотек є традиції залучення громадськості як важливого партнера при визначенні напрямів своєї діяльності. Будучи відкритою системою, спрямованою на задоволення очікувань різних верств населення, бібліотека, і в першу чергу публічна, більшою мірою, ніж будь-які інші суспільні і державні структури, має можливість стати центром тяжіння громадських організацій. При цьому бібліотека може багато чого зробити для інституалізації останніх, здійснюючи їх інформаційне забезпечення і презентації результатів соціально-корисної діяльності, а також для залучення їх до участі у здійсненні своєї бібліотечної політики [8, с. 24].

Як відомо, ПР «зовнішні» взаємопов'язані з ПР «внутрішніми», які функціонально близькі управління персоналом. Деколи можна зустріти думку, що бібліотечна політика – це перш за все вплив на зовнішнє середовище. Але без підтримки «зсередини», без згуртованої команди однодумців неможливо домогтися яких би то не було позитивних змін. Отже, мета ПР-діяльності бібліотек – це формування сприятливого ставлення як потенційної цільової аудиторії, так і формування внутрішнього «клімату» для виконання бібліотекою своїх функцій, привернення уваги суспільства, держави, комерційних організацій до значущості бібліотечної діяльності,

обумовленої неповторністю фондів, особливостями регіону, складом читачів, соціокультурним профілем.

Щоб успішно розвиватися, бібліотеки повинні прагнути до розширення кола своїх читачів, користувачів, залучати до співпраці різні суспільні верстви, скорочуючи категорії осіб, які скептично сприймають систему пропонованого бібліотечного сервісу.

Завдання бібліотек – правильно організувати і систематично здійснювати роботу з громадськістю з метою вивчення та задоволення різноманітних інтересів громадян; вести ефективний діалог з пріоритетними групами громадськості; створювати позитивний інформаційний образ бібліотеки; встановлювати стійке взаєморозуміння між сторонами; постійно працювати над подальшим розширенням аудиторії користувачів; розвивати спеціальні напрямки роботи з пропаганди фондів бібліотеки і реклами її послуг, в тому числі, заснованих на нових інформаційних технологіях.

Основоположний принцип організації роботи у зв'язках із громадськістю – широке інформування про діяльність бібліотеки в цілому та окремих її підрозділів зокрема. Ця робота повинна об'єднувати всі елементи бібліотеки як соціокультурної системи: бібліотечний персонал, аудиторію користувачів, фонди, матеріально-технічні ресурси [9, с. 41].

Для ефективної ПР-діяльності бібліотеки, в залежності від зовнішніх умов, найперше повинні визначити цільові групи потенційної аудиторії, вплив на котру має здійснюватися у першу чергу.

Всю реальну і потенційну аудиторію бібліотеки можна умовно диференціювати на такі підгрупи: користувачі і не користувачі; лідери громадської думки; органи державної влади; комерційні структури; друковані та електронні засоби масової інформації; творчі спілки та об'єднання; громадські організації.

Концепція ПР-діяльності будь-якої бібліотеки включає наступні взаємопов'язані етапи: вивчення об'єкта впливу, організацію планування, фінансування, формування політики поведінки бібліотеки, здійснення процесу комунікації із зовнішніми і внутрішніми об'єктами, оцінку отриманих результатів. Ця робота вимагає моніторингу – безперервності спостереження досліджуваної аудиторії, збору фактів, їх систематизації та критичного аналізу, на основі яких стає можливим прогнозування наукового і практичного розвитку зв'язків із громадськістю.

Особливої актуальності для бібліотек України сьогодні набувають зв'язки з громадськістю, адже в їх соціокультурній сфері ринкові принципи набувають все більшого значення. На перший план виходять економічні методи управління у некомерційних установах, в тому числі й у бібліотечній справі. За допомогою зв'язків з громадськістю бібліотеки повідомляють населенню про себе, про ті можливості, якими володіють їхні фонди, про спектр бібліотечно-інформаційних послуг, перетворюючи його у потенційних користувачів бібліотек.

Як показує досвід бібліотек, які вже активно включилися в ринкові процеси, зв'язки з громадськістю мають вагомий внесок у стабілізацію та поліпшення їхнього матеріального становища, підвищення статусу як культурно-інформаційних установ. Прес-конференції, урочисте відкриття

виставок, читання, тижні і декади бібліотек, святкування круглих дат в житті бібліотечної громадськості, музеї в бібліотеках, привернення уваги місцевої влади, спонсорів, ділове співробітництво і партнерство – все це в тій чи в іншій мірі використовується бібліотеками. Природно, що без активних заходів із паблік рилейшнз сучасна бібліотека не може успішно розвиватися як соціокультурна інституція і нарощувати потенціал для вдосконалення культурно-освітньої функції.

У сфері організації зв'язків бібліотек з громадськістю відомий досвід США, Великобританії, Швеції, Данії, Німеччини. Зіткнувшись з практикою скорочення державних асигнувань на розвиток бібліотечної справи були змушені відстоювати свої позиції за допомогою тиску громадської думки. Вони першими вступили в «епоху» конкуренції з сучасними засобами соціальної комунікації, бурхливий розвиток яких спричинило падіння суспільного інтересу до книги та бібліотеки як каналу комунікації [10, с. 24].

Це ще один аргумент на користь того, що бібліотеки повинні більше приділяти уваги зв'язків з громадськістю, надавати їм планомірний, системний характер, використовувати всі можливі канали, в тому числі й електронні засоби масової інформації. Останні, при продуманій, цілеспрямованій політиці, можуть сприяти розвитку бібліотек на якісно новому рівні [11, с. 148].

Отже, паблік рилейшнз у бібліотеці відіграє важливу роль у збереженні її як культурно-освітнього центру, шляхом створення позитивного іміджу у суспільстві, перетворення широких мас населення на потенційних користувачів бібліотек, що створює передумови для якісного функціонування в умовах конкуренції з сучасними засобами електронної комунікації.

Джерела та література

1. Ігнат'єв Д., Бекетов А., Сарокваша Ф. Настільна енциклопедія Public Relations. – СПб : Питер, 2003.-678 с.
2. Макаревич Е. Протиріччя між технологіями «Паблік Рілейшнз», / Діалог. – 2000. – N 8.
3. Почепцов Г. Паблік рилейшнз. Навч. посібник. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 506. – (Вища освіта ХХІ століття).
4. Блажнов Є.А. Public Relations: Запрошення у світ цивілізованих ринкових і суспільних відносин. – М. : 2005. – 267 с.
5. Борисов Б. Л. Технології реклами і ПР : навч. посіб. – М.: Гранд-Фаир, 2001. – 314, С. 421-425.
6. Міхнова І. Б., Цісарська Г. Л. Як зробити рекламу бібліотеки: теорія, методика, практика.-М.: «Бібліомаркет», 1996р.- 95 с.
7. Дворкіна М. Я. Навіщо потрібна бібліотечна реклама // Рад. бібліотековедєніє.-1992 р. – № 2. – 89 с.
8. Матліна С. Г. Приваблива бібліотека, або Що може Реклама. – М.: Ліберєя, 2000. – С. 23-26.
9. Ключєв В.К. Зв'язки з громадськістю: бібліотечний варіант // Бібліографія. – 2000. – № 1. – С. 40-43.

10. Арбузов М. Ф. Пропаганда та реклама в книжковій торгівлі. – М. : Книга, 1986. – С. 24-26.

11. Чумиков А. Н. Зв'язки з громадськістю : навч. посіб. – 2-е изд. – М. : Справа, 2001. – 206 с.

Ольга Соломаха, Анастасія Грибова
Наук. керівник – к.і.н., доц. Нарядько А. В.
м. Полтава

ВІРТУАЛЬНА МУЗЕАЛІЗАЦІЯ: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Музеї у сучасному суспільстві розглядаються як невід'ємна складова його соціокультурного простору. Музейна діяльність передбачає широкі контакти з громадськістю, і комунікативна функція набуває особливої ваги у взаємозв'язках музею та суспільства.

Активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій забезпечив формування глобального простору віртуальної реальності, який, виступаючи в якості зручного комунікативного засобу, може сприяти мнемічній діяльності соціуму, зокрема в рамках феномену музейності.

Музейність реалізується в процесі музеалізації шляхом актуалізації, що має на меті збереження та включення культурного та природного надбання в сучасну культуру шляхом активізації соціокультурної ролі його об'єктів та їх інтерпретації [2, с. 49].

Водночас, простір віртуальної реальності поступово сам стає однією із ключових сфер життєдіяльності людини, що створює підґрунтя для формування розширення відповідного процесу музеалізації на простір віртуальної реальності як в напрямку використання його інформаційно-комунікативних засобів для збереження інформації про об'єкти реального світу, так і в напрямку можливої музеалізації віртуальних об'єктів.

Досить популярним на сьогоднішній день є явище «віртуального музею» – музей, що існує у глобальній інформаційно-комунікаційній мережі інтернет завдяки об'єднанню інформаційних і творчих ресурсів для створення принципово нових віртуальних продуктів: віртуальних виставок, колекцій, віртуальних версій неіснуючих об'єктів та ін.

Найпопулярнішими у світі є такі віртуальні музеї як: віртуальний музей Лувра, віртуальний музей Білого Дому, віртуальний Британський музей, «Мадам Тюссо», Національна галерея «Афіни», віртуальний музей «Радіо і телебачення», віртуальний музей «Museum of Moving Images».

Особливе значення має формування в рамках концепції Веб 2.0 ряду відкритих систем, що надають користувачам засоби для збереження та поширення віртуальних об'єктів, що є носіями персональних даних, які мають індивідуальну цінність [3].

Наприкінці 70-х рр. ХХ ст. в Америці, Англії, Франції почалась розробка онлайн-музейних систем інформації. В листопаді 1977 р. відбулась перша експериментальна демонстрація потенціалу телетексту служби англійського Лестерширського (Leicestershire) музею в радіомовленні серії новин Бі-Бі-Сі (BBC). Через 6 років працівники того ж музею в співпраці з компанією British Telecom на основі системи PRESTEL створили

перший інтерактивний музей, що містив приблизно 20 регулярно модифікованих сторінок музею, пам'яток, виставок. (куди входив і показ кінофільму), рекламу та резервну програму для запитів на додаткову інформацію [3].

В тому ж 1983 р. у Франції виникає перший масштабний музейний мережний інформаційний сайт на базі французької системи MINITEL [3].

Впродовж останніх років за ініціативи й технологічної підтримки CIDOC (Комітет з документації при Міжнародній раді музеїв) активно поширюються міжнародні проекти, що гармонізують й уніфікують національні програми різних країн у сфері створення й використання музейних інформаційних ресурсів.

У стратегії Четвертої рамкової програми ЄС (на 1994 – 1998 рр.), серед інших планів, з метою вдосконалення сфери культури в період переходу до інформаційного суспільства було задекларовано такий намір: «Створити умови для гармонійного і збалансованого розвитку ринку сервісних послуг, програмних і телекомунікаційних складових, що забезпечують доступ до європейської культурної спадщини».

За спільною ініціативою комісії європейського співтовариства і програми ACTS (Advanced Communications Technologies and Services) реалізовано два масштабні проекти:

1. «Мультимедійний доступ до європейської культурної спадщини» («проект Мо»)

2. «Мультимедіа для освіти і зайнятості через інтеграцію культурних ініціатив» («проект MEDICI», він був продовженням «проекту Мо»).

Міжнародною організацією зі стандартизації «ISO» нещодавно прийнято музейний стандарт ISO-10918 для баз даних комп'ютерних зображень. Цей стандарт містить уніфіковані норми мінімального опису музейного предмета («етикетка»), представленого на комп'ютерному зображенні, та єдиний формат комп'ютерних зображень. Індексція комп'ютерного зображення відбувається шляхом приєднання стандартизованого короткого опису безпосередньо всередину файлу зображення.

На основі цього стандарту вже створена єдина європейська мережа комп'ютерних зображень «Museum On Line» (MOL), а також стандартизований пакет сервісних програм інформатизації музеїв світу [4].

Однак віртуальна екскурсія не здатна замінити людині справжню екскурсію залами музею. Маленькі картинки на екрані монітора не в змозі замінити художні шедеври, виставлені в залах того чи іншого музею, комп'ютерні картинки – це звичайна інформаційно-психологічна «наживка», що карбується в пам'яті людини й породжує в неї бажання при нагоді неодмінно завітати в цей музей. Формується цільова зацікавленість людини комп'ютерної епохи музейною спадщиною, їй прищеплюються мистецькі й загальнокультурні цінності [3].

Успішні музеї світу вже давно мають свої представництва в Інтернеті. Існує таке неписане правило: веб-сайт повинен постійно оновлюватися (анонсування музейних подій, розміщення аналітичних статей, зміни інтерфейсу чи структури сайту, додавання нових розділів,

переукомплектування розміщених на сайт каталогів, зображень музейних предметів). Ці оновлення необхідні для того, щоб постійно актуалізувати увагу до сайту, а отже, і до самого музею.

Без залучення комп'ютерних продуктів в експозиційну діяльність значна частина західних музеїв на початку ХХІ ст. уже не мислить свого конкурентоздатного існування (аудіо-, відео- і мультимедійні продукти, що виступають рівноправними учасниками експозиціонування поряд із традиційними музейними предметами).

Джерела та література:

1. Святославский А. В. Среда обитания как среда памяти: к истории отечественной мемориальной культуры [Текст] : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора культурологии, специальность 24.00.01 – теория и история культуры / А. В. Святославский. – М., 2011. – 54 с.
2. Словарь актуальных музейных терминов [Текст] / М. Е. Каулен, А. А. Сундиева, И. В. Чувилова и др. // Музей. – 2009. – № 5. – С. 47–68.
3. Потильчак О. В. Историчний розвиток музейної справи / О. В. Потильчак. – К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 57 с.
4. Рутинський М. Й. Музеєзнавство : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – К. : Знання, 2008. – 428 с.

Юлія Ковтун
Наук. керівник – Забрда О. О.
м. Миргород

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ АРХІВНОЇ ГАЛУЗІ

Інформатизація архівної справи – це комплекс організаційних, науково-методичних та технологічних заходів, що забезпечують створення за єдиними методологічними і методичними засадами взаємопов'язаних інформаційних технологій в архівній справі, формуванні національних архівних інформаційних ресурсів.

Стрімкий розвиток комп'ютерних засобів оброблення інформації став невід'ємною складовою процесу проникнення їх у всі сфери життєдіяльності людини, зокрема, в архівну галузь. Масова інформатизація та запровадження нових ефективних технологій у сфері архівної справи – це та стратегічна направленість, яка має суттєво покращити якість та ефективність діяльності архівістів, внаслідок чого пришвидшиться доступ користувачів до архівної інформації.

В числі пріоритетів у роботі Державної архівної служби України (далі – ДАСУ) окремо зазначена необхідність розширення доступу до архівної інформації за допомогою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, щоб в такий спосіб наблизити діяльність архівних установ до сучасних потреб громадянського суспільства та мати можливість створювати інформаційні ресурси, які будуть інтегровані у світовий інформаційний простір.

ДАСУ планомірно вирішує питання практичного впровадження в повсякденну діяльність архівних установ вимог нормативно-правових актів,

які прийняті Кабінетом Міністрів України впродовж останніх років щодо розбудови інформаційного суспільства в нашій країні. Зокрема, на вимогу ДАСУ центральні, галузеві та державні архіви областей створили власні сайти, в наслідок чого значно збільшився доступ громадськості до архівної інформації, що, в цілому, сприяло підвищенню якісного показника в діяльності цих архівів.

Основними етапами інформатизації архівної справи є:

- обладнання архівних установ відповідними технічними та програмними засобами, комп'ютеризація управлінських функцій Держкомархіву України та архівів;

- комп'ютеризація комплектування архівів та централізованого обліку документів, створення в електронній формі системи архівних довідників, інших баз даних;

- комп'ютеризація на єдиних засадах процесів комплектування, описування, обліку, створення довідкового апарату в кожному архіві;

- представлення національних архівних інформаційних ресурсів

- у мережі Інтернет;

- використання комп'ютерних технологій для страхового копіювання документів, формування повнотекстових баз даних;

- створення електронних копій документів для фонду користування.

Ведеться інтенсивна робота з представлення архівних ресурсів галузі у створюваній інформаційній системі.

Створення архівами сайтів в усіх куточках України – реальна справа і все залежить лише від ініціативи керівництва архівів.

Джерела та література

1. Про національну програму інформатизації: закон України від 3 лютого 1998 року N 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – С. 181.

2. Архівознавство: підручник для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я. С. Калакури, І. Б. Матяш. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : КМ Академія, 2002. – 356 с.

Юлія Підгорна
Наук. керівник – Радченко М. В.
м. Миргород

МУЗЕЙНА СПРАВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [1].

За своїм профілем музеї поділяються на: природничі, історичні, літературні, художні, мистецькі, науково-технічні, комплексні, галузеві тощо.

З появою мас-медіа та Інтернету роль музею в суспільстві суттєво трансформувалася. В наші дні основні функції поширення культури, що належали музеєві раніше, перейшли до преси, телебачення, радіо, Інтернету.

З іншого боку, експерти звертають увагу на зростання ролі музею і музейних мереж у справі глобальної «трансляції» культурної спадщини.

Нові інформаційні технології забезпечують музеєві низку стратегічних переваг. Серед них, зокрема, такі:

1. Створення комп'ютерних систем музейного обліку для контролю стану музейних колекцій.

2. Інформаційні канали комунікації виступають як ефективний інструмент пошуку партнерів і взаємодії з ними в рамках спільних музейних програм і проектів.

3. Застосування нових інформаційних технологій значно активізувало видавничу діяльність музеїв і прискорило процес публікації наукових і популярних видань, у тому числі на електронних носіях.

4. Поширюється практика попереднього бронювання та продажу музейних квитків, каталогів, сувенірів через Інтернет.

Інформаційним технологіям відводиться роль поліпшенні та уточнення експозицій музею. Без залучення комп'ютерних продуктів в експозиційну діяльність значна частина західних музеїв на початку XXI ст. уже не мислить свого конкурентоздатного існування. Йдеться про спеціально створені аудіо-, відео- і мультимедійні продукти, що виступають рівноправними учасниками експозиціонування поряд із традиційними музейними предметами. Прикладів успішності запровадження таких продуктів у експозиційну практику музеїв більш ніж достатньо. Скажімо, повністю мультимедієзованим та світло-ілюмінаційноанімізованим є відомий європейський Музей діамантів Сваровські поблизу м. Інсбрука (Австрія). Подібна практика поширена в експозиціях музеїв, що знайомлять відвідувачів з походженням Всесвіту, Сонячної системи, планети Земля й основними тектоніко-геологічними етапами її розвитку, із зледеніннями й періодами вулканічної активності, з зародженням й еволюцією життя на нашій планеті.

Успішні музеї світу вже давно мають свої представництва в Інтернеті – інтерактивні веб-сайти, де можна отримати інформацію про склад фондів та експозиції, про години роботи музею і його нових виставок тощо.

Однак і в музеях інших профілів (художніх, історичних, етнологічних та ін.) практика експозиційного синтезу комп'ютерного мультимедіа й речових експонатів у XXI ст. є, швидше нормою, нормою, ніж інновацією [2].

Джерела та література

1. Про музеї та музейну справу : закон України : за станом на 29 червня 1995 року / Верховна Рада України. – К.: Парлам. вид-во, 1995. – С. 191 (Із змінами, внесеними згідно з законом України «Про внесення змін до закону України «Про музеї та музейну справу» // ВВР. – 1999. – № 28. – ст. 231 та Законами України // ВВР. – 2001. – № 2–3. – ст. 10; – 2002. – № 12–13. – ст. 92; – 2003. – № 10–11. – ст. 86; – 2003. – № 24. – ст.159.).

2. Нові інформаційні технології музейної справи [Електронний ресурс] : стаття. – Електрон. дані. – К., 2015. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16520205/kulturologiya/novi_informatsiyni_tehnologiyi_muzeynoyi_spravi (дата звернення 23.10.2016). – Назва з екрана.

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ірина Передерій
м. Полтава

ІНСТИТУЦІЙНІ ВЕБ-РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМЕМОРАЦІЇ

Сучасний світ переживає глибинні трансформації, у тому числі в гуманітарній сфері, серед яких проблеми національної ідентичності набувають особливої гостроти, а подекуди й болісності. Важливим елементом самоідентифікації народу є історична / національна пам'ять, що відіграє активну роль у процесі формування нації, консолідації суспільства, його мобілізації на реалізацію свого потенціалу [1, с. 3].

Сутність феномену історичної пам'яті, як слушно зазначає О. Бойко, полягає у збереженні в суспільній свідомості найбільш значущої, знакової, актуальної інформації, яка, з одного боку, є своєрідним узагальненням досвіду окремої людини, народу, країни, держави, а з іншого – підґрунтям та спонукою подальшого поступального розвитку. Інколи історична пам'ять зберігає, на перший погляд, незначні, майже дріб'язкові деталі, що може створити ілюзію хаотичності її природи. Насправді ж цей дивовижний феномен людського буття являє собою не просто набір подій минулого, які ситуативно зафіксувалися у свідомості, а своєрідну модель, специфічну матрицю оптимальної, з точки зору історичного досвіду, поведінки окремої людини / групи / народу в ході динамічних суспільних змін. Історична пам'ять, на слушну думку О.Д. Бойка, зберігає лише найсуттєвіше, те, що має чітке емоційне забарвлення, знакову символіку, чітко визначені місце й роль в ієрархії цінностей історії народу [2, с. 82].

У цьому контексті особливого значення набуває також комеморація – цілеспрямований процес збереження пам'яті про значущі для нації події. Вона реалізується за допомогою комеморативних практик – сукупності способів, які сприяють закріпленню, збереженню та передаванню в суспільстві пам'яті про його історичне минуле. До них належать спорудження пам'ятників, створення музеїв і меморіальних комплексів, відзначення на державному й місцевому рівнях пам'ятних дат, публікація історичних документів тощо [3]. Відповідно комеморативними речами є матеріальні об'єкти, в яких зафіксовано пам'ять [4, с. 101]. Це музейні експонати, твори мистецтва, документальні джерела (в тому числі й архівні).

Натепер комеморація привертає до себе неабияку увагу. Вона є надзвичайно важливою цариною, як у внутрішньо-, так і зовнішньополітичному контекстах та умовах політизації історії, коли навколо інтерпретацій історичного минулого розгортаються справжні «війни пам'яті» [5]. Звідси формування державою, політиками чи певними суспільними групами комеморативних стратегій – процесу підтримування пам'яті в часі, поклоніння або надання суттєвої переваги певній події (подіям) задля перетворення пам'яті на комеморацію, тобто на спосіб сприяння об'єднання спільноти / нації / громадянства, як таких, що мають спільне минуле. Думаємо, зайве доводити, яку роль відіграє комеморативна

історична пам'ять у становленні та подальшому закріпленні національної ідентифікації.

У третьому тисячолітті – тисячолітті інформаційних технологій і гігантських обсягів інформації – традиційні інструменти комеморації, такі, як пам'ятники, музеї, меморіальні комплекси, бібліотеки, архіви в їхній класичній формі, виставки і навіть фільми, якщо й не втрачають своєї актуальності, то поступово відходять на другий план. Сучасна молодь значну частину вільного часу проводить у мережі Інтернет, віддаючи перевагу одержанню інформації у всесвітній мережі, а не в бібліотеках та музеях. Крім того, за роки незалежності українські історики хоч і зробили значний внесок у розвиток історичної науки, підваживши низку усталених історіографічних стереотипів імперського та радянського часу, проте більшість їхніх досліджень не мають резонансного впливу навіть на вчительський загал, оскільки малотиражні й відомі лише вузькому колу спеціалістів [4, с. 111]. Відповіддю на виклик часу стала поява нових засобів комеморації минувшини – веб-ресурсів, які перетворилися на своєрідні «місця пам'яті». Цей термін був уведений до наукового обігу на початку 1980-х рр. французьким ученим П. Нора. Ним учений позначав місця, в яких, на його думку, втілена національна пам'ять (пам'ятники, емблеми, свята, урочистості на честь людей і подій, погребальні та панегіричні промови тощо) [6].

За свідченням американського політолога Жана-Вернера Мюллера, «новітні електронні технології збирання й відтворення даних обумовили фундаментальний поворот у мнемонічних технологіях, який, ймовірно, рівнозначний винаходу друкарського верстата й згасанню усної пам'яті ... після епохи Відродження» [7]. Засоби ретрансляції пам'яті вийшли на новий рівень, що виявилось останнім часом у створенні величезної кількості веб-ресурсів, провідна мета яких – актуалізувати й передати історичні знання.

Електронні ресурси мають низку переваг порівняно з традиційними комеморативними практиками. Передусім, майже повсюдне поширення Інтернету дозволяє одночасно охопити велику аудиторію, зокрема й молодь, яка є найбільш активним користувачем мережі, але якій чи не найбільше бракує належних знань вітчизняної минувшини. Крім того, веб-ресурси містять інформацію документно-інформаційних установ (бібліотек, архівів, музеїв), котра в офлайн режимі доступна далеко не всім і не завжди (через віддаленість чи складність доступу; зокрема, в сучасних вітчизняних архівах до цього часу зберігається радянська практика допуску до роботи в читальних залах лише за наявності листа-звернення від установи, в якій працює людина; молоді, яка не досягла повнолітнього віку, доступ до архівів узагалі закритий). І насамкінець, розроблення сайтів – зазвичай більш економічний і менш енерговитратний варіант поширення інформації, ніж, наприклад, створення музеїв або відкриття меморіальних комплексів. Веб-сайти як інструмент збереження пам'яті мають ще одну перевагу: деякі з них інтерактивні, тобто дають користувачам можливість брати участь у розвитку ресурсу, наповненні його контентом.

Разом з тим, на слухну думку російських дослідників проблеми І.В. та О.М. Грибан, електронні ресурси як інструмент комеморації характеризуються й певними недоліками. По-перше, достатньо складно

контролювати й оцінювати якість представленої на них інформації, яка не завжди належним чином структурована, що утруднює її використання. По-друге, зазвичай, створення таких ресурсів не супроводжується відповідною рекламною кампанією і багато дійсно корисних та цікавих проектів залишаються невідомими широкій аудиторії [8, с. 34].

Тим не менше, в сучасному вітчизняному віртуальному просторі представлені різноманітні інституційні веб-ресурси, які виконують у тому числі й комеморативну функцію. Це передусім сайт центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу – Український інститут національної пам'яті (далі – УІНП). На ньому представлені цілі проекти, що реалізують відповідну мету. Наприклад, віртуальний проект «Люди свободи», започаткований до 25-ї річниці незалежності України спільно з телевізійним каналом UA: Перший, що є онлайн-виставкою інформаційних матеріалів та відеосюжетів про людей, які своєю працею і боротьбою в минулому столітті зробили можливим відновлення незалежності України. Серед таких постатей не лише політики й громадські діячі (М. Міхновський, Василь Вишиваний, Є. Чикаленко, В. Чучупак, Є. Коновалець, П. Григоренко, В. Чорновол та ін.), а й представники духовної культури – науковці (А. Кримський, Ю. Шевельов, С. Корольов), митці (М. Леонтович, Г. Нарбут, Лесь Курбас, В. Івасюк, А. Горська, К. Білокур), церковні діячі (В. Липківський, Й. Сліпий) [9].

На сайті УІНП також представлені проекти документальних матеріалів з інших значущих для українського громадянства історичних тем, зокрема «Пам'ять про голодомор», «Українська Друга світова», «Майдан: усна історія» тощо. Останній передбачає запис усних інтерв'ю учасників Української Революції гідності з подальшою презентацією відеоматеріалів у відповідному розділі сайту Інституту.

Не менш важливу роль у формуванні та збереженні національної пам'яті відіграють сайти (чи окремі розділи сайтів) науково-історичних інституцій НАН України – Інституту історії України, Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса, Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича й ін.

Значну діяльність щодо популяризації історичних знань та їхньої комеморації віртуальними засобами здійснюють вітчизняні архівні установи, бібліотеки та музеї. Зокрема, на всіх без винятку сайтах державних архівів Укрдержархіву є розділи тематичних онлайн-виставок історичних документів, що покликані сприяти реалізації зазначених завдань.

Так, на веб-сайті Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОУ) такі виставки представляють широке розмаїття тем, як присвячених окремим видатним персоналіям в історії України (В. Чорновіл, П. Загребельний, Є. Патон, С. Ковпак, М. Руденко, О. Бердник, Д. Багалій, С. Русова, А. Волошин, Олена Пчілка, Т. Шевченко, С. Петлюра, М. Василенко, О. Довженко, М. Коцюбинський, О. Теліга та інші), так і славетним / трагічним історичним сторінкам, подіям, пам'ятним датам (Чорнобильська трагедія, День Соборності України, День Конституції,

День незалежності, День державного прапора України, День пам'яті жертв голодоморів, Перша світова війна, депортація кримських татар, хрещення Київської Русі, трагедія Бабиного Яру, бій під Крутами, українські національно-визвольні змагання 1917 – 1921 рр. тощо) [10].

Практично всі представлені документальні матеріали супроводжуються стислою загальнотематичною анотацією, котра допомагає відвідувачу сайту (якщо це не вчений-дослідник, а пересічна людина) скласти принаймні загальне уявлення про історичну добу, подію чи персоналію та її місце в історії, а самі документи – допомогти поглибити ці уявлення, зацікавити історією свого народу / країни / держави, спонукати до відповідної рефлексії.

Окремо слід сказати про Другу світову війну, яка на сьогодні є темою номер один у вже згадуваних раніше «війнах пам'яті» на пострадянському просторі. Крім того, Друга світова війна, передусім суспільна історична пам'ять про неї, залишається одним з визначальних «полів битви», що продовжує розколювати й саме українське суспільство політично, ідеологічно і ментально. «Лінія фронту» цієї запеклої «битви за пам'ять» проходить через ставлення і відповіді на цілу низку болісних проблемних питань [11, с. 195 – 197].

Тож представлення історії Другої світової війни безпристрасною мовою документів може допомогти у процесі її поступової деміфологізації в очах українських громадян – як старшого покоління, так і молоді. На згаданому сайті ця тема репрезентована надзвичайно широко, зокрема, лише протягом останніх трьох років – онлайн-виставками «Відкрита пам'ять про війну. З розсекречених фондів ЦДАВО України», «Єдність заради відродження... До 70-ї річниці вигнання нацистських загарбників з України», «Архіви і війна», «Війна. Перемога. Пам'ять», «До Дня скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні», «В боях ранений, мій славетний Київ! До 70-річчя визволення від фашистських загарбників», «70-ті роковини початку насильного вивезення мирного населення з території окупованої України на примусові роботи в 1941 – 1944 рр.», уже згадувана «Трагедія Бабиного Яру».

Сайт Національної бібліотеки України імені В. Вернадського містить багато різноманітних матеріалів, покликаних популяризувати й комеморативувати вітчизняну історію, – від суто бібліографічних до презентаційно-бібліологічних, документальних та навіть образотворчих. Зокрема, представлений на сайті бібліотеки проект «Е-архів М. Грушевського» (до 150-річчя видатного діяча), здійснюваний спільно з установами НАН України, Канадським інститутом українських студій Альбертського університету, низкою музейних установ та видавництвом «Світ», представляє книжкові новинки та дисертаційні роботи з царини грушевськознавства, висвітлює роботу відповідних за темою наукових конференцій, пропонує відеосюжети, присвячені діячеві тощо. Проект лише розпочато і в перспективі його, як свідчить відображена на сайті структура відповідного контенту, передбачається поповнювати новими матеріалами, зокрема іконографічними, меморіальними тощо [12].

Отже, огляд лише інституційних вітчизняних веб-ресурсів, присвячених важливим у контексті формування та збереження історичної

пам'яті темам, дозволяє зробити деякі висновки. Значна кількість різноманітних за формою і змістом онлайн-ресурсів про історичну минувшину нашого народу, які натеper представлені в Інтернет-просторі, свідчать про значущість цієї минувшини для сучасного українського суспільства. Очевидно, що веб-ресурси сьогодні стають своєрідними «місцями пам'яті» поряд із самими інституціями – науковими установами, архівами, музеями, а також меморіальними комплексами. Їхня перевага полягає в тому, що вони спроможні охопити багатомільйонну аудиторію і «відкриті» для відвідування в будь-який час доби з будь-якої точки світу.

Джерела та література

1. Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. Національна та історична пам'ять. Зб. наук. праць. – Випуск 4. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2012. – 296 с.

2. Бойко О.Д. Сучасний політичний міф як інструмент конструювання історичної пам'яті / Олександр Дмитрович Бойко // Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу. Національна та історична пам'ять. Зб. наук. праць. – Випуск 1. — К. : Стилос, 2011. – С. 82–100.

3. Див. детальніше: Мегилл А. Историческая эпистемология / Аллан Мегилл. – М. : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2007. – 480 с.

4. Піскун В.М. Історична пам'ять і комеморація як спосіб об'єднання спільноти: українські реалії в минулому і сьогодні / Валентина Миколаївна Піскун // Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу. Національна та історична пам'ять. Зб. наук. праць. – Вип.1. – К. : Стилос, 2011. – С. 101 – 115.

5. Див.: Бордюгов Г.А. «Войны памяти» на постсоветском пространстве / Г.А. Бордюгов / Предисловие Алана Касаева. – М. : АИРО-XXI, 2011. – 256 с.

6. Див. детальніше: Нора П. Проблематика мест памяти / П'єр Нора // Франция-память. – СПб. : СПбГУ, 1999. С. 17 – 50.

7. Müller J.-W. Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory / Jan-Werner Müller // Memory and Power in Post-War Europe. Studies in the Presence of the Past. – Cambridge, 2004. P. 1–35. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// assets.cambridge.org/97805218/06107/excerpt/9780521806107_excerpt.pdf](http://assets.cambridge.org/97805218/06107/excerpt/9780521806107_excerpt.pdf). – 14 листопада 2016 р.

8. Грибан И.В., Грибан О.Н Актуальное прошлое: веб-ресурсы как инструмент сохранения исторической памяти о Великой Отечественной войне / И.В. Грибан, О.Н Грибан // Преподавание истории в школе. – М. – 2016. – № 1. – С. 33 – 38.

9. Український інститут національної пам'яті. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/page/lyudi-svobodі>. – 16 листопада 2016 р.

10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdavo.gov.ua/4/webpages/61560195.html> – 15 листопада 2016 р.

11. Пилявець Р.І. Друга світова війна: історична пам'ять і необхідність деміфологізації / Ростислав Іванович Пилявець // Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу. Національна та історична пам'ять. Зб. наук. праць. – Випуск 1. — К. : Стилос, 2011. – С. 194 – 206.

12. Національна бібліотека України імені В. Вернадського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hrushevsky.nbuv.gov.ua> – 16 листопада 2016 р.

Леся Біловус
м. Тернопіль

РОЛЬ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ УКРАЇНЦІВ США У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Будь-яка нація не може існувати без друкованого слова, це один із проявів самостійності народу, що через кореспондентів презентує щоденне життя нашої громади, фіксує його у матеріальній формі, яку не може замінити ні телебачення, ні електронна пошта. А все для того, щоб кожний етап історичного розвитку народу не залишився непоміченим. Українці у США, поряд із заснуванням своїх освітніх, громадських закладів та організацій, церков, не забули створити свою вільну україномовну пресу, що одразу ж стала виразником національних культурних, освітніх, політичних та громадських поглядів – всього того, чого наш народ власне в самій Україні так довго був позбавлений. Однак періодичні видання українців діаспори за історично невеликий період реалізували значно важливішу функцію, ніж просто збереження українства і забезпечення його тривкого майбутнього в США. Мова про те, що коли на американську землю прибули наші іммігранти, вони були позбавлені своєї національності, називаючи себе мадярами, поляками, росіянами, у кращому випадку – руськими. Проте завдяки українському слову, уособленому в нашій пресі, вдалося здійснити величезну інформаційну, освітню, загальнокультурну працю, щоб таку неоднорідну етнографічну масу перетворити на живу національну свідомість.

Тому метою нашого дослідження є спроба простежити роль періодики української діаспори США у збереженні та формуванні національної ідентичності. Питання періодичних видань американських українців порушувалися у працях О. Гриценко, Н. Мерфі, А. Онковича, Ю. Тернопільського, О. Кривошеєвої та ін., однак у даному контексті вони не розглядалися.

Діаспорна періодика первісно зазвичай формувалася як друкований орган однієї з освітніх, громадських чи політичних організацій. Скориставшись із можливостей американської свободи слова та демократії, україномовні видання намагалися вивести нашу громаду в США на міжнародний культурний, релігійний простір, дати віру в свої сили, самоповагу.

Починаючи від середини 90-х років минулого століття у періодичних виданнях з'являються публікації, присвячені занедбанню україномовної періодики за кордоном. Причини цього явища різні: фінансовий тягар для неприбуткових діаспорних організацій, підвищення цін на передплату, зменшення кількості передплатників (молодше покоління щораз менше знає

українську мову), а також те, що друкована преса у всьому світі починає поступатися місцем телебаченню й електронним засобам масової інформації. Певні видання існують сьогодні тільки в Інтернеті. Унаслідок цього деякі україномовні газети та журнали в діаспорі були змушені зменшувати кількість номерів, щоденники ставали тижневиками, кварталниками, а то й зовсім припиняли свою роботу [6]. До останніх, зокрема, належить **тижневик «Америка»** – офіційний часопис Союзу українців-католиків «Провидіння», який головними зборами управи було вирішено закрити у травні 2013 року. Ця газета впродовж ста років була шанованим виданням, що не тільки висвітлювало релігійні та національні основи буття української діаспори в США, основні події Української католицької церкви, а й інформувало про життя у радянській тоді Україні, вітало проголошення незалежності останньої. Водночас у газеті «Свобода», де вміщено інформацію про припинення видання часопису «Америка», лунають заклики ставати передплатниками однойменного тижневика УНС [7].

Подібна доля й у цілому ряду інших україномовних видань: «Нові дні», «Народна воля», «Українські вісті» тощо.

Однак є і винятки. Від травня 1996 року в одному з найбільших міст США, Чикаго, де, крім того, знаходиться найчисельніша українська громада в Америці, почала виходити українська незалежна **газета «Час і Події»**. Майже кожна етнічна меншина має свою газету, лише українці, розбудувавши церкви, школи, спортивні заклади, банки, крамниці, вже десять років існували без свого друкованого органу. Доктор Юлія Мовчан на сторінках «Свободи» аналізує кілька перших номерів «Час і Події», відзначаючи різноманітність і цікавість статей, зосередженість на історії та сучасності життя української діаспори в Чикаго та інших містах і штатах США, а також в самій Україні. Про популярність нового видання свідчить низка публікацій, присвячених його 200-му номеру, а також відзначення у 2011 р. 15-річчя тижневика, про що свідчать друковані матеріали з приводу цієї події. Від першого головного редактора та пізніших видавців, які є авторами статей, простежуємо нелегку історію становлення україномовної періодики на теренах Америки. Дописувачі змалювали детальну картину сміливого задуму започаткування нового видання тоді, коли більшість за браком фінансування та зменшення читачів закривалися. Перед нами постає історія назви, тематика статей, підготовка власних активних дописувачів та репортерів через школу журналістської майстерності при редакції, виховання молодого покоління поетів шляхом творчих вечорів та створення поетичного клубу тощо. Наполеглива праця щодо створення своєї національної газети не була даремною: часопис став двотижневиком, а пізніше – тижневиком [3].

Проте, мабуть, найбільше друкованого матеріалу знаходимо щодо функціонування друкованих органів Українського народного союзу («Свобода», «Веселка», «Альманах УНС», «Український тижневик»), які теж пройшли нелегкий шлях становлення та утвердження права на існування дотепер. Наприклад, на початку 90-х років минулого століття «Свобода» помістила ряд статей на підтримку **дитячого журналу «Веселка»**, друкуючи листи вдячних читачів, закликаючи передплачувати його, залучати нових передплатників, оскільки тоді це був один серед небагатьох якісних

україномовних видань для дітей, що його отримували в Україні, а для діаспорян він був цінним дидактичним матеріалом, колонками з «Букварика», за допомогою яких можна було навчити вдома дітей читати і писати українською. Однак із постанням незалежної України, коли архіви «Веселки» та нові номери масово пересилалися туди, в самій Америці, серед діаспорних читачів почався зворотний процес: кількість передплатників почала різко зменшуватись. Тож серед громадських діячів, представників української освіти почали лунаати голоси (рубрика «З листів до редакції»), звернені до УНС з проханням зупинити ганебний показник такого духовного зубожіння: незважаючи на великі витрати на «Веселку», її закриття спричинить через кілька років відсутність читачів у «Свободи» й «Українського тижневика», бо прийдешнє покоління не буде навчене читати україномовну періодику, не відчуватиме у ній потреби. Така активна громадська позиція численних читачів, їх небайдужість виявилися продуктивними, і вже понад 60 років «Веселка» продовжує виховувати нові покоління українців у діаспорі [4].

Незважаючи на те, що українське друковане слово як невід'ємна частина культурного життя нашої громади в США мало талановитих та послідовних творців, з часом постало питання: як не втратити прийдешні покоління українців, які вже народжені в Америці і чи можна їх виховати в дусі любові до двох батьківщин – історичної та теперішньої? Це змусило провідників Українського народного союзу визнати питання двомовності важливим, інакше українську англомовну молодь не залучити до активного громадського життя української діаспори та допомоги тоді ще поневоленій Україні. Для вирішення такого завдання цим органом у 30-х роках минулого століття було засновано **українську англомовну газету «Український тижневик» («Ukrainian Weekly»)**, що дало можливість також багатьом американцям отримувати достовірні відомості про українців та Україну, її історію та культуру. Натомість високопрофесійний рівень цього періодичного видання презентував англомовним читачам позицію українців щодо певних подій у світі, США, Україні, їх світогляд, від самого початку систематично охопивши найважливіше коло питань, що стосувалися життя українських громад у США та Канаді, діяльності освітніх, наукових, політичних і громадських організацій. Тижневик об'єднав довкола себе першорядних авторів, що дало можливість реалізовувати різні творчі проекти, акції, урізноманітнити тематику (ініціювання громадських протестів проти Голодомору, збір коштів на пам'ятник Т. Шевченку у Вашингтоні, висвітлення різних проявів дисидентства в Україні, докладне ознайомлення американців із відновленням її державності в 1991 р.). До того ж щороку виходить окреме видання цієї газети, що безкоштовно надсилається передплатникам, присвячене стипендіатам УНС. Метою такої акції є познайомити читачів із молодими людьми, які завдяки своїм академічним успіхам та активним громадським діям відзначаються Стипедійною комісією.

Від часу заснування «Українського тижневика» вийшло вже понад чотири тисячі його номерів (сьогодні вони є швидкодоступні, бо існують в електронній формі), що дають безцінну інформацію про американську Україну та трагічні і радісні події в материковій Україні. В 2013 році газета

святкувала своє 80-річчя, отримавши нагороди від окремих українсько-американських організацій. Припускаємо, що причиною такого довголіття й успіху в умовах чужої держави є послідовність у дотриманні вищезгаданої ідеї «двох батьківщин», яку видавці сьогодні вважають вже випробуваною часом [1].

Проте не буде перебільшенням теза про те, що найбільшою повагою і, відповідно, найбільшою кількістю публікацій відзначається головний друкований орган Українського народного союзу – газета «Свобода» – найстарша україномовна газета у світі, якій у 2013 р. виповнилося 120 років. Хоча це той рідкісний випадок, коли редакція цього періодичного видання утворила осередок, на основі якого через півроку прогресивні члени української громади утворили одну з найбільших позаконфесійних і позапартійних організацій нашої діаспори. Завдяки їх злагодженій діяльності (УНС представляв інтереси своїх багатисячних членів, а «Свобода» забезпечувала щоденний творчий зв'язок між ним і громадою) вдалося створити і розширити етнічний простір української присутності за океаном. Публікації, що були присвячені ювілею «Свободи», відкривають перед сучасниками історію злетів і падінь, випробувань, що їх переживала ця газета. У кількох номерах з'являється рубрика «З хрестоматії «Свободи»», де наведено зразки текстів з різних років, простежено історію авторства публікацій, презентовано веб-сайт, де розміщено архів газети і ще кількох споріднених видань, пояснено навігацію [5].

Про досягнення «Свободи» можна сказати немало. На її шпальтах були ініційовані, пропаговані та практично здійснені загально громадські проекти, оскільки всі важливі питання порушувалися і розв'язувалися через цю газету (створення самого УНС, будівництво перших українських церков, шкіл, організація всеамериканського збору коштів для Галичини, що була знищена під час Першої світової війни, висвітлення причин і обставин Голодомору, оприлюднення жахливих фактів радянського режиму, акції на допомогу українцям, які перебували у таборах для тимчасово переміщених осіб у повоєнній Європі, а також дисидентам і церкві, відкриття пам'ятника Т. Шевченку у Вашингтоні, допомога Українському музею, заснування кафедри українознавства в Гарвардському університеті, були розповіді про життя інших громад в США, оголошення про приїзд цікавих особистостей, події перебудови, розпад СРСР, проголошення та відновлення суверенітету України тощо). Метою публікацій було не просто інформування, а організація громади на ґрунті загальнонаціональних цілей, спрямовування її на вирішення завдань громадського та особистого розвитку. Однак вважаємо, що все ж таки найважливішим досягненням «Свободи» стало щоденне спілкування із українством за кордоном, вплив на його світогляд і світорозуміння поза межами рідної країни: «... в кожному окремо взятому числі газети, в кожному окремо взятому її тексті пульсує глибока і щира думка й гаряче почуття відповідальності за все українське життя в Америці, за всі його ділянки і завдання, за тривкий і непорушний духовний зв'язок між поколіннями американських українців і, звичайно ж, – за кращу долю дорогої кожному нашому серцю України» [8].

«Свобода» у своєму розвитку, як і багато інших друкованих органів, також не уникнула моментів, коли на її видання бракувало коштів. Однак активні громадські діячі, і в УНС зокрема, розуміли, що з її закриттям може припинитися активне життя всієї американської діаспори в США, а також рух за самостійність та духовний розвиток в Україні. По суті, йшлося про долю української громади за океаном (і це тоді, коли в Нью-Йорку відомий щоденник «Дейлі Ньюз» розширив свою мовну презентацію в інформаційному просторі, щоб привабити якомога більше читачів різномовної американської країни). Це спонукало до того, що з 1921 р. «Свобода» стала щоденником. У 1995 р. до всіх передплатників газети надійшов опитувальник щодо того, чи продовжувати зберігати такий період її виходу. В інформаційному просторі одразу прозвучали заклики щодо збереження саме щоденника, аргументувалися причини цього. Українці за океаном зуміли не тільки зберегти себе, шануючи і зберігаючи вірність своєму національному, вони прийняли також традиції американської землі, прийняли творчо, розвиваючи і збагачуючи їх, а тому до «Свободи» мають повернутися молодші покоління, англomовні, величезний інтелектуальний пласт професіоналів, що через газету міг би переливати в Україну вартісні знання західного англomовного світу. У розділі «З листів до редакції» публікувалися листи численних прихильників. Унаслідок опрацьованих опитувальників був надрукований звіт спеціального комітету УНС, в якому йшлося про те, що на вимогу читачів «Свобода» залишається щоденником. Так тривало до 1998 р., коли незалежна Україна мала вже свою пресу, а четверта хвиля української еміграції в Америці заснувала ряд нових видань. Однак і після цього «Свобода» залишилася не просто популярним інформаційним засобом, а й символом нашої національної єдності [2].

Як бачимо, український світ в США починався саме з рідного слова, що дав можливість втримати солідарність цього світу, зберегти українське в Америці так, що сьогодні ми ідентифікуємо його як своє, навіть здалеку, – за мовою, вірою, культурою, національним світорозумінням.

Джерела та література

1. Вийшло окреме видання «Українського тижневика» // Свобода. – 1995. – Ч. 27. – С. 1; 80 років «The Ukrainian Weekly» – гідний творчий шлях // Свобода. – 2013. – № 40. – С. 6; «Український тижневик» збирає заслужені нагороди // Свобода. – 1995. – Ч. 12. – С. 1.

2. Винник І., Сохан В. Звіт із перевірки записників «Свободи» / Іван Винник, Володимир Сохан // Свобода. – 1995. – Ч. 121. – С. 1; Волею читачів «Свобода» залишається щоденником / Екзекутивний комітет УНС // Свобода. – 1995. – Ч. 121. – С. 1; «Дух, що тіло рве до бою...» // Свобода. – 1995. – Ч. 107. – С. 2; Малаховський Ю. Непростимий гріх / Юрій Малаховський // Свобода. – 1995. – Ч. 107. – С. 2; Мудра О. Де наш патріотизм до «Свободи»? / Олександра Мудра // Свобода. – 1995. – Ч. 107. – С. 2; Навроцька Х. «Свободу» врятовують читачі / Христя Навроцька // Свобода. – 1995. – Ч. 107. – С. 2; Руденко Р. Збережімо щоденник / Раїса Руденко // Свобода. – 1995. – Ч. 113. – С. 2; Смалько Е. Преса – це життя народу / Емілія Смалько // Свобода. – 1995. – Ч. 106. – С. 2; Фур І. Я – за щоденник! / Іван Фур // Свобода. – 1995.

– Ч. 107. – С. 2; Чи тільки доля «Свободи» в наших руках? // Свобода. – 1995.
– Ч. 105. – С. 2.

3. Гороховський А. Є 200-те, буде 2000-не число газети / Анатолій Гороховський // Час і Події. – 2004. – № 200. – 20 лютого; Кухар Л. Тижневикові виповнилося 15! / Лариса Кухар // Час і Події. – 2011. – № 18. – 05 травня; Мовчан Ю. В Чикаго почала виходити українська газета / д-р Юлія Мовчан // Свобода. – 1996. – Ч. 166. – С. 2-3; Разумова С. Як ми робимо газету... / Софія Разумова // Час і Події. – 2011. – № 18. – 05 травня.

4. Єрмоленко В. А «Веселки» таки шкода... Дуже шкода / Валентина Єрмоленко // Свобода. – 1995. – Ч. 154. – С. 2; «Не дайте загаснути «Веселці»» / Антоніна Горохович, Олександра Ковалик, Леся Храплива-Щур, Галина Юник, Петро Цехош, Оксана Бошко, Христина Базилевич, Віктор Павленко, Ірина Гошовська, Олександра Ю. Копач, Зіна Маєвська, Валентина Родак, Леся Шанта, Емілія Боднарчук, Аріядна Стебельська, Степанія Федчук, Параскева Кумпан // Свобода. – 1995. – Ч. 127. – С. 2, 4; Часто Л. Жертвенні українці підтримують «Веселку» / Любов Часто // Свобода. – 1993. – Ч. 21. – С. 2-3.

5. Запрошення до історії, котра триває // Свобода. – 2013. – № 37. – С. 6, 19; Карачай С. 120-річна «Свобода» – історична заслуга Українського народного союзу / Стефан Карачай // Свобода. – 2013. – № 37. – С. 1, 19; Многії літа, наша славна «Свободо»! / Екзекутивний комітет УНС // Свобода. – 2013. – № 37. – С. 1.

6. Преса перед вибором шляху // Свобода. – 2013. – № 20. – С. 6; Українська преса в небезпеці // Свобода. – 1996. – Ч. 229. – С. 2.

7. Припинено видання часопису «Америка» // Свобода. – 2013. – № 19. – С. 4.

8. 120 років любові, віри і відповідальності // Свобода. – 2013. – № 37. – С. 6.

Олена Коноплицька
м. Тернопіль

СПЕЦИФІКА ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ПОТОКУ ВИДАНЬ З МИСТЕЦТВА

Глибокi зміни у житті суспільства в матеріальній та духовній сфері підвищують роль документовидань з мистецтва держави, зумовлюють необхідність поліпшення складу і структури відділів мистецтва фондів публічних бібліотек, зберігання необхідної суспільству мистецької інформації і забезпечення нею користувачів. Публічні бібліотеки є найдоступнішими для населення зберігачами інформації, державними центрами зосередження документно-інформаційних ресурсів з мистецтва та інших документів соціального призначення.

Гарантом цілісності книжкової і друкованої пам'яті нації та державним фондосховищем є Книжкова палата України, яка проводить наукові дослідження стану українського книговидавництва, сучасного ринку видавничої продукції, аналізує адміністративні дані, що характеризують динаміку та тенденції у видавничій справі, з максимальною повнотою збирає та зберігає

видання друку, інформує зацікавлених фізичних та юридичних осіб про отримання у вигляді обов'язкових примірників нових неперіодичних та періодичних видань України. З цією метою Книжковою палатою України видається вісім поточних бібліографічних покажчиків, у яких відображаються всі види документів, що виходять друком в Україні.

Значну роль у розповсюдженні видавничої інформації про видавничу продукцію відіграє система «Літописів...» Книжкової палати. Державні бібліографічні покажчики є найавторитетнішим джерелом інформації про друковану продукцію усіх галузей знань, в т.ч. з мистецтва. Проте певна кількість суб'єктів видавничої діяльності повністю або частково не виконує Закон України «Про обов'язковий примірник документів», основним завданням якого є правове регулювання інформаційних відносин, пов'язаних з систематичним поповненням національного документного фонду країни як частини світового інтелектуального та культурного надбання, важливої умови інформатизації суспільства..., та Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок доставлення обов'язкового примірника документів» до Книжкової палати України.

Детальну інформацію про документовидання з мистецтва можна отримати з таких поточних бібліографічних покажчиків як: «Літопис книг», «Літопис газетних статей», «Літопис журнальних статей», «Літопис журнальних статей», «Літопис образотворчих видань», «Літопис нот», «Нові видання України», збірник «Друк України...», довідники «Друковані засоби масової інформації».

Державний поточний бібліографічний покажчик «Літопис журнальних статей» містить аналітичну бібліографічну інформацію про статті, документальні матеріали, твори художньої літератури, опубліковані в журналах, періодичних і продовжуваних виданнях, бюлетенях, що виходять в Україні. Бібліографічні записи групуються відповідно до схеми УДК.

Літопис газетних статей: Містить аналітичну бібліографічну інформацію про статті, документальні матеріали, твори художньої літератури, опубліковані в загальнодержавних та обласних газетах України. Містить перелік публікацій з мистецької тематики, які друкуються на сторінках газетних видань України.

Матеріал систематизується згідно з таблицями класифікації УДК. В середині галузевих розділів застосовуються тимчасові тематичні рубрики для відображення матеріалів, які присвячені важливим подіям політичного, економічного і культурного життя, ювілеям окремих осіб, організацій тощо.

Літопис образотворчих видань: Містить бібліографічну інформацію про образотворчі видання, що виходять в Україні, а саме: плакати, портрети, репродукції, естампи, образотворчі листівки, альбоми, книжки-картинки, наочні посібники, календарі тощо.

Літопис нот: Містить бібліографічну інформацію про окремо видані музичні твори, збірники музичних творів, навчальні та методичні нотні видання, про книги, тексти яких органічно пов'язані з нотними записами, а також про музичні твори, опубліковані в літературно-художніх, масових і дитячих журналах і газетах України.

Нові видання України: Бібліографічний покажчик книг і брошур. Надає оперативну бібліографічну інформацію про книжкові видання, що надійшли до Книжкової палати України.

Друк України...: Збірник. Містить основні показники, що характеризують видавничу діяльність в Україні за певний рік. Наводяться відомості про випуск книг і брошур за тематичними розділами та розділами цільового призначення. Подано інформацію за основними видами видавничої продукції.

Друковані засоби масової інформації. Довідник. Містить інформаційні відомості про періодичні та продовжувані видання: газети, збірники, бюлетені, бібліографічні видання та календарі книжкового типу, що видані в Україні й пройшли державну бібліографічну реєстрацію.

Літопис книг: Містить поточну інформацію про книги і брошури всіх галузей в т.ч. з мистецтва, що виходять в Україні.

В «Літописі...» дається детальний аналіз неперіодичних видань з мистецтва всіх видів і типів: офіційно-документальних, наукових, науково-популярних, професійно-виробничих, навчальних, довідкових, інформаційних, художніх, видань для дітей та юнацтва.

Ефективність такої систематизованої інформації значно вища, ніж вибірккові відомості про твори друку з мистецтва, розповсюджені по різних професійних і масових часописах і газетах. Така інформація про видання з мистецтва забезпечується у довідковому апараті, доданого до кожного покажчика, а також чітким групуванням бібліографічного матеріалу даної тематики за міжнародною системою класифікації творів друку «Універсальна десяткова класифікація», що охоплює всі галузі людських знань.

Популяризація документовидань мистецької тематики опосередковано впливає на сучасний стан та перспективи розвитку видавничої галузі у сфері мистецтва, на майбутні тиражі й обсяг продажу продукції видавництва України.

Світлана Семенко, Тетяна Ніколашина
м. Полтава

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ РЕПУТАЦІЇ ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ В РЕЦЕПЦІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Леся Українка була відвертим і вимогливим критиком української преси, що засвідчують її влучні, хоча почасти й суб'єктивні, характеристики періодичних видань того часу, вона вмiла підмічати такі деталі, які залишалися поза увагою багатьох дослідників національної преси. Леся Українка скрупульозно слідкувала за новими пресовими виданнями по обидва боки Дніпра і прагнула самотужки студіювати тематично-змістове наповнення кожного, щоб мати уявлення чи підходить це видання для виголошення українських питань.

Публіцистка дбала про змістову й стилістичну довершеність національних видань у відстоюванні свого українського «Я», закликала редакторів й упорядників української періодики уникати «стереотипів російської публіцистики», привчатися до «народної української фрази», позбуватися абстрактного викладу, наповнюючи основний текст фактами з

українського суспільно-політичного й культурного життя. Вона сміливо викриває російську імперську політику супроти молодшої української наддніпрянської преси початку ХХ століття, яка й у подальші роки тоталітарного режиму гальмувала розвій національної періодики: репресії проти видавців і редакторів, періодичні погроми в редакціях національних виданнях, нав'язування синдрому меншовартості.

Характеристика україномовних видань не була у Лесі Українки статичною, вона трансформувалася адекватно до зміни політики редакцій щодо національного питання. Леся Українка скрупульозно підходила до вибору періодичного журналу, з яким планувала співпрацювати, уважно вивчаючи їх редакційну політику, співвідносячи їх програмові принципи зі своїми світоглядними переконаннями. Так, вона чесно вмотивовує Осипу Маковею свою відмову працювати, в редактованому ним львівському виданні «Народна часопись»: «З Ваших слів про неї я не набралась великого довір'я до цього офіційного органу. Бувши у Відні, я бачила перші числа цієї часописі – вони мені не сподобались, мені здалось, що редакція грає в ляльки з народом...» [1, с. 180].

Дбаючи про високий рівень й авторитет української періодики, у листах до пресових діячів публіцистка висловлювала раціональні поради щодо редакційної політики національних видань. Так, у листі до Олени Пчілки, вона радить накопичити для ініційованого І. Франком жіночого збірника «Перший вінок» достатню кількість матеріалу, щоб «не гаючись випускати випуск за випуском, не чекаючи, звичайно, поки попередні випуски розійдуться», разом з тим Леся Українка переконана, що в цій справі вартувало б «об'явити пренумерату на всі випуски разом і на кожний окремо, то, може би, скоріше і краще розходилося, а щодо «поваги», то так, може, ще й поважніше вийде» [2, с. 95].

Таким чином, журналістичкознавчі настанови Лесі Українки й до сьогодні залишаються актуальними для творців національного медійного поля, особливо злободенними залишаються її вимога для українських журналістів – ретельно вивчати й засвоювати світовий досвід журналістики, який би сприяв підвищенню репутації національної преси.

Джерела та література

1. Косач-Кривнюк О. Леся Українка: хронологія життя і творчості / Ольга Косач-Кривнюк. – Нью-Йорк, 1970. – 999 с.
2. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1978. – Т. 10. – 544с.

Ірина Акіншина
м. Луганськ

ПРЕСА ПЕРІОДУ ОКУПАЦІЇ 1941–1943 РР. ПРО СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО СХОДУ УКРАЇНИ

Преса, виконуючи свою інформаційну функцію, завжди відбиває хід соціальних, економічних, культурних процесів, які відбуваються в той чи інший час у тій чи іншій країні. Необхідність широкого й глибинного дослідження періодики 1941 – 1943 рр. у східному регіоні України

зумовлюється тим, що вона була не лише потужним та діяльним фактором ідеологічно-пропагандистського впливу на місцеве населення, але й наймасовішим засобом інформування про події місцевого життя. З більшою чи меншою періодичністю вона фіксувала всі події поточного періоду, відбивала життя суспільства за минулий проміжок часу, оскільки «...газета – періодичне газетне видання, яке виходить через короткі проміжки часу, яке містить офіційні матеріали, оперативну інформацію та статті з актуальних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань...» [1, с. 264].

Газети надають можливість відновити безперервну картину тих процесів, які проходили в регіоні протягом 1941 – 1943 рр. Періодичні видання Східної України, постійно відбираючи соціально значущу для сучасників інформацію, щодня одержували відомості про найважливіші події та явища місцевого життя, синхронно та систематично відбивали їх. Дослідник, який використовує пресу, через неї знайомиться з процесом формування громадської думки. При цьому варто зазначити, що газетна публіцистика окупаційного періоду (втім, як і будь-яка інша) несе в собі подвійний шар інформації: про події, нею відбиті, й про ставлення до цих подій, їхню інтерпретацію авторами та видавцями преси.

Особлива цінність періодики того часу полягає в наявності як притаманних їй публіцистичних жанрів, так і друкованої на її шпальтах суто офіційної інформації, актової та діловодної документації.

Отже, періодика Східної України часів німецько-фашистської окупації є документальним свідченням подій доби. Вона допомагає у висвітленні соціально-економічного, духовного життя регіону в 1941 – 1943 рр.

Як відомо, аграрна політика нацистів на зайнятій території була підпорядкована стратегічній меті – забезпеченню безперебійного постачання Німеччини, у тому числі вермахту, продовольством. І хоча остаточне вирішення аграрного питання на окупованій території відкладалося на «післявоєнний період», ряд матеріалів періодичних видань дозволяє скласти уяву про тенденції та основні напрями поточної політики нацистів у сфері аграрних відносин.

Незважаючи на те, що публікації окупаційної преси з питань стану сільського господарства залучалися дослідниками в наукових доробках, лише в одній з праць зустрічається посилання на газету, яка видавалася на теренах регіону. Тому проблема використання інформаційних можливостей періодичних видань при висвітленні аграрних відносин на сході України під час окупації є досить актуальною.

Метою статті є аналіз матеріалів газет періоду німецько-фашистської окупації з питань відновлення та реструктуризації сільського господарства України на окупованій території.

Уже з березня 1942 р. на шпальтах видань, які існували на той час і примірники яких збереглися, активно мусувалося питання, присвячене виданню законодавства про «новий аграрний лад». Лише в 27 номерах газети «Донецкий вестник» за березень – травень 1942 р. була вміщена 51 публікація з питань сільського господарства, причому 23 з них тією чи іншою мірою торкалися реалізацій положень нового аграрного законодавства.

Воно розглядалося в якості революційної події в долі українського селянства. Не випадково назва першої публікації вищезазначеного видання, яка стосувалася нового аграрного закону, – «Новое распоряжение о землеиспользовании» [2, с. 3] – супроводжувалася підзаголовком «От колхоза к индивидуальному землеиспользованию. Разрушающее влияние большевизма будет устранено». У той самий час зазначалося, що «...перехід від більшовицького рабського існування до нового аграрного порядку настане не одразу ж із-за тієї причини, що саме в цій галузі безпосередній перехід може дуже хворобливо відбитися» [2, с. 3].

Найдокладніший коментар нового аграрного законодавства було подано у великій передовій статті «Крестьяне!» [3, с. 2], структура якої складалася з наступних пунктів: «Кждому трудящемуся крестьянину – своя земля», «Новый земельный порядок – подарок крестьянству», «Что означает для сельского хозяйства отмена колхозного строя», «Распоряжение о новом земельном законе уже вышло», «Все законы и постановления бывшего советского правительства отменены», «Общественное хозяйство», «Земледельческий Союз».

Відповідно до тексту цієї публікації перетворення колгоспів на «громадські господарства» було першим етапом проведення реформи. Зазначалося, що утворені господарства мали працювати за вказівками німецького сільськогосподарського управління. Присадибна ділянка селянина була оголошена його приватною власністю, причому передбачалася можливість її збільшення за умови, «...що цю збільшену присадибну ділянку ти будеш обробляти... своїми власними засобами, без шкоди для праці в громадянському господарстві» [3, с. 3].

Наступний етап аграрної реформи передбачав створення «землеробських союзів», у яких за умови виконання громадським господарством своїх обов'язків передбачалася передача землі для індивідуального обробітку та індивідуального користування. Стаття визначала систему роботи в «землеробському союзі», який «...у відповідності з вказівками німецького сільськогосподарського Управління встановлює план обробітку землі. Поля обробляються спільно. Посівні роботи і збір врожаю з одержаної землі кожен провадить сам. Кожен селянин одержує земельний наділ однакових розмірів, але в залежності від обставин буде також взята до уваги кількість працездатних членів родини...» [3, с. 3].

У статті також містилася згадка про те, що надалі, «...в залежності від місцевих умов і можливо забезпечення реліктом і робочою силою, необхідними для самостійного господарювання, земля може бути поділена на одноособові селянські господарства...» [3, с. 3], проте про конкретні терміни здійснення цього заходу нічого не говориться.

Те, що висвітленню цих заходів приділялося важливе значення, засвідчується появою на шпальтах газет нарисів, репортажів та листів: «Збільшення садибних земель» [4, с. 3], «Благодарность крестьян Чистяковского округа» [5, с. 2], «Сбывается заветная мечта крестьянина» [6, с. 3], «На историческом празднике в Омельнике» [7, с. 2], «Надел земли лучшим общинным хозяйствам Сталинской области» [7, с. 4], «Роботящому селянинові – власну землю» [8, с. 2], «Відповідь райхміністра» [9, с. 2].

Матеріали періодичних видань свідчать, що перетворення, розподіл громадських господарств на «землеробські союзи» розпочалося лише восени 1942 р. Тоді, згідно з публікацією «На родных степях, в родных домах воцарятся свобода и счастье» [10, с. 2], община с. Доля Юзівської області 19 вересня була реорганізована на 12 десятидвірок, товариств зі спільного обробітку землі.

У червні 1943 р. на шпальтах декількох періодичних видань регіону (що є доказом тієї значної інформаційно-пропагандистської ролі, яка відводилася періодиці з боку окупаційної адміністрації) з'явився текст «Декларації німецького уряду про приватну власність селян на землю у звільнених областях». Згідно з її положеннями, «...земля, яка при проведенні цього землеустрою була відведена для постійного одноособового користування, визнається приватною власністю цих селян» [7, с. 31]. Проте текст цієї декларації на шпальтах видань не супроводжувався коментарями.

У якості прикладу взаємоперевірки матеріалів преси та встановлення їх достовірності варто розглянути публікації, присвячені стану млинарства на Ворошиловградщині. Так, згідно з даними однієї з них – «Млинарське господарство на піднесенні» [4, с. 2], у Ворошиловградській області з 24 олійниць, 42 крупорушок та більш ніж 60 млинів (очевидно, тих, що діяли до окупації) у жовтні 1942 р. функціонувало 19 олійниць, 34 крупорушки та 48 млинів. Якщо ці відомості й перебільшено, то в незначній кількості, оскільки в статті «Борошняно-олійну та хлібопекарську промисловість відновлено» [11, с. 4] фігурує цифра в 60 млинів та олійниць, уведених до експлуатації у Ворошиловградській області на 1 січня 1943 р.

Певною мірою відомості преси дають уявлення й про особливості організації сільського господарства на окупованій території, діяльність районних, окружних, обласних земельних управ та комендатур.

Безумовно, сільське господарство, його продукція мали слугувати, перш за все, інтересам Німеччини. Значною мірою проблема забезпечення окупантів продукцією сільського господарства розкривається за допомогою численної офіційної інформації – насамперед оголошень – про норми оподаткування сільських господарств яйцями, медом, молоком та іншими сільськогосподарськими продуктами.

Варто зазначити, що за умов хронічної нестачі реманенту тягової сили сільському господарству регіону з боку господарчих органів окупантів надавалася певна матеріальна допомога з метою максимального одержання продовольства та сировини. Про це свідчать публікації «Первая партия тракторов из Германии» [12, с. 2], «Лучший участок» [13, с. 4], «45 вагонов сельхозорудий» [2, с. 3], «Друга обласна нарада агрономів» [3, с. 3], «Цьогорічні жнива» [14, с. 4], «Допомога Німеччини» [15, с. 3].

За цими матеріалами можна встановити, що на кінець 1942 р. до Юзівської області було завезено 17 тракторів марки «Ланс-Бульдог», 40 складних молотарок, 4080 двокорпусних плугів, 2980 культиваторів, 72000 ручних кіс, 100000 грабель [10, с. 4]. Крім того, було одержано 15 тонн карбіду та один вагон тракторних запчастин [10, с. 3].

Сільське господарство регіону за умов окупації відчувало гостру нестачу фахівців-агрономів. Публікації преси свідчать про створення з метою

виправлення становища при Юзівському обласному агроуправлінні півторамісячних курсів помічників агрономів [16, с. 3], а також про наміри відкриття таких курсів у Ворошиловграді [17, с. 4].

Ряд матеріалів, у тому числі офіційного походження, відбиває факти залучення мешканців міста для проведення польових робіт. У якості тієї категорії населення, яка могла допомогти при розв'язанні нагальних потреб сільського господарства, розглядалися школярі. Адміністративне розпорядження 16-43 коменданта м. Костянтинограда (Краснограда) Рітмайстера торкалося залучення всіх учнів шкіл міста, починаючи від 11 років, під час літніх канікул до робіт із збирання врожаю [18, с. 2]. Як зазначалося в газеті, літня робота дітей «...не тільки звільнить значну кількість дорослих робітників для виконання важкої і відповідальної роботи, але й ознайомить дітей з роботами на городі, в саду тощо» [18, с. 3].

Питання залучення школярів до сільгоспробіт порушувалося і в кореспонденції «Учащиеся помогут взрослым в сборе подсолнечника» [7, с. 3] начальника відділу виховання Юзівської міської управи Ф. Смирнова. Очевидно, ця публікація стала відгуком на заклики про допомогу у збиранні врожаю соняшникових культур, які було надруковано раніше в газеті «Донецкий вестник» [5, с. 2].

При розгляді окупаційної преси сходу України варто зазначити, що її матеріали з питань сільського господарства мали й прикладне, практичне значення, оскільки знайомили читача з раціональними способами ведення сільського господарства. Так, лише у 23 номерах щотижневого видання «Нова Україна», призначеного для села, за серпень 1942 – січень 1943 рр. було надруковано 46 матеріалів з практичними порадами, розрахованими як на пересічного селянина, так і на фахівця сільського господарства (агронома, зоотехніка). У 13 номерах цього видання зустрічається рубрика «Календар сільськогосподарських робіт», у якій указувався найбільш вдалий час для проведення тих чи інших робіт. У газетах «Донецкий вестник», «Нова Україна» діяла рубрика «Поради агронома», а в часописі «Українська земля» – «Поради селянам» та «Агротехнічна сторінка».

У якості прикладів назв тих матеріалів, які мали за мету надання корисної інформації для ведення сільського господарства, варто навести такі: «Більше сіймо просапних культур» [19, с. 3], «Когда что садить и сеять в грунт» [20, с. 4], «Усилить борьбу с садовыми вредителями» [21, с. 4], «Правильный уход за молодняком» [16, с. 4], «Зразково підготуватися до зимівлі худоби» [22, с. 4], «Підвищимо врожайність у наступному році» [23, с. 3], «Поради машиністам молотарок» [4, с. 4].

Газети, будучи важливим елементом пропагандистської системи, намагалися здійснювати свою функцію шляхом друкування на своїх шпальтах гасел – закликів, орієнтованих не тільки на свідомість, але й на залякування місцевого сільського населення. Вони мали, зокрема, такий зміст: «Землероби! Покажіть свою працьовитість і працездатність!» [11, с. 1], «Селяни! Ще два дні ви зможете сіяти! Не забувайте свій святий обов'язок перед Батьківщиною і народом! Не дивіться на час! Використовуйте день від сходу до заходу сонця! Ви – годувальники самих себе, міст і сіл!» [24, с. 4], «Селяни! Ви користуєтеся дорогоцінним добром – землею. Усвідомлюйте

ваш святий обов'язок. Хто не виконає цей обов'язок, той буде виключений з селянського стану і не матиме права на власну землю» [25, с. 1]. Їх мета полягала в тому, щоб шляхом демагогічних обіцянок, апелювання до почуттів «селян-власників» змусити їх працювати якомога інтенсивніше і ретельніше на користь окупантів.

Таким чином, періодичні видання сходу України містили інформацію, що відбивала хід та пропагандистське забезпечення організаційних перетворень у сільському господарстві, його матеріально-технічний стан та ступінь використання в інтересах окупаційної влади. Розроблена тема потребує подальшого вивчення для заповнення невідомих лакун історії нашого краю за допомогою документальних джерел тієї доби.

Джерела та література

1. Кушнаренко Н.Н. Документоведение : учебник / Н.Н. Кушнаренко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 460 с.
2. Донецкий вестник. – 1942. – 5 марта.
3. Донецкий вестник. – 1942. – 12 марта.
4. Нове Життя. – 1943. – 31 серпня.
5. Донецкий вестник. – 1942. – 23 апреля.
6. Донецкий вестник. – 1942. – 26 апреля.
7. Донецкий вестник. – 1942. – 21 мая.
8. Донецкий вестник. – 1943. – 25 апреля.
9. Донецкий вестник. – 1942. – 2 апреля.
10. Донецкий вестник. – 1942. – 22 сентября.
11. Нове Життя. – 1943. – 18 березня.
12. Донецкий вестник. – 1942. – 29 марта.
13. Донецкий вестник. – 1942. – 2 июня.
14. Наконечный С.И. «12-08» не выходит на связь / С.И. Наконечный. – Донецк : Донеччина, 1998. – 255 с.
15. Нове Життя. – 1942. – 6 листопада.
16. Донецкий вестник. – 1942. – 12 февраля.
17. Нове Життя. – 1942. – 26 вересня.
18. Відбудова. – 1942. – 29 грудня.
19. Донецька газета. – 1943. – 3 січня.
20. Донецкий вестник. – 1941. – 14 декабря.
21. Донецкий вестник. – 1941. – 18 декабря.
22. Нове Життя. – 1942. – 16 жовтня.
23. Нове Життя. – 1942. – 15 листопада.
24. Нове Життя. – 1943. – 9 лютого.
25. Нове Життя. – 1943. – 17 квітня.

Ірина Недошитко
м. Тернопіль

КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РІЗНОВИД ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ЦЕРКВИ

Комунікаційно-інформаційна діяльність є важливим фактором у людському суспільстві та в Церкві зокрема. Вона є основою прогресу та

людських стосунків. Виступає невід'ємним фактором у міждержавному діалозі, міжцерковному, міжорганізаційному і навіть міжособистісному, саме це сприяє розвитку держави, Церкви, організацій та індивідів. Важливість комунікації у сучасному світі важко переоцінити, її потреба відчувається в різних галузях і сферах людського життя, а зокрема в життєдіяльності Церкви.

Витокові традиції української духовності завжди були пов'язані з релігією. Релігія й Церква в сучасній Україні є не лише важливими духовнотворчими факторами, а й вагомими чинниками суспільного життя. Українська Греко-Католицька Церква як одна з традиційних церков українства має давні й багаті традиції соціального служіння. У сучасних умовах вона не залишається осторонь низки суспільних і політичних проблем, виразно й недвозначно формулює своє ставлення до найактуальніших питань сьогодення, є важливим чинником суспільного розвитку. Мета цього дослідження – проаналізувати основні позиції соціальної доктрини УГКЦ, виокремити ті аспекти суспільно-політичного вчення церкви, які найактивніше й найдієвіше впливають на перебіг політичних подій, а також є реакцією на реалії політичного сьогодення [1]. Виняткові зміни і прогрес у галузі інформаційної політики та суспільної комунікації відбулися після Другого Ватиканського Собору, саме соборові постанови і документи зробили особливий внесок в історію розвитку мас-медіа в житті і діяльності УГКЦ та Вселенської Церкви в усьому світові.

Декрет Другого Ватиканського Собору про засоби масової комунікації *InterMirifica* [2], є вагомим внеском Учительського уряду Церкви в розвиток вчення про ЗМІ. Саме у цьому документі вперше в історії Католицької Церкви Вселенський Собор не лише обговорював питання про засоби масової комунікації, але й видав відповідний документ. Проаналізувавши його зміст, відзначаємо низку головних положень *InterMirifica*, що привели до важливих позитивних змін у християнській науці та суспільному житті – започаткування нової термінології. Замість поняття масової комунікації вперше запроваджено термін «соціальна комунікація» [2, с. 61]. На думку підготовчої комісії, такі терміни, як «інформаційні технології» [3, с. 89], «аудіовізуальні технології» [4, с. 18], «засоби масової інформації» [4, с. 27], «мас-медіа», «медіа» [5, с. 139] та «масова комунікація», не здатні відобразити ту сутність, яку бачить Церква у роботі цих структур. Тому до наукового обігу введено термін *theinstrumentsofsocialcommunication*, або *thethemeansofsocialcommunication* (знаряддя або засоби соціальної комунікації), який охоплює усі способи суспільного спілкування і є ширшим за поняття *massmedia* (преса, радіо, телебачення, кіно). Поняття «соціальна комунікація», тобто спілкування людей у суспільстві, містить у собі, окрім технічних засобів, ще й інші форми людського спілкування, виражені у різних суспільствах і культурах [3]. Запровадження Всесвітнього дня комунікації впроваджено Церквою для того, «щоб навчати вірних їхнім обов'язкам у цих речах» [2, с. 85].

Прогрес у сфері комунікації набрав такого розмаху, і слід зазначити, що він набирає все більше і більше обертів, що на сьогодення кожна людина, тим чи іншим чином є задіяна у сфері комунікації і велика кількість людей не

уявляє свого життя без таких речей як телебачення, Інтернет, радіо та ін. ЗМІ.

Справді, наше століття є століттям інформації. Тому люди та організації, які зацікавлені в поширенні своєї продукції, посилено користуються засобами масової інформації, тому що саме через ці засоби можна найефективніше вплинути на людину та найякісніше донести до неї бажане повідомлення.

Будучи свідком такого стрімкого інформаційно-технічного прогресу, Церква не може залишатися осторонь, не використавши можливостей цього прогресу, адже однією із настанов Ісуса Христа своїм апостолам була: «Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангелію всякому творінню» [7, с. 70]. Звичайно, що за часів Христа не було іншого способу, як ходити та проповідувати, і це був найефективніший та можливо єдиний спосіб поширити інформацію. Натомість у нашу добу одним із ефективних способів розповсюдити науку Спасителя та Євангеліє є засоби мас-медіа. Зрештою, галузь мас-медіа на сьогодні має такий великий вибір способів розвивати Христову науку.

Безперечно, галузь мас-медіа несе за собою велику відповідальність. Вона впливає на людину таким чином, що будує її світогляд. Проте не слід забувати, що вона також несе негативну інформацію, яка спотворює людину та наносить їй психологічні травми, які деколи залишаються на все життя. Зважаючи на це, участь Церкви у засобах масової комунікації та використання їх з метою поширення Євангелії стає вже не правом, а обов'язком, бо головним завданням Церкви є привести людину до спасіння, а оскільки сучасна людина перебуває в тенетах ЗМІ, то це можна зробити тільки способом використання тих самих ЗМІ з метою спасіння людини.

Іван Павло II, окреслюючи поняття комунікації, зазначив, що комунікація – це найперший Аеропаг нашої доби. Наголошуючи на важливості комунікації, він сказав: «Засоби соціальної комунікації вже набрали такої ваги, що стали для багатьох головними помічниками в освіті й постачальниками інформації, головними наставником і натхненником в особистих, родинних та суспільних діях» [8, с. 6]. Зважаючи на ці слова Івана Павла II, Церква повинна брати активну участь у поширенні Євангелія саме за допомогою ЗМІ. Адже щоб дійсно вплинути на людину та її життя, потрібно зрозуміти, чим живе людина, а також доносити Христове Євангеліє людині у такий спосіб, який для неї є невід'ємною частиною її повсякденного життя.

Розвиток засобів масової комунікації спричинив у сучасному світі масштабний інформаційно-технологічний вибух. Цей вибух змусив людей переосмислити ті проблеми, які хвилювали людство від самого початку. Це проблеми сприйняття навколишнього світу та місце людини в ньому. Інформація починає займати перше місце в індустріальній ієрархії цінностей світу, залишаючи за собою такі цінності, як гроші та влада. Цей потужний інформаційний прогрес, який відбувається на зламі тисячоліть, змінює суспільство та держави настільки, що вони ставлять собі за мету бути володарями не земель чи рабів, а стати володарями інформації та утримуватися на вершині нової інформаційної піраміди. Звичайно, що такий

прогрес не зміг оминати і людину. Людина настільки була захоплена і втягнута у інформаційний світ масових комунікацій, що навіть не встигла помітити, як стала не *homosapiens*, а *homocomunicens* [9, с. 10]. Найсприятливіше середовище зробило людину істотою комунікаційною.

Новий етап співпраці церкви із засобами масової комунікації був започаткований Папою Іоанном XXIII у 1960 р. створенням окремого Секретаріату для преси. До періоду Другого Ватиканського Собору серед документів Церкви про ЗМІ виділяємо *VigilantiCura* [9, с. 25-38] та *MirandaProrsus* [9, с. 39-72] *VigilantiCura* (Невсипуща турбота) – енцикліка Папи Пія XI про кінематограф (1939) – стала першою папською енциклікою про засоби комунікації ХХ ст., де розглянуто кіномистецтво як один із сучасних засобів інформації. Застерігаючи про небезпеку можливого негативного впливу кінематографа на моральність суспільства, папський документ пропонує певний позитивний підхід, що полягає у використанні засобів кіно для формування гуманістичного світогляду націй і народів [6]. Інформаційно-технологічний прогрес приніс у життя людини багато новизни та технологій. Це був розвиток уже існуючих видів комунікації та розвиток нових засобів комунікації таких як відео касети, супутникове телебачення, стрімкий розвиток комп'ютерних технологій. Прогрес настільки змінив людське уявлення про світ, що людина, яка жила у світі хаосу почала робити із нього комунікаційний прогрес. «Процес інформатизації не залишає недоторкану жодну сферу соціальної активності – від повсякденного життя до міжнародних відносин та від дозвілля до етичних проблем» [9, с. 10]. Такий процес може поширюватись через просту схему, модель комунікації Романа Якобсонаде все відбувається в такий спосіб: «Процес комунікації починається з того, що відправник формулює ідею повідомлення, або простіше кажучи, думає про те, з якою метою та яку інформацію необхідно донести до відома одержувача. В процесі спілкування відправник також складає зміст повідомлення та обирає засоби передачі інформації з урахуванням можливостей і особливостей одержувача стосовно сприйняття запропонованого змісту повідомлення» [10, с. 117]. Саме обмін інформаційними повідомленнями є складовою частиною соціальної комунікації, це відбувається за схемою, яка подібна до принципу дії телефону, як невід'ємної частини сучасного життя та комунікації. «Зазначена модель комунікації, як бачимо, зосереджувала увагу в основному на технічних питаннях роботи засобів масової інформації» [11, с. 42]. Особливу увагу питанням соціального середовища та інші важливі фактори розкрито в документах Церковних, а саме в 3 пункті *InterMirifica* чітко сформульовані права та обов'язки Церкви та мирян у галузі соціальної комунікації. Обов'язок Церкви – проповідування Євангелії. «Це природне право Церкви – використовувати всі ті мас-медіа, які потрібні, або корисні їй для виховання християн і для пастирської діяльності; а також вона має право володіти цими засобами. Душпастирі повинні наставляти вірних і навчати їх так використовувати медіа, щоб домогтися особистого спасіння та вдосконалення всієї людської родини. Поза тим на мирянах лежить обов'язок надихати мас-медіа християнським і людським духом, щоб вони повною мірою відповідали людським сподіванням, покладеним на них, та замислам

Божим» [2, с. 63]. Свою окрему увагу цей документ приділяє питанням виховання не тільки віри а особливо моральності суспільства: «висвітлення і змалювання або опис морального зла за допомогою засобів соціальної комунікації, особливо якщо вдатися до певних драматичних способів, може посприяти глибшому пізнанню й розумінню людини, звеличенню правди й добра» [2, с. 81]. Ураз із винайденням новітніх мас-медійних технологій, з'явилися нові можливості і нові загрози для людини. Церковний уряд розуміючи якого роду може бути вплив на людину видає ряд корисних порад і пропозицій, які вказують на правильне і раціональне використання сучасний недійних можливостей. Ці вказівки і поради стоять на варті, щоб дбаючи про майбутнє сучасного суспільства і церкви, у Декреті у пункті 10 міститься звернення до пересічних мирян, усіх тих, «хто сприймає інформацію через медіа, а особливо молодь нехай стараються сповна зрозуміти все, що бачать, чують або читають. Нехай обговорюють повідомлення зі своїми вчителями та іншими знаючими людьми; нехай вчать вносити правильні рішення» [2, с. 66].

Церковні документи підтверджують те про що говорить, також закон про інформацію а саме право на доступ до інформації, та обов'язки стосовно пошуку інформації. «З права на інформацію випливає й обов'язок дошукуватися її. Інформація не лежить просто на дорозі – її треба шукати. З іншого боку людина повинна мати доступ до різних засобів соціальної комунікації. Так вона може вибирати той засіб, що найкраще підходить для її особистих та суспільних потреб» [119, 100]. Душпастирська інструкція *Communio et Progressio* характеризує процес інформатизації говорить, що сучасна людина не може обійтися без інформації. Інформація є фундаментом на якому людина будує своє життя та кар'єру, без неї людина не може бути повноцінним учасником економічних, політичних, культурних і релігійних подій у суспільстві [12, с. 113].

Оцінюючи і розуміючи можливості науково-технічного прогресу, Католицька Церква не могла залишатися осторонь. Адже цей прогрес, незважаючи на всі його переваги, ніс у собі також приховані тенденції до моральної деградації усього людства. Досягнувши такого розвитку у сфері комунікації, людина стала рабом того ж таки прогресу. Книги, радіо телебачення, Інтернет почали максимально впливати на свідомість мас, створюючи саме поняття *homocomunicens*, пропагуючи масову секуляризацію культури, антихристиянські й атеїстичні ідеї. Тому реагуючи на такий вплив масової комунікації, Католицька Церква видає низку документів, послань та інструкцій, у яких висловлює свою думку та настанови щодо доброго та морального виховання сучасного суспільства засобами масової комунікації. У своїх документах Католицька Церква працює у двох напрямках. З одного боку, вона наголошує на важливості розвитку засобів комунікації, ставить акцент на комунікацію, як на новий ефективний спосіб оголошення Христової науки, а з другого – Церква вказує на усі ті негативні сторони, які несуть за собою засоби комунікації, дає свої вказівки, як правильно людина повинна використовувати комунікацію у своєму житті. У світлі цих двох протилежних сторін Церква виконує роль

помічника, який є більш обізнаний в цій сфері, та подає моральні й етичні вказівки щодо використання засобів масової комунікації.

Ще задовго до ХХ століття і до так званого інформаційного вибуху ми бачимо реакцію Католицької Церкви на соціальну комунікацію. Ця реакція виникла ще з появою книгодрукування – з'явилися перші теми, які торкалися питань моралі, етики та догм віри. Так, перша в історії Церкви енцикліка *Christianae Reipublicae*, 1766 р., говорила про небезпеку, яку несуть зі собою погані книги, і про обов'язки єпископів щодо них. До Другого Ватиканського Собору вийшло ще дві енцикліки, які стосувалися ЗМІ. Перша з них – *Vigilanti Cura* (1936 р.) Пій XI – уже розглядає засоби комунікації ХХ століття і кінофільми. Тут, крім перестороги, пропонується і позитивний підхід до цього явища [13, с. 26]. Наступний папа, Пій XII, який активно цікавився проблемами соціальної комунікації, в енцикліці *Miranda Prorsus* (1957 р.) детальніше представив позицію Католицької Церкви щодо електронних ЗМІ та додав аналіз радіо й телебачення [14, с. 40]. Ще одним етапом у співпраці Церкви та засобів масової комунікації стає окремого Секретаріату для Преси у 1960 р. папою Іваном XXIII.

Другий Ватиканський Собор є одним із важливих кроків у розвитку співпраці Церкви та засобів масової комунікації. Хоча цей собор і не приділив якоїсь особливої уваги питанням комунікації, але завдяки праці єпископів на соборі був виданий декрет *Inter Mirifica*. Саме у цьому документі Католицька Церква вперше вводить поняття соціальної комунікації. На думку комісії яка проводила підготовку до собору, ті терміни які вживало суспільство для окреслення та характеристики масової комунікації, а саме: «технології поширення інформації», «аудіовізуальні засоби інформування», «засоби масової інформації» («мас-медіа», «медіа») та «масова комунікація», не здатні виразити сутності, яку бачить Церква у роботі цих структур. Тому замість вищевказаних понять, Церква ввела у вжиток поняття соціальна комунікація та засоби соціальної комунікації. Як вказано у декреті *Inter Mirifica*, поняття соціальної комунікації є значно ширшим за поняття мас-медіа, воно містить у собі, крім технічних засобів, ще й інші форми людського спілкування, які виражаються іншим способом у різних культурах і суспільствах.

Також Собор запропонував створити у Ватикані спеціальну комісію у справах засобів соціальної комунікації, що і сталося у 1964 р., де наголосив на фаховій підготовці служителів Церкви у сфері комунікації. Для того щоб відповідати вимогам часу, він поставив завдання перед папською комісією видати душпастирську інструкцію за допомогою експертів з різних країн [2, с. 74–76].

На основі представлених фрагментів документів Католицької Церкви, до складу якої і входить Українська Греко-Католицька Церква, бачимо наскільки уважно і практично ієрархія Церкви ставиться до сучасних виходів науково-технічного прогресу. Дбаючи про духовне добро вірних, Церковні урядовці вказують на можливості і загрози науково-технічного прогресу. Необхідно зауважити, що Церква намагається «йти в ногу з духом часу» для того, щоб ефективніше поширювати поміж «Божого люду» спасительну науку Ісуса Христа, про «царство Боже», оголошене в Євангелії.

Для виконання своєї місії, яку вона продовжує протягом більше ніж дві тисячі років, Церква використовує різні методи і засоби, особливо тепер у добу новітніх інформаційних технологій, намагається донести до людини, усамітненої в могутньому інформаційному просторі, слово потіхи, розради і підтримки за допомогою ЗМІ, але при цьому не витрачає своєї ідентичності, а новітні винаходи соціальної комунікації є лише посередниками для діалогу між Церквою, яка завжди присутня у суспільному житті, і людиною, яка прагне комунікації з своїм Творцем через Божу інституцію, яка діє у сучасному світі, тобто Церкву.

Джерела та література

1. Васьків А. Суспільно-політичні позиції сучасної Української Греко-Католицької Церкви. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://znc.com.ua/ukr/publ/periodic/shpp/2005/1/p138.php> (25листоп.2011 р.).

2. Intermirifica (З-поміж дивовиж): Декрет Другого Ватиканського Собору про засоби соціальної комунікації // Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – С. 61-86.

3. Критерії екуменічної і міжрелігійної співпраці у сфері комунікації (4 жовт. 1989 р.) // Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – 177 с.

4. Посібник навчання для майбутніх священників щодо засобів соціальної комунікації Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – С. 186.

5. AetatisNovae (За нової доби): Душпастирська інструкція про соціальну комунікацію до 20-ї річниці «ComunioetProgresio» // Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та ін. медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – С. 138-151.

6. Іскра І.С. Офіційні документи Римо-Католицької Церкви у галузі використання засобів масової комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzvdpu_ist/2009_15/oficiuni%20dokumentu.pdf (18 лист. 2011 р.).

7. Святе письмо Старого та нового заповіту. – Рим ; Торонто, 1991. – 433 с.93

8. RedemptirisMissio (Спасительна місія): Енцикліка Івана Павла II про «постійну чинність емісійного завдання Церкви» (7 груд. 1990 р.) / упоряд. і наук. ред. М. Перун. – Л. : УКУ, 2004. – 9 с.

9. Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – С. 10, 25-72.

10. Основи соціальної роботи / під. ред. С. Семигіної, І. Григи. – К. : Києво-Могилянська Академія, 2004. – 137 с.

11. Королько Г. В. Паблікрілейшнз: наукові основи, методика, практика : підручник. – 2-ге вид., доп. – К. : Скарби, 2001. – 142 с.

12. Communioetprogresio (Єдність і поступ): Душпастирська інструкція на виконання Декрету Другого Ватиканського Собору про засоби соціальної комунікації (23 трав. 1971 р.) // Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – С. 89-128.

13. Vigilantica (Невсипуща турбота): Енцикліка Папи Пія XI про кінематограф (29 черв. 1936 р.) // Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – С. 30-36.

14. Mirandaprosus (Дивовижний поступ): Енцикліка Папи Пія XII про кіно радіо і телебачення 8 верес. 1957 р. // Церква і соціальна комунікація : Найголовніші документи Католицької Церкви про пресу, радіо, телебачення, інтернет та інші медіа / упор. і наук. ред. М. Перун. – Л. : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. – 440 с.

**Юлія Комлик, Дарія Нагорна
м. Полтава**

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА МОЛОДІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі існування й розвитку глобального інформаційного простору, неймовірної насиченості та змін, які вимагають від особистості швидко отримувати, вивчати, аналізувати й використовувати велику кількість інформаційного матеріалу, дедалі актуальнішою стає проблема інформаційної культури.

Інформація об'єктивно відображає знання, факти, закони природи та суспільного розвитку; відповідає завданням і змісту певної діяльності людини, допомагає її виконанню; відповідає рівню знань її споживача [1, с. 112], а отже, є важливою складовою життєдіяльності людства.

Інформація є визначним стратегічним ресурсом будь-якого бізнесу, організації, оскільки стає істотним фактором виробництва і подібно до праці, матеріалів і капіталу створює багатство [2, с. 93].

Дедалі більшого значення набуває реалізація проблеми загальносуспільної інформатизації, створення якісно нового ареалу інформаційних обмінів всередині суспільства [3, с. 323]. Сьогодні сукупність інформаційних потоків навколо кожної людини, особливо молоді, настільки велика, різноманітна і розгалужена, що вимагає від неї не тільки знання законів інформаційного середовища й уміння орієнтуватися в них, а й безпосередньої участі в його формуванні та перетворенні, сприяттні інформаційним контактам. Інформаційна культура особистості органічно пов'язана з особливостями інтелектуального розвитку. Саме тому в багатьох

економічно розвинутих країнах більше уваги надається підвищенню освітнього та інтелектуального рівня молодих користувачів.

Особливого значення в інформаційному суспільстві набуває організація інформаційної освіти й підвищення інформаційної культури особистості [4, с. 114], що відкриває широкі перспективи ефективного використання накопичених людством інформаційних ресурсів. Важливість формування інформаційної культури молоді усвідомлена суспільством, про що свідчать різноманітні конференції, публікації, курси, семінари, тренінги, які постійно проводяться в нашій країні та за кордоном. Усвідомивши проблему як міждисциплінарну, до дослідження постійно долучаються представники багатьох галузей знань: бібліотекарі, фахівці з інформатики, культурологи, соціологи, філософи.

Крім цього, інформаційна культура як особливий аспект соціального життя є предметом, засобом і результатом соціальної активності, відображає характер і рівень практичної діяльності людей. Це результат діяльності суб'єкта й процес збереження створеного, розповсюдження і споживання об'єктів культури. Перші спроби визначення поняття «інформаційна культура» були зроблені в середині 80-х років минулого століття, коли почалося формування такого аспекту інформаційної культури, як комп'ютерна грамотність. Адже грамотність є лише першим кроком до оволодіння культурою в будь-якій галузі. На сучасному етапі в умовах розвитку інформаційних технологій людина неодмінно повинна оволодіти комп'ютерною культурою як мірою формування й розвитку своїх сутнісних сил [5, с. 198].

Велике значення у формуванні інформаційної культури молоді надається освіті, яка готує нового користувача інформаційного співтовариства, що володіє уміннями й навичками диференціації, виділення значущої інформації, вироблення критеріїв її оцінки, створення та використання інформації. Набуття інформаційної культури особистості стає дедалі актуальним питанням для тих, хто навчається. Провідна роль у формуванні в користувачів знань, умінь та навичок використання сучасних інформаційних ресурсів належить, перш за все, бібліотекарям, які є фахівцями з питань задоволення інформаційних потреб, організації та управління ресурсами знань, досвіду й інформаційно-бібліотечної підтримки навчально-виховного процесу.

Сучасні темпи розвитку науки й техніки вимагають уміння орієнтуватися в інформаційних ресурсах, обирати з них найсуттєвіше з найменшими витратами сил і часу. На сьогодні інформаційні ресурси України і світу в нашій державі все ще не використовуються належним чином. Одна з причин – недостатній рівень інформаційної культури споживача, що полягає у вмінні пошуку й освоєння інформації, зафіксованої на різних носіях.

Формування інформаційної культури молоді – важливе завдання не тільки навчальних закладів, але й бібліотек. У нашій країні навчання основам інформаційних знань, умінь та навичок здійснюється за допомогою спеціально організованої підготовки користувачів інформації в межах навчальних дисциплін вищих навчальних закладів. Основна роль у реалізації

цього завдання традиційно відводиться бібліотекам. Таким чином, для молоді відкривається доступ до інформації, а значить до знань, окреслюються перспективи для підвищення професіоналізму й творчості, є можливість залучитися до цінностей світової культури.

Крім елементарної комп'ютерної грамотності, здатності орієнтуватися у величезних потоках інформації, критично оцінювати її, інформаційна культура передбачає вміння майбутнього фахівця самостійно поповнювати знання в професійній галузі та моделювати свою інформаційну поведінку. Для цього в багатьох бібліотеках підготовлені різноманітні курси й програми, мета яких – виробити в молоді теоретичні й практичні знання й вміння раціонально використовувати інформацію та інформаційні технології в освітньому процесі.

Навчання – це, у першу чергу, засіб виховання. Природно, що в процесі навчання велика увага приділяється пізнавальному аспекту. Саме інформатика може розвинути психічні функції, пов'язані з інформаційною та алгоритмічною діяльністю, мотивацією до подальшого оволодіння знаннями, готовністю до самостійної роботи після закінчення ВНЗ. Соціальний аспект інформаційної культури полягає в тому, що юнацтво оволодіває необхідними вміннями для передавання, транслявання інформації, розвиває комунікативні здібності.

Виховний, пізнавальний, розвиваючий та соціальні аспекти повністю взаємопов'язані, вони проникають один в одного, взаємодіють між собою, а тому повинні бути включені в систему навчання на рівних правах.

Основними критеріями сформованості інформаційної культури молоді є її знання та вміння, а також інтереси й мотиви інформаційної діяльності, сформованість рефлексивної позиції.

Безперечно, інформаційна культура передбачає уміння і навички людини працювати з інформацією. Виступаючи засобом реорганізації відповідного стилю мислення і детермінуючи дії суб'єкта (зокрема учня, студента), його світогляд і систему цінностей, в інформаційному суспільстві інформаційна культура стає важливою складовою інтелектуальної культури.

Нові інформаційні технології впливають не тільки на свідомість молоді людини за рахунок значного розширення її пізнавальних, комунікативних можливостей, а й на соціальну організацію взагалі, оскільки використання нових інформаційних технологій значно зменшує витрати на передавання інформації.

Інформаційну культуру спеціаліста визначають як культуру людини, готової до творчої роботи в умовах технолого-інформаційної системи розвитку суспільства. Поняття інформаційної культури людства, зокрема юнацтва, на наш погляд, розкривають інформаційна етика, інформаційна поведінка, інформаційна компетентність.

Інформаційна етика пов'язана з проблемами інтелектуальної власності, доступу до інформації, приватності життя особистості тощо. Недбале використання методів оброблення інформації, помилки в документуванні даних, а також навмисна фальсифікація, втручання в особисте життя шляхом використання можливостей Інтернету, недотримання таємниці телефонних розмов і листування порушують принципи інформаційної етики.

Фальсифікація даних, маніпуляція ними, порушення прав інтелектуальної власності тощо суперечать сутності інформатизації.

Інформаційна поведінка передбачає систему цілеспрямованих дій, що виконує людина з метою реалізації певної функції в процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Інформаційна поведінка характеризує активність юнацтва в процесі пізнання, його вміння орієнтуватися в інформаційному просторі. Інформаційну поведінку зумовлюють інформаційно-технологічні можливості, надані суспільством особі, яка прагне реалізувати свої інформаційні потреби в навчанні, професійній діяльності, повсякденному житті.

До складових інформаційно-технологічної компетентності молоді слід віднести: 1) комп'ютерну грамотність – сформованість функціональних навичок опрацювання даних, тобто здатність використовувати електронну техніку з метою зберігання, оброблення й використання інформації; 2) комп'ютерну компетентність – ступінь освоєння інформаційних технологій, цілісна система знань з інформатики, пізнання себе як активного суб'єкта інформаційного суспільства, уміння реалізовувати творчі проекти в галузі програмування, системної інтеграції тощо; 3) інформаційну компетентність, яка передбачає вміння молодої людини сприймати й осмислювати різну інформацію, спираючись на інформаційний підхід до дослідження й використання систем інформаційних комунікацій, інформаційного аспекту відносин особистості та суспільства, на системне уявлення про зміст, сутність і мету інформатизації, забезпечення екології інформаційного середовища та інформаційної безпеки.

Оволодіння сучасними комп'ютерно-телекомунікаційними технологіями має передбачати одночасне виховання інформаційної культури молодої особистості, почуття відповідальності, пов'язане із застосуванням новітніх технологій.

На нашу думку, високий рівень інформаційної культури особистості здатний забезпечити такий стан духовної, інтелектуальної, морально-етичної, політичної озброєності людини, суспільства, держави, за якого ніякі інформаційні впливи на них неспроможні викликати деструктивні думки та дії, які спричиняють негативні наслідки на шляху стійкого прогресивного розвитку людства.

Джерела та література

1. Швецова-Водка Г.М. Документознавство: навч. посіб. / Г.М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2007. – 398 с.

2. Новак В.О. Інформаційне забезпечення менеджменту / В.О. Новак, Л.Г. Макаренко, М.Г. Луцький : навч. посіб. – К. : Кондор, 2006. – 462 с.

3. Баюш О. Бібліотеки як джерело наповнення інформацією сучасних засобів соціальних комунікацій / О. Баюш // Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації: зб. матеріалів I Міжнар. наук. – практ. конф., Одеса, 19 – 20 березня 2015 р. / під. заг. ред. В.Т. Спрінсяна. – Одеса : OFFSETIC, 2015. – С. 322 – 328.

4. Вощенко В. Інформаційна культура як квінтесенція постіндустріального суспільства / В. Вощенко // Актуальні проблеми сучасного документознавства: методологія та практика підготовки фахівців із

документознавства та інформаційної діяльності: зб. навч.-метод. і наук. – дослідн. матеріалів Усеукр. наук.-практ. семінару. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – С. 114 – 118.

5. Чередник Л. Соціологія і становлення особистості в умовах інформаційного суспільства: проблеми і пошуки / Л. Чередник // Актуальні проблеми сучасного документознавства: методологія та практика підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності: зб. навч. – метод. і наук. – дослідн. матеріалів Усеукр. наук. – практ. семінару. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – С. 196 – 201.

**Наталія Якименко, Яна Половчак
м. Полтава**

ДОКУМЕНТАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ВІДРЯДЖЕННЯ ПРАЦІВНИКА

Ефективне функціонування підприємства передбачає направлення керівником працівників у відрядження, для розв'язання виробничих задач. При цьому обов'язково за співробітником зберігається його посада і проводяться виплати передбачені законодавством [1].

Згідно з Інструкцією про службові відрядження в межах України та за кордоном, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 13.03.1998 р. № 59, службовим відрядженням вважається поїздка працівника за розпорядженням керівника органу державної влади, підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримується за рахунок бюджетних коштів, на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи (за наявності документів, що підтверджують зв'язок службового відрядження з основною діяльністю підприємства) [2]. Для того, щоб відрядження було оформлене документально правильно і відповідно до законодавства, керівник установи, підприємства чи організації повинен послуговуватися такими нормативними актами: Інструкцією про службові відрядження в межах України та за кордон, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 13.03.1998 р. № 59; Кодексом законів про працю України; Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади» від 30.11.2011 р. № 1242; Постановою Кабінету Міністрів «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються за рахунок бюджетних коштів» від 02.02.2011 р. № 98; Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996; Податковим Кодексом України. Означений перелік нормативних документів не є вичерпним, адже існує ще низка нормативних документів, які уточнюють процедуру документального супроводу відрядження працівника.

Зобразимо у вигляді схеми етапи документального забезпечення відрядження працівника.



Схема 1 – Документи, що укладаються при оформленні відрядження

Відповідно до ДКУД 010-98 функціонують наступні уніфіковані форми бланків документів, що забезпечують документаційний супровід відрядження працівника.

Таблиця 1

Уніфіковані форми документів, що забезпечують документаційний супровід відрядження працівника

Код	Назва УФД	Індекс
0204004	Пояснювальна записка	ПЗ
0310001	Товарно-транспортна накладна	1-ТН
0316002	Видатковий касовий ордер	КО-2
0307002	Доручення (1)	М-2
0307003	Доручення (2)	М-2б
0309001	Акт приймання виконаних підрядних робіт	КБ-2в
0309002	Довідка про вартість виконаних підрядних робіт і витрат	КБ-3
0309003	Довідка про вартість виконаних проектно-вишукувальних робіт	КБ-4а
0502004	Авансовий звіт	286-АЗ
0502007	Відомість на видавання грошей з каси підзвітним особам	317-ВГО
1001131	Повідомлення про укладення контракту (експорт)	ПК-експ
1001132	Повідомлення про укладення контракту (імпорт)	ПК-імп

Окрім уніфікованих форм документів, що функціонують відповідно до ДКУД 010-98, співробітники канцелярії (секретаріату) підприємства заповнюють посвідчення про відрядження й реєструють його у Журналі реєстрації посвідчень про відрядження.

Отже, документаційне забезпечення відрядження працівника – це уніфікований процес укладання низки документів, що підтверджують вибуття/прибуття працівника підприємства в пункт призначення й виконання/невиконання ним поставлених адміністративних і виробничих завдань та виправдовують/спростовують здійснені витрати.

У законодавчому полі України документаційний супровід відряджень координується низкою законодавчих актів, при цьому активно відбувається подальший процес уніфікації форм організаційно-розпорядчої, первинно-облікової, фінансової, зовнішньоторговельної документації.

Джерела та література

1. Кодекс законів про працю України. – [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордоном» від 13 березня 1998р. № 59. – [Електронний ресурс]. – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98>
3. Діловодство і документація : навчально-методичний посібник для практичних занять / Державний вищий навчальний заклад – Українська академія банківської справи Національного банку України; [уклад. П. О. Добродумов]. – Суми: ДВНЗ – УАБС НБУ, 2014. – 215 с.

Ольга Кочерженко
м. Полтава

ФУНКЦІЇ ДОКУМЕНТА І КНИГИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Співвідношення понять «книга» і «документ» усе частіше привертає увагу дослідників. Названі поняття у різних концепціях розглядаються як самостійні, хоча й споріднені. Визначення понять «документ» і «книга», дослідження історичного розвитку їх змісту, виявлення їх співвідношення є актуальними проблемами сучасного бібліографознавства, документознавства, книгознавства, теорії інформаційної діяльності.

Питаннями сутності, типології, функцій документа займалися дослідники О. І. Михайлов, Г. Г. Воробйов, А. В. Соколов, С. Г. Кулешов та інші. У наукових працях М. Ф. Яновського, Ю. О. Меженка, Й. Є. Баренбаума, А. І. Барсука головним об'єктом досліджень є книга. Проте у більшості публікацій поняття «документ» і «книга» розглядалися у межах однієї спеціальної дисципліни і не зіставлялися з існуючими трактуваннями і змістом даних понять, що склалися в інших науках. Визначення понять «документ» і «книга» як складових системного об'єкта бібліографії з погляду теорії соціальних комунікацій подається у працях дослідника Г. М. Швецової-Водки [1, с. 5].

Порівнюючи поняття «документ» і «книга», звернемося до порівняння їх функцій. Г. М. Швецова-Водка зазначає, що головна функція документа – соціально-комунікаційно-інформаційна – визначається його місцем у системі соціальних комунікацій, де він є каналом передачі інформації [2, с. 268]. Ця функція притаманна і книзі. Так, дослідник В. М. Ляхов зазначає, що головне

призначення книги – «служити засобом для зберігання і передачі інформації, для спілкування між людьми» [1, с. 268]. Функції фіксування та збереження інформації, властиві документам, виконує і книга.

Головною, найбільш узагальнюючою функцією документа Н. Кушнарєнко називає зберігання і передачу (поширення) інформації. До загальних функцій документа, на думку автора, належать інформаційна, комунікативна і кумулятивна. До групи спеціальних функцій Н. Кушнарєнко відносить функції, притаманні не всім, а лише певним видам документів, де вони проявляються залежно від соціальних потреб. На думку автора, це управлінська, пізнавальна (освітня), правова, загальнокультурна, меморіальна, гедонічна та інші функції [3, с. 38-41].

У різних характеристиках книги визначається естетична функція (сприяння розвитку мистецтва, задоволенню естетичних смаків і почуттів людини), гедонічна функція (відчуття насолоди від спілкування з книгою), рекреативна функція (сприяння відпочинку, відновленню духовних і фізичних сил людини). Їх можна співвіднести із загальнокультурною функцією документа.

Навчально-освітня і популяризаторська функції книги формуються як поєднання пізнавальної та управлінської функцій документа.

Функції книги мають також і правовий аспект. Названі у книзі автор, редактор, редакційна колегія, видавництво несуть відповідальність за зміст книги, його відповідність правовим нормам. З іншого боку, законодавство про авторське право надає правові гарантії автору щодо використання його інтелектуальної власності.

Специфічною функцією книги є товарна. Не кожен документ можна назвати товаром. Книга посідає особливе місце в системі документальних комунікацій. Існує група осіб, що беруть участь у створенні книги і доведенні її до читача. Є необхідність розподілу суспільної праці та оплати трудових зусиль осіб, які брали участь у створенні книги. З метою освоєння наведеної у книгах інформації суспільство організовує безкоштовне і загальнодоступне використання книг у бібліотеках. Проте це не означає, що книга перестає бути товаром і не має вартості. Не завжди покупцем є безпосередній споживач інформації. Його доступ до інформації може фінансуватися суспільством. Також існує можливість придбання книг для особистого користування, саме в цьому випадку яскраво виявляється товарна функція книги.

Г. М. Швецова-Водка відзначає ще один аспект названої вище функції. Раніше вважалося, що книга є товаром, оскільки вона є продуктом духовно-матеріального виробництва. Зараз сама інформація розглядається як товар. Доступ інформації до читача забезпечують різні суспільні інститути, що фінансуються суспільством [2, с. 289].

Отже, книзі властиві всі функції документа, тому можна говорити про приналежність книги до документа. Разом з тим книга виконує й функції широкого розповсюдження інформації, посиленого впливу на суспільну свідомість.

Джерела та література

1. Швецова Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук : 07.00.08 / Г. М. Швецова; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2002. – 32 с.
2. Швецова-Водка Г. М. Загальне документознавство / Г. М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2009. – 488 с.
3. Кушнарєнко Н. Н. Документоведение : учебник / Н. Н. Кушнарєнко. – 8-е изд., стер. – К. : Знання, 2008. – 459 с.

Ольга Вільховик

Наук. керівник –д.і.н., доц. Бабенко Л. Л.

м. Полтава

БІЛЬШОВИЦЬКА ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1920-Х РОКІВ

У величезному масиві джерельної бази історичних досліджень важливе місце займає періодична преса. Друковані видання радянської доби викликають особливий інтерес з урахуванням кількох чинників: політичної монополії партії більшовиків і її наслідків для свободи друкованого слова; ідеологічно-виховного навантаження, яке покладалося на пресу більшовицькою владою у період громадянської війни на теренах колишньої Російської імперії; газети залишалися найдоступнішим та найоперативнішим засобом комунікації та індикатором політичних настроїв. Водночас періодика є широкою палітрою хроніки історичних подій і фактів, політичних і соціокультурних домінант епохи. Метою статті є акцентування уваги на використанні більшовиками засобів впливу періодики у військовому будівництві на території України, аналіз змісту і спрямованості друкованих видань.

Визначивши пріоритетність періодичної друкованої агітації, більшовики використовували силу її впливу у формуванні Червоної армії. Ще до початку воєнних дій на території України радянська влада мала найпотужніший агітаційно-пропагандистський апарат, а основним засобом їх ідеологічної боротьби була преса. Маючи за мету системно впливати на морально-психологічний стан мобілізованих червоноармійців або добровольців, робота з налагодження видавництва газет була ретельно спланована і технічно забезпечена. Упродовж 1919–1920-х рр. для червоноармійців видавалося безліч періодичних видань, серед них газети «Красная Армия» і «Красноармеец», журнали «Красная рота», «Армия и революция», «Активист» та інші, тираж яких весь час зростав. Так, наприклад, тираж газети «Красная Армия» до 1923 р. становив 9 414 примірників [1, с. 74].

Риторика надрукованих статей у нав'язливій формі роз'яснювала червоноармійцям основні ідеї В. І. Леніна про шляхи побудови соціалізму в країні, необхідність захисту завоювань революції, зміцнення військової дисципліни, високу політичну свідомість особового складу [1, с. 72]. Зі сторінок червоноармійських видань пропагували воєначальники і партійні

працівники РСЧА М. В. Фрунзе, С. І. Гусєв, Б. М. Шапошніков, В. Н. Тухачевський, В. А. Антонов-Овсієнко, А. С. Бубнов [2, с. 21]. Ефективність більшовицької пропаганди посилювалася і тим, що авторитетні діячі партії, здійснюючи поїздки на fronti, одночасно розповсюджували партійні газети. Так, у спогадах П. Дибенка є дані про його виїзди на Південно-Західний фронт для проведення мітингів і розповсюдження більшовицьких видань. Після VII (квітневої) Всеросійської конференції більшовиків уся центральна і місцева більшовицька преса широко пропагувала її рішення. А газета «Солдатська правда» вийшла навіть із додатком, в якому були надруковані основні резолюції конференції. Катеринославська «Солдатская жизнь» у своєму першому номері, який вийшов 4 червня 1917 р., опублікувала резолюції сьомої конференції більшовиків з аграрного питання [3, с. 86].

Більшовицька преса виявила велику активність під час проведення виборів у дивізійні, корпусні, армійські та полкові солдатські комітети. Газети не тільки публікували матеріали про механізм системи виборів та засобів контролю вибраних в комітети представників, а й енергійно викривали слабкі сторони своїх політичних противників. Публіцисти більшовицьких видань переконували солдатів і матросів, що тільки вибори найбільш революційних представників має забезпечити «звільнення армії від класового панування буржуазії» [3, с. 87]. Ще більше активізувалася робота преси в період мобілізації сільського населення України до Червоної армії. Так, у журналі «Красноармеец» наголошувалося: «...червоноармієць у шоломі і сірій шинелі – той же селянин, тільки грамотніший, свідоміший. При кожному зручному випадку – гвинтівку за плечі, а в руки сокиру і йде на селянську роботу. Або – книгу, а потім від цього – користь самому ж селу» [4, с. 23]. Поряд із цією інформацією на перших шпальтах періодичних видань рясніли й рекламні оголошення. Звертає на себе увагу надзвичайно високий рівень заполітизованості армійської періодики [5, с. 159].

Крім того, на сторінках видання ЦК КП (б)У «Більшовик» друкувалася інформація з усієї країни і світу, зокрема, що відбулося на з'їзді австрійської соціал-демократії, зміст промови Клемансо в парламенті Франції тощо. Усі ці новини в результаті мали агітаційну спрямованість, тому що містили резюме про вплив на внутрішні події в радянській Росії [6, с. 40].

Український політичний діяч в еміграції М. Шаповал так характеризував українську пресу 1919–1920 рр.: «...на Україні всі газети пишуться і редагуються редакторами, призначеними Москвою, тоді як українці при них лиш перекладачами та дописувачами. Ніяких інших газет не допущено, окрім урядових, тобто газет із московським напрямом. І ці газети розносять скрізь по світі лише московську брехню, потрібну для Кремля» [7, с. 274].

Запорукою контролю радянської влади над періодичними виданнями була цензура. Вона забороняла використання будь-яких даних, що могли б, на її думку, дискредитувати владу. Натомість слухняні засоби масової інформації всіляко поширювали відповідну заангажовану інформацію про стан у країні та за її межами [8, с. 7]. Цікаво, що зволікання з випуском партійним видавництвом брошури одного з секретарів ЦК КП(б)У керівник

Головного управління у справах друку (ГУД), створеного наприкінці 1920 р., інтерпретує як злісну кампанію саботажу керованого ним закладу. Таким чином, вище політичне керівництво України ненав'язливо підштовхувалося до думки про те, що саме ГУД – найнадійніший гарант неприпустимості найменших відхилень від партійної лінії. Отже, ГУД у завуальованій формі виявляв свою готовність до повної та всеосяжної цензури всіх друкованих органів (навіть центральних партійних), тобто контролювати партію від імені самої ж партії [9, с. 94].

Підставою для радикалізації поглядів більшовицького керівництва щодо цензури стало посилення антибільшовицьких настроїв та повстання по всій Україні, підсилені продовольчою кризою 1921 р. та масовим грабежами селян. Тому для залучення юнаків до лав Червоної армії був виданий наказ № 176-Б, згідно з яким потрібно було «...створити широку інформаційну базу про життя Червоної армії, як у галузі її внутрішнього побуту, так і в галузі її взаємин із цивільним населенням, для цього при всіх пуокрах (політуправліннях округів – авт.) і пуармах (політуправліннях армій – авт.) вводяться спеціальні кореспонденти бюро друку відділу військово-політичної літератури В.В.О.Р.» [10, арк. 4]. Основним обов'язком воєнкома кожного пуокра і пуарма була перевірка «правильності» інформації, що друкується і видається в тираж.

Яскравим проявом політичної цензури було вилучення нового тиражу газети «Голос труда» в місті Полтаві, яка надала гласності факт арешту банди колишніх радянських міліціонерів. Можна припустити, що участь правоохоронців у кримінальних справах була непоодиноким випадком, а його замовчування непрямим чином сприяло виникненню подібних банд, підвищуючи ризик для населення республіки. Факт піддання цензурі статті в «Червоній Лубенщині» про втечу з тюрми засудженого до страти межує з відвертою недовірою до населення, для цього в держави, мабуть, були підстави [9, с. 97].

Щоб упровадити серед червоноармійців комуністичну ідеологію політуправління Українського військового округу вдалося до: «...постачання бійців газетами, яке було так само ретельно продумане і налагоджене, як продумане постачання частин патронами у воєнний час». У 1919 р. по наряді Політуправління РВСР на фронт і в військові округи щодня відправлялося 520 674 примірників газет. Проводилась також масова лекційна робота [11, с. 22].

Читання газет було обов'язковою справою червоноармійців, для цього спеціально виділявся час. Статті, які несли вагоме політико-виховне навантаження, розміщувалися у скляних вітринах для ознайомлення всієї червоноармійської маси. Проте із часом більшовики були змушені визнати нерозуміння червоноармійцями друкованих радянських настанов. Так, у 1923 р. в газеті «Политробота в полку» відомий більшовик А. Бубнов висловив стурбованість тим, що «...у партійних організаціях полкового масштабу є товариші, які багато прочитали марксистської літератури та багато читають до цього часу. Хоча нерідко доводиться чути заяви про те, що такий товариш, котрий визубрив Богданова, читати газет не вміє, не розуміє їхньої теорії і

каже: «Чи варто після цього читати?» (багато червоноармійців читають із 1920 р.)» [12, с. 33].

Отже проведені дослідження та документи дають підстави стверджувати, що у процесі військового будівництва більшовицька преса використовувалася владою як один з пріоритетних засобів впливу на формування світогляду червоноармійців. Опубліковані матеріали підтверджують факт прямої залежності офіційної преси від партійної політики більшовиків, яка встановила монопольне право на владу та засоби масової інформації.

Джерела та література

1. Діланян А. А. Політико-виховна робота політорганів і парторганізацій Українського військового округу (1921–1928 рр.) [Текст] / А. А. Діланян, Є. М. Шмельов // Український історичний журнал. – 1987. – № 6. – С. 71–78.

2. Минкина А. А. Воинский этикет Красной армии (1918 – июнь 1941 гг.) : историческое исследование [Текст] : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. ист. наук : спец. 07.00.02 / Минкина Анна Александровна. – Москва, 2010. – С. 26.

3. Сурай Ю. І. Преса в Україні у боротьбі політичних сил за армію та флот (1917 рік) [Текст] : монографія / Ю. І. Сурай. – Одеса : Астропринт, 2005. – С. 114.

4. Баратов Н. Что дала Красная армия деревне [Текст] / Н. Баратов // Красноармеец. Юбилейный 1918–1923. – 1923. – № 50. – С. 22–23.

5. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.) [Текст] : колективна монографія : у 2 ч. Ч. 2. / відп. ред. С. В. Кульчицький. – К. : Інститут історії України НАН України, 2010. – 382 с.

6. Морозова О. Пережить войну : Рядовой состав вооруженных формирований периода гражданской войны в России [Текст] / О. Морозова // Белые годы. – 2009. – № 4 (14). – С. 28–45.

7. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма (Виклади в Америці) [Текст] / М. Шаповал. – Прага : «Вільна спілка», 1927. – 328 с.

8. Олійник З. В. Національна політика більшовиків в Україні в 1917–1920 рр. [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / З. В. Олійник – К. : Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 19 с.

9. Кізюн В. Становлення системи більшовицького цензурного друку над засобами масової інформації у радянській Україні [Текст] / В. Кізюн // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – Випуск 10. – Серія : Історичні науки. – С. 92–100.

10. ДАХО, ф. Р-2550, оп. 1, спр. 239.

11. Попова О. Н. Культурно-просветительная работа в Красной армии (1918–1923 гг.) [Текст] : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. ист. наук : спец. 07.00.02 / Попова Ольга Николаевна. – Самара : Самарский государственный педагогический ин-т, 2009. – 26 с.

12. Бубнов А. С. Несколько слов о методах просвещения [Текст] / А. С. Бубнов // Политработа в полку. – 1923. – Июль № 2. – С. 33–34.

Ольга Дубінова
Наук. керівн. – д.е.н., проф. Анісімова О. М.
м. Вінниця

ОСНОВНІ ФОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ

Досвід розвитку вітчизняного підприємництва переконливо показує, що, поряд з необхідністю фінансової та майнової підтримки малого бізнесу, все більшого значення набуває забезпечення малих і середніх підприємств необхідною інформаційною підтримкою для розвитку підприємницької діяльності та ведення цивілізованого бізнесу.

Інформаційна підтримка – один з найбільш часто використовуваних важелів розвитку бізнесу, при якому підвищення товарообігу і прибутковості підприємства здійснюється не за рахунок економічних інвестицій або технологічних переворотів, а впливу інформації в будь-якому її вигляді. Використовувати інформацію для розвитку бізнес-системи можна різними шляхами [1, с. 41].

Реклама – це найпоширеніший шлях підтримки бізнесу через інформацію. Реклама об'єднує знання про товар або послугу з психологічними методами впливу на підсвідомість людини. Особливі методи опису товарів роблять рекламні дані такими, що запам'ятовуються, полегшують побудову зв'язку між продавцем і потенційним покупцем. Ключовим елементом реклами як засобу інформаційної підтримки, є – унікальна торгова пропозиція. Цей термін позначає особливість товару, яка робить його краще товару конкурентів і, відповідно, дозволяє продавати в більшому обсязі. Крім такої пропозиції частим супровідником реклами є слогани, завдання яких – запам'ятатися людині і викликати у нього психологічний відгук [2, с. 57].

Інформаційне керівництво, яке, як правило, існує у формі книг або електронних курсів. Це інформаційні знання, які дозволяють вивести бізнес на вищий щабель, вдосконалити кінцевий товар і підвищити товарообіг. Інформація, призначена для поліпшення структури бізнесу, є причиною інтенсивного економічного зростання.

Мотиваційна підтримка може мати еквівалент книги або семінару. Тут основне завдання – вмотивувати людину, головним чином, співробітника компанії, щоб він почав працювати ретельніше. Наприклад, величезна кількість семінарів, присвячених успіху в мережевому маркетингу, дозволяє новачкам побороти страх перед першим телефонним дзвінком або першої бізнес-зустріччю. Наявність мотивації дозволяє збільшити прибутковість бізнесу практично без зміни його економічних показників: без залучення додаткових інвестицій або впровадження інновацій [3, с. 124].

Інформаційна підтримка в формі надання консультативних послуг дозволяє утримати потенційного клієнта. Якщо реклама повинна привертати, то консультація – спонукати до здійснення дії, яке принесе прибуток компанії. У приклад можна привести банківських консультантів, які безкоштовно інформують громадян про те, як працювати з банкоматами, як

здійснювати банківські операції. Це дозволяє нейтралізувати страх перед новизною, дає можливість клієнтам відчувати себе впевнено і розкуто. При грамотній консультативній підтримці більшість первинних клієнтів будуть ставати постійними, що в свою чергу обов'язково піде на прибуток бізнесу [4, с. 81].

Рішення даної проблеми можливе тільки при наявності комплексної системи створення і поширення ділової та загальноекономічної інформації. У цю систему повинні бути інтегровані всі існуючі елементи інфраструктури підтримки підприємництва, а також доступні інформаційні ресурси. Принципи та механізм створення єдиного інформаційного поля для підприємств повинні будуватися на основі аналізу існуючих потреб підприємців в інформаційних ресурсах.

Джерела та література

1. Автоматизированные информационные технологии в экономике: Учебник / Под ред. Г.А. Титаренко. – М.: ЮНИТИ, 2005. – 276 с.
2. Майоров С.И. Информационный бизнес: коммерческое распространение и маркетинг. – М.: Финансы и статистика, 2010. – 128 с.
3. Барановская Т.П. Информационные системы и технологии в экономике. – М.: Финансы и статистика, 2010. – 416 с.
4. Родионов И.И. Информационные ресурсы для предпринимателей. – М.: Электронные знания, 2011. – 173 с.

Ігор Бондаренко

Наук. керівник – Васильєва Н. В.

м. Полтава

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Щодня, спілкуючись між собою, ми можемо відчувати певні труднощі в розумінні один одного. Особливо яскраво подібні явища можна спостерігати серед представників різної статі. Наукові здобутки багатьох сучасних учених свідчать про актуальність і неоднозначність питання природних відмінностей між чоловіком і жінкою та надихають на подальші дослідження. Наша робота спрямована на вивчення та опис мови у зв'язку з феноменом статі, але не біологічної, а соціальної – так званого гендеру.

Гендером називають сукупність мовленнєвих та біологічних ознак, соціальних ролей, особливостей поведінки й психіки, якими відрізняються жінки та чоловіки [1, с. 131]. Зауважимо, що у формуванні стилів спілкування важливу роль відіграє свідомість людей, що знаходиться під впливом гендерних стереотипів – культурно й соціально обумовлених поглядів на норми поведінки представників обох статей. Від самого народження дитина змушена опановувати роль чоловіка або жінки. Але людина не може постійно бути носієм виключно фемінних (жіночих) чи маскулінних (чоловічих) якостей і постійно відповідати штучним стандартам статі. Тому закономірним є наявність у особистості рис поведінки, що не відповідають гендерним стереотипам. Одна людина в різних комунікативних ситуаціях часто презентує різну мовленнєву поведінку. Цей факт ще раз підкреслює – маскулінність і фемінність не протилежні, а взаємопов'язані

категорії. Отже, межа між чоловічою та жіночою мовами є умовною і легко долається. Таким чином, гендерні особливості формуються на основі біологічної статі, але не визначаються тільки нею [2, с. 180]. Відмінності, притаманні мовленнєвій поведінці чоловіків і жінок, стосуються комунікативної поведінки та виявляються в манері ведення розмови, виборі теми, ступені впевненості, ввічливості тощо. Вони спостерігаються на всіх рівнях мови: фонологічному, лексичному, граматичному. Учені виявили, що спілкування виконує різні функції в житті чоловіків і жінок. Так, наприклад, для чоловіків спілкування – це засіб вирішення проблем, а мовлення вони використовують переважно задля отримання інформації та самоствердження [3]. Жінки частіше потребують соціальної комунікації для задоволення потреб у моральній підтримці, емоційній близькості, любові тощо.

У культурній свідомості суспільства стереотипне уявлення про спілкування чоловіків закріпилося у виразах «чоловіча розмова», «поговорити по-чоловічому». Поняття чоловічої розмови стосується, перш за все, її тематики, яка відображає гендерні переваги. Чоловіки між собою люблять говорити про техніку й технічний прогрес, навіть не маючи професійних знань у цій галузі. Авто, мотоцикли, знаряддя для рибальства, зброя, комп'ютерні ігри, музика, спорт, жінки – ось неповний перелік улюблених чоловічих тем. Чоловікам притаманна однолінійність спілкування, зосередженість на певній темі, психологічна глухота (розмовляючи, чоловіки не звертають уваги на те, що відбувається поруч і можуть не реагувати на репліки, що не пов'язані з темою бесіди) [3].

В українській культурі існує фактор виховання, який проголошує, що жінка у вияві бурхливих негативних емоцій повинна бути більш стриманою, ніж чоловік. З іншого боку, чоловіки обмежені вихованням у вияві пасивних емоцій – болю, образи, печалі, захвату («Не плач, ти не дівчинка»). Аналіз власне мовленнєвої поведінки свідчить про те, що чоловіча та жіноча мови мають відмінності на всіх рівнях. Так, чоловіче мовлення характеризується більш низьким рівнем основного тону, ширшим голосовим діапазоном, більшою силою голосу. Це зумовлює різне сприйняття голосу: жіночий – більш мелодійний, може передавати нюанси почуттів, тому жінки частіше виражають свої емоції за допомогою інтонації. Чоловічий голос за рахунок більш широкого діапазону та сили звучить вагомо й категорично, що досягається через повільніший темп мовлення та триваліші паузи. У чоловічому мовленні менше зустрічається вигуків (наприклад «Ой!»); елементарних сигналів уваги (ага, угу, так), якими жінки активізують розмову; модальних слів, що свідчать про невпевненість мовця (мабуть, по-моєму). Чоловіки також уживають менше емоційно забарвлених слів [3, с. 99-110].

Актуальними є й лексико-стилістичні розбіжності в мові чоловіків та жінок. Неологізми, архаїзми, діалектизми частіше зустрічаються в мовленні чоловіків. Чоловічій мові властива тенденція до використання експресивних, зазвичай стилістично низьких засобів – вульгаризмів, табуованої лексики. Це пояснюється тим, що чоловіки хочуть відповідати стереотипам маскулітності, тому вони нехтують етичними нормами суспільства. На думку дослідника В. Михайлина, інвективи, матірні слова – це чоловічий код, що

виник у чоловічому колективі. Жінки вдаються до них переважно у стресовому стані або демонструючи невимушеність спілкування та психологічну розкутість [3, с. 100-110].

Отже, знання тендерних аспектів соціальної комунікації дозволяє уникати комунікативних невдач, сприяє досягненню взаєморозуміння чоловіків і жінок та налагодженню між ними гармонійних стосунків.

Джерела та література

1. Смирнова Е. В. Гендерные и социокультурные особенности коммуникации / Е. В. Смирнова // Вестник Воронежского государственного университета. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2005. – № 2. – С. 131–137.

2. Кириліна А. В. Гендер: лінгвістичні аспекти / А. В. Кириліна. – М. : Інститут соціології РАН, 2000. – 180 с.

3. Земська О.А. Особливості жіночої і чоловічої мови / О. А. Земська, М. В. Китайгородська, Н. М. Розанова. – М. : Наука, 2013. – С. 90–136.

Наталія Воронюк

Наук. керівник – Якименко Н. О.

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Важко переоцінити значення імідж країни для її становлення на світовій політичній та економічній арені. Як відомо, слово «імідж» англійського походження й дослівно перекладається як «образ» (від англ. «image»). Більшість довідників потрактовують зміст поняття «імідж» як «образ, що формується цілеспрямовано» [2, с. 229]; «емоційно забарвлений образ, що склався в масовій свідомості та має характер стереотипу» [3, с. 123]; «обмірковане уявлення чогось побаченого раніше ... конкретного чи абстрактного...» [1, с. 611]. Зважаючи на те, який саме імідж створює та підтримує держава, міжнародна спільнота визначає рівень ділової співпраці з нею, активність міжнародних контактів.

Нині імідж України не є однозначно позитивним. На це безпосередньо вплинула ціла низка факторів: неефективна боротьба з корупцією, повільне впровадження реформ, процвітання олігархії, внутрішні міжусобиці, прийняття недалекоглядних економічних і соціально-політичних рішень. До цього ще варто додати оцінку влади всередині країни: 67% українців вважають, що Україна розвивається в неправильному напрямі, 77% переконані, що влада погано справляється з боротьбою проти корупції, 50% опитаних не довіряють Президентіві. Такі дані наводить «Центром Разумкова», після проведеного дослідження у березні 2015 року.

Головним чинником, який створює та підтримує імідж країни у соціумі є інформаційна політика країни, що забезпечується дипломатією та наданням інформації про країну через офіційні й неофіційні канали, ЗМІ, Інтернет тощо. Таким чином можна зробити висновок, що при формуванні іміджу країни варто звернути увагу на врегулювання процесу створення й поширення інформації. Адже за допомогою інформаційних технологій можна

впливати на свідомість й особисту думку людей.

Особливої уваги у контексті правового врегулювання інформаційних відносин потребує Всесвітня інформаційна мережа Інтернет, оскільки саме вона стала одним із найбільш впливових іміджформуючих засобів ХХІ ст.

В Україні на сьогодні не було прийнято жодного нормативно-правового акту яким визначено суспільні відносини щодо розповсюдження неправдивої інформації, отриманої в мережі Інтернет. Так, наприклад, представники керівництва країни можуть бути скомпрометовані неперевіреною інформацією, отриманою через Інтернет. Наслідком є неминуча втрата позитивного іміджу держави в цілому й конкретного політика зокрема.

Мережа Інтернет стала місцем розгортання інформаційних війн, де Україна, на жаль, посідає одне з чільних місць. Нині Україну в Інтернет-просторі сприймають як країну-жертву і вся стратегія подання інформації про державу полягає у наголошенні на агресії зі сторони країни-сусіда, неспроможності відстояти власні інтереси. У результаті більшість громадян іноземних держав асоціюють Україну з війною (46%), Росією (15%) та бідністю (9%). Таку статистику надає Укрінформ у своїй інфографіці, на основі соціологічних досліджень компанії TNS.

Отже, державній владі необхідно прикласти максимум зусиль для створення нормативно-правової бази врегулювання інформаційних потоків, що надходять про Україну в мережу Інтернет, що стане підґрунтям для розвитку інформаційної політики на світовій арені як інструменту формування позитивного іміджу країни.

Джерела і література

1. Политическая имиджелогия: Кол. моногр. / Под общ. научн. ред. Л. Г. Лаптева, Е. А. Петровой. – М.: РИЦ АИМ, 2006. – 276 с.
2. Современный словарь иностранных слов. – М., 1997. – 442 с.
3. Социальная философия: Словарь / Сост. и ред. В. Е. Кемеров, Т. Х. Керимов. – М., 2003. – 649 с.

Ренилта Дарсанія

**Наук. керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.
м. Полтава**

ДОКУМЕНТНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПІДСИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Процес інформатизації суспільства, який набув сьогодні глобального характеру, є новим етапом розвитку людства, що виводить його на рівень інформаційної цивілізації, у якій інформаційний ресурс стає визначальним. Інформаційний ресурс найбільш повно характеризувати «як інформацію, створену чи виявлену, зареєстровану й оцінену» [1, с. 27]. У сучасних умовах інформаційний ресурс набуває особливих властивостей, зміст яких і робить його інформаційним продуктом для споживання. Мета нашого дослідження – проаналізувати документну комунікацію як підсистему соціальної комунікації.

Як відомо, інформація є невід'ємним елементом документа. По суті, документ – це «єдність інформації (повідомлення) та речовинного (субстанціального) носія, які використовуються в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі як канал передачі інформації» [3, с. 44]. Повідомлення, зафіксоване на речовинному носії, є документом, який не змінюється з плином часу і не зникає. Саме в цьому і полягає відмінність документа від інших каналів комунікації: телефонної, радіо, телевізійної чи усної.

Документ постає перед людиною – споживачем інформації – як певна річ, матеріальний об'єкт.

З погляду реципієнта саме цей об'єкт є джерелом інформації, бо він не завжди в уяві реципієнта пов'язується з особою комуніканта, який розпочав комунікаційно-інформаційний процес. З позиції реципієнта документ «може сприйматися також як повідомлення, тобто як сукупність сигналів, знаків, що потребують декодування і мають перетворитися в знання, емоції, вольові дії у свідомості людини, яка його сприймає» [2, с. 30].

Варто зауважити, що з позиції комуніканта документ може розглядатися не тільки як канал передачі інформації, а і як її передавач, приймач або сховище переданої інформації. Образно кажучи, документ уявляється ймовірніше як озеро, а не канал, тому що комунікант, як правило, не бачить одержувача інформації, а турбується лише про те, щоб зафіксувати повідомлення (або певні знання, інформацію) на речовинному носії. Так само реципієнт бачить не автора документа, тобто комуніканта, а лише сам документ.

У характеристиках документа відтворюється також складний, діалектичний взаємозв'язок між поняттями «знання» та «інформація».

Загальновідомо, що знання – це «форма інформації, існування систематизованого результату інтелектуальної діяльності людини (пізнання)» [4, с. 207]. Виділяють різні види знання: наукове, повсякденне (здоровий глузд), інтуїтивне, релігійне та інші. Повсякденне знання слугує основою орієнтації людини в навколишньому світі, основою її повсякденної поведінки і передбачення, але звичайно містить помилки і протиріччя. Науковому знанню властиві логічна обґрунтованість, доведеність, відтворення результатів, прагнення до усунення помилок і подолання суперечок. Знання фіксується в знаках природних і штучних мов. Воно протилежне незнанню, тобто відсутності перевіреної інформації про щонебудь.

У загальному розумінні, інформація – абстрактне поняття, що має різні значення залежно від контексту. Походить від латинського слова «informatio», яке має декілька значень, а саме: «роз'яснення; виклад фактів, подій; витлумачення; представлення, поняття; ознайомлення, просвіта». Іншими словами, інформація – це знання, які отримує споживач (суб'єкт) у результаті сприйняття і переробки певних відомостей.

Соціальна інформація – це відомості, призначені для передачі в процесі соціальної комунікації. Інформація – це зміст повідомлення, а повідомлення – форма існування інформації.

Оскільки кінцева мета соціальної комунікації – передача знань, емоцій, вольових стимулів від комуніканта до реципієнта, то умовно можна сказати, що в документах, як і в повідомленнях, містяться знання, емоції, вольові дії. Але насправді в документі (як і в повідомленні) є лише набір сигналів, знаків, що можуть стати знанням у свідомості реципієнта. Тому правильним є й таке твердження: у документі немає знань (емоцій, вольових дій), а є тільки інформація.

Можна з упевненістю сказати, що документна комунікаційна система – це підсистема соціальної комунікації, що забезпечує створення, обробку, збереження і поширення документної інформації в суспільстві. Під документною комунікацією варто розуміти комунікацію, опосередковану документом, побудовану на обміні документами між двома чи більше людьми. Саме документна комунікація є важливим складником будь-якого професійного спілкування.

Сучасні дослідники (Г. Швецова-Водка, Г. Почепцов), у процесі комунікації виділяють п'ять основних чинників:

- комунікант – відправник документного повідомлення, з якого саме і починається акт комунікації;
- комунікат – документне повідомлення (фіксована інформація, закодована певним чином за допомогою символів, знаків, кодів);
- канал (спосіб передачі інформації);
- реципієнт – отримувач повідомлення (особа, якій призначена інформація і яка певним чином інтерпретує її, реагує на неї);
- зворотний зв'язок – реакція реципієнта на отримане повідомлення;
- кодування – певні мови, якими представлено зміст документа;
- декодування – розшифрування коду, що може вимірюватись у процентному співвідношенні від 0 до 100% [5, с. 286].

Канал – це «обов'язковий елемент комунікаційно-інформаційної системи: шлях, яким передається повідомлення, тобто інформація» [4, с. 245]. Цей канал може бути непомітним для людей-комунікаторів (наприклад, за усної комунікації), або спеціально створеним для передачі повідомлення (наприклад, технічні пристрої у телефонній комунікації) .

Особливістю документальної комунікації є те, що її каналом є матеріальний об'єкт, у якому зафіксовано інформацію, тобто документ. Безумовно, документ можна одночасно розглядати і як повідомлення, але таке, що невідривне від каналу його передачі. Із документа споживач може сприйняти як сигнали зміст повідомлення, розшифровуючи його знакову форму.

Інший підхід потрібний у тому випадку, коли документ сам (у цілому) розглядається як об'єкт передачі в матеріально-речовій комунікації. У такому разі документ розглядається не як повідомлення і не як канал передачі інформації, а як матеріальний об'єкт, що функціонує в суспільстві. Тоді для його передачі потрібні певні матеріальні канали чи суспільні інститути: книжкова торгівля, бібліотечна справа тощо.

Варто зазначити, що вся документна інформація рухається формальними каналами комунікації. До основних офіційних каналів документної комунікації належить видавнича, книготорговельна,

інформаційна діяльність, бібліотечна, архівна й музейна справа. Розрізняються між собою названі структури документної комунікації орієнтацією на різні види документів, форми й методи їх обробки й представлення споживачу. Залежно від кількості тих, хто спілкується, у структурі соціальної комунікації виділяються такі її види:

- двостороння комунікація (коли учасники поперемінно є в ролі то комуніканта, то реципієнта);
- групова комунікація (об'єднує порівняно невелику кількість людей так, що комунікант може враховувати особливості й реакцію кожного з реципієнтів) і масова комунікація\$
- масові комунікації – офіційні структури поширення інформації (повідомлень) на великі аудиторії. До масових комунікацій належать друк, радіо, телебачення, кіно, звуко- і відеозапис й інші канали передачі інформації, Internet [4].

За формою представлення інформації соціальні комунікації поділяються на документні і недокументні. Документна комунікація завжди існує паралельно з недокументною соціальною комунікацією. У недокументній комунікації інформація (повідомлення) передається у не закріпленій на речовинному носії формі – в усній мові, радіо – або телепередачі тощо. Документна ж комунікація є однією з провідних підсистем соціальної.

Система документних комунікацій сучасного суспільства – це «сукупність усіх документів, відправників документної інформації (автор, видавництво), її споживачів (читач, слухач, глядач), професійних посередників (бібліотекарів, бібліографії, фахівців у галузі інформації та документації); виробничих процесів (створення, обробка, зберігання, розповсюдження документів) і стосунків між ними, зумовлених як внутрішніми властивостями системи, так і зовнішнім середовищем її суспільного функціонування. Відсутність хоча б одного з елементів документно-комунікаційної системи приводить до руйнування самої системи» [4, с. 298].

Отже, документна комунікація є однією з основних підсистем соціальної комунікації, тобто системою обміну інформацією між двома і більше людьми. Саме вона забезпечує створення, обробку, зберігання й поширення документної інформації в суспільстві.

Ми живемо у час інформаційного суспільства. Дійсно, коли кожен день нашого життя розпочинається з того, що кожен з нас поринає у вир інформаційного простору, важливо, щоб уся інформація, яка є для нас важливою, не губилась у ньому.

Джерела та література

1. Бориснев С. В. Социология коммуникации : учебное пособие / С. В. Бориснев. – М. : ЮНИТИ, 2000. – 270 с.
2. Зиновьева Н. Б. Документ в коммуникации и восприятии: лекции по курсу «Документоведение» / Н. Б. Зиновьева и др. – Краснодар, 1995. – 58 с.

3. Комова М. В. Документознавство : навч. посіб. / М. В. Комова // Національний університет «Львівська політехніка», Інститут гуманітарних та соціальних наук. – Львів : «Тріада плюс», 2007. – 296 с.

4. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов – К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – 307 с.

5. Швецова-Водка Г. Функции и свойства документа в системе социальных коммуникаций / Г. Швецова-Водка // Книга: исслед. и материалы. – 1994. – Сб. 69. – 425 с.

Вікторія Дудник

**Наук. керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.
м. Полтава**

ФУНКЦІЯ ДОКУМЕНТА В СОЦІАЛЬНІЙ КОМУНІКАЦІЇ: ХАРАКТЕРИСТИКА І ВЛАСТИВОСТІ

У сучасному світі вся діяльність людини супроводжується інформацією. Залежно від рівня формальності відносин між людьми інформація може існувати як в усному вигляді, так і бути виражена письмово, зокрема у документах. Сучасні дослідники соціогенезису доводять, що соціальна комунікація – це «глибинний базис матеріального виробництва та необхідний фактор прогресу будь-якого виду суспільного устрою» [2]. Найважливішою підсистемою соціальних комунікацій є документна комунікація – процеси і засоби обміну інформацією у суспільстві за допомогою документів. Вона забезпечує рух соціальної інформації у часі і просторі шляхом створення, зберігання та розповсюдження документів. Документна комунікація виникла на певному етапі соціального прогресу людства і нині охоплює усі сфери суспільного життя.

Над питанням дослідження соціальної документно-комунікаційної системи працювали такі відомі науковці, як Ю. Столяров, А. Соколов, А. Соляник, Н. Зиновьева. Великий внесок в розроблення цієї проблеми внесли Н. Кушнарєнко і Г. Швецова-Водка.

У соціальній документній комунікації інформація, виступаюча засобом комунікації, зафіксована на матеріальному носіїві. «Документна комунікація – це процеси або способи поширення (передачі) інформації у суспільстві, здійснювані за допомогою документів» [4].

Як відомо, згідно з Законом України «Про інформацію», документ – «це матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі» [1].

Документна комунікація – це комунікація, опосередкована між документами в соціумі та побудована на їх обміні між двома або більше споживачами інформації. У своїй основі процес комунікації становить процес руху інформації в ланцюзі «відправник – канал – одержувач» [3, с. 144].

Більшість дослідників (Ю. Палєха, Н. Кушнарєнко, Г. Швецова-Водка) вважають, що в окремих актах комунікацій можуть реалізуватися у різні функції документа: соціально-комунікативно-інформаційна, комунікаційна, управлінська, інформативна, управлінська, правова, історична, культурна тощо [7, с. 4].

Головна, сутнісна функція будь-якого документа – соціально-комунікаційно-інформаційна. Ця функція впливає з визначення документа як єдності інформації та матеріального (речовинного) носія, що використовується як канал передавання інформації у суспільстві. Як відомо, документ є соціально значущим об'єктом, оскільки його поява спричинена тією чи іншою соціальною потребою.

Функціональна сутність документа полягає у тому, що він є особливою формою каналу передачі інформації в системі соціальних комунікацій: такою формою, у якій передане повідомлення фіксується на матеріальному носії, що забезпечує передачу повідомлення в часі й уможливорює передачу повідомлення (разом із документом) у просторі.

Соціально-комунікаційно-інформаційна функція – це єдина функція документа, але іноді її характеризують як сполучення двох (зокрема комунікаційної та інформаційної), а то й трьох окремих функцій (додаючи до названих вище також «соціальну» функцію). Однак інформаційна і комунікаційна – це два боки однієї функції, обумовленої місцем документа в системі соціальних комунікацій. Можна назвати цю функцію одним складним словом: соціально-комунікаційно-інформаційна. Перша частина цього слова – «соціально» – вказує на те, що документ є засобом саме соціальної комунікації, що здійснюється в суспільстві (соціумі) і слугує для передачі соціальної інформації, тобто інформації, що функціонує в суспільстві. Документ не може існувати поза суспільством.

Комунікаційна функція полягає у тому, що документ є засобом комунікації; забезпечує один із видів соціальної комунікації (документальну), яка без нього була б неможлива. Іноді цю функцію документа називають «комунікативною» і характеризують її значною мірою як комунікаційну. Комунікаційна функція документа складається з чотирьох підфункцій:

- по-перше, документ є приймачем вираженої передавачем і призначеної для передавання інформації;
- по-друге, є сховищем переданої інформації, де вона зберігається і не зникає з перебігом часу;
- по-третє, є передавачем інформації, отриманої від комуніканта як джерела інформації, до реципієнта;
- по-четверте, є безпосереднім джерелом інформації для реципієнта.

З комунікаційною функцією тісно пов'язана інформаційна, оскільки передача інформації може виконуватися лише в комунікаційній системі. Відповідно, «документ характеризується як засіб (або канал) передачі інформації, що може виступати як приймач, сховище, передавач або джерело інформації» [2].

Важливою є також управлінська функція документа, оскільки ділові папери є інструментом управління.

Не можна не згадати і про правову функцію документа, який є засобом закріплення і змін правових норм та правовідносин у суспільстві. Ця функція

є визначальною в законодавчих і правових нормативних актах, що створюються з метою фіксації правових норм і правовідносин.

Багато документів є джерелом історичних відомостей про розвиток суспільства тому й виконують історичну функцію. Але цієї функції набуває певна частина документів лише після того, як вони виконають свою оперативну дієву роль і надійдуть до архіву на збереження.

Окрім того, документ є засобом закріплення та передачі культурних традицій, що найкраще простежується на великих комплексах документів (науково-технічної сфери), де знаходить відображення рівень наукового, технічного й культурного розвитку суспільства. Тому ділові папери відіграють важливу культурну функцію.

Отже, документ є невід'ємною частиною комунікації, зокрема соціальної. З самого початку існування людини, вона обмінювалася інформацією з собіподібними, згодом це знайшло своє відображення у примітивних формах документа. Після важкого шляху розвитку ми бачимо документи такими, які вони є і, на нашу думку, уявити діяльність людини, а зокрема, комунікацію, без документа ми вже не можемо навіть уявити.

Джерела та література

1. Закон України «Про інформацію» // ВВР України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Документ як засіб комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=513602>.
3. Палеха Ю. І. Загальне документознавство / Ю. І. Палеха, Н. О. Леміш. – К. : Ліра-К, 2009. – 434 с.
4. Соціальна комунікація: види, характеристика, цілі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://faqukr.ru/osvita/32260-socialna-komunikacija-vidi-harakteristika-cili.html>.
5. Кушнарєнко Н. М. Документознавство : підручник для вузів / Н. М. Кушнарєнко. – К., 2000. – 162 с.
6. Швецова-Водка Г. Документ і книга в системі соціальних комунікацій / Г. Швецова-Водка. – Рівне, 2001. – 431 с.
7. Столярєв Ю. М. Соціальні комунікації: розвиток в інформаційному просторі / Ю. М. Столярєв // Вісн. ХДАК : зб. наук. пр. – Х., 2000. – Вип. 2. – С. 4–7.

Юлія Ковтун

**Наук. керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.
м. Полтава**

ІНФОРМАЦІЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ

Інформація майже завжди обіймала вагоме місце в житті людини. Еволюція людства, формування нашого суспільства та виникнення державних інституцій завжди були пов'язані зі збором, накопиченням, обробкою, поширенням і використанням відповідної інформації.

Важко собі уявити повноцінну людську спільноту без інформаційних процесів, де відсутній обмін мовною чи малюнково-письмовою інформацією,

спілкування між окремими особистостями. Інтелект дає можливість людині, на відміну від тварин, повноцінно сприймати інформацію від навколишнього середовища, робити осмислені висновки та породжувати нову інформацію, обмінюватися нею.

Зараз інформація у різних її формах набуває все більш важливого значення, стає потужним ресурсом, товаром. Саме суспільство у зв'язку з цим кардинально змінюється, поступово перетворюючись з постіндустріального на інформаційне. Мета даного дослідження – виявити сутність інформації як соціального феномена і проаналізувати роль інформації у сучасному суспільстві. Ця проблема стала однією з найпопулярніших тем у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких слід назвати Г. Почепцова, В. Беха, С. Степову, М. Кастельса, А. Димера, А. Моля, Дж. Гранта, У. Онга, Г. Шиллера, О. Тоффлера та багатьох інших.

На думку багатьох дослідників (В. Беха, О. Чубукової), інформаційне суспільство «пов'язано зі становленням і домінуванням «четвертого сектору» економіки – інформаційного, який гармонійно співіснує разом з трьома відомими секторами (сільське господарство, промисловість та сфера послуг)» [6, с. 89].

Слід зазначити, що нині існує певна розбіжність у визначенні поняття «інформація», яка викликана розмаїттям дослідженням природи цього явища у різних сферах людської діяльності.

В Україні прийняте таке трактування поняття «інформація», яке законодавчо закріплене у ст. 1 Закону України «Про інформацію»: «Інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [1].

Цікавими є точки зору на це поняття інших відомих дослідників. Наприклад, на наш погляд, надзвичайно влучним є визначення Н. Віннера, який стверджував, що «інформація – це позначення змісту, яке одержується із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього і пристосування до нього наших почуттів. Процес одержання і використання інформації є процесом нашого пристосування до випадковості зовнішнього середовища і нашої життєдіяльності в цій сфері» [4, с. 148]. Тобто, як справедливо зазначав учений, інформація проникає у всі сфери життя людей і суспільства.

У сучасних умовах інформація стає реальним соціальним ресурсом, оскільки здатна допомогти людині адаптуватися у житті в умовах невизначеності, пристосуватися до постійних змін, виробити нові стереотипи поведінки, що відповідають новим обставинам. Як стверджують учені, вона «є важливим ресурсом соціально-економічного, технологічного і культурного розвитку. Більше того, інформація сьогодні визначається головною вартістю цивілізації і отримує статус домінанти» [5, с. 24].

Зараз інформація розглядається не як повідомлення, а як багатопланове поняття, що одночасно означає знання, цінність, смисл і зв'язок між людьми. Інформація існує у вигляді документів, креслень, рисунків, текстів, звукових і світлових сигналів, електричних та нервових імпульсів тощо.

Перехід до інформаційного суспільства в економічному та соціально-культурному плані є настільки важливим, що заради цієї мети міжнародна

спільнота об'єднується, приймає декларативні документи й активно займається вивченням найкращих можливостей інтеграції менш розвинених країн у зазначені процеси.

Такий міжнародно-правовий документ як Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22 липня 2000 року присвячений, головним чином, питанням ефективного використання можливостей цифрових технологій, ліквідації електронно-цифрового розриву в інформаційній галузі та знань всередині держав і між ними. «Велика вісімка», прийнявши зазначену хартію, проголосила основні положення формування та розвитку інформаційного суспільства у різних країнах. Серед них найважливішими слід назвати наступні:

- інформаційно-комунікаційні технології впливають на спосіб життя людей, їхню освіту та роботу, взаємодію держави і громадянського суспільства, стимулюють розвиток світової економіки, дають можливість займатися підприємницькою діяльністю, більш ефективно та творчо вирішувати економічні та соціальні проблеми;
- інформаційно-комунікаційні технології дозволяють людині й суспільству ширше використовувати свій потенціал і реалізовувати свої наміри;
- функціонування глобального інформаційного суспільства засноване на стимулюючих розвиток людини демократичних цінностях (вільний обмін інформацією та знаннями, взаємна терпимість і повага до особливостей інших людей) тощо [6, с. 90].

Женевська Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства: глобальні завдання у новому тисячолітті», прийнята ООН 12 грудня 2003 року під час проведення першого етапу Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, проголошує спільне прагнення і рішучість побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, у якому кожний може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, надаючи змогу окремим особам, громадам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку, підвищувати якість свого життя на основі цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, поважаючи в повному обсязі та підтримуючи Загальну декларацію прав людини.

Зазначений документ містить окремі розділи, що присвячені:

- загальному баченню міжнародною спільнотою інформаційного суспільства та його принципів;
- ролі державних органів і всіх зацікавлених сторін у сприянні використанню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для цілей розвитку;
- питанням інформаційної і комунікаційної інфраструктури як необхідного фундаменту відкритого для всіх інформаційного суспільства;
- питанням доступу до інформації та знань;
- питанням підвищення довіри і безпеки при використанні ІКТ;
- етичним сторонам інформаційного суспільства тощо.

Основні положення формування інформаційного суспільства в Україні затверджені у відповідному Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки». Цей закон визначає основні завдання, мету, напрями розвитку інформаційного суспільства в Україні, національну політику та організаційно-правові основи розвитку інформаційного суспільства [2].

Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні зводяться до наступного:

- прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування;
- розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція із світовою інфраструктурою;
- державна підтримка нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, надання фінансових і банківських послуг тощо);
- творення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля;
- державна підтримка використання новітніх ІКТ засобами масової інформації;
- використання ІКТ для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади й органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами;
- захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів і мінімізації ризику «інформаційної нерівності»;
- удосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин;
- покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ.

У Законі зазначено, що досягнення зазначених цілей надає змогу:

- підвищити національну конкурентоспроможність за рахунок розвитку людського потенціалу, насамперед у високоінтелектуальних сферах праці, а також розширити експортний потенціал ІКТ-індустрії України;
- поліпшити життєвий рівень населення завдяки економічному зростанню, забезпеченню прав і свобод людини, наданню рівного якісного доступу до інформації, освіти, послуг закладів охорони здоров'я та адміністративних послуг органів державної влади й органів місцевого самоврядування, створенню нових робочих місць і розширенню можливостей щодо працевлаштування населення, забезпеченню соціального захисту вразливих верств населення, зокрема людей, що потребують соціальної допомоги та реабілітації;
- сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Отже, у результаті нашого короткого дослідження можна зробити наступні висновки.

На думку вчених, нарощування інформаційної складової у структурі особистості і соціуму веде до встановлення під тиском соціокультурної інтеграції якісно нової онтології соціального світу, оскільки семантична інформація (інформація у вигляді знань – інтелектуального «продукту») є не просто основою розвитку будь-якого соціуму, його головним ресурсом, але і являє собою онтологічно самостійний, повноцінний феномен [5].

В Україні інформаційний сектор поки що розвинутий недостатньо, але певні надбання у сфері ІКТ країна все ж таки має. За кордоном визнаються можливості України щодо розвитку мобільного зв'язку, розробки програмного забезпечення, розвитку електронної промисловості, створення умов для поширення інформаційних послуг.

Джерела та література

1. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ (в ред. Закону України від 23 черв. 2005 р. № 2707-ІУ).

2. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007.

3. Белл Д. Социальные рамки информационного общества: Пер. с англ. // Новая технологическая волна на Западе / Сост. П.С. Гуревич / Д. Белл. – М. : Прогресс, 1986. – С. 330-342.

4. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине. – 2-е издание/ Н. Виннер. – М.: Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. – 344 с.

5. Бех В.П. Інформаційна єдність соціальних систем як онтологічна основа сучасного інтеграційного процесу / Гол. ред. В.П. Бех. – Вип.65. – Ч.1/ В.П. Бех. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – С. 7-31.

6. Чубукова О. Формування національного інформаційного ринку/ О. Чубукова // Інформаційний бізнес. – 2010. – №1. – С. 89 –90.

Роман Ковалевич

**Наук. керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.
м. Полтава**

ДОКУМЕНТНИЙ ФОНД БІБЛІОТЕК ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА

Найважливіші завдання бібліотек у сучасному світі все частіше формуються як забезпечення вільного і необмеженого доступу до інформації і збереження її джерел, оскільки ці обидва завдання вбирають у себе майже всі інші. Сьогодні бібліотекаря все частіше називають не зберігачем і пропагандистом книги, а інформаційним спеціалістом, навігатором в океані інформації.

Якісне інформаційне забезпечення бібліотек полягає в організації бібліотечного фонду відповідно до його профілю та інформаційних потреб усіх категорій користувачів. Найважливішим складником формування фонду

є його комплектування, від якості та повноти якого залежить рівень інформаційно-бібліотечного та бібліографічного обслуговування населення.

Метою нашої статті є аналіз документного фонду бібліотеки як одного із складників документної комунікації.

Як показують дослідження провідних учених, сучасний етап розвитку суспільства потребує не лише відповідних змін у науково-практичній діяльності сучасних бібліотек, а й удосконалення й розвитку окремих положень бібліотекознавства, узгодження бібліотечної теорії та практики з основними новітніми вимогами до бібліотечного науково-інформаційного обслуговування науки й суспільства. У зв'язку з цим нині «відбувається переосмислення ролі й місця бібліотечно-інформаційної діяльності в задоволенні потреб і запитів нового, сучасного користувача» [1, с. 49]. Функціонування бібліотечних установ, розвиток на сучасній технологічній основі бібліотечної діяльності є важливим напрямом удосконалення суспільних механізмів, пов'язаних із процесом еволюції керування інформаційними ресурсами, забезпеченням доступу до них дедалі ширшого кола представників різних соціальних груп населення. Дослідження цих процесів широко представлено в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких варто назвати Р. Мотульського, К. Вигурського, А. Соляник, Я. Шрайберга, І. Давидову та ін.

Основним елементом ресурсів бібліотек є документи, які складають документні фонди. Як відомо, документний фонд – це «сукупність документів, що охоплюють ділові папери всіх галузей діяльності суспільства, зберігаються та використовуються в бібліотеці, архіві, музеї, та ін. закладах цього типу» [6, с. 27]. Документний фонд створюють не самоцільно, а для широкого громадського використання. Чим якісніший фонд, тим повніше задовольняються потреби користувачів, тим краще виконує інформаційний заклад покладені на нього суспільством функції.

Головною підсистемою документного фонду є бібліотечний фонд як «систематизована сукупність документів, які відповідають завданням, типу, профілю бібліотеки, а також документним потребам її користувачів і призначені для використання і зберігання документів протягом усього часу, доки вони мають для користувачів реальну або потенційну цінність» [6, с. 39].

До основних переваг, що дозволяють уважати бібліотеку головною ланкою документної комунікації, належать такі чинники: «повнота бібліотечного фонду, різноманітність типів і видів зібраних документів, надання населенню не тільки первинних, але і вторинних документів, загальнодоступність і безкоштовність користування документами в бібліотеці» [2, с. 207].

Крім того, бібліотечні фонди є найбільш доступними для населення завдяки своїй розгалуженій мережі в країні, області, місті порівняно з архівами і музеями. Вони зібрані в державних, відомчих, бібліотеках на громадських засадах і в приватних бібліотеках громадян.

Бібліотечні фонди багатогранні за складом і структурою. Усі документи, включені в ці фонди, можна розділити на групи (частини) за

різними ознаками: змістом, способом виготовлення, матеріальною конструкцією, періодичністю тощо.

За змістом бібліотечні фонди прийнято поділяти на універсальні й спеціальні. Універсальним вважається такий фонд, якщо в ньому представлені документи за всіма галузями знань, усіх типів (офіційні, наукові, науково-популярні, навчальні, довідкові тощо) і видів (видання, кіно- фото- фонодокументи, документи на новітніх носіях інформації, неопубліковані документи тощо). Спеціальними (спеціалізованими) є фонди, в яких переважають документи певного змісту (фонди НТБ, сільськогосподарських, медичних та інших бібліотек), типу (фонди бібліотек для сліпих, навчальні, довідкові, виробничі) та виду (фонд патентних документів, фоно-, відеотеки тощо). Універсальними і спеціальними (спеціалізованими) фондами володіють відповідно універсальні і спеціальні бібліотеки [6, с. 67].

Документи кожного виду всередині фонду групуються окремо, в підфонди, які утворюють структуру бібліотечного фонду. Чим більша бібліотека, тим складніша структура її бібліотечного фонду. Так, у бібліотеці створюються книжковий і газетний підфонди, неопублікованих та кіно- фото- фонодокументів, дисертацій тощо.

Кожний з підфондів взаємозв'язаний з іншими, і разом вони утворюють специфічну ієрархічну систему. Наприклад, у системі універсальних фондів дитячих бібліотек вищою ланкою є національна бібліотека для дітей, що володіє якнайповнішим фондом дитячих видань. Міські дитячі бібліотеки істотно поступаються за обсягом обласним. Шкільні бібліотеки мають в своєму розпорядженні мінімальний комплект підручників та інших навчальних видань. Фонди бібліотек різних типів і видів складають єдиний бібліотечний фонд України.

Документні фонди бібліотек виконують низку загальних завдань і функцій. Наприклад, рукописні, депозитарні фонди в бібліотеках виконують ту ж функцію, що й архіви.

За своїми внутрішніми і зовнішніми зв'язками документний фонд бібліотек – система відкрита. Бібліотекарі намагаються закупити і зберегти всі документи, які відповідають його формуванню. Вони прагнуть вдосконалювати технологічні прийоми роботи з ним.

Бібліотечний фонд є в будь-якій іншій документній системі (в архіві, музеї та ін.). У той же час у бібліотеці може бути музей книги (музейний фонд), архів, інформаційний центр та ін. Різниця між ними полягає у тому, що кожний документний фонд підпорядковується завданням тієї установи, в якій він функціонує. Наприклад, книга існує перш за все для читання, але поміщена в музейний фонд вона стає експонатом, що призначений не для читання, а для дослідження. Окрім того, будучи частиною експозиції, книга підкорюється правилам експозиційної діяльності. На відміну від бібліотечної, музейну книгу не видають додому, безпосередній доступ до неї обмежений.

На думку дослідників, нині постає нагальна потреба вирішення такої складної проблеми, «як трансформація бібліотек з пасивних сховищ документованих знань на паперових носіях в активних їх розповсюджувачів

засобами електронних комунікацій, що потребує застосування методології системного аналізу» [5, с. 44]. Системний аналіз ґрунтується на відомому законі взаємозв'язку та взаємозумовленості явищ у світі й суспільстві, що потребує аналізу досліджуваних предметних галузей не лише як самостійних систем, а як складників певної більшої системи.

У третьому тисячолітті сучасна бібліотека – це вже не лише книгосховище, а чи не єдине місце на землі, де надається доступ до інформації і на традиційних носіях, і в електронному вигляді. Онлайнове обслуговування віддалених користувачів бібліотек так само, як і надання інформації з віддалених джерел, у бібліотеках західних країн уже стало нормою. У бібліотеках України інформаційні технології впевнено обіймають цей простір.

Модернізація бібліотеки передбачає їх обладнання комп'ютерною технікою. Наявність сучасних програмних засобів безперечно дозволяє повному підійти до організації бібліотечних процесів. Досить часто в бібліотеках почали застосовувати електронні документи за видовою, галузевою, тематичною чи будь-якою іншою ознакою та формувати відповідні інформаційні зібрання.

Зауважимо, що технічні аспекти запису інформації на компакт-диски не викликають ускладнень. Тому надалі певне коло бібліотек може повністю взяти на себе додаткову технічну функцію тиражування впорядкованих ними колекцій електронних документів, які відбиватимуть інформаційні потоки системи документних комунікацій. Варто додати, що ці ж «бібліотеки мають взяти на себе функцію оцифрування рукописної та друкованої інформації з наступним її поширенням на електронних носіях» [4, с. 10]. Завдяки цьому книжкова спадщина України, що впродовж століть кумулювалася в бібліотечних фондах, стане більш доступною суспільству.

Для сучасної бібліотеки вже нормою стає ведення електронного каталогу нових надходжень і виставлення інформації про них на власному веб-сайті, формування та представлення тематичних списків літератури і повнотекстових документів, інформування про книжкові і мистецькі виставки та проведення соціально-культурних і просвітницьких заходів, представлення систематизованого переліку веб-посилань (лінків) з анотаціями, наведення впорядкованої довідкової інформації. Останнім часом, окрім перелічених (пасивних) інформаційних сервісів, попитом користуються активні: замовлення документів через Інтернет (електронна доставка документів – тобто електронних їх копій), надання довідкової інформації за запитом користувача (так звана «Віртуальна довідка»), отримання вичерпної інформації в інтерактивному режимі (ICQ, Skype). Тобто, «інформатизація – це не самоціль, а засіб забезпечення привабливості та комфортності бібліотеки» [5, с. 168].

Отже, документний фонд бібліотек є важливим складником документних комунікацій суспільства. Він є відкритою системою, що постійно оновлюється. Основними характеристиками фонду бібліотеки є його обсяг, науково обґрунтоване, планомірне, систематичне поповнення документної бази на різних носіях інформації у відповідності до статусу бібліотеки та інформаційних потреб користувачів.

Ера інформаційних технологій вимагає, щоб бібліотека позиціонувала себе як сучасний інформаційний центр і як центр виховання інформаційної культури підростаючого покоління.

Джерела та література

1. Андреева І.А. На порозі радикальних змін / І.А. Андреева // Бібліотека. – 2004. – № 1. – С. 49–52.
2. Бондаренко В. Інноваційні технології як фактор розвитку сучасних інформаційних комунікацій інформаційно-аналітичного обслуговування дистантних користувачів бібліотеки / В. Бондаренко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 32. – С. 207–221.
3. Ємченко О.М. Сучасна бібліотека як інформаційний центр навчального закладу / О.М. Ємченко // Шкільний бібліотекар. – 2011. – № 3. – С. 6–12.
4. Лопата О. Електронні ресурси: порядок доступу та їх використання читачами наукової бібліотеки / О. Лопата // Бібліотечний вісник. – 2010. – №3. – С. 8–15.
5. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / Валентина Медведєва. – К., 2013. – 180 с.
6. Парафійник Н.І. Документно-інформаційні комунікації : навч. посіб. Ч. 2 / Н.І. Парафійник. – Харків, 2010. – 178 с.

Олександра Криворотова
Наук. керівник – Забрда О. О.
м. Миргород

КОМУНІКАЦІЙНА СИСТЕМА ІНТЕРНЕТ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТНИЙ РЕСУРС

Інтернет є симбіозом усіх документів, які становлять розмаїття електронних документних мереж. Будь-який документ, що потрапив в Інтернет із зовнішнього середовища, автоматично стає елементом цього середовища.

Інтернет – глобальна соціально-комунікаційна комп'ютерна мережа, призначена для задоволення особистісних і групових комунікаційних потреб за рахунок використання телекомунікаційних технологій [1].

Тематичний пошук сторінок в інформаційних ресурсах анітрохи не простіший від традиційного бібліографічного пошуку і вимагає величезної працьовитості, наполегливості, логічності мислення, інтуїції, чіткої пам'яті, якими завжди відзначалися професійні бібліографи. Однак Інтернет – не тільки інформаційно-пошукова система; він виконує завдання, які зовсім не властиві ІПС: він формує віртуальні клуби духовно близьких користувачів мережі. Цій меті слугують телеконференції, списки розсилки, нарешті, чати.

Використання Інтернет реалізує прикладні функції мережі в неприбуткових галузях.

А. Освіта. У вищій школі активно розробляють ідею дистанційного

навчання, суть якого полягає в заміні фізичного переміщення студентів до джерел знання на віртуальне. Дистанційне навчання особливо привабливе для заочної освіти. Більшість ВНЗ має в Інтернеті свої сайти.

Б. Бібліотеки використовують телекомунікаційні можливості Інтернету:

1) для обслуговування читачів у режимі теледоступу, без відвідування читальних залів; пошук інформації в електронних довідниках;

2) для бібліотечної кооперації у вигляді звернення до електронних каталогів інших бібліотек, скачування бібліографічних записів з центру каталогізації, передавання фрагментів баз даних, замовлення літератури в книжкових магазинах, книгообміну тощо;

3) для розвитку професійних контактів з вітчизняними та зарубіжними колегами за допомогою: електронної пошти, передплати на тематичні листи розсилки, телеконференцій тощо.

В. Музеї використовують свої сервери для надання таких послуг: довідки про адреси, години роботи, телефони; попереднє замовлення квитків і організація екскурсій, публікація анонсів виставок і колекцій; проведення дискусій фахівців і любителів мистецтва тощо.

Г. Охорона здоров'я в Інтернеті вражає поданням телемедицини. Телемедицина – це використання телекомунікацій та комп'ютерної технології в поєднанні з досвідом фахівців-медиків для надання лікарської допомоги у віддалених районах, у будь-який час доби і за будь-якої погоди. Телемедицина незамінна в надзвичайних (ургентних) обставинах і у разі катастроф.

Д. Працевлаштування полегшується за допомогою баз даних Інтернету, де зібрані відомості про компанії-роботодавці, про наявні вакансії. Крім того, є банк біржі праці, куди працівник може додати свої пропозиції з працевлаштування.

Є. Громадянські ініціативи. Віртуальний простір Інтернет – прекрасне поле для розгортання громадянських ініціатив незалежно від офіційного схвалення

Треба визнати, що стосовно значущості та перспектив Інтернет розглядають як загальносистемний глобальний документний ресурс. І це лише початок.

Джерела та література

1. Інтернет [Електронний ресурс] : стаття. – Електрон. дані. – К., 2016. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет> (дата звернення 23.10.2015). – Назва з екрана.

2. Пархоменко В.Д. Інтернет-ресурси України: Каталог адрес українських сайтів / В.Д. Пархоменко, В.В. Камишин. – К.: УкрІНТЕІ, 2007. – 228 с.

КОМУНІКАТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІМІДЖУ

Зовнішній вигляд і манери поведінки взаємно доповнюють один одного, створюючи образ людини, який оцінює оточення. Образ, який свідомо формується з розрахунком на сприйняття іншими, називають іміджем. Це узагальнений, емоційно забарвлений образ конкретного об'єкта, що існує в масовій свідомості.

У формуванні іміджу немає дрібниць, оскільки будь-що може викликати низку асоціацій, у тому числі й негативних. Дослідники стверджують, що 92% виробленого враження залежить від того, який вигляд має людина, як вона «звучить». Перша хвилина зустрічі є вирішальною у створенні соціального і психологічного портрету, визначає характер подальших взаємин. Створення привабливого іміджу має велике значення у процесі формування й професійної реалізації фахівця, оскільки впливає на репутацію у колі колег, підлеглих, клієнтів [1].

Складником імідж-інструментарію є комунікативний арсенал іміджу, основними характеристиками якого виступають приємність людини у спілкуванні, культурний мовленнєвий паспорт, дотримання норм мовленнєвого етикету, привітність, вміння слухати. Зупинимося на феномені комунікативного іміджу як об'єкті вивчення прояву іміджевих рис у соціальній комунікації.

Комунікативний імідж тлумачимо як сукупність вербальних стереотипів поведінки (ролей), механізмів і засобів їх реалізації (стратегій), що використовуються комунікантом для формування у свідомості слухачів/співрозмовників узагальненого образу особистості [2, с. 40].

Американські іміджмейкери (зокрема Д. Скотт) у процесі формування Я-ідеального виділяють три ключові стадії [3]:

1. визначення того, що саме Ви хочете в собі змінити або яким стати;
2. складання подумки сценарію, щоб уявити себе в новій ролі;
3. впровадження задуманого сценарію в життя.

Пріоритетні якості, володіння якими робить реальним вирішення проблеми іміджу, умовно можна виділити три групи:

- у першу групу входять комунікабельність, емпатійність, рефлексивність, красномовність – ці риси є набором природних умінь, що позначаються поняттям «уміння подобатися людям»; володіння перерахованими здібностями, постійне їх вдосконалення – запорука успішного створення особистого іміджу;
- друга група включає характеристики особистості як результат її освіти й виховання: моральні цінності, психічне здоров'я, здатність до міжособистісного спілкування;
- до третьої групи слід віднести те, що пов'язано з життєвим і професійним досвідом особистості.

Імідж має сторони: суб'єктивну – образ людини, яка його передає і об'єктивну – це те, як його сприймають інші. Тобто, імідж може викликати

позитивне чи негативне ставлення. Невипадково громадські діячі мають іміджмейкерів, фахівців, що займаються проблемами становлення та розвитку популярного іміджу [4, с. 98].

Для того, щоб створити відповідний імідж і завдяки цьому посилити свій вплив на інших необхідно:

- стежити за правильною поставою (це створює образ упевненої в собі людини);
- зберігати спокійний темп рухів (не завжди довіряють тому, хто поспішає чи дуже повільно рухається);
- уникати невігідних позицій, дотримуватися відповідної дистанції під час спілкування;
- використовувати міцний і короткий потиск руки при зустрічі як засіб встановлення контакту;
- дивитися в очі співрозмовникові й частіше посміхатися;
- не ігнорувати статеві, вікові, інші біологічні, соціальні особливості співрозмовників;
- продемонструвати співрозмовнику, що він важливий: звертатися до нього на ім'я (ім'я по батькові, коли він вищий за статусом, старший);
- слухати, що говорить партнер і бути до нього уважним;
- уміти визнавати свої помилки: визнати власну помилку може далеко не кожен, тому в очах інших ви підніметеся на сходинку вище.
- бути чесним – говорити те, що дійсно маєте на увазі. У багатьох людей хороша інтуїція, тому нещирість відчувається дуже легко. Ви самі не помітите того, як вас видасть ваше тіло, якщо будете лукавити [5, с. 41-42].

Отже, комунікативний інструментарій іміджу є невід'ємним елементом формування загального цілісного імідж-образу. Наявність комунікативних якостей забезпечує можливість створення позитивного іміджу, його реалізації для подальшого встановлення контакту. Основу комунікативного інструментарію іміджу складає мовленнєвий етикет, правила його дотримання. Дослідники вважають, що створення цілісного іміджу особистості можливе лише при взаємодії комунікативного іміджу (мовленнєвий етикет, комунікабельність, красномовність) із зовнішнім іміджем.

Джерела та література

1. Єфімова Н. С., Литвинова А. В. Соціальна психологія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // stud.com.ua/25078/psihologiya/sotsialna_psihologiya](http://stud.com.ua/25078/psihologiya/sotsialna_psihologiya)
2. Вишнякова М. Т. Концепція формування іміджу компанії / М. Т. Вишнякова : підручник. – М., 2011. – 135 с.
3. Скотт Дж. Сила ума. Описание пути к успеху в бизнесе. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – [http: // www.center-nlp.ru/library/s55/nlp/skott.html](http://www.center-nlp.ru/library/s55/nlp/skott.html)
4. Данильчук Л. А. Основи іміджу та етикету : навчальний посібник / Л. А. Данильчук – К. : Кондор, 2011. – 234 с.

5. Чайка Г. Л. Культура ділового спілкування менеджера : навчальний посібник / Г. Л. Чайка. – К. : Знання, 2011. – 445 с.

Анна Пилипенко
Наук. керівник – к.філос.н. Вощенко В. Ю.
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У сучасних умовах різко змінилося ставлення до комунікації. Новий комунікативний простір породжується рівноцінними незалежними один від одного учасниками. Тільки за допомогою ефективно проведеної комунікації у сучасному суспільстві відбувається усе більше й більше подій. Суспільство стало більш залежним від комунікації.

Основною умовою існування та розвитку суспільства нині є документно-комунікативна діяльність. Із розвитком суспільного прогресу, ускладненням інформаційних потреб постійно зростають обсяги документних ресурсів і темпи їхнього доведення до користувачів. Метою нашої статті є дослідження особливостей функціонування документної комунікації у сучасному світі.

Над питанням дослідження документно-комунікаційної системи працювали такі відомі науковці, як Ю.Н. Столяров, А.В. Соколов, А.А. Соляник, Н.Б. Зинов'єва, Н.М. Кушнарєнко, Г.М. Швецова-Водка та багато інших.

Як відомо, документна комунікація – це комунікація, що опосередкована документом, побудована на обміні документами між двома або більше учасниками комунікаційного процесу. Документна комунікація є підсистемою соціальної комунікації. Документ виник й існує у документно-комунікаційному процесі, тобто в такій комунікації, в якій від одного суб'єкта (відправник) до іншого (отримувач) передається інформація, що зафіксована на документі.

Більшість дослідників суголосні в тому, що документна комунікація є однією з основних підсистем соціальної комунікації, тобто системою обміну інформацією між двома і більше людьми. Сучасні автори теорії комунікації К. Шеннон та У. Вівер так потрактовують поняття комунікації: «Це всі дії, коли один розум впливає на інший» [1, с. 26]. Розглядаючи комунікацію як явище, виділяють такі складники комунікації: суб'єкт комунікації, предмет комунікації, комунікативні засоби, комунікативний процес тощо [1, с. 28].

Як і будь-яка інформація, документна рухається формальними каналами комунікації. До основних офіційних каналів документної комунікації належать видавничі, книготорговельні, інформаційна діяльність, бібліотечна, архівна й музейна справа. Розрізняються між собою названі структури документної комунікації лише орієнтацією на різні види документів, форми й методи їхньої обробки і представлення споживачу.

Місце документа в соціальній документній комунікації зумовлено його функцією передачі повідомлення від комуніканта до реципієнта. Будь-який документ як елемент документної комунікації можна охарактеризувати за формулою: «Хто, що, яким каналом, кому, з якою ефективністю повідомляє»

[3, с. 5]. Цей перелік питань став відомим як «формула Ласвелла». Часто її зменшують до мінімуму: «Хто, про що, кому».

Отже, найпростіша модель документної комунікації у суспільстві виглядає так: комунікант (тобто, відправник документного повідомлення, автор) – реципієнт (тобто, отримувач повідомлення (читач, слухач)) [5, с. 378]. Між комунікантом і реципієнтом устанавлюється канал комунікації, без якого зв'язок неможливий. Цим каналом від комуніканта до реципієнта передається комунікат, тобто документне повідомлення. Документну комунікацію можна вважати здійсненою тільки в тому випадку, коли реципієнт (отримувач) одержав закодовану інформацію та декодував її.

До того ж кодування – це представлення ідеї, яку прагне донести до одержувача комунікант, у кодах або символах, тобто в знаках, що перекладають ідею на мову, зрозумілу реципієнту. Процес кодування в значній мірі суб'єктивний, оскільки залежить від особи кодуючого.

Важливим є також процес декодування повідомлення – переклад його на мову одержувача. Воно визначається особистим сприйняттям одержувача, його здатністю розпізнавати й інтерпретувати коди, використані для передачі ідеї. Адекватність сприйняття повідомлення має певною мірою суб'єктивний характер і може варіювати від нуля до ста відсотків. Так, незнання іноземної мови зводить можливість декодування іншомовного повідомлення до нуля. А наявність схожого професійного, життєвого досвіду у відправника й одержувача збільшує адекватність сприйняття.

Зазначимо, що наведена схема є спрощеною. Насправді від автора (комуніканта) до споживача (реципієнта) веде набагато більш складний шлях, на якому відбувається процес створення, розповсюдження, зберігання і використання документа, доступу приймача, до документного повідомлення тощо.

Отже, документ є засобом (каналом) передачі інформації, якщо його розглядати як елемент комунікаційного процесу в цілому, або джерелом інформації (комунікантом), якщо його розглядати з позиції реципієнта.

Документно-комунікаційна система обслуговує без винятку усі сфери людської діяльності. Ця система містить цілу низку спеціально створених суспільних інститутів: редакційно-видавничу справу, науково-інформаційну і бібліографічну діяльність та ін. Сформульовані відповідні документні структури: бібліотеки, інформаційні центри, редакції газет і журналів, видавництва, архіви тощо.

Варто також пам'ятати, що жоден із видів комунікації не може існувати без бар'єрів, що перешкоджають її руху. Як правило, виділяють чотири бар'єри, які є характерними для документної комунікації в суспільстві: технічний, міжмовний, соціальний та психологічний [4, с. 404].

Суть технічного бар'єру полягає в недоступності потрібних документів для реципієнта. Якщо реципієнту відомі вихідні дані необхідного документа, публікації, то бібліотечно-бібліографічні служби, завдяки міжбібліотечній кооперації, можуть рано чи пізно надати йому якщо не сам документ, то його копію. Це завдання адресного пошуку, якому притаманний суто технічний характер і в якому не може бути жодної невідомої проблеми.

Проблема постає тоді, коли реципієнт спроможний сформулювати лише тему, але не може назвати відповідні до неї уточнення або джерела. Тоді виникає завдання семантичного пошуку інформації, яка є центральним предметом теорії інформаційно-пошукових систем. Саме за причини недосконалості інформаційно-пошукових систем, що забезпечує пошук у документних сховищах, архівах та бібліотеках, залишається актуальним в Україні криза інформації, яку можна виразити афоризмом: «Ми не знаємо, що ми знаємо» [3, с. 6].

Психологічний бар'єр під час сприйняття документів з'являється внаслідок нерозуміння реципієнтом його змісту. Ця проблема є актуальною під час сприйняття будь-якого з видів документів: нерозуміння замислу художника або письменника, нерозуміння суті документа. У цьому аспекті важливо виявити проблеми розуміння читання, оскільки воно, очевидно, є різновидом комунікаційного розуміння. Нині вирізняють такі варіанти психологічних бар'єрів під час сприйняття інформації:

1) поверхове комунікаційне сприйняття, коли читач не заглиблюється у зміст, можливо, з метою лише ознайомлення;

2) псевдокомунікація – механічне повторення тексту, така ситуація відбувається, наприклад, коли важливим є лише фактичне ознайомлення з документом [4, с. 267].

Варто зауважити, що психологічні бар'єри з'являються не завжди; вони тим помітніші, чим глибше читач намагається зрозуміти зміст тексту.

Соціальні бар'єри на шляху документної комунікації – це перешкоди, які висуває документно-інформаційна система та керуючі нею органи на шляху повідомлення від комуніканта до реципієнта. В аспекті книжкової комунікації основним з них є цензура, яка має багатовікову історію. У розгляді, наприклад, управлінської документації, документи погоджуються з відповідальними за зміст, форму та відповідність документа відділами або керівниками, без узгодження або підпису яких документ не буде функціонувати.

Міжмовний бар'єр полягає у можливості використання в документах різних мов, оскільки документ створюється, у першу чергу, для побутування в «своїй країні», відповідно, країна, що потребує ознайомлення з певним видом документа має перекласти його відповідною мовою у будь-який спосіб (можливе використання словників, комп'ютерних програм-перекладачів тощо), і тільки за цих обставин, відповідно, ознайомитися з цим документом.

Дослідження особливостей документних масивів як динамічної багатофункціональної системи, спрямованої на задоволення комунікаційних потреб суспільства, дозволяє визначити основні фактори оптимізації їх функціонування.

В основі новітніх інформаційних та управлінських процесів лежить проблема раціонального функціонування документно-комунікаційної системи. Для її усунення потрібні знання про особливості створення, руху та кумуляції документів у суспільстві, що відбиваються через функціонування документних потоків та масивів. Ефективність розвитку документальних комунікацій значною мірою також залежить від того, наскільки раціонально організовані та функціонують документні масиви.

На сучасному етапі розвитку України як незалежної та суверенної держави документні механізми комунікацій перевтілюються в найсучаснішу європейську форму комунікації – електронний документообіг, що функціонує майже на всіх рівнях інфраструктури регіону (бібліотеки, інтернет-кафе, адміністрації, управління та ін.). Тому для впровадження цієї інновації у суспільство та застосування її ефективних механізмів, необхідно забезпечити багатопланове вивчення стану справ у кожному регіоні, направити зусилля на проведення тренінгів і семінарів для оволодіння навичками користування електронним документообігом.

Отже, як показує дослідження, з кожним роком суспільство стає більш залежним від комунікації. Новий комунікативний простір породжується рівноцінними незалежними один від одного учасниками.

Нині відбувається неспинний процес ускладнення інформаційних потреб, що викликає, у свою чергу, зростання обсягів документних ресурсів. Подальший розвиток документно-комунікаційної сфери неможливий без інформаційної техніки та технологій, на впровадження яких та удосконалення засобів документування і розповсюдження інформації й націлені тематичні науково-дослідні роботи.

Відповідно, в основі успішної діяльності сучасних інформаційних й управлінських процесів лежить проблема раціонального функціонування документно-комунікаційної системи.

Джерела та література

1. Соколов А.В. Введение в теорию социальной коммуникации: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по специальности «Культурология» / А.В. Соколов. – СПб, 1996. – 319 с.
2. Соляник А.А. Документні потоки та масиви: навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв / А.А. Соляник. – Х. : ХДАК, 2000. – 109 с.
3. Столяров Ю.Н. Соціальні комунікації: розвиток в інформаційному просторі / Ю.Н. Столяров // Вісник ХДАК: зб. наук. пр. – Х., 2000. – Вип. 2. – С. 4–7.
4. Швецова-Водка Г. Документ і книга в системі соціальних комунікацій / Г. Швецова-Водка. – Рівне, 2001. – 438 с.
5. Швецова-Водка Г. Функции и свойства документа в системе социальных коммуникаций / Г. Шевцова-Водка // Книга: исслед. и материалы. – 1994. – Сб. 69. – 425 с.

Софія Сокура, Юлія Дяченко
Наук. керівник – Волик Н. Г.
м. Полтава

ЧИТАЦЬКІ ІНТЕРЕСИ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАВЧАЛЬНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Інтерес до художньої літератури серед школярів останнім часом падає з надзвичайною швидкістю. Втім, читачі завжди були й залишаються. Все це й спонукало нас провести навчальне соціологічне дослідження в одній з типових шкіл Полтави, а саме в спеціалізованій школі №3.

Зараз все рідше молоді люди приходять до бібліотеки за літературою, але якщо й беруть, то переважно навчальні підручники. А якщо ж беруть художню літературу, то авторів, які входять у програму вивчення [1]. Це пов'язано, насамперед, із поширенням Інтернету, де в широкому доступі представлені короткі перекази будь-яких творів. За невеликий проміжок часу можна дізнатись суть книги, що значно скоротить терміни підготовки до навчання. Проте, нам здається, що таким чином можливо лише поверхнево ознайомитись із твором, освіжити в пам'яті колись повністю прочитані сторінки. Від такого часткового прочитання у голові сучасного школяра навряд чи залишаться хоча б імена головних героїв через місяць після підготовки до заняття [2]. А як же той момент, що читаючи, ми виробляємо зорову пам'ять і напрацьовуємо правопис?

Проте не все так катастрофічно. Неможливо заперечити факт існування аудіо- та електронних книг. Перші можна слухати в зручний час, пересуваючись у маршрутному таксі містом. Другі легко можна записати на телефон чи планшет і читати собі тихенько на перервах.

Ми вважаємо, що читання дуже важливе для розвитку школярів. Вони будуть краще підготовлені до школи й надалі швидше зможуть засвоювати навчальну програму, а також досягати хороших успіхів у довгостроковій перспективі [3; 4]. Саме тому ми й обрали тему, яка стосується нашого молодого покоління.

Мета соціологічного дослідження – проаналізувати актуальність читання книг серед школярів, на прикладі Полтавської спеціалізованої школи I – III ступенів №3.

Об'єкт дослідження: школярі 6 – 11 класів Полтавської спеціалізованої школи I – III ступенів №3.

Предмет дослідження: чи читають школярі Полтавської спеціалізованої школи I – III ступенів №3 художню літературу поза шкільною програмою, і що саме люблять читати.

Гіпотези дослідження:

- Актуальність читання книг серед школярів значно знизилася.
- Сучасні школярі практично не читають художню літературу поза межами навчальної програми
- Школярі надають більшої переваги електронним книгам, ніж паперовим.

Завдання дослідження:

- Визначити відсоток учнів, які люблять постійно читати художню літературу поза межами шкільної програми.
- Визначити відсоток учнів, які взагалі не читають художню літературу поза межами шкільної програми.
- Визначити відсоток учнів, які мають домашню бібліотеку.
- Дізнатися, хто привив любов до читання підліткам.
- Визначити відсоток учнів, які обговорюють прочитане вдома.
- Проаналізувати улюблені жанри літератури, якими цікавляться школярі.
- Дізнатися, яким джерелам читання школярі надають більшої переваги: паперовим, електронним, аудіо – книгам.

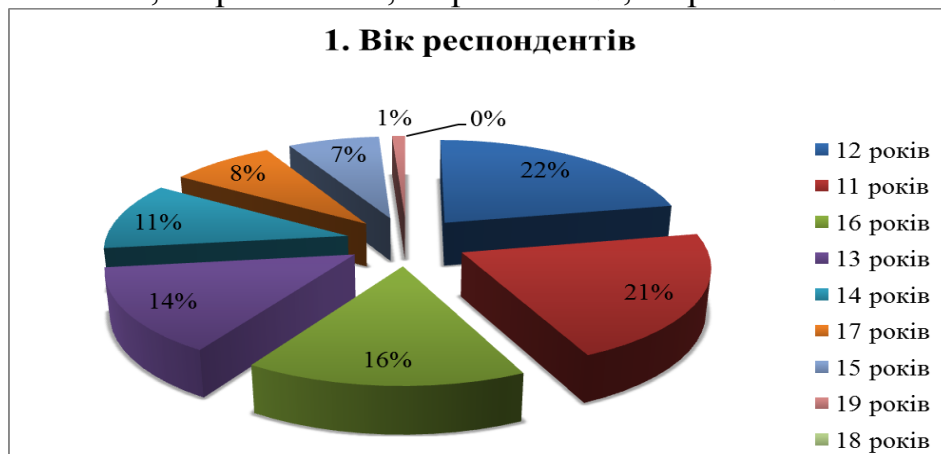
Метод дослідження: анкетне опитування.

Вибірка дослідження: стихійна.

Генеральна сукупність дослідження: це учні Полтавської спеціалізованої школи I – III ступенів №3, які навчаються у 6 – 11 класах.

Аналіз отриманих результатів.

1. У ході дослідження нами було опитано школярів таких вікових категорій: 11 років – 21%, 12 років – 22%, 13 років – 14%, 15 років – 7%, 16 років – 16%, 17 років – 8%, 18 років – 0%, 19 років – 1%.



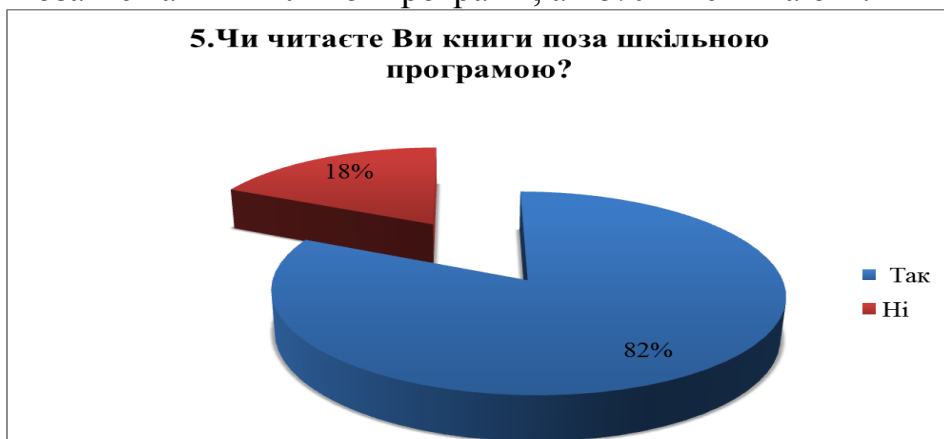
2. Серед респондентів було 36 хлопців (36%) та 64 дівчини (64%).



4. На питання: «Чи любите Ви читати книги?» – 84% опитаних відповіли так, а 16% – ні.



5. Підсумувавши результати, ми дізналися, що 82% школярів читають книги поза межами шкільної програми, а 18% – не читають.



6. Підсумувавши результати, ми з'ясували, що за останній місяць школярі прочитали таку кількість книг:

0 книг – 11% опитаних

1-2 книжки – 48% опитаних

3-4 книжки – 25% опитаних

5-6 книг – 16% опитаних



7. Ми дійшли висновку, що 68% школярів надають перевагу книгам зарубіжних авторів, 21% – українським і 11% – російським.



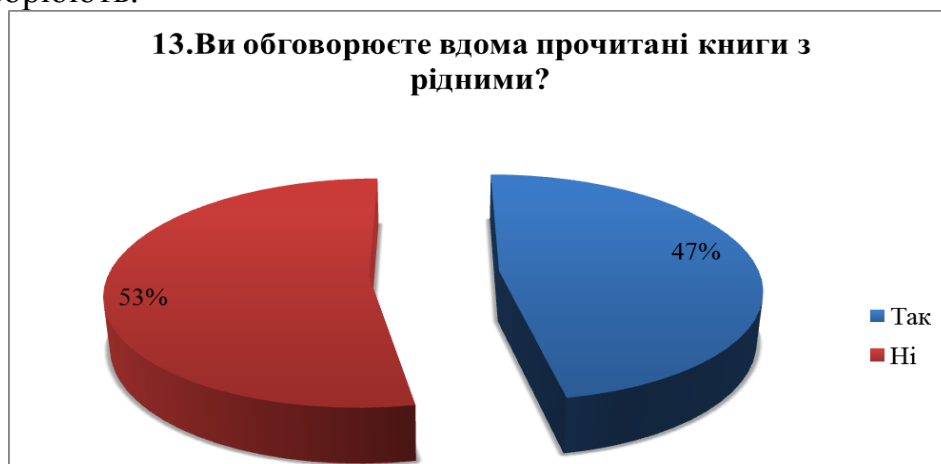
10. У ході анкетування стало відомо, що 83% батьків опитаних школярів люблять читати, а 17% – не люблять читати книжки.



11. Ми поцікавилися у школярів, чи читали їм книги в дитинстві, і дізналися, що 92% школярів читали книги в дитячому віці, а 7% – не читали.



13. 53% школярів не обговорюють з рідними прочитані книги, а 47% – обговорюють.



16. Ми були приємно здивовані, що 79% із 100% опитаних мають домашню бібліотеку.



17. На питання про кількість власних книг у бібліотеці: 26% респондентів відповіли, що до 10 книг – належить їм, 17% – до 20 книг, 7% – до 30 книг, 7% – до 40 книг, 8% – до 50 книг, 20% – більше 50 книг, 15% – не мають книг.

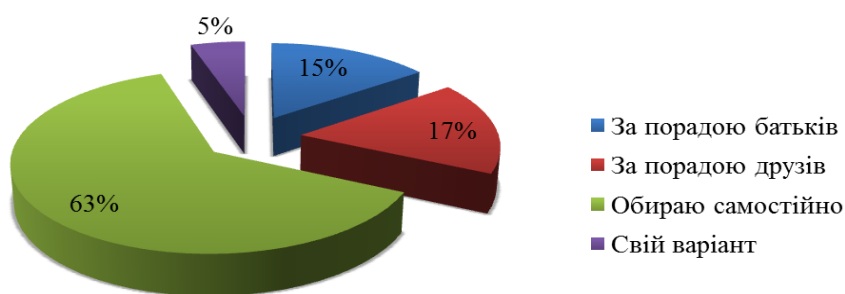


18. Серед улюблених авторів респонденти виділяють:

- ✓ українських (Л. Українка, Т. Шевченко, В. Нестайко, В. Шкляр);
- ✓ російських (О. Дюма, О. Пушкін, Д. Глуховський);
- ✓ зарубіжних (Гомер, Д. Карнегі, А. де С. Екзюпері, Р.Мід, Г. Ремарк, Р. Бредбері, Дж. Роулінг).

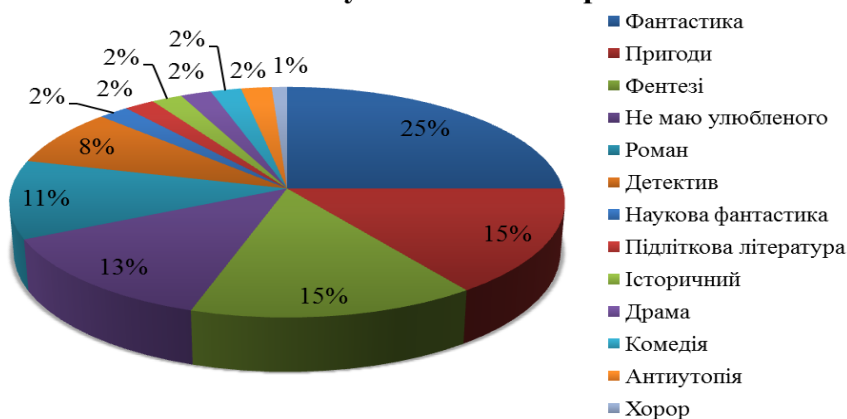
19. 63% школярів зізналися, що літературу для читання обирають самостійно, 17% – за порадою друзів, 15% – за порадою батьків, на свій варіант припадає 5%.

19. Як Ви підбираєте книги для читання поза шкільною програмою?



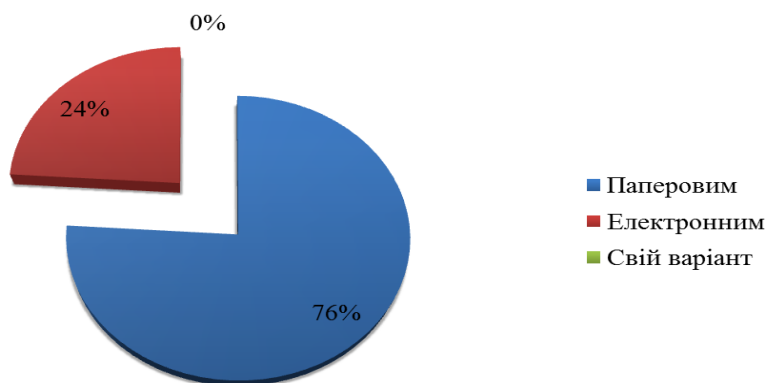
20. Найцікавіше було дізнатися улюблені жанри школярів, серед яких: 25% – фантастики, 15% – пригоди, 15% – фентезі, 13% – не мають улюбленого жанру, 11% – роман, 8% – детектив, 2% – наукова фантастика, 2% – підліткова література, 2% – історична література, 2% – драма, 2% – комедія, 2% – антиутопія, 1% – хорор.

20. Вашим улюбленим жанром є...

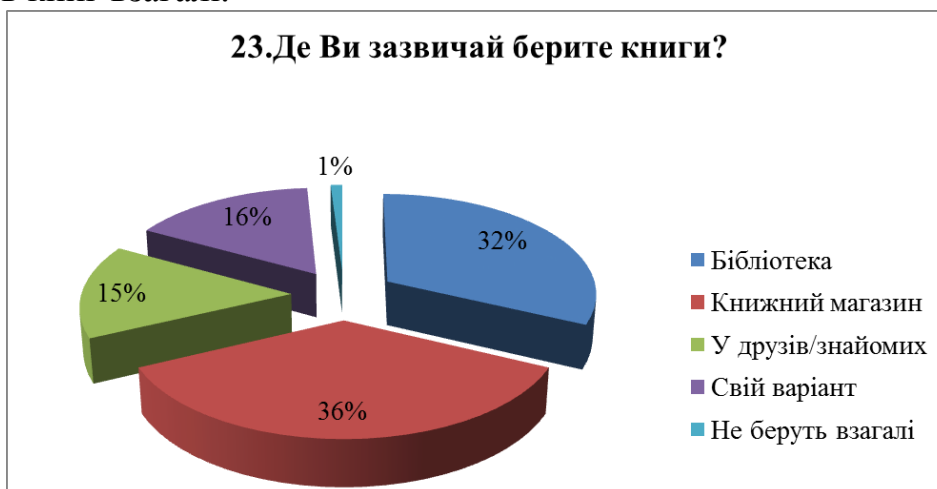


21. Виходячи з відповідей респондентів на питання: «Яким книгам Ви надаєте перевагу?», 76% респондентів відповіли – паперовим, а 24% – електронним.

21. Яким книгам Ви надаєте перевагу?



23. Більшість школярів (36%) надають перевагу книжковим магазинам, 32% – бібліотеці, 16% – свій варіант, 15% – у друзів/знайомих, 1% учнів не беруть книг взагалі.



Отже, підсумовуючи результати нашого соціологічного дослідження, ми дізналися, що 82% респондентів-школярів Полтавської спеціалізованої школи I-III ступенів №3 люблять читати книжки поза межами шкільної програми. Це дуже добрий результат, адже читаюче підростаюче покоління – це, в майбутньому, розумна нація.

Нами було встановлено, що діти надають перевагу такому жанру, як фантастика і більше читають твори зарубіжних авторів.

Ми дізналися, що здебільшого любов до читання школярам прививають батьки, які також люблять читати і читали книги своїм дітям ще з малечку.

У 79% респондентів вдома є бібліотека. А також 47% школярів обговорюють вдома прочитані твори, що є дуже гарним показником.

Джерела та література

1. <http://r3mb00.blogspot.com/p/blog-page.html>
2. <http://kakotvet.com/diti/rozvitok-ditini/21831-jaki-knigi-ljubljat-chitati-pidlitki.html>
3. http://www.centmed.com/news/detail.php?ID=9626#.V_qTWfmLSM8
4. <http://ru.calameo.com/books/00137210796b2a06bf2e2>

Дарина Савченко
Наук. керівник – Забрда О. О.
м. Миргород

ВЗАЄМОВПЛИВ КНИЖКОВОЇ ТА ЕЛЕКТРОННОЇ КОМУНІКАЦІЙ

Фахівці констатують, що домінуюче місце книжкова комунікація посідає понині, адже головні культурні цінності й норми в суспільстві ще транслюються за допомогою друкованого слова, але поширення електронної комунікації простежується в усіх сферах суспільного життя і її перемога є лише справою часу [1, с. 277]. Нині форми усної, книжкової та електронної комунікації співіснують, а тому здійснюють взаємовплив одна на одну.

Гігантські обсяги накопиченої інформації, її зростання, різноманітний за багатьма ознаками характер збереження і розповсюдження, відсутність уніфікованого доступу до них створюють істотні проблеми у використанні ДР. Усвідомлення вказаних проблем призвело до необхідності шукати нові підходи створення «сховищ» інфоресурсів. У загальному такі підходи почали трактувати як створення цифрових чи електронних бібліотек.

Першими типами видань, що почали успішно опановувати електронний простір, стали довідкові, оскільки саме вони потребують розгалуженого довідково-пошукового апарату.

Проблема швидкого старіння інформації завжди стосувалася й традиційних підручників, тому наступним типом видань, які розпочали активно опановувати нове електронне середовище, стала саме навчальна література.

Ще одним прикладом удалого поєднання книжкової й електронної комунікацій є поцифрування світового документного надбання, що нині здійснюється в межах програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» [3].

Перелічені різновиди електронних видань – приклади найоптимальнішого поєднання книжкової й електронної комунікацій. У них, зазвичай, наявні вихідні дані; вони пройшли хоча б мінімальну редакційно-видавничу обробку; інформацію, що міститься в них, завжди надає автор або авторський колектив, котрі відповідають за її достовірність і якість.

Вплив електронної комунікації на книжкову виявився і в тому, що нині в науковому співтоваристві нормою є співіснування посилань як на джерела книжкової комунікації, так і електронної.

Електронна копія друкованої книги є повним аналогом друкованого видання, але, з огляду на те, що в мережевий простір вона потрапляє, зазвичай несанкціоновано, копія може мати численні помилки. Окрім того, користувач не має гарантії, що текст подано в повному обсязі. Також повністю втрачається художній дизайн видання. Традиційна книга має більше шансів зберегти інформацію для прийдешніх поколінь.

Можливість миттєвого доступу до видання незалежно від часу і місця перебування, робота з великим обсягом інформації у компактному вигляді та наявність якісного забезпечення доступу до інформації є основними перевагами електронної бібліотеки.

Електронне середовище створює сприятливі умови для підготовки майбутніх друкованих видань, завдяки зручним програмам та техніки. Користувач може легко перетворити як з електронного виду в друкований так і з друкованого в електронний. Це підтверджує повний взаємовплив книжкової та електронної комунікації.

Джерела та література

1. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособ. / А. В. Соколов. — СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. — 461 с.
2. Електронна книга [Електронний ресурс] : стаття. – Електрон. дані. – К., 2015. Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронна_книга (дата звернення 22.10.2015). – Назва з екрана.

3. Программа ЮНЕСКО «Память мира» : деятельность библиотек, архивов, музеев по сохранению документального наследия. — Минск, 2007. — 176 с.

ПРОЦЕС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Стрілець Валентина
м. Полтава

ТИПОЛОГІЯ ТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ В НАФТОГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ

Навчання професійному перекладу, як міжмовному і міжкультурному посередництву, має базуватися на комунікативному принципі, який передбачає максимальне охоплення комунікативних ситуацій і, відповідно, типів текстів, релевантних для майбутньої професійної діяльності фахівців, зокрема, перекладачів нафтогазової галузі.

Розглядаючи переклад як вторинну білінгвальну текстову діяльність у міжмовній і міжкультурній комунікації, ми, слідом за С. А. Корольковою [5, с. 7], пропонуємо виокремити в структурі фахової компетентності майбутнього технічного перекладача текстотипологічну компетенцію. Знання, навички і вміння цієї компетенції поєднують у собі риси білінгвального й операціонального (власне перекладацького) компонентів, оскільки їх формування, як зазначає С. А. Королькова, орієнтоване на поповнення когнітивного багажу майбутнього перекладача максимально великою кількістю моделей текстів як мовою оригіналу, так і мовою перекладу, формування вмінь визначати тип тексту за домінуючим видом інформації і, відповідно, виділяти домінанти перекладу [5, с. 15]. Крім того, ця компетенція передбачає розвиток уміння продукувати мовою перекладу вторинні тексти відповідних жанрів, які відповідають конвенціям текстотворення відповідної (англійської, української) мови.

Аналіз наукової літератури, а також результатів опитувань перекладачів-практиків, менеджерів бюро перекладів, викладачів перекладу вищих навчальних закладів дозволив нам виокремити жанри текстів, які перекладачі нафтогазової галузі найчастіше мають перекладати під час виконання професійних функцій. Слідуючи запропонованій Т. Р. Кияком [1] моделі, ми розділили їх на дві групи: професійно-практичну та науково-теоретичну.

До професійно-практичних текстів належать:

- ділова документація (ділові листи, тендерні пропозиції, бізнес-плани);
- нормативно-правові документи (контракти, договори, довіреності);
- технічна документація (звіти, стандарти, технічні характеристики, інструкції з експлуатації обладнання, технічні паспорти, проектна документація в галузі пошуку й розробки газових і нафтових родовищ, видобутку, транспортування, зберігання й переробки нафти і газу, будівництва заводів, експлуатації обладнання);
- тексти інформаційно-рекламного характеру (розділи веб-сайтів, рекламні матеріали).

Науково-теоретичні тексти містять наукові доповіді та мультимедійні презентації, що їх супроводжують, тези, наукові статті, анотації, програми наукових заходів та інформаційні листи, патенти, заявки на них.

Проведення жанрового аналізу вказаних текстів, а також окреслення труднощів їх перекладу є передумовою розроблення системи вправ для навчання письмового перекладу майбутніх перекладачів нафтогазової промисловості.

Джерела та література

1. Кияк Т. Р. Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження [Електронний ресурс] / Т. Р. Кияк. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/2009_121/articles/.

2. Королькова С. А. Текстологическая модель обучения письменному переводу студентов языковых вузов: на материале французского языка: дисс. ... канд. пед. наук 13.00.02 Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования) / Королькова Светлана Азадовна. – Волгоград, 2006. – 198 с.

**Ageicheva Anna
Poltava**

SCIENTIFIC AND TECHNICAL TRANSLATION GRAMMAR PROBLEMS

The problem of difficulties in scientific and technical texts Ageicheva translation has acquired particular topicality for the recent two years due to considerable growth in the amount of specialized texts to be translated. In the context of Ukraine's integration into the EU, the flow of documents subject to English – Ukrainian bilingual translation (international contracts, research papers to be published in the editions included into the world scientometrical databases, patents, state standards, technical documentations for household, office and industrial equipment, drugs, etc.) has become huge. Professional translators have to perform large amounts of work within the shortest possible terms. Therefore, the authors set themselves the task to help translators in rendering the most problematic aspects of English grammar.

Though the problem has only acquired its topical nature for the latest two years, still a number of scholars in Ukraine took the challenge of the translational difficulties problem and contributed to its solving. Most of the researchers are mainly concentrated on the lexical (particularly terminology) difficulties, but the grammatical aspects were also described and studied by the prominent philologists of Ukraine, such as V.I. Karaban [5], G.E. Miram [9], A.Ya. Kovalenko [6], K.O. Ryabova [12], Ya.A. Kostin [7], I.V. Onushkanych [10], O.M. Bilous [2], M.I. Zymomrya [4], A.O. Kulchitska [8], N.P. Bidnenko [1]. An outstanding Belarusian linguist and translator A.L. Pumpyanskiy [11, p.157] has contributed a lot to help professionals and students overcome difficulties of scientific and technical translation, including grammatical ones. A.Ya. Kovalenko [6, p.78] emphasized the following features of the English specialized texts: 1) very long and complicated sentences including a number of coordinate and subordinate clauses; 2) multi-component attributive word combinations; 3) attributes formed by means

of combining whole syntactic groups; 4) specific syntactic structures, participial and infinitive constructions, passive constructions; 5) omission of certain functional words (articles, auxiliary verbs), particularly in tables, diagrams, specifications. According to K.O. Ryabova [12, p.152], one more difficulty at translation lies in misunderstanding of the context, a communication gap, caused by cumbersomeness of the original's syntactic structures. However, N.P. Bidnenko [1, p.54] says the opposite: «Clarity is an important part of scientific style. It can be achieved by using simple language choices in scientific writings as these help improve the ease with which scientists will be able to understand. Sentences are not long and don't contain too many clauses. If a sentence is too long, it is divided into several smaller ones.» This contradiction in the above scholars' opinions, as the authors of the present study understand it, can be possibly explained by the fact that in the recent years the requirements to the scientific and technical papers style have considerably changed towards simplification. It can be noticed when comparing the style of articles written in 1990-s with those of the present day: the latter are written in a much clearer language and sentences have a stricter structure.

The tradition of differentiating complicated cases of translation between grammar and lexical difficulties is relative enough, since in every language grammar is closely connected with vocabulary and the way of translating grammar forms and structures often depends upon their lexical semantics. One and the same grammar feature depending on its particular lexical meaning can be translated in different ways.

However, there exist certain general regularities of grammar forms and structures correlation and equivalence in the source and target languages. Therefore, description of the said correlations, oriented towards translation, seems not only reasonable, but necessary to obtain sufficiently clear ideas of the tools and opportunities being at the translator's disposal to provide the adequate translation of the source language's grammar phenomena.

The language of scientific and technical texts considerably differs from that of the conversational speech or fiction by certain lexical, grammar and stylistic features. If lexical differences are evident even to a non-professional (and it is primarily a great deal of specialized vocabulary and terms), those of grammar are by far less expressed though no less diverse.

It should be underlined that the present study does not only refer to inventory differences, i.e. those in the syntactic constructions composition or in morphological forms, but it concerns differences in grammar elements functioning. One of the most visible grammar features of scientific and technical texts is a huge number of various expanded (primarily complex) sentences, used to preserve typical for scientific presentation of logical relations between subjects, actions, events and facts.

There are also grammar differences between the two texts written in two different languages caused by peculiarities of a language's grammar structure, norms and traditions of the written scientific presentation. Thus, in English-written specialized texts, Passive Voice forms, impersonal verbals, Participial clauses and specific syntactic constructions, personal pronouns in the first person singular and monomial infinitive and nominative constructions occur much more frequently than in the analogous Ukrainian texts.

Yet the largest amount of differences between English and Ukrainian scientific and technical texts is of the inventory nature, as they are caused by the structural peculiarities of the both languages. Thuswise, in Ukrainian both definite and indefinite articles are absent, whereas in English they are not only used as certain attributes, but they indicate the features of the information distribution within the English sentence. The mandatory requirement to the adequate translation is correct analysis of the English sentence's grammar structure, correct determination of translation difficulties and constructing sentences in the translation text in accordance with the language norms and genre of the translation.

Вікторія Люлька, Юлія Ніколаєнко
м. Полтава

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Входження України до світового інформаційного, економічного та освітнього простору спричинило зміну вимог, які висуваються до рівня підготовки фахівців в області володіння іноземною мовою. Кваліфікований фахівець повинен вміти розширювати і збагачувати знання, здійснювати пошук, переробку і застосовувати професійно значиму інформацію, представлену як рідною, так і іноземною мовами. Конкурентоспроможність спеціаліста багато в чому визначається рівнем іншомовної компетентності в сфері професійної комунікації.

Одним із найважчих видів перекладу, що потребує особливого підходу, вважається науково-технічний переклад. З точки зору лінгвістики, характерні особливості науково-технічних текстів поширюються на стилістику, лексику та граматику. Науково-технічна література має цілий ряд граматичних особливостей. Найбільш типовою лексичною ознакою даної літератури є насиченість тексту термінами та термінологічними словосполученнями, лексичними конструкціями та скороченнями.

У структурному відношенні терміни науково-технічних текстів можна класифікувати наступним чином: 1. Прості терміни (*engine, gas, oxygen*), 2. Складні терміни, утворені шляхом словоскладання (*energy-saving – енергозберігаючий*), 3. Словосполучення, компоненти яких знаходяться в атрибутивному зв'язку (*cross members – поперечні деталі*), 4. Літерні терміни, у яких внаслідок своєї графічної форми перша літера отримує атрибутивну роль (*V-type engine – V подібний двигун*).

Ми погоджуємося з думкою І. Ю. Лашкевича, що при перекладі термінів науково-технічних текстів частину термінів, що мають міжнародний характер, слід передавати шляхом транслітерації (*generator – генератор*). Деякі терміни мають прямі відповідники в українській мові і їх слід перекладати за допомогою відповідних еквівалентних одиниць (*voltage – напруга*). Працюючи з текстом, слід, по можливості, уникати вживання іншомовних слів, віддаючи перевагу словам українського походження (*industry – промисловість, замість «індустрія», agriculture – сільське господарство, замість «агрикультура»*) [1, с. 59].

Більшість термінів науково-технічних текстів утворюється морфологічним способом, що базується на використанні префіксів, суфіксів,

префіксів і суфіксів одночасно, флексій. Афіксація – це утворення нових однослівних термінів шляхом додавання словотворчих афіксів до кореня [2, с. 97]. Так, наприклад, в англійській мові додавання префікса *pre-* використовується для передачі ідеї випередження за часом або за положенням (*precooling* – *попереднє охолодження*), префікс *inter-* означає «між», «серед» (*interference* – *втручання*, *interaction* – *взаємодія*, *intercrop* – *сажати в міжряддях*), префікс *trans-* означає «через», «за межами» (*transpiration* – *випаровування*, *transposition* – *перестановка*) тощо. У науково-технічній літературі також часто зустрічаються префікси *bi-* (*binomial* – *біноміальний*), *dis-* (*disable* – *забороняти*), *re-* (*reuse* – *повторно використовувати*), *over-* (*overheat* – *перегрівати*), *de-* (*deformation* – *деформація*), *en-* (*enlarge* – *збільшувати*), *under-* (*underweight* – *недовіс*), *un-* (*uncertainty* – *невизначеність*), *im-* (*immobile* – *нерухомий*) тощо.

За допомогою суфікса терміни можуть отримати якусь властивість або позбавляться її. Наприклад, суфікс *-less* означає відсутність у терміна певної властивості (*useless* – *непридатний*). У науково-технічних текстах часто зустрічаються наступні суфікси: *-ine*, *-in*, *-yne*, *-ium*, *-osis*, *-er*, *-or*, *-ing*, *-(t)ion*, *-ty*, *-ness*, *-hood*, *-ment*, *-ence* (*-ance*), *-ite*, *-ize*, *-ee*, *-ism*, *-ant*, *-ing* тощо [3, с. 121].

Також в англійських науково-технічних текстах значне місце займають різні види скорочень: текстові (авторські) та загальноприйняті, що фіксуються в офіційних довідниках і є частиною лексичної системи мови. До останніх відносяться аббревіатури (*DNA* – *deoxyribonucleic acid* – *ДНК*, *www* – *world wide web* – *всесвітня павутина*) і акроніми, скорочення, які сприймаються як окремі лексичні одиниці (*Laser* – *light amplification by stimulated emission of radiation* – *лазер*).

Спираючись на думку В. Н. Комісарова [3], для вдалого перекладу термінів науково-технічних текстів можна виокремити наступні способи: запозичення (в процесі перекладу запозичуються семантика, структура і форма терміну – *production system* – *виробнича система*), калькування (*hard disk* – *жорсткий диск*), дослівний переклад (*An engine produces power by burning air and fuel* – *Двигун виробляє енергію за рахунок спалювання повітря і палива*), транспозиція (заміна однієї частини мови іншою без зміни смислу всього повідомлення – «*After goods come back*» – «*Після того, як товар повернеться*»).

Для правильного, точного і грамотного науково-технічного перекладу необхідне знання не тільки основних термінів, лексики і словосполучень, граматики, але також і знання особливостей певної спеціальності.

Джерела та література

1. Лашкевич Ю. И. О переводе научно-технического текста / Ю. И. Лашкевич, М. Д. Гроздова. – М.: Феникс, 2007. – 228 с.
2. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М. : Р. Валент, 2007. – 228 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М.: Изд-во Международные отношения, 2008. – 253 с.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Терміни не можуть завжди перекладатися з однієї мови на іншу як звичайні слова. Оптимальним шляхом перекладу термінів вважається такий: «поняття – український термін», незалежно від того, з якої мови відбувається переклад. Таким чином, в основі перекладу повинен лежати аналіз властивостей нового поняття і їх відображення в українській назві. Якщо ж у запозиченому термініві відображена найважливіша ознака поняття, то доцільно перекладати його, як звичайне слово.

Однією з основних проблем української технічної термінології є терміни, що позначають процесові поняття. Кожна розвинена мова має власні засоби передавання цих понять, причому в цьому питанні українська мова істотно відрізняється від російської. Саме тому дуже часто автори підручників, словників допускають помилки при перекладанні з російської мови термінів на позначення процесових понять.

Для української мови характерним є позначення назв процесів та дій здебільшого дієсловами. Проте в науково-технічній термінології у такій функції застосовуються й віддієслівні іменники на *-ння* і *-ття* (*розрідження, добування, перевезення, реагування, горіння, риття, гниття* тощо). В українській мові, на відміну від російської, від двох дієслів, що утворюють видову пару, можна утворити два віддієслівних іменники: *відновлювати – відновлювання, відновити – відновлення*. Використання таких термінів допомагає розрізнити значення процесу та результату дії, що особливо важливо для технічної термінології.

Звичайно, значення віддієслівного іменника залежить від виду дієслова, від якого цей іменник утворено. Дослідники вказують, що віддієслівні іменники недоконаного виду в науково-технічній термінології вживаються в таких значеннях: для назв спонтанних фізичних або хімічних процесів (*горіння, кипіння, випромінювання, коливання, охолодження*); для назв технологічних операцій (*різання, кип'ятіння, добування, добання, буріння, свердління*); для назв математичних операцій (*віднімання, ділення, додавання, множення, диференціювання*) [4, с. 216]. Віддієслівні іменники доконаного виду вживаються, коли повідомляють про завершені процеси, які спричинили певні наслідки (*Розірвання кола спричинило такі явища*).

Останнім часом деякі практики наполягають на зменшенні кількості віддієслівних іменників на *-ння* в науковій мові і пропонують замінити частину з них такими самими органічними для української мови віддієслівними іменниками чоловічого чи жіночого роду з нульовим суфіксом. Проте, на думку дослідників, словотвірний тип віддієслівних іменників із нульовим суфіксом має свої особливості, які виявляються в послабленому значенні процесуальності, такі іменники слід уживати лише тоді, коли необхідно вказати на результативність дії, яку реалізують два похідні значення: 1) локативне, що конкретизується як місце, отвір, щілина, смужка, через які щось проникає (*розлом, прорив, зсув, вимив*); 2) значення

властивості, яке встановлює здатність чого-небудь виявляти певну ознаку (*згин, розтяг*) [2, с 11].

Дуже часто в українських технічних текстах не розрізняють назву процесу дії і назву результату дії, внаслідок чого обидва терміни передаються безсуфіксними іменниками або іменниками на *-к(а)*. Така неточність у вживанні, що суперечить самій природі терміна, спостерігається не лише в спеціальних технічних виданнях, а укладачі багатьох словників подають дві паралельні форми: віддієслівні іменники на *-к(а)* та на *-нн(я)* для позначення дії (*плавка, плавлення; розвідка, розвідування; відкатка, відкачування; розв'язування, розв'язка* тощо).

Як зазначає у передмові до свого словника В. Моргунюк, наслідок дії передають іменники, утворені здебільшого від дієслів недоконаного виду (переважно від тих, що означають багаторазову дію, або від тих варіантів, що мають префікси) [1, с 6]. Такі віддієслівні іменники творяться безафіксним способом (*викид, проба*) та афіксальним з допомогою суфіксів *-ин(а), -ок* тощо (*розколина, малюнок*). Тривалий час не розрізнялося значення предметності (іменники із суфіксом *-к(а)*) і процесуальності (іменники з суфіксом *-нн(я)*). Саме тому більшість словників фіксують віддієслівні іменники із суфіксом *-к(а)* й на позначення процесу дії, що не є характерним для українських іменників з таким значенням. Такі терміни міцно ввійшли в науково-технічну термінологію, і тепер дуже важко їх викоринити. Автори сучасних словників, підручників, публікацій намагаються уникати таких неправильно оформлених термінів, замінюючи їх віддієслівними іменниками із суфіксом *-нн(я)*. Питання взаємодії питомих українських і запозичених словотвірних афіксів постає при використанні замість суфіксів іншомовного походження *-ацій-, -ізацій-/изацій-, -фікацій-* суфікса *-н'н'* при творенні віддієслівних іменників (*дегідрація – дегідрування, фільтрація – фільтрування, деформація – деформування*). Такі терміни є словотвірними варіантами і мають повне право на існування, проте повністю відмовлятися від іншомовних суфіксів не слід, оскільки не завжди заміна на власномовні елементи доречна.

Проблемою залишаються й активні дієприкметники на *-уч(ий), -юч(ий)*, що досі функціонують у термінології нафтогазової промисловості. Активні дієприкметники в українській мові мають обмежене коло вживання. Проте до словників із термінології нафтогазової промисловості потрапило чимало термінів, що передаються саме активними дієприкметниками на *-уч(ий), -юч(ий)*, (*поглинаюча свердловина, прилягаючі ділянки, зв'язуюча речовина, відбілююча глина, регулююча тяга, перекиваючі породи, формуюче ядро, стабілізуючий компонент, формуюче ядро, маркуючий горизонт, екрануючі відклади*). Це зумовлено тим, що за звичкою так перекладають російські терміни, що позначаються дієприкметниками на *-ущ(ий)*.

В українській мові є власні ресурси для творення активних дієприкметників, на чому наголошує К. Городенська [2, с. 10]. Отож, призначення чого-небудь виконувати певну активну дію, спрямовану на інший об'єкт, виражають віддієслівні прикметники із суфіксом *-льн-*, що приєднується до основ дієслів недоконаного виду (*крутильний, фільтрувальний*); здатність чого-небудь виконувати активну дію, спрямовану

на щось, передають прикметники із суфіксом *-івн-*, що приєднуються до усічених основ недоконаного виду (*гальмівний, руйнівний*); здатність чогонебудь виконувати якусь дію, не спрямовану ні на що, яка є постійною фізичною або хімічною властивістю чогось, реалізують прикметники із суфіксами *-к-, -лив-, -уч-* (*сипкий, липкий, в'язкий*) [2, с 13].

Отже, головне в будь-якому перекладі – це передавання змістової інформації тексту. Всі інші її види й характеристики не можуть бути передані без відтворення змістової інформації, тому що весь інший зміст компонентів повідомлення нашаровується на змістову інформацію, витягується з неї, підказується нею. Еквівалентність виступає як основа комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом.

Джерела та література

1. Войналович О. Російсько-український словник наукової і технічної мови (термінологія процесових понять) / О. Войналович, В. Моргунюк – К. : Вирій, Стакер, 1997. – 256 с.
2. Городенська К. Проблеми словотвірної ідентичності в українській термінології/ К. Городенська // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. – К., 1998. – С. 10 – 13.
3. ДСТУ 3966 – 2000. Термінологія: Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. – К. : Держстандарт України, 2000. – 32 с.
4. Пілецький В. Назви опредмечених дій у науково-технічній термінології / В.Пілецький // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2002. – №453. – С. 215 – 221.

Наталія Сизоненко

м. Полтава

ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ НОРМ В АНОТАЦІЯХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ СТАТЕЙ ПІД ІНТЕРФЕРЕНТНИМ ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Автор анотації вербально репрезентує наукові знання за допомогою культурно-етнічних мовних стереотипів та мовних формул. Сучасний мовець з об'єктивних історичних причин є переважно двомовним: процес формулювання ним думок відбувається за активізації мовних кодів національної та російської мов, а подекуди – і шляхом їхнього накладання та змішування. У зв'язку із цим не втрачає актуальності проблема мовної інтерференції, під якою розуміють випадки «відхилення від норм, які мають місце в мовленні двомовних індивідів ... внаслідок мовного контакту [1, с. 22]». Попри те, що фонетична, граматична та лексична інтерференції перебували в центрі різноаспектних досліджень Н. Ануфрієвої, Г. Гайович, Ю. Жлуктенко, Г. Зимовець, О. Чередниченко, О. Черемської, О. Шаблій, типові порушення мовленнєвих норм внаслідок інтерферентного впливу російської мови у практиці наукової комунікації ще не були предметом висвітлення, що й становить *мету* нашої *статті*. Матеріалом дослідження

послужили анотації науково-технічних статей, надруковані в «Наукових записках» Української академії друкарства за 2015 р. [2; 3].

У результаті дослідження анотацій науково-технічних статей є підстави виокремити такі лексичні та граматичні інтерференції:

1. Уживання лексичних калюк з російської мови: *на даний момент* (правильно – *на цей*), *виділено відмінності* (правильно – *виокремлено*), *навиків роботи* (правильно – *навичок*), *проблема включає в себе* (правильно – *полягає*), *вигоди від використання технологій* (правильно – *переваги використання, застосування*), *дозволяє* (правильно – *дає змогу, можливість, уможлиблює*) тощо.

2. Неврахування розбіжностей у смислових структурах багатозначних та однозначних слів української та російської мов. Слово «*задача*» в російській мові є багатозначним, зокрема вживане в таких значеннях: 1) питання, що його розв'язують шляхом обчислень за певною умовою; 2) визначений наперед обсяг роботи, те, що хочуть здійснити. Натомість в українській мові для названих вище значень є два відповідники – «*задача*» й «*завдання*». А тому помилковим є вживання слова «*задача*» в такому контексті: *розв'язано задачу згину трансверсально-ізотропної балки*.

3. Ненормативне вживання применникових конструкцій: *при розробці рекомендацій* (правильно – *під час, розробляючи рекомендації*), *при допомозі варіаційного методу Лагранжа* (правильно – *за допомогою*), *при наявності системи контролю* (правильно – *за наявності*), *з метою одержання якісного зображення* (правильно – *для одержання*).

Отже, мовна інтерференція тісно пов'язана з мовною свідомістю продуцента усного чи писемного мовлення. Дотримання мовленнєвих норм в анотації наукового джерела є показником її якості, сприяє ефективній комунікації, порозумінню між адресантом та адресатом мовлення.

Джерела та література

1. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / У. Вайнрайх // Новое в лингвистике. – М., 1972. – Вып. 6. – С. 22 ; 25–60.

2. Науково-технічний збірник «Наукові записки» [Текст] / Укр. акад. друк. ; [уклад.: Б. В. Дурняк, О. М. Василичи, О. В. Мельников]. – Л. : Укр. акад. друк., 2015. – № 1 (Серія «Технічні науки»). – 125 с.

3. Науково-технічний збірник «Наукові записки» [Текст] / Укр. акад. друк. ; [уклад.: Б. В. Дурняк, О. М. Василичи, О. В. Мельников]. – Л. : Укр. акад. друк., 2015. – № 2 (Серія «Технічні науки»). – 127 с.

**Ольга Блашків
м. Тернопіль**

ДІЛОВИЙ ТЕКСТ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ, АНАЛІЗУ ДИСКУРСУ, ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

У сучасну інформаційну епоху не випадковим є науковий інтерес до глобалізації в різних галузях знання, в тому числі й у сфері документознавства.

У науковій сфері ці процеси зумовлені природною ходою суспільної еволюції та прогресивним розвитком наукових дисциплін. Під впливом глобалізаційних процесів відбувається й перебудова міждисциплінарних зв'язків: помітнішими стали тенденції універсалізації, руйнування міждисциплінарних кордонів, взаємозалежність і взаємодія суміжних дисциплін.

Посилений наприкінці ХХ ст. науковий інтерес дослідників до тексту і зумовлений ним розвиток науки про текст (лінгвістики тексту) спостерігався і в мовознавстві СРСР, та активні процеси проявилися в зарубіжній лінгвістиці. За кордоном наукова течія, що об'єднувала дослідників тексту, отримала назву «аналіз дискурсу» (Discourse Analysis). Проте аналіз дискурсу – це теорія, що охоплює більш широке коло проблем, ніж лінгвістика тексту. Під дискурсом розуміють як складне комунікативне явище, що містить в собі не лише текст, а й екстралінгвістичні фактори (знання й уявлення про світ, вірування, думки, цілі та установки учасників комунікації), необхідні для розуміння тексту.

Виникнення на Заході структурної антропології (роботи Леві-Стросса), розвиток структурної лінгвістики з її інтересом до аналізу наративу (роботи Р. Барта, А.-Ж. Греймаса, Ц. Тодорова та ін.) і відродження семіотики (Ч. Моррис) дозволили вченим встановлювати міждисциплінарні відповідності і зв'язки. Дослідження у сфері лінгвістичної антропології в діяльності американських науковців Д. Хаймса і Дж. Гамперца також заклали основи для широкого вивчення дискурсу і комунікації. Важливим в підході закордонних дослідників було те, що вони відзначали соціальну природу тексту, його статус як частини процесу суспільної діяльності. В роботах таких лінгвістів, як М. Стаббс, Дж. Браун, М. Фавколт, Н. Феєрклав, Т. ван Дейк акцентовано необхідність аналізу лінгвістичного змісту тексту з урахуванням екстралінгвістичних факторів, впливу соціального контексту як на вибір мовних засобів при створенні тексту, так і на залучення певних ресурсів для його інтерпретації [1].

Теорія і практика перекладу підтверджує той факт, що текст створюється, сприймається, інтерпретується адекватно лише з урахуванням функціонального, ситуативного і соціального контексту. Аналіз дискурсу допомагає перекладачеві сприймати текст як знакову систему, що відображає різноманітні параметри лінгвістичної та екстралінгвістичної природи, які не лише не повинні бути втраченими при перекладі, а й, навпаки, мають сприяти найбільш адекватному тлумаченню, що, в свою чергу, спомагає кращому сприйняттю в міжкультурному спілкуванні.

Такі зарубіжні дослідники, як Хатим Б. та Мейсон Й., аналізуючи текст з позицій саме теорії і практики перекладу, звертали увагу на найважливіші параметри дискурсу, в соціально-комунікативному полі якого текст функціонує. На їхню думку, при аналізі тексту необхідно враховувати, по-перше, *field of discourse*, тобто сферу діяльності, яка відображає соціальні функції тексту (наприклад, сфера приватного спілкування, ділове спілкування).

По-друге, *mode of discourse*, тобто спосіб реалізації дискурсу. Йдеться про маніфестацію сутності мовного коду, що використовується. За способом

реалізації дискурсу він поділяється на усний і писемний, а останні, в свою чергу, можна надалі диференціювати: усний дискурс – на спонтанний і підготовлений; писемний – на написаний для відтворення вголос, написаний не для відтворення вголос і написаний для, так би мовити, спонтанного проголошення [2, р. 49]. Ці підвиди дискурсу теж класифікуються ще за більш детальними диференційними ознаками. Вагомим аспектом способу реалізації дискурсу є канал комунікації (наприклад, телефонна розмова, лист).

По-третє, *tenor of discourse*, тобто характер відносин між продуцентом і реципієнтом. Цей параметр можна проаналізувати в діапазоні основного поділу на формальний характер стосунків і неформальний, які можуть бути деталізовані й уточнені як: ввічливий, розмовний, особистісний і под. В пропонованій структурі всі три аспекти дискурсу взаємозв'язані і взаємозалежні. Так, наприклад, для функціональної сфери ділового листа характерним є формальний, ввічливий характер відносин, писемний спосіб і канал комунікації. Для більш типових чи стереотипних ситуацій вибір варіантів в межах вищеперелічених аспектів більш обмежений.

Пропоновані основні положення теорії дискурсивного аналізу відображають різноманітність підходів у дослідженні тексту. Таке розмаїття напрямів, підходів і методів дослідження тексту як в українському, так і зарубіжному мовознавстві лише підтверджує той факт, що текст як складне комунікативно-мовленнєве явище, як типізована модель побудови конкретних мовленнєвих зразків залишається й досі актуальним об'єктом дослідження. Досі недостатньо розробленими залишаються питання дослідження різноманітних функціонально-стильових жанрів тексту в цілому і ділового тексту зокрема, опису й визначення національних, культурних характеристик тексту; запровадження універсальних критеріїв для побудови типології текстів; ефективного залучення досягнень інших гуманітарних дисциплін, зокрема, культурології, соціології та інших суміжних з лінгвістикою галузей, таких як стилістика, теорія перекладу для зусебічного й поглибленого дослідження тексту та ін.

Джерела та література

1. Барт Р. Текстовий аналіз // Новое в зарубежной лингвистике / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1980. – Вып. 9. – С. 307–312.
2. Hatim B., Mason J. Discourse and the Translation / B. Hatim, J. Mason. – London : LONGMAN, 1990. – 258 p.
3. Methods for Studying Language Production / L. Menn & N. B. Ratner eds. – NJ : Erlbaum, 2000. – pp.vi + 438 p.

**Олеся Сільчук, Яніна Тагільцева
м. Полтава**

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ СКОРОЧЕНЬ У ГАЛУЗІ МЕХАНІЗАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

В умовах стрімкого науково-технічного прогресу особливої актуальності набуває перекладацька діяльність. Надзвичайно зростає попит на переклад як засіб, який полегшує та покращує економічні, суспільно-

політичні, наукові, культурно-естетичні та інші відносини між народами. Тому якість професійної освіти сучасного студента вищого навчального закладу пов'язана з необхідністю оволодіння знаннями спеціальної технічної термінології, що відкривають нові можливості для дослідження зарубіжної інноватики.

Підготовка майбутніх фахівців із агроінженерії до іншомовної професійно-мовленнєвої діяльності неможлива без чіткого уявлення про особливості англійської та української терміносистем, зокрема про закономірності перекладу термінів механізації агропромислового виробництва.

В англійських наукових і професійних текстах значне місце займають найрізноманітніші види скорочень. Зростання числа скорочень, що знаходять застосування в сучасній англійській мові, є абсолютно закономірним. Оскільки скорочені слова функціонують самостійно, фіксуються в лексикографічних джерелах і нерідко стають відомішими, ніж їх джерела (radar – радар, sonar – сонар, laser – лазер), їх можна вважати лексичними одиницями науково-технічної мови. Актуальність дослідження зумовлена тенденцією, яка існує в сучасній англійській мові щодо спрощення [4].

Характерною рисою сучасної науково-технічної літератури є використання скорочень та аббревіатур. Науково-технічний дискурс є сферою широкого вживання різних скорочень – як тих, що увійшли до мови і зафіксовані у словниках, так і авторських, що створені тільки на конкретний випадок і зафіксовані лише в одному тексті [4]. Потрібно пам'ятати, що в процесі перекладу загальноприйняті, тобто офіційні, скорочення не можна довільно змінювати та замінювати. Загальноприйнятими в галузі механізації агропромислового виробництва є такі скорочення: a (acre) – акр (0,405 га); BDC (bottom dead centre) – нижня мертва точка; C (Centigrade) – стоградусна температурна шкала (Цельсія); CI (compression ignition) – запалювання від стискування; F (Fahrenheit) – температурна шкала Фаренгейта; f (foot) – фут (30,5 см); gal (gallon) – галон (4,546 л); hp (horsepower) – кінська сила; in (inch) дюйм (2,54 см); kN/m² (kilonewton per square meter) – кілоньютон на квадратний метр; lb (pound) – фунт (453,59); ml (mile) – миля (1,609 км); mph (miles per hour) – миль на годину; pto (power take-off) – добір потужності; rpm (revolutions per minute) – оберти на хвилину; SI (spark ignition) – іскрове запалення; TDC (top dead centre) – верхня мертва точка [1].

За класифікацією І.Р. Галперіна [2] науково-технічні скорочення поділяються на:

– буквені, наприклад: a (acre), C (Centigrade), F (Fahrenheit), f (foot), tmtr (transmitter – передавач);

– складові: magamp (magnetic amplifier – магнітний підсилювач), magtape (magnetic tape – магнітна стрічка), preamp (preamplifier – попередній підсилювач);

– усічені слова: rect (rectifier – підсилювач), app (apparatus – прилад, апарат), aut (automatic – автоматичний), man (manual, manually – ручне, вручну);

– буква (склад) + слово: PTO-shaft (power take-off-shaft), LP gas (liquefied petroleum gas);

– букви і склади (склади і букви): Abs E (absolute error – абсолютна помилка), Bur(of) Stds (Bureau of standards – бюро стандартів), cir bkr (circuit breaker – вимикач);

– буквоцифрові: 4WD tractor (four-wheel drive tractor) – трактор з чотирма провідними колесами, 6MAN (six speed manual transmission) – шестиступінчаста механічна коробка передач, A1 (A one) – першосортний.

Таким чином, особливість перекладу науково-технічних текстів, а саме переклад скорочених термінів, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Скорочення спрощують утворення комплексних синтагматичних одиниць та полегшують читабельність тексту для фахівців, які звертаються до коротких форм. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу фахового тексту, особливо науково-технічного, є повне розуміння його перекладачем.

Джерела та література

1. Бородіна Г. І. Англійська мова: Підручник для студентів факультетів механізації сільськогосподарських вузів / Бородіна Г. І., Спевак А. М., Богуцька Т. Г. – К. : Вища шк., 1994. –181с.

2. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М.: Высш. шк., 1971. – 482 с.

3. Люта А. А. Словотворчі моделі англійських скорочень і аббревіатур / А. А. Люта // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство». – 2015.– № 11. Вип. 21 (3) – С. 79–83.

4. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / К. М. Сухенко. – К. : Київ. ун-тет, 2000. – 124 с.

**Алла Дедушно
м. Полтава**

МОВА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процес глобалізації торкнувся усіх сфер життя суспільства. Розглядаючи глобалізацію як феномен у сучасному світовому суспільстві, спостерігаємо і її вплив на лінгвістичні процеси, зокрема мову й мовну політику. Недарма такому всеохоплюючому, навіть «усепоглинаючому», явищу дали назву «глобалізація» – дія за знач. глобалізувати [1, с. 246], отже, передусім воно пов'язане з дією; глобалізувати – Надавати чому-небудь глобального характеру [1, с. 246], хоча ці визначення є нейтральними. І тільки тлумачення лексеми «глобальний» – 1. Який стосується всієї земної кулі, всього людства; всесвітній [1, с. 246], як і лексеми «глобальність» – 1. Світовий характер чого-небудь, всесвітність, планетарність. 2. Великий масштаб, розмах чого-небудь. 3. Повнота охоплення чого-небудь, загальність [1, с. 246], розкриває сутність цього процесу.

Питання мови, мовної політики і глобалізації досліджували Т. Возняк [2], А. Гальчинський [3], Л. Нагорна [4], В. Радчук [5] та ін. Учені вважають, що за умови глобалізації ускладнюються ідентифікаційні процеси. Зокрема, Я. Радевич-Винницький зауважив, що «глобалізація ... намагається охопити сферу духовну, анаціональна за своєю природою, вона нівелює національні культури» [6, с. 246].

Глобальний процес охоплює всі галузі людського життя: політичну, економічну, соціальну, культурну, впливає, навіть втручається в їхній розвиток. Завдяки створенню інформаційних, зокрема й мережевих, технологій світ стає відкритим. Можливо, це є потужним досягненням науково-технічного прогресу, але поряд з цим спостерігаємо відчутний вплив і подекуди укорінення іншомовних реалій в нашому мовному середовищі. Процес глобалізації – це ще й боротьба за інформаційний простір на міжнародному рівні. Від того, хто (країна, концерн, політична партія тощо) і коли перемагає в цій боротьбі, залежить подальша доля національної мови і культури інших країн. Ми не можемо дати однозначної відповіді: глобалізація – це «добре» чи «погано», чи існують інші критерії оцінки. Адже поряд функціонують такі поняття: «глобальна стратегія» і «глобальна катастрофа», «глобальне суспільство» і «глобальна криза» тощо. Питання потребує подальшого дослідження.

Оскільки будь-яка мова знаходиться в процесі розвитку, їй загрожує небезпека через глобалізаційні процеси, зокрема втрата носіями цієї мови національної самобутності, духовності. Отже, у всеохоплюючих процесах набуває значущості проблема збереження своєї мови як унікального людського явища, яке об'єднує досвід поколінь, є засобом урегулювання суспільних, міжнародних відносин.

Джерела та література

1. Великий тлумачний словник сучасної української літературної мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Возняк Т. Тексти та переклади : семантичний простір мови. Одвічні запитання / Тарас Возняк. – Харків : Фоліо, 1998. – 667 с.
3. Гальчинський А. С. Глобальні трансформації : концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти : наук. вид. / А. С. Гальчинський. – К. : Либідь, 2006. – 312 с.
4. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика : діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л. П. Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.
5. Радчук В. Плакаємо укрліш... Для кого? / Віталій Радчук // Урок української : Науково-публіцистичний журнал-дайджест. – 2003. – № 8/9. – С. 26–30.
6. Радевич-Винницький Я. Глобалізація і мовно-інформаційний простір в Україні / Ярослав Радевич-Винницький // Визвольний шлях. – 2006. – № 3. – С. 6–17.

Olexandra Komarova
Poltava

TECHNICAL TRANSLATION GRAMMAR PECULIARITIES

The most important aspect of the translator's activity is Komarova Olexandra knowledge of the translated subject, as a translator should be proficient enough in the branch of science which the text to be translated belongs to. While translating, one should properly understand the meaning of sentences, sense

relations between the sentences as well as the meaning of metatextual elements participating in the text structure.

The first group (the largest number) of grammar problems is connected with misunderstanding of the syntactic structure and morphological composition of the sentence translated as language elements which are the direct information carriers on the subject matter. Both languages, English and Ukrainian, are known to belong not only to different branches of the Indo-European language family (the former belongs to German, and the latter to Slavonic branch), but, moreover, they belong to different language structure types: the former is mostly analytical language, where grammar relations in the sentence are expressed by means of free grammar morphemes, while the latter is a flexional language, where grammatical meaning and relations in the sentence are expressed by means of bound grammar morphemes, i.e. flexions. It is differences in the very structures of the two languages, in the set of their grammar categories, forms and constructions that constitute the first large group of grammar difficulties in translation.

For instance, Ukrainian does not contain articles, Gerund, verb tense forms belonging to the Continuous and Perfect groups, Complex Subject and Complex Object infinitive constructions, whereas in English there no category of noun and adjective gender, case inflection, etc. Certain differences exist in the structure of an English sentence, where the Subject group can quite frequently be located after the Predicate group. The order of words in English is significantly more strictly fixed which can require the sentence restructuring at translation.

The second group of grammar translation difficulties is connected with the different content volume of analogous forms and constructions in the two languages. Thus, the present tense form of the verb-predicate in Ukrainian corresponds by its meaning to the respective forms of Present Indefinite, Present Continuous and partly Present Perfect in English, and the genitive case form of the Ukrainian noun can correspond by its grammar meaning to the preposition-and-noun construction «*of + N*» in English or to the noun common case form in the preposition to other noun.

The third group of grammar translation difficulties includes the grammar features of the original text's language possessing functional characteristics different from the respective grammar features in the target language. For example, singular and plural noun forms are present in the both languages, but some particular noun forms can disagree with each other (e.g. English «*evidence*» is only used in singular, but it can be translated both in singular and in plural).

The fourth group of grammar translation difficulties comprises grammar features possessing different frequency characteristics in English and Ukrainian scientific and technical literature. For example, in the former language the frequency of the verb-predicate's Passive Voice forms is significantly higher than in the latter one, therefore such forms have to be often replaced with the Active Voice forms in the process of translation. The above difficulties are caused by discrepancies in the language stylistic norms of both the source and target languages.

The fifth group of grammar translation difficulties is presented for the beginners by grammar homonyms, formally identical grammar forms or constructions performing different grammar functions (for example, verb «*to do*»

can be used as an auxiliary verb in negative and interrogative sentences, as a representative of the previous verb and as a notional verb).

The sixth group of grammar translation difficulties is connected with peculiarities of expressing the sentence parts in the both languages, primarily that of the subject and the predicate. For example, English possesses the so-called «formal subject» and «formal object» that are impossible in the Ukrainian sentence's structure. Only a small part of English and Ukrainian expressions has identical syntactic structure and the order of components; it is the only case when English expressions can be translated by the respective Ukrainian expressions without any grammar transformations.

This way of translation is called «literal» or «word-by-word» translation. It should be differentiated from the grammatically literal translation which is the word-by-word translation of the grammar form or the syntactic construction, thus violating grammar norms of the target language and / or genre-style standards of scientific and technical literature.

Grammatical literalism, according to K.O. Ryabova [12, p.152], not only causes violation of the target language's norms, but it is responsible for various meaning distortions of the original. For example, if the following sentence: «*A new element will be discovered sooner or later*» is translated grammatically *ad litteram*, the result will be: «Новий елемент буде відкрито раніше чи пізніше». In this case, a violation of the adverbial degrees of comparison's functioning in Ukrainian is observed. In the analogous cases, the form of the positive, but not the comparative, degree should be used («рано чи пізно»).

Skills and habits of making translational transformations constitute a significant component of a translator's competence, therefore considerable attention should be paid to their training and correct application. Translational transformations should be aimed at adequate rendering the meaning of the original's information, taking into account the target language's norms. Transformations are obligatory at translating the English grammar features absent in Ukrainian. Analysis of methods for translating various grammatical forms and constructions is performed within the context of a sentence, since, on the one hand, it is the sentence which is the language unit which lends itself to systemic study, and on the other hand, the absolute majority of grammatical features are expressed in it. Only in the cases, when it is inevitable, translation is considered on the material of sentences combination.

**Ольга Кузьменко, Іван Бадула, Сергій Кузьменко
м. Полтава**

ТРУДНОЩІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Україна має значні запаси нафти й газу, що сприяє подальшому розвитку нафтогазодобувної та переробної промисловості, тому актуальним на сьогодні є вивчення й упорядкування терміносистеми цієї галузі для можливості вільного і однозначного застосування фахівцями.

Однією з головних відмінностей мови технічної літератури від інших різновидів є значна кількість термінів. В основі кожного терміна обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни

представляють собою точну і в той же час стислу характеристику предмета чи явища. Кожна галузь знання оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи даної науки.

Нині на освітні заклади України як на інтелектуальні осередки покладено вкрай важливе завдання – формування грамотної, кваліфікованої, з належним духовним потенціалом суспільної еліти. Невипадково основним критерієм оцінки сучасного працівника будь-якої сфери є фахова майстерність, високий рівень володіння мовою професії, тобто знання і розуміння її термінів.

Тому особливе місце у професійній майстерності фахівця посідає вміння користуватися різними видами перекладу фахових текстів.

Перекласти – означає адекватно відтворити поняття, виражене засобами однієї мови, за допомогою засобів іншої мови, відтворити оригінал з урахуванням взаємодії змісту і форми.

Літературна грамотність перекладу – це відповідність нормам мови перекладу. Розкриваючи цю вимогу, слід зауважити, що літературно грамотним вважається той переклад, в якому відсутні форми і звороти, природні для мови оригіналу, але небажані для мови перекладу. Наявність таких помилок у тексті перекладу ускладнює його розуміння.

Процес перекладання – це не просте механічне відтворення сукупності елементів (слів, словосполучень, фраз) оригіналу, а складне свідоме відбирання кращих можливостей їх передання. Отже, вихідною точкою слід вважати оригінал у цілому, а не окремі його елементи.

Ці вимоги є головними до науково-технічного перекладу. Лише той переклад, який їм відповідає, може вважатися повноцінним і адекватним.

Пошук терміна-еквівалента (тобто відповідного за значенням терміна) у власній мові має починатися з аналізу нового поняття, яке виражає іншомовний термін. Цей аналіз може підказати, яке слово треба вжити на позначення певного поняття. Наприклад, у російській термінології є термін «развертка». Українська термінологія для цього поняття має терміни «розвертка» – металорізальний багатолезовий інструмент для обробки отворів [1] і «розгортка» – розгорнута поверхня будь-якої геометричної фігури [1].

Правильним вважається такий шлях перекладання термінів: «іншомовний термін – поняття – український термін», а не «іншомовний термін – український термін».

В основі терміна, що позначає металорізальний інструмент, лежить слово «вертеть», а не «разворачивать». Тому українським терміном буде «розвертка», а не «розгортка».

Науково-технічні терміни як мовні знаки, що репрезентують поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і є однією з головних причин виникнення труднощів при перекладі з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів) та національну варіативність.

Сьогочасну українську ситуацію в галузі термінологічного нормування ускладнює та обставина, що серед теоретиків і практиків терміноутворення є

прихильники принаймні двох термінотворчих традицій: одні зорієнтовані на використання усіх наявних в українській мові способів і засобів, а інші надають перевагу калькуванню з російської мови [4, с. 514].

Також при перекладі значні труднощі іноді виникають через те, що в лінгвістичному аспекті терміни, як і інші слова мови, мають явище багатозначності. У мові науки і техніки це явище поширене через те, що у терміносистемах різних галузей науки і техніки широко застосовується так зване семантичне словотворення, коли існуючій формі слова приписується те чи інше значення.

Тому потрібно звертати увагу на наявні відмінності у значенні слів. Наприклад, «вышка» (рос.) перекладається «вишка» – висока вузька дерев'яна або металева споруда на стовпах, призначена для спостережень, стрибків у воду тощо або для укріплення чи розміщення чого-небудь на певній висоті над землею [1], а також «вежа» – 1 Висока вузька споруда, що має висоту значно більшу за ширину і будується окремо або як складова частина фортеці, палацу тощо. 2 Вишка для спостереження і передачі сигналів [1].

Тому у значенні «бурова», на наш погляд, доречніше вживати слово «вишка», яке більш точно передає призначення та будову споруди.

Велика кількість перекладацьких помилок припадає на сферу лексики (словникового складу мови), бо саме вона є найдинамічнішою складовою мови науки і техніки. До цих помилок відносять випадки неправильного перекладання як термінів, так і загальнонаукових, а також загальнонавжаних слів.

Певні труднощі під час перекладання можуть викликати слова обох мов, схожі за вимовою та написанням, але схожі/несхожі за значенням, які називаються лексичними паралелями. Лексичні паралелі можна знайти як на рівні загальнонавжаних слів, так і на рівні науково-технічної термінології. У цьому випадку вони будуть називатися термінологічними паралелями. Виникають термінологічні паралелі у зв'язку з тим, що під час створення нових термінологій досить часто запозичуються терміни іншомовного походження. Потрапляючи під вплив національної культури, вони проходять свій шлях у мові-реципієнті, внаслідок чого можуть або зовсім не змінити свого значення, або набути нових значень, або згодом втратити початкове значення.

Розглянемо ці типи на прикладах порівняння подібних загальнонаукових термінів російської та української мов.

З російської мови слово «задача» може перекладатися як «задача» – питання (переважно математичного характеру), яке розв'язується шляхом обчислень за визначеною умовою [1], і як «завдання» – 1. Наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо. 2. Мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити [1].

Російське слово «пара» в українській мові може мати значення «два однорідних або однакових предмети, що вживаються разом і складають одне ціле чи комплект» (пара чобіт) [1]. Таке значення є і в російській мові. А також має лише українське значення «речовина у газоподібному стані» (пара ртуті) [1]. Термінологічні паралелі сягають приблизно 50 % усіх слів

науково-технічного тексту.

Варто звернути увагу на пароніми (так звані «хибні друзі перекладача»), оскільки тут виникають труднощі під час вибору потрібного слова: паливо – пальне, покажчик – показник, приводити – призводити, тяжкий – важкий, зрівняти – порівняти, освоїти – засвоїти тощо.

Часто під час перекладання науково-технічних текстів з російської мови на українську виникають труднощі, пов'язані з правильним вибором українського терміна або загальноживаного слова. Це може статися у тих випадках, коли в російській мові для кількох понять існує один багатозначний термін (слово), а в українській мові йому відповідає не один термін (слово), а декілька. Щоб уникнути таких помилок, слід уточнювати значення подібних слів у словниках, а також звертати особливу увагу на контекст, в якому знаходяться ці слова. Наведемо приклади.

«Станок-качалка» (рос.) – поширеним варіантом перекладу є «верстат-гойдалка», але: «гойдалка» – споруда, на якій гойдаються для розваги діти [1], «верстат» – 1 Примітивне дерев'яне устаткування для ткання ручним способом полотна, килимів тощо. 2 техн. Машина для обробки деталей або матеріалів [1]. Разом з тим: «станок» – 1 військ. Металева основа, на якій укріплюється гармата, кулемет і розміщуються прицільні, поворотні і інші механізми. 2 спец. Пристрій, на якому закріплюються частини агрегату, механізму тощо. 3 спец. Пристрій, який служить опорою під час деяких навчально-тренувальних занять. 4 рідко. Те саме, що верстат 3 [1]., «качатися» – 1 Перевертатися, повертатися на чомусь, по чомусь або в чомусь. 2 розм. Те саме, що колихатися [1], «колихатися» – 1 Злегка гойдатися під дією чого-небудь. 2 Похитуватися на ходу [1].

Таким чином, на нашу думку, застосування в українській термінології визначення «станок-качалка» не тільки не буде калькою з російської мови, а є більш змістовним і доцільним терміном. І саме «станок». І саме «качалка».

Висловлюючи думку про морфологічні особливості російсько-українського перекладу науково-технічних текстів, зауважимо: не варто переносити в українську мову специфічні особливості російської мови. Це стосується вживання дієприкметників активного стану на – уч (ий), – ач (ий), які не були притаманні українській мові до 30-х років ХХ століття. Порівняймо: очищаючий – очисний, збагачуючий – збагачувальний, ущільнюючий – ущільнювальний, перемикаючий – перемикальний, абсорбуючий – абсорбувальний, обертаючий – обертальний, нагріваючий – нагрівний тощо. Це вкрай важливо тому, що необхідно сформулювати думку по-українськи таким чином, щоб вона відповідала сучасній практиці. Переклад повинен повністю відповідати загальноприйнятим нормам української літературної мови.

Активні дієприкметники теперішнього часу обмежені в утворенні й використанні. У сучасній мові функціонують тільки ті дієприкметники, які втратили дієслівні ознаки й перейшли до класу прикметників. При цьому слід пам'ятати, що активні дієприкметники теперішнього часу відтворюються прикметниками: разрушающий – руйнівний, легкоулетучивающийся – легкий. Натомість поширені у сучасній українській мові віддієслівні прикметники на -льний: знижувальний, ослаблювальний,

металорізальний.

Пасивні дієприкметники на -мий здебільшого заступаються дієприкметниками на -ний: управляемый – керований; познаваемый – пізнаваний тощо або описовими формами: крутящийся вал – вал, що здійснює обертовий рух; сдающаяся в эксплуатацию скважина – свердловина, яка передається в експлуатацію.

Під час перекладу українською мовою наукових текстів неправильно часто добирають українські еквіваленти загальноживаних лексем російської мови, перекладають дослівно усталені словосполучення, а постійне тиражування одних і тих помилок у наукових текстах призводить до розхитування мовної норми.

Переклад – вид інформаційної діяльності, потреба в якому щорічно збільшується на 15 %, тому актуальним сьогодні є пошук раціональних шляхів вирішення проблеми швидкого та значного за обсягом перекладу. Цю проблему може розв'язати автоматизований (інші назви – комп'ютерний, або машинний) переклад.

Під час перекладання комп'ютер працює на різних мовних рівнях: розпізнає графічні образи, робить морфологічний аналіз, перекладає слова і словосполучення, аналізує синтаксис тексту (словосполучення і речення), проводить семантичні (сміслові) перетворення, що забезпечує змістову відповідність уведеного й отриманого речення або тексту.

Сучасні програми комп'ютерного перекладу можна з успіхом використовувати, проте перекладений текст слід перевірити, звернувши особливу увагу на переклад власних назв, термінів, слів у непрямому значенні та багатозначних, паронімів, омонімів, граматичних форм тощо, оскільки це може бути буквальный переклад, який не відповідає значенню терміна і може призвести до мовленнєвих огріхів і навіть комічних ситуацій. Наприклад, «холостой ход» – «неодружений хід», «основание вышки» – «підстава вишки».

Отже, як бачимо, основна складність перекладу науково-технічних текстів полягає у розкритті та передаванні засобами української мови російськомовних технічних реалій. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, є повне розуміння його та осмислення. Механічне заучування термінів, без осягнення їх сутності, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі.

Джерела та література

1. Академічний тлумачний словник української мови в 11 томах (1970-1980) [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://sum.in.ua/>
2. Васенко Л.А. Лексичні труднощі перекладання [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://uchebniks.net/book/277-faxova-ukrayinska-movana-vchalnij-posibnik-vasenko-la/38-leksichni-trudnoshhi-perekladannya.html>
3. Російсько-український нафтогазопромисловий словник [Текст]. – К.: Товариство «Знання» України, 1992.

4. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник для студентів вищих навчальних закладів [Текст]. – К.: «Алтера», 2014.

5. [Електронний ресурс]: Режим доступу http://pidruchniki.com/1589031540670/dokumentoznavstvo/pereklad_redaguvannya_naukovih_tekstiv

Валерій Марченко
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ

У науково-технічній сфері мовні стандарти та єдина система термінів – необхідна передумова розвитку і безпеки виробництва.

У процесі роботи з термінологією нафтогазової галузі необхідно ознайомитися з тими процесами й змінами, котрі відбуваються в національній термінології під впливом мовних і позамовних чинників. Проблема нормалізації української наукової термінології ставить на порядок денний питання про співвідношення в ній національного та іншомовного. Підхід до його розв'язання повинен бути серйозним і виваженим. Не варто зловживати іншомовними термінами, але й недоцільно замінювати їх не зовсім вдалим українськими, напр.: *розмах* замість *амплітуда*, *вагадло* замість *маятник* тощо. Недоцільно також вилучати з активного мовного обігу міжнародні терміни, вживані у більшості розвинених мов світу. Мається на увазі термін *процент*, який у всіх ситуаціях замінюють на *відсоток* (до речі, теж запозичений). Обидва терміни мають право на паралельне вживання (термінові *процент* надається перевага в наукових текстах). Нині ми є свідками бездумного і масового вживання іншомовних термінів навіть у тих випадках, коли для них зовсім неважко знайти прості й точні вітчизняні відповідники, наприклад, лобювання – підтримка, екстраординарність – особливість. Слід пам'ятати, що інтернаціональне не протистоїть національному, а втілюється в ньому.

Під впливом радянської мовної політики російська мова «настільки ввійшла в свідомість українців, що розмежувати українські та російські форми може часом лише фахівець. З російської мови українська перейняла слова-терміни, які вживають у невідповідному значенні. З'являються кальки, побудовані з відхиленням від норм українського словотворення, напр.: *вітролом* замість *вітровал*». [1, с. 138].

Новий, «очищений» Інститут мовознавства у 30-их роках минулого століття видав додатки до термінологічних словників – «Термінологічні бюлетені», у яких «виправлено» 14,5 тис. лексичного складу української термінології, що становило до 80 процентів оригінальних українських термінів. Зі складу української термінології нафтогазової промисловості вилучені або замінені на російські відповідники й близькі до них такі терміни: паля – свая, прогонич – болт, линва – трос, тужавий – в'язучий, масний – жирний, вершення – свердління та багато інших.

Термінологія нафтогазової промисловості зазнала й граматичних змін: низка українських термінів дістали рід російських (бензина – бензин,

парафіна – парафін і т. ін.).

Оптимальним шляхом перекладу термінів вважається такий: «поняття – український термін» незалежно від того, з якої мови здійснюється переклад. Отже, в основі перекладу повинен лежати аналіз властивостей нового поняття і відображення їх в українській назві. Якщо ж у запозиченому термініві відображено найважливішу ознаку поняття, то доцільно перекладати термін, як звичайне слово (зазор – проміжок, масло – олива). Але до вибору терміна треба ставитися дуже обережно, глибоко вивчаючи його етимологію.

Синонімія у термінології нафтогазової промисловості має два різновиди: абсолютну (насос – помпа) та відносну (твердіння – тужавіння). Більшість становить абсолютна синонімія, яка є результатом безперервного розвитку нафтогазової науки й виробництва, що спричиняє появу нових номінацій, іншомовних запозичень і намагання дати їм власні назви, а також бажання найточніше передати те чи інше поняття (десульфатизація – знесірчення, дефлектометр – похиломір). Зі структурного боку синонімізуються термін-слово і термін-слово (натуральний – природний), термін-словосполучення й термін-словосполучення (сухе буріння – буріння без промивання), термін-слово і термін-словосполучення (гіпан – гідролізований поліакрилнітрин), термін-словосполучення та аббревіатура (підземне сховище газу – ПСГ).

У складі терміносистеми нафтогазової промисловості виявлено такі різновиди формальних варіантів: фонетичні (ймовірність – імовірність, нержавіючий – неіржавіючий; фланцева – флянцева (заглушка), граматичні (цезезин – цезезина), словотвірні (обертовий – обертальний, газозбірник – газозбирач) та синтаксичні (кріплення свердловин – свердловинне кріплення). Хоч варіантність термінів можна розцінювати як небажане явище в галузевій термінології, водночас – саме варіанти (більшою мірою це стосується словотвірних) відображають внутрішні закони розвитку мови, допомагають віднайти найвиразніші мовні засоби для передавання певних понять.

Термінологічна лексика є показником рівня розвитку наукової мови в суспільстві, барометром, який визначає рівень професійної освіти в державі.

Джерела та література

1. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування : навч. посіб. – К. : Каравела, 2006. – 356 с.
2. Енциклопедичний словник морських нафтогазових технологій: (Укр. – рос. – англ.) / уклад.: І. А. Франчук та ін. – К. : Укр. книга, 2003. – 320 с.

Ірина Почтакова

м. Полтава

ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ОСНОВІ ТЕКСТІВ НАФТОГАЗОВОЇ СФЕРИ

Формування перекладацької компетентності майбутнього перекладача – це складний, тривалий, якщо не безперервний, процес, який включає багато

компонентів та чинників. Бути білінгвом недостатньо. Потрібно постійно вдосконалювати навички володіння мови, вміння оперувати термінологією сфери, в якій перекладач працює. Формуванню перекладацької компетентності сприяють різноманітні системи вправ, виконання яких спрямоване на вироблення та тренування певних навичок перекладача.

Система вправ для формування перекладацької компетентності може варіюватися, залежно від конкретної тематики та ситуації, проте існують такі вправи, обов'язковість виконання яких є беззаперечною. В даному контексті погоджуємося з вибором В.І. Карабана та Л.М. Черноватого, які у своїй серії підручників для навчання практики перекладу у різних галузях людської діяльності роблять акцент на оптимізації системи вправ з метою підвищення ефективності навчання за рахунок його інтенсифікації [1, с. 4].

Е. Поршнева пропонує власну систему вправ, спрямованих на формування перекладацької лінгвістичної компетенції. Вважаємо доцільним розглянути її, оскільки лінгвістична компетенція, на нашу думку, невід'ємна складова формування перекладацької компетентності. Отже, лінгвіст пропонує наступну класифікацію:

1. вправи на розвиток навичку контекстуальної здогадки;
2. вправи завдання на розвиток навичку компресії;
3. вправи на трансформацію граматичної структури висловлювання;
4. вправи на переформулювання і перефразування змісту;
5. вправи на оперування синонімічними та антонімічними засобами;
6. вправи на здатність спрогнозувати ситуацію (тобто завершити незакінчене висловлювання);
7. вправи на вилучення і утримання в пам'яті основної отриманої візуально інформації;
8. інтелектуальні ігри на ерудицію, на визначення понять [2, с. 35].

Формуванню перекладацької компетентності майбутнього перекладача на основі текстів нафтогазової тематики покликана сприяти система спеціально розроблених вправ, яка включає вправи для розвитку граматичної, лексичної, та власне перекладацької компетенцій. Ми вважаємо доцільним наголошувати на необхідності розширення словникового запасу за допомогою виконання спеціально розроблених вправ.

Окрім того, важливо зосередитися на формуванні граматичної перекладацької компетенції, яка є чи не найважливішою після лексичної, оскільки допомагає правильно «оформити» і передати отриману іншомовну інформацію засобами рідної мови і навпаки. І, нарешті, остання компетенція, формування якої входить до поставлених перед нами завдань, це перекладацька компетенція, яка, очевидно базується на попередніх двох і має в своїй основі й інші, не менш важливі компетенції, як наприклад, комунікативну (вміння передавати інформацію, підбираючи адекватні еквіваленти, здатність переключатися з однієї теми на іншу), технічну (знання та вміння застосовувати перекладацькі трансформації, стратегії, приймати адекватні перекладацькі рішення, критично аналізувати власний перекладений текст).

Таким чином, перекладацька компетентність майбутнього перекладача – це складне поняття, структура якого складається з багатьох компонентів (компетенцій), формування та розвиток яких відбувається в безперервному процесі навчання та виконання цілої низки спеціально розроблених вправ.

Джерела та література

1. Переклад англомовної громадсько-політичної літератури : система державного управління США : навч. посіб. / [за ред. Л. М. Черноватого, В.І. Карабана]. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 400 с.

2. Поршнева Е.Р. Стратегия профессиональной контекстуализации языковой подготовки переводчиков на младшем этапе обучения / Е.Р. Поршнева // Язык и методика его преподавания. III республиканская научно-практическая конференция : сб. статей. – 2001. – С. 42–45.

Софія Руденко
м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ НАФТОГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

На сучасному етапі розвитку світової промисловості велике значення мають такі енергоносії, як нафта і газ, оскільки практично немає такої галузі економіки, де б не використовувалися вони або продукти їх перероблення. Україна має значні запаси нафти й газу, що сприятиме подальшому розвитку нафтогазодобувної та переробної промисловості, тому актуальним на сьогодні є вивчення й упорядкування терміносистеми цієї галузі .

Деякі фахівці вважають, що нафтогазової науки як такої не існує, оскільки в ній поєднуються хімія, фізика, геологія, геодезія, механіка, економіка та ін. Справді, наука про нафту і газ складна й багатогранна галузь знань, вона дає теоретичну та методичну основу для пошуків родовищ, буріння свердловин, видобутку, транспорту і перероблення вуглеводневої сировини. [1, с. 8]. Саме тому термінологію нафтогазової промисловості визначаємо як сукупність спеціальних найменувань, що позначають поняття, пов'язані з розвідуванням нафтових та газових родовищ, бурінням та експлуатацією нафтових і газових свердловин, збиранням та підготовленням нафти і газу, транспортуванням та зберіганням нафти і газу та економікою нафтогазової промисловості. Таким чином, терміносистема нафтогазової галузі існує у своїй незамкненій системі, що перебуває під постійним впливом літературної мови, частиною якої вона є, та системи понять нафтогазової промисловості.

Теоретичні та методологічні засади дослідження фахових мов були сформульовані у працях Л. Хофмана, К.-Д. Баумана, Г.Ф. Флука, В. Фон Хана, Р. Пелька та Д. Мьона, які показали, що фахові мови володіють рядом інтегральних ознак: вони ґрунтуються на розвинених національних мовах; їхньою лексичною основою є терміни; фахові мови надають перевагу певним граматичним засобам загальноживаної мови та інколи використовують їх у спеціальному значенні; вони мають писемну та усну форми; їм притаманний міжрегіональний характер та тісний зв'язок із певною сферою діяльності.

Переклад нафтогазової термінології має свої особливості та складності. Технічні тексти насичені термінологією, яка несе в собі ключову інформацію. Неточності і помилки при використанні та перекладі термінів можуть стати причиною непорозумінь між фахівцями, а некоректний

переклад термінів може негативно вплинути на технологічний процес, реалізацію різних проектів і розвиток нафтогазових компаній.

Ґрунтовне опрацювання джерельної бази – наукових статей нафтогазової галузі («Науковий вісник ІФНТУНГ» за 2012 рік) – дозволило окреслити ряд проблем, які потребують глибокого лінгвістичного осмислення. До найважливіших з них, на нашу думку, належать нормалізація науково-технічної термінології (обмеження синонімії, вилучення з ужитку невдало адаптованих до української мовної традиції іншомовних термінів, кальок з російської мови, уникнення лексичної надмірності в позначенні понять); упорядкування морфології та синтаксису фахових текстів (граматичне унормування віддієслівних іменників, пасивних конструкцій з дієсловами на -ся, заміна активних дієприкметників теперішнього часу, коригування описових конструкцій (дескрипцій) та ін. Вирішення цих проблем не можливе без інтегрованих досліджень, тобто без тісної співпраці мовознавців та фахівців профільних галузей. С. Дорошенко вдало зазначає: лінгвістичну інтерпретацію явищ і понять ускладнює те, що змістова та логічна складова досліджуваних понять, явищ, процесів часто виходить за межі компетенції лінгвістів [2].

Однією із особливостей нафтогазової термінології є велика кількість метафор. Здатність метафори висвітлювати нові аспекти змісту звичних понять допомагає розкрити суть нового наукового явища. У процесі термінотворення метафора є механізмом перекодування природного знака у мовний.

Цікавим прикладом метафоричності в нафтогазовій терміносистемі англійської мови є термін «*wildcat*» (дикий лісовий кіт), що в перекладі на українську означає *розвідувальна свердловина*. Розвідувальна свердловина – це свердловина, яку бурять без попередньої розвідки, у районі, де раніше не видобували нафту й газ [3, с. 231].

Термін «*crow's nest*» в нафтогазовій термінології англійської мови означає «*верхній балкон бурової вишки*» [3, с. 47]. У літературній англійській мові «*crow's nest*» має значення воронячого гнізда. Верхній балкон бурової вишки знаходиться на вершині вишки, а як добре відомо, ворони в'ють свої гнізда високо на деревах. Ось таким чином і утворилась асоціація.

Термін «*roughneck*» (*rough* – грубий, важкий, жорсткий; *neck* – шия) в контексті нафтогазової промисловості означає «*підсобний робітник на нафтопромислі*». Підсобний робітник є членом бурильної бригади, який виконує важку, ручну роботу на буровій [3, с. 178]. В англійській мові слово «*neck*» має також значення «*важка, найскладніша частина роботи*». Наприклад, *to break the neck of the job* – виконати найскладнішу/найважчу частину роботи.

Таким чином, з'ясування загальних і специфічних закономірностей організації терміносистеми нафтогазової промисловості на різних етапах становлення, аналіз процесів творення термінів, дослідження їхнього складу з погляду походження допоможе при впорядкуванні всієї терміносистеми, її стандартизації, дозволить прогнозувати тенденції подальшого розвитку, водночас сприятиме досягненню належного рівня мовного забезпечення нафтогазової промисловості, виділить зв'язки з іншими терміносистемами

Джерела та література

1. Бойко Г. Нафтогазова наука в Україні / Г. Бойко // Українська нафтогазова академія. – Львів, 1998. – С. 8-11.
2. Дорошенко С. М. Формування та розвиток української термінології нафтогазової промисловості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова»/С. М. Дорошенко. – К., 2004. – 20 с.
3. DPI: A Dictionary for the Petroleum Industry. – Petroleum Service. Division of Continuing Education. University of Texas. –1997. – 242 p.

Наталія Шалигіна

Наук. керівник – к.філол.н. Гаращенко Л. Б.

м. Полтава

ПРОБЛЕМИ РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТІВ, СТВОРЕНИХ ЗАСОБАМИ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ

У зв'язку з глобальною інформатизацією суспільства в Україні постає питання створення ефективної системи перекладу текстів і спрощення роботи з ними. Сутність перекладу полягає в тому, щоб засобами іншої мови точно та повно відтворити оригінал зі збереженням єдності змісту й форми. Така єдність досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності на іншій мовній основі. З цією метою необхідно проводити аналіз структури, враховувати синтаксичну, а найголовніше – семантичну будову тексту. На жаль, усе це займає багато часу, тому задля його економії та економії зусиль людини існують автоматизовані (комп'ютерні) перекладачі.

Сьогодні створено багато експериментальних і практичних систем автоматизованого перекладу, наприклад: LOGOS, SYSTRAN, ALPS, GETA, METAL тощо. Проте технології автоматизованого перекладу допомагають лише перекласти слова, а доводити текст до ідеалу повинна людина. Перекладений текст слід перевірити, звернувши особливу увагу на переклад власних назв, термінів, слів у непрямому значенні та багатозначних, паронімів, омонімів, граматичних форм тощо.

Проблемі автоматизованого перекладу тексту та його редагуванню присвятили свої праці такі дослідники, як Н. Зелінська, Н. Непийвода, Р. Різун, І. Кочан, А. Капелюшин, М. Якібчук, М. Брандес, І. Корунець, Є. Максимов та інші.

Під час перекладання українською мовою наукових текстів з метою мінімізації виправлення помилок доцільно разом з перекладачем здійснити попереднє редагування оригіналу: визначення жанру тексту, його стилю, відбору типових методів перекладу лінгвістичних одиниць, визначення тих фрагментів оригіналу, які підлягатимуть перекладу [1, с. 52]. За наявності в тексті оригіналу лінгвістичних помилок, редактор має усувати їх з тексту перекладу.

Для пошуку вдалих варіантів перекладу треба використовувати найновіші нормативні лінгвістичні бази даних – словники. З цією метою доречно застосовувати інтегровану лексикографічну базу даних

Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України (рубрика «Словники України on-line»), що постійно оновлюється.

З-поміж лексичних труднощів науково-технічного перекладу науковці виокремлюють багатозначність слів (термінів) і вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна). Системи автоматизованого перекладу тестів мають досить розвинуті механізми роботи з багатозначними словами, які в різних контекстах перекладаються по-різному. Розв'язанню цієї проблеми значною мірою сприяє можливість вибору пріоритетної підмови для тексту, що готується до перекладу, тобто передбачуваного лексичного наповнення [2, с. 295]. Наприклад, якщо обрати як пріоритетну підмову «лінгвістика» у системі ProLing Office, то перекладом слова *предложение* буде *речення*; якщо ж обрати підмову «юридичний», воно перекладається як *пропозиція*. Помилки перекладу багатозначних слів з російської мови на українську надзвичайно поширені, наприклад: *содержание* (бутылки) – *вміст*; *содержание* (книги) – *зміст*; *содержание* (иждивенцев) – *утримання*; *разрешать* (войти) – *дозволяти*; *разрешать* (проблему) – *розв'язувати*.

Автоматизований переклад усталених мовних зворотів на сьогодні являє собою проблему як лінгвістичну, так і технічну. По-перше, для правильного перекладу фразеологізмів з однієї мови на іншу потрібним є вичерпний перелік таких одиниць в обох мовах. По-друге, якщо програма-перекладач перевірятиме кожне слово, то з огляду на великий обсяг фразеологічного словника мови час, витрачений сучасним комп'ютером на переклад, невиправдано затягнеться. Тому найчастіше системи автоматизованого перекладу відтворюють усталені вирази дослівно, руйнуючи і форму фразеологізму, і його значення, зокрема розбіжність лексичного наповнення за однакового значення російських та українських фразеологізмів, наприклад: *принести благодарность* – *скласти подяку*; *принести вред* – *завдати шкоди*; *нуждаться в помощи* – *потребувати допомоги*; *заслуживать внимания* – *бути вартим уваги* тощо. Під час виправлення помилок буквального перекладу фразеологізмів з однієї мови на іншу доцільно користуватися спеціальними словниками, які фіксують такі усталені звороти.

Переклад тексту документа потрібно починати з виправлення усіх можливих помилок, а саме: *композиційних*, які полягають у неправильній побудові тексту документа; *логічних*, що виникають на основі незнання законів логіки; *синтаксичних*, які передбачають неправильний порядок слів у реченні, використання дієприслівникового звороту та прийменників, уживання паралельних конструкцій; *морфологічних*, до яких належить неузгодженість означень, нераціональне використання кількісних числівників; *лексичних*, що пов'язані з незнанням лексичних особливостей мови; *стилістичних*, найпоширенішою з яких є штучне подовження мови.

Отже, перекладання тексту з однієї мови іншою є важким завданням для комп'ютера, оскільки вимагає не заміни слів однієї мови словами іншої, а відтворення думок у повному обсязі, з усіма відтінками, тому проблема створення систем досконалого автоматизованого перекладу є частиною проблеми створення штучного інтелекту.

Джерела та література

1. Партико З. В. Норми редагування перекладів / З. В. Партико // Вісник Книжкової палати . – 2013. – № 7. – 52 с.
2. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк. – Донецьк : ТОВ ВКФ, 2004. – 475 с.

Анастасія Навагіна, Ангеліна Кондратенко
Наук. керівник – к.філол.н., доц. Дорошенко С. М.
м. Полтава

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Більшість тлумачних словників трактують поняття «переклад» як відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми. Досягнення цієї єдності відбувається шляхом цілісного відтворення ідейного змісту наукового тексту в характерній для нього стилістичній своєрідності на іншій мовній основі. Процес перекладу – специфічна лінгвістична діяльність, яка спрямована на найбільш повне відтворення засобами однієї мови змісту і форми оригінального тексту. Переклад науково-технічної літератури займає почесне місце серед інших різновидів перекладу.

Метою даної статті є проведення комплексного аналізу процесу перекладу науково-технічної літератури, виокремлення його особливостей та з'ясування актуальних проблем, пов'язаних з даною сферою.

Актуальність статті: Науково-технічна сфера є однією з найважливіших сфер діяльності людства. У зв'язку з бурхливим розвитком науки та техніки, модернізацією сучасних інформаційних технологій та засобів поширення інформації будь-якого характеру виросло значення науково-технічного перекладу. Крім того, дослідження питань перекладу науково-технічної літератури часто потребує аналізу самого початкового тексту, а також вивчення закономірностей функціонального стилю мови, що сприяє оволодінню технікою адекватного перекладу. Тема статті є актуальною для теорії перекладу ще й у зв'язку із неупинним зростанням кількості науково-технічних контактів з іншомовним світом та збільшенням загальних обсягів перекладу іноземних науково-технічних текстів.

Особливу увагу питанню перекладу науково-технічної літератури у своїх працях приділяли такі видатні науковці, як М. Аполова, Л. Борисова, В. Карабан [3], Р. Проніна, В. Судовцев, Л. Філатова та ін.

Науково-технічні тексти мають цілу низку граматичних особливостей. Найбільш типовою лексичною ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту термінами і термінологічними словосполученнями, а також наявність лексичних конструкцій і скорочень. У такій літературі особливе місце посідають тексти, орієнтовані не стільки на носіїв певної мови, скільки на представників певної професійної групи з нетиповими екстралінгвістичними знаннями [5, с. 122–124].

До науково-технічної літератури відносяться такі види текстів:

- власне науково-технічна література, тобто, монографії, збірники та статті з різних проблем науки і техніки;
- навчальна науково-технічна література (підручники, довідники та ін.);
- науково-популярна література з різних галузей техніки;
- технічна і супровідна документація;
- технічна реклама, патенти та інше.

Для науково-технічної літератури характерний особливий стиль, який відрізняє її від інших типів текстів. У процесі перекладу ця особливість створює додаткові проблеми. Крім того, їх мова відрізняється від розмовної або ж мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями.

Також типовою лінгвістичною ознакою науково-технічної літератури є насиченість тексту професійною термінологією, за допомогою якої виражаються поняття характерні лише для конкретних галузей науково-практичної діяльності суспільства.

Найбільшу складність для перекладу являють собою терміни-неологізми. Ці терміни не відображені, як правило, в словниках. Особливо багато неологізмів серед фірмових назв, тобто назв тих чи інших виробів, які випускає організація. Крім термінів, у технічних текстах особливе місце займають стереотипні слова і фрази (кліше). Кліше включають ідіоми, усталені вирази, набір готових фраз.

Технічні тексти також характеризуються вживанням спеціальної галузевої фразеології. Сюди належать випадки, коли загальноновживане слово в певних словосполученнях набуває термінологічного значення.

Притаманним для сучасної науково-технічної літератури є й широке використання різних скорочень і аббревіатур. Слід пам'ятати, що прийняті скорочення є офіційними, загальноновживаними і їх не можна довільно інтерпретувати та замінювати.

Також при перекладі значні труднощі іноді виникають через те, що в лінгвістичному аспекті терміни, як і інші слова мови, мають явище багатозначності. У мові науки і техніки це явище популярне через те, що у терміносистемах різних галузей широко застосовується так зване семантичне словотворення, коли існуючій формі слова приписується те чи інше значення [2, с. 166-169].

У деяких випадках один і той же термін має різні значення в межах різних наук. Вирішальним при перекладі багатозначного терміну є контекст.

У спеціальному тексті нерідко буває елемент новизни, який є особливо цікавим для читача, але пов'язаний із вживанням нових термінів (термінів-неологізмів), ще не зафіксованих у словниках. Зрозуміло, що такі випадки можуть створювати серйозні проблеми для перекладача. Основна умова подолання цих труднощів полягає у детальному аналізі описуваного явища і передаванні його термінами, що вже є усталеними в науці. Актуальні наукові проблеми, найновіші технічні винаходи і відкриття висвітлюються у друкованих виданнях і перш за все – у періодичних виданнях, до яких і повинен звертатися перекладач [4, с. 25].

Адекватний переклад змушує перекладача відмовитись від перекладу окремих слів, іноді цілих фраз із метою створення нового тексту з еквівалентним змістом і тотожною функцією. Таким чином, елементарна відповідність перекладу оригіналу не може забезпечити необхідної точності перекладу, бо призводить лише до збільшення кількості помилок. Варто відтворювати, а не копіювати.

Вимоги до результатів перекладацької діяльності поступово підвищуються, адже вони диктуються змінами у сучасному світовому рівні розвитку науки і техніки. І саме лексична система знаходиться найбільшою мірою під впливом цих змін. На лексикон припадає організаційна роль у презентації мовних систем та структур, а слова можна розглядати як базові семантичні одиниці мови, значення яких є ключовим для здійснення перекладу.

Актуальною проблемою для перекладачів є нормування української науково-технічної термінології [1, с. 98].

Відсутність сформованої повноцінної терміносистеми призводить до такого небажаного в перекладі явища, як калькування нових одиниць іноземних слів. Значною мірою це стосується сфери комп'ютерних технологій, де потік проникнення англіцизмів є надзвичайно великим. Наприклад, «зміна масштабу зображення» перетворюється на «зумінг», «пробуксовка» – на «трешинг», а «чергування» – на «інтерлівінг» [3, с. 156].

З вищесказаного слідує, що на складному перекладацькому шляху трапляються і будуть траплятися певні труднощі, що є результатом постійного еволюційного процесу взагалі та розвитку науки і техніки зокрема.

Серед сучасних лексичних проблем перекладу науково-технічних текстів варто виокремити наступні:

- відсутність нормативної терміносистеми в українській мові;
- зловживання методом калькування при перекладі неологізмів та без еквівалентної лексики;
- засміченість пласта фахової лексики жаргонізмами;
- поява стилістично забарвленої лексики у науково-технічному жанрі.

До граматичних труднощів перекладу також належать ті граматичні явища мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики [5, с. 122-124].

Лексика і граматики також тісно пов'язані із жанрово-стилістичними проблемами, оскільки до стилістичних характеристик тексту належать такі особливості, як:

- частотність вживання в текстах певних слів, які притаманні тій чи іншій галузі;
- застосування певних граматичних форм;
- вживання тих чи інших граматичних структур.

Існування жанрово-стилістичних проблем науково-технічного перекладу пов'язане з певними розбіжностями у стилістичних і жанрових

нормах подання інформації в науково-технічних текстах мови оригіналу та української мови, особливостями вживання слів і сталих образних і необразних словосполучень.

Серед жанрово-стилістичних труднощів перекладу науково-технічних текстів українською мовою варто виділити такі:

- переклад так званих метафоричних термінів;
- переклад образної та необразної фразеології;
- переклад різноманітних кліше;
- наявність у текстах розмовних лексичних елементів [6, с. 100].

Отже, слід зазначити, що основна складність перекладу науково-технічних текстів, зокрема переклад специфічної термінології, полягає у розкритті та передаванні засобами української мови іншомовних реалій. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного є повне, стовідсоткове розуміння і осмислення його перекладачем. Механічне заучування термінів без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі. Основне завдання перекладача – ґрунтовне дослідження та вивчення тієї галузі науки та техніки, на теренах якої він працює. Тоді і тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками.

До того ж, будь-яке джерело науково-технічної літератури характеризується певною повторюваністю термінів, тому для правильного передавання значення незнайомого і відсутнього у словниках терміна або термінологічного сполучення дуже важливо врахувати і проаналізувати всі випадки його вживання в даному тексті. Лише після завершення вищеописаних «маніпуляцій» слід спробувати з'ясувати значення терміна шляхом ознайомлення із спеціальною літературою з даного питання. Велику допомогу перекладачеві може надати уже існуюча перекладна література з даного питання, особливо якщо є можливість порівняти оригінал і переклад.

Джерела та література

1. Наконечна Г.В. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення / Г.В. Наконечна. – Л. : Кальварія. – 1999. – 110 с.

2. Гречина Л.Б. До проблеми лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури [Текст] / Л.Б. Гречишина // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2011. – Вип. 57. – С.166–169.

3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. / В.І. Карабан. – Вінниця, 2001. – 303с.

4. Микитюк О.Р. До проблеми розвитку української термолексики / О.Р. Микитюк // Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ.», 2002. – № 453. – С. 24–29.

5. Пустоварова О.О. Особливості технічного перекладу текстів наукового стилю. / О.О. Пустоварова // Філологічні науки. – 2009. – №6. – С.122–124.

6. Сухенко К. М. Лексичні проблеми перекладу / К.М. Сухенко. – К: КНУ – 2000. – 124 с.

Відомості про авторів

Агейчева Анна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Акіншина Ірина Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ)

Анісімова Ольга Миколаївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Артеменкова Олена Миколаївна – магістрант, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Афанасьєва Анастасія Юріївна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Бабаєв Ігор Віталійович – студент 2 курсу факультету математики та інформаційних технологій, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Бабенко Людмила Леонідівна – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії України, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Бадуга Іван Іванович – викладач I категорії, заступник директора з навчальної роботи, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Білан Наталія Володимирівна – директор, Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви»

Біловус Леся Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства, Тернопільський національний економічний університет

Блашків Ольга Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства, Тернопільський національний економічний університет

Бондаренко Ігор Станіславович – студент 2 курсу факультету нафти і газу та природокористування, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Борко Тетяна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри документознавства та інформаційних систем, Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв

Бровченко Олег Анатолійович – студент 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Вільховик Ольга Василівна – аспірантка кафедри історії України, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Власенко Людмила Миколаївна – заступник директора з інформаційних технологій, Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського

Воронюк Наталія Петрівна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Вощенко Вікторія Юріївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Гаращенко Лілія Борисівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Герасименко Вікторія Володимирівна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Герасімова Вікторія Валеріївна – магістрант Навчально-наукового Гуманітарного інституту, Національний авіаційний університет (м. Київ)

Голінько Неля Андріївна – викладач, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Гомотюк Оксана Євгенівна – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства, Тернопільський національний економічний університет

Гордієнко Юлія Сергіївна – магістрант Навчально-наукового Гуманітарного інституту, Національний авіаційний університет (м. Київ)

Гребенюк Лариса Миколаївна – викладач, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Гриб Людмила Олександрівна – студентка 2 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Грибова Анастасія Михайлівна – студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Гризодуб Вікторія Миколаївна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Гула Руслан Володимирович – доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри військової підготовки, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Гуменюк Галина Фаргатівна – викладач вищої категорії, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Дарсанія Ренілта Резоївна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дедушно Алла Володимирівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов та українознавства, Полтавська державна аграрна академія

Денисовець Ірина Вікторівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дерев'яно Людмила Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дзьобань Олександр Петрович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Дорошенко Карина Михайлівна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дорошенко Світлана Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дубінова Ольга Володимирівна – магістрант, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Дудник Вікторія Володимирівна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дудяк Ірина Вікторівна – головний спеціаліст відділу інформації та використання документів, Державний архів Полтавської області

Дяченко Катерина Олександрівна – студентка 1 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Дяченко Юлія Олександрівна – студентка 2 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Сланська Дарина Валентинівна – студентка 3 курсу психолого-педагогічного факультету, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Жданова-Неділько Олена Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Жура Людмила Валентинівна – викладач кафедри комп'ютерних дисциплін, Державний вищий навчальний заклад «Новоград-Волинський промислово-економічний технікум»

Заброда Олена Олександрівна – викладач, спеціаліст I категорії, Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Затулівітер Єлизавета Михайлівна – магістрант, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Зеленська Оксана Миколаївна – студентка 2 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Ісаєнко Тетяна Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Калашнікова Світлана Романівна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Кладченко Яна Олександрівна – студентка 1 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Клепко Сергій Федорович – доктор філософських наук, доцент, проректор з наукової роботи, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського

Ковалевич Роман Анатолійович – студент 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Ковтун Юлія Віталіївна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Ковтун Юлія Володимирівна – студентка 3 курсу гуманітарного відділення, Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Колісник Настасія Вікторівна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Комар Анна Сергіївна – студентка 5 курсу Навчально-наукового Гуманітарного інституту, Національний авіаційний університет (м. Київ)

Комарова Олександра Іванівна – викладач кафедри іноземної філології та перекладу, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Комлик Юлія Олександрівна – старший викладач кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Кондратенко Ангеліна Сергіївна – магістрант, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Коноплицька Олена Ігорівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства, Тернопільський національний економічний університет

Корон Євгенія Андріївна – магістрант, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Кочерга Надія Костянтинівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Кочерженко Ольга Миколаївна – викладач, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Криворотова Олександра Володимирівна – студентка 3 курсу гуманітарного відділення, Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Кузьменко Ольга Володимирівна – викладач-методист, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Кузьменко Сергій Миколайович – викладач I категорії, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Куликова Валерія Олегівна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Курило Наталія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ)

Куц Тетяна Михайлівна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Лазебна Людмила Олексіївна – студентка 4 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Лисенко Алла Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Литвин Олександра Олегівна – студентка 2 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Литвинська Світлана Віталіївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства, Національний авіаційний університет (м. Київ)

Литвинський Павло Юрійович – студент 4 курсу Навчально-наукового Гуманітарного інституту, Національний авіаційний університет (м. Київ)

Лукаш Галина Павлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Люлька Вікторія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та українознавства, Полтавська державна аграрна академія

Малюк Ольга Юріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ)

Мартинюк Володимир Микитович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Марченко Валерій Данилович – викладач-методист, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Масько Тетяна Георгіївна – викладач-методист, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Мироненко Валентина Миколаївна – викладач вищої категорії, методист, Полтавський коледж нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Мисюра Олег Юрійович – студент 3 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Михайлюк Олександр Володимирович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Національна металургійна академія України (м. Дніпро)

Мізіна Ольга Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Мільська Катерина Олександрівна – студентка 2 курсу факультету математики та інформаційних технологій, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Мотієнко Ян Павлович – студент 3 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Навагіна Анастасія Миколаївна – магістрант, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Нагорна Дарія Вікторівна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Нарадько Андрій Валерійович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Недошитко Ірина Романівна – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства, Тернопільський національний економічний університет

Ніколаєнко Юлія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та українознавства, Полтавська державна аграрна академія

Ніколашина Тетяна Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Овсій Юлія Андріївна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Онiнко Тетяна Анатолiївна – аспiрантка кафедри економiчної теорiї та прикладної економiки, ВНЗ Укоопспiлки «Полтавський унiверситет економiки i торгiвлi»

Онiнко Тетяна Володимирiвна – доктор iсторичних наук, професор, професор кафедри документознавства та iнформацiйної дiяльностi в економiчних системах, ВНЗ Укоопспiлки «Полтавський унiверситет економiки i торгiвлi»

Пазенко Людмила Миколаївна – студентка 4 курсу психолого-педагогiчного факультету, Полтавський нацiональний педагогiчний унiверситет iменi В. Г. Короленка

Передерiй Iрина Григорiївна – доктор iсторичних наук, доцент, завiдувач кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський нацiональний технiчний унiверситет iменi Юрiя Кондратюка

Петишко Тетяна Вадимiвна – студентка 5 курсу гуманiтарного факультету, Нацiональна металургiйна академiя України (м. Днiпро)

Петренко Iрина Миколаївна – доктор iсторичних наук, професор, професор кафедри педагогiки та суспiльних наук, ВНЗ Укоопспiлки «Полтавський унiверситет економiки i торгiвлi»

Пилипенко Анна Едуардiвна – студентка 4 курсу гуманiтарного факультету, Полтавський нацiональний технiчний унiверситет iменi Юрiя Кондратюка

Писаренко В'ячеслав Петрович – доктор наук з державного управлiння, професор, професор кафедри публiчного управлiння та адмiнiстрування, Полтавська державна аграрна академiя

Пiдгорна Юлiя Сергiївна – студентка 3 курсу гуманiтарного вiддiлення, Миргородський художньо-промисловий коледж iменi М. В. Гоголя Полтавського нацiонального технiчного унiверситету iменi Юрiя Кондратюка

Половчак Яна Iгорiвна – студентка 4 курсу гуманiтарного факультету, Полтавський нацiональний технiчний унiверситет iменi Юрiя Кондратюка

Пономарьова Олександра Володимирiвна – студентка 1 курсу гуманiтарного факультету, Полтавський нацiональний технiчний унiверситет iменi Юрiя Кондратюка

Почтакова Iрина Володимирiвна – викладач, Полтавський коледж нафти i газу Полтавського нацiонального технiчного унiверситету iменi Юрiя Кондратюка

Ростовцев Сергiй Сергiйович – аспiрант кафедри документознавства та книгознавства, Харкiвська державна академiя культури

Рудакова Тетяна Iгорiвна – студентка 4 курсу факультету права, гуманiтарних i соцiальних наук, Кременчуцький нацiональний унiверситет iменi Михайла Остроградського

Руденко Софiя Iванiвна – викладач, Полтавський коледж нафти i газу Полтавського нацiонального технiчного унiверситету iменi Юрiя Кондратюка

Рябуха Альона Михайлiвна – магістрант, ВНЗ Укоопспiлки «Полтавський унiверситет економiки i торгiвлi»

Савченко Дарина Анатоліївна – студентка 3 курсу гуманітарного відділення, Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

Самсоненко Анастасія Андріївна – студентка 1 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Саранча Віктор Іванович – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Семенко Світлана Василівна – кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри журналістики, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Сизоненко Наталія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та українознавства, Полтавська державна аграрна академія

Сільчук Олеся Василівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов та українознавства, Полтавська державна аграрна академія

Сокура Софія Олегівна – студентка 2 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Солодовник Віталіна Геннадіївна – магістрант, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Соломаха Ольга Миколаївна – студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Соляник Алла Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри документознавства та книгознавства, Харківська державна академія культури

Спектор Артур Юхимович – студент 4 курсу факультету математики та інформаційних технологій, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Стороженко Любов Володимирівна – студентка 2 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Стрілець Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Тагільцева Яніна Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та українознавства, Полтавська державна аграрна академія

Тевікова Ольга Валентинівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Ткаленко Альбіна Олександрівна – студентка 3 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Тур Оксана Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Устименко Тетяна Володимирівна – студентка 1 курсу гуманітарного факультету, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Ушакова Юлія Сергіївна – студентка 2 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Халчанська Олександра Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Холод Наталія Сергіївна – студентка 2 курсу Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Чередник Людмила Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Шалигіна Наталія Олександрівна – магістрант, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Шаравара Тамара Олексіївна – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов та українознавства, Полтавська державна аграрна академія

Яворська Мар'яна Степанівна – магістрант, Тернопільський національний економічний університет

Якименко Наталія Олегівна – старший викладач кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Наукове видання

**ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

**Матеріали
II Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

Українською, російською та англійською мовами

Комп'ютерне верстання А. В. Нарадько

Підписано до друку 16.11.2016
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Наклад 50 прим. Замовлення №77

Віддруковано в типографії ФОП Болотін А. В.
Свідоцтво серія ВОЗ №850211 від 19.10.2010
36009, м. Полтава, вул. Пушкіна, 116, кв. 16.
Тел./факс: (0532) 611-694